

GÂNDIREA MILITARĂ ROMÂNEASCĂ

FONDATĂ ÎN ANUL 1864 SUB TITLUL „ROMÂNIA MILITARĂ”
- SERIE NOUĂ, ANUL XXXII -

1/2021

REVISTĂ DE ȘTIINȚĂ MILITARĂ ȘI STUDII DE SECURITATE EDITATĂ DE STATUL MAJOR AL APĂRĂRII

CONSILIUL EDITORIAL

Președinte

general-locotenent Vasile TOADER

Membri

academician dr. Dan BERINDEI
general-maior Corneliu POSTU
general-maior Gheorghită VLAD
general-maior ing.dr. Teodor INCICAȘ
general de brigadă Claudiu-Mihail SAVA
general de brigadă Ciprian MARIN
general de brigadă ing.dr. Constantin NEGREA
general de brigadă dr. Mircea GOLOGAN
colonel dr. Mihai BURLACU
general de flotilă aeriană dr. Eugen MAVRIȘ
general de brigadă dr. Gheorghe DIMA
general de brigadă Constantin SPÎNU

Referenți științifici

prof.univ.dr. Iulian CHIFU
lect.univ.dr. Antonia COLIBĂȘANU
colonel prof.univ.dr. Daniel GHIBA
comandor conf.univ.dr. Marius ȘERBESZKI
comandor conf.univ.dr.ing. Toma ALECU
conf.univ.dr. Silviu NATE
colonel (r.) prof.univ.dr. Ion GIURCĂ
colonel (r.) prof.univ.dr. Petre OTU
colonel (r.) prof.univ.dr. Sorin PÎNZARIU
colonel (r.) prof.univ.dr. Toma PLEȘANU
comandor (r.) dr. Gheorghe-Cristian BOGDAN
colonel (r.) dr. Marius-Titi POTÎRNICHE
colonel (r.) dr. Mircea TĂNASE
colonel (r.) dr. Olivian STĂNICĂ
colonel prof.univ.dr. Cristian Octavian STANCIU
colonel conf.univ.dr. Cosmin OLARIU
colonel dr. Dan-Lucian PETRESCU
colonel dr. Vasile MARINEANU
colonel dr. Florin ȘPERLEA
colonel prof.univ.dr. Adrian LESENCIUC
colonel conf.univ.dr. Cătălin POPA
colonel dr. Florin BĂBĂU
locotenent-colonel conf.univ.dr. Neculai-Tudorel LEHACI
conf.univ.dr. Anca DINICU
dr. Alexandra SARCINSCHI
dr. Cristina BOGZEANU
dr. Șerban CIOCULESCU

COLEGIUL DE REDACȚIE

Șef Secție Publicații Militare

locotenent-colonel Mircea BARAC
mbarac@mapn.ro

Secretar de redacție

Alina PAPOI
apapoi@mapn.ro

Redactori

Iulia SINGER
Diana Cristiana LUPU

DTP

Adelaida-Mihaela RADU

ADRESA REDACȚIEI

București, str. Izvor nr. 110, sector 5
Cod poștal: 050564
Telefon: +4021.319.48.80/1005320; 1005484; 1005134
Tel./fax: +4031.426.09.90
E-mail: gmr@mapn.ro
Web: gmr.mapn.ro

Tiparul a fost executat
la Centrul tehnic-editorial al armatei
sub comanda 122/2021 B 0207

EDITOR STATUL MAJOR AL APĂRĂRII

**ÎNALTUL DECRET REGAL NR. 3663
PRIN CARE „ROMÂNIA MILITARĂ”
DEVINE REVISTA OFICIALĂ
A MARELUI STAT MAJOR**

„Art. I - Se înființează la Marele Stat Major, cu începere de la 1 Ianuarie 1898, revistă oficială sub denumirea de „România Militară”, în care toți ofițerii din armată vor găsi studii militare, care să intereseze instrucțiunea lor.

Prin organul acestei reviste toți ofițerii, de toate armele, aflați în activitate de serviciu, își vor putea publica lucrările lor personale și cari interesează armata”.

*Carol - Regele României
Dat în București la 8 decembrie 1897*

GÂNDIREA MILITARĂ ROMÂNEASCĂ

Revistă de știință militară și studii de securitate
editată de Statul Major al Apărării

Fondată în anul 1864 sub titlul „România Militară”
– serie nouă, anul XXXII –

ISSN Print: 1454-0460

ISSN Online: 1842-8231

Revista *Gândirea Militară Românească* este revistă științifică
cu prestigiu recunoscut din domeniul
„Științe militare, informații și ordine publică”, potrivit evaluării
făcute de către Consiliul Național de Atestare a Titlurilor,
Diplomelor și Certificatelor Universitare în anul 2011
(<http://www.cnatdcu.ro/wp-content/uploads/2011/11/reviste-militare1.pdf>)

Revista *Gândirea Militară Românească* este inclusă în bazele de date
INDEX COPERNICUS INTERNATIONAL, CEEOL, EBSCO,
domeniul International Security & Counter-Terrorism Reference Center,
și Catalogul ROAD

Responsabilitatea pentru conținutul materialelor publicate
revine în exclusivitate autorilor, în conformitate cu prevederile
Legii nr. 206 din 27.05.2004

**COPYRIGHT: sunt autorizate orice reproduceri, fără perceperea taxelor aferente,
cu condiția indicării precise a numărului și datei apariției revistei din care provin.**

MOȘTENIRE DE LA 1864

Drumul spre modernitate al Oștirii Române a început în 1859, odată cu instituirea Corpului de Stat Major General al Principatelor Unite, actualmente Statul Major al Apărării.

La numai câțiva ani, în 1864, un grup de nouă căpitani, absolvenți ai celei dintâi promoții a Școlii de cadeți din București, a avut inițiativa creării unei „reviste de știință, artă și istorie militară”, cu denumirea „România Militară”.

Inițiatorii acestui demers publicistic – **G. Slăniceanu** (căpitan, șeful Batalionului de Geniu), **A. Gramont** (căpitan de stat major), **G. Borănescu** (căpitan de geniu), **G. Angheliescu** (căpitan de stat major), **A. Angheliescu** (căpitan de artilerie), **E. Arion** (căpitan de artilerie), **E. Boteanu** (căpitan de stat major), **E. Pencovici** (căpitan de stat major) și **C. Barozzi** (căpitan de geniu) –, educați nu doar în România, ci și în străinătate, erau animați de necesitatea dezvoltării, și în Armata Română, a unei activități teoretice consistente.

Programul¹ revistei, inclus încă din primul număr, apărut la 15 februarie 1864, conținea idei și demersuri novatoare, cu scopul de:

„- a lucra la organizarea sistemului nostru militar, ce Camera legiuitoare este chemată în curând a-l hotărî;

- a aduna și a cerceta instituțiile vechi militare ale Patriei, instituții ce au făcut atâtea veacuri gloria României și ne-au asigurat existența;

- a trata, în lipsă de orice uvraje militare, tot ce se raportează la instrucția Oastei, baza cea mai solidă a armatei;

- a întreține pe Oșteanul Român cu cunoștința evenimentelor militare ce se petrec în lume;

- a veni să lucrăm împreună și din toată inima la înălțarea și consolidarea edificiului ce este menit să asigure viitorul patriei noastre”².

Publicație independentă, dar aflată sub egida Ministerului de Război, „România Militară” și-a încetat apariția în 1866, din lipsă de fonduri și de abonați. Va reapărea după un sfert de veac, în 1891, tot la inițiativa unui grup de ofițeri din Marele Stat Major, care își propuneau „reproducerea studiilor serioase de organizare, de strategie, de arta de a conduce trupele în orice circumstanțe”³. La scurt timp, prin Înaltul Decret Regal nr. 3663 din 8 decembrie 1897, „România Militară” a devenit, de la 1 ianuarie 1898, „organul oficial de publicitate al Marelui Stat Major”.

¹ Din trecutul României Militare cu prilejul aniversării a 75 de ani de la apariția ei în viața armatei. 1864-1939, București, 1939, p. 31.

² Ibidem, p. 32.

³ România Militară, nr. 1, 1891, p. 6.

C. Barozzi
(căpitan de geniu)

E. Pencovici
(căpitan de stat major)

E. Boteanu
(căpitan de stat major)

G. Borănescu
(căpitan de geniu)

G. Angheliescu
(căpitan de stat major)

G. Slăniceanu
(căpitan,
șeful Batalionului
de Geniu)

E. Arion
(căpitan
de artilerie)

A. Angheliescu
(căpitan
de artilerie)

**Premiile revistei
GÂNDIREA MILITARĂ ROMÂNEASCĂ
se acordă în fiecare an,
de către Statul Major al Apărării,
celor mai valoroase lucrări din domeniul
științei militare, editate în anul precedent**

*Premiul
„General de brigadă
Constantin Hîrjeu”*

*Premiul
„General de divizie
Ștefan Fălcoianu”*

*Premiul
„Locotenent-colonel
Mircea Tomescu”*

*Premiul
„General de corp
de armată
Ioan Sichițiu”*

*Premiul
„Mareșal
Alexandru Averescu”*

Termenul de transmitere a lucrărilor este 25 februarie 2021. Detaliile și regulamentul concursului pot fi consultate pe site: gmr.mapn.ro.

CUPRINS

EDITORIAL	Adrian LESENCIUC	6	FAKE NEWS CA FORMĂ A AGRESIUNII HIBRIDE ÎN MEDIUL MILITAR
INFORMAȚII ȘI SECURITATE	Iulian CHIFU	10	REZILIENȚĂ STRATEGICĂ: DE LA STABILITATE ȘI PREVENȚIE LA ACȚIUNE PRO-ACTIVĂ ȘI ADAPTABILITATE DINAMICĂ
	Adriana SAULIUC	22	CAMPANIA DE DEZINFORMARE A RUSIEI ÎN TIMPUL PANDEMIEI DE COVID-19
	Florian COLDEA	34	ROMÂNIA: PAȘI CĂTRE SMART POWER
	George-Daniel BOBRIC	52	ROLUL MEDIULUI CIBERNETIC ÎN APLICAREA CONCEPTULUI DE SMART POWER
	Adrian LESENCIUC Corneliu Mugurel COZMANCIUC	70	CONCEPTUALIZAREA, OPERAȚIONALIZAREA ȘI CONEXIUNEA DINTRE SINTAGMELE DE „AMENINȚARE HIBRIDĂ” ȘI „CULTURĂ DE SECURITATE”
TEORIE ȘI ARTĂ MILITARĂ	Ecaterina-Elena MAȚOI Diana-Monica CONSTANTIN	82	FILMELE TURCEȘTI PE TERITORIILE FOSTULUI IMPERIU OTOMAN: MIJLOC DE PROPAGANDĂ SAU DOAR O FORMĂ EFICIENTĂ DE SOFT POWER ÎN POLITICA EXTERNĂ TURCĂ?
	Daniel ROMAN	102	PERSPECTIVA PLANIFICĂRII ACȚIUNILOR MILITARE ÎN CONTEXTUL AFIRMĂRII CAPACITĂȚII DE REZILIENȚĂ ÎN MEDIUL SOCIETAL CONTEMPORAN
	Constantin GRIGORAȘ	118	ADAPTAREA CAPABILITĂȚILOR MILITARE LA CERINȚELE MEDIULUI OPERAȚIONAL – ACTUALITATE ȘI PERSPECTIVE –
MANAGEMENTUL RESURSELOR PENTRU APĂRARE	Alexandru-Lucian CUCINSCHI	140	IMPACTUL OPERAȚIEI MULTI-DOMENIU ASUPRA STRATEGIEI MILITARE
	Ion CHIORCEA Ionuț CIORANU	152	INTELIGENȚA EMOȚIONALĂ ÎN LEADERSHIPUL MILITAR
	Lucian IVAN	168	IMPACTUL PANDEMIEI DE COVID-19 LA NIVELUL INDUSTRIEI NAȚIONALE DE APĂRARE
	Felicia ȘINCA Toma PLEȘANU	182	UTILIZAREA ANALIZEI COST-EFICACITATE CA INSTRUMENT UTIL ÎN PROCESUL DE REDUCERE A COSTURILOR ÎN DOMENIUL APĂRĂRII
	Ștefania BUMBUC Crenguța-Mihaela MACOVEI	194	DIFERENȚE ÎNTRE GENERAȚII ÎN ABORDAREA DE CĂTRE PERSONALUL MILITAR A FORMĂRII PROFESIONALE CONTINUE

FAKE NEWS CA FORMĂ A AGRESIUNII HIBRIDE ÎN MEDIUL MILITAR

Colonel prof.univ.dr. Adrian LESENCIUC
Academia Forțelor Aeriene „Henri Coandă”, Brașov

Conceptul *fake news*, recent pătruns în literatura de specialitate – deși care o istorie importantă anterior consacării, ca termen desemnând zvonurile și bârfele asociate cu personalitățile mondene în *late night shows* –, se bucură deja de un interes consistent, fiind asociat, ca înțeles, cu termeni precum dezinformarea, propaganda sau chiar cu inducerea în eroare (military deception). În raport cu ultimul concept, care este perceput drept termen-umbrelă ce acoperă deopotrivă negarea (denial) și inducerea în eroare (deception), autori consacrați în literatura militară privitoare la operațiile informaționale consideră negarea și inducerea în eroare ca fiind acțiuni/operațiuni militare propriu-zise: „denial hides the real and deception shows the fake”, în timp ce propaganda și dezinformarea sunt produse (Johnson & Meyeraan, 2003, p. 4).

Prin urmare, este firesc să începem așezarea conceptului în aparatul doctrinar în raport cu proiecția operațiilor informaționale în categoria de operații intitulate Military Deception (MILDEC), Cyber Network Operations (CNO) și Psychological Operations (PSYOPS), atâta vreme cât, în cazul acestora, se operează cu *fake technology & weapons, fake retreats or other actions, fake information*. Prin urmare, *fake news* trebuie înțelese ca nefiind pe deplin nici *fake*, nici *news*, ci inserții cu rol intenționat informativ, care „încorporează, topesc jumătăți, dacă nu sferturi de adevăr și de fals, de plauzibil și de inventat etc.”:

Sub umbrela fenomenului de „dezinformare digitală” sau „dezinformare 2.0” intră amestecul, în doze diferite, dintre informațiile adevărate (care pot fi verificate) și cele false. Cu cât

dozajul este mai fin, cu atât doza de fals este mai puțin sesizabilă, cu atât este mai greu de semnalat faptul că avem de-a face cu o dezinformare (Bărgăoanu, 2018, p. 138).

În noua *Strategie Națională de Apărare a Țării pentru perioada 2020-2024*, conceptul de *fake news* este inclus în categoria de acțiuni ostile „subtile și subversive” definite drept amenințări hibride, cărora strategia le acordă o mare importanță în raport cu o serie de indicatori ai evoluției conceptului de securitate regională, dintre care comportamentul agresiv al Federației Ruse¹, posibilitatea adaptării acțiunilor hibride la evoluțiile tehnologice și creșterea complexității riscurilor raportat la noile tehnologii cu uz civil utilizate în acțiuni asimetrice și hibride, respectiv în raport cu o serie de măsuri și acțiuni care să contribuie la creșterea nivelului rezilienței societale, printre care demararea unor ample programe de educație de securitate, creșterea capacităților interne de prevenire și combatere a amenințărilor asimetrice și hibride, creșterea capacității de identificare a posibilelor adaptări ale acțiunilor ofensive cu caracter hibrid la tehnologiile noi, încă nedezvoltate, respectiv prin facilitarea implementării agendei de cooperare NATO-UE cu precădere în domenii precum combaterea amenințărilor hibride și comunicarea strategică (pentru a rămâne la domeniul nostru de interes).

Pe de altă parte, *Carta Albă a Apărării* (2020, p. 12) evidențiază existența și manifestarea „acțiunilor informative ostile, derulate atât în scopul influențării percepției sociale și afectării încrederii populației în instituțiile statului, cât și pentru obținerea de informații necesare pentru influențarea procesului decizional” drept amenințare la adresa securității naționale, cu factor consistent de risc, motiv pentru care, în setul de capacități moderne de apărare dezvoltate, se impune „crearea și dezvoltarea de capacități specializate, la nivelul Forțelor Armate, pentru contracararea agresiunilor informaționale, a propagandei cu scop destabilizator și campaniilor de tip hibrid” (CAAa, 2020, p. 15), ceea ce poate conduce, în timp, la creșterea nivelului de reziliență în raport cu riscurile și amenințările asimetrice și de tip hibrid.

Perspectivile *Strategiei Naționale de Apărare* (2020) și ale *Cartei Albe a Apărării* (2020) sunt justificate prin amplele studii realizate în domeniul deja îngust al *fake news* în mediul militar. Pentru o lămuritoare așezare teoretică în problematică, ar trebui să plecăm de la arhitectura comunicațională/informațională a organizației militare și, prin extindere, a câmpului de luptă contemporan, cu accent pe scopurile comunicării: informare, menținerea deschisă a canalelor de comunicare și influențare. În raport cu mijloacele de comunicare de masă, clasice și noi, se discută, în primul rând, despre influențare și abia apoi de informare, motiv pentru care arhitectura comunicațională a acțiunii militare presupune două tipuri diferite de infrastructuri.

Concret, avem în vedere o infrastructură comunicațională informațională, care se construiește în baza principiului fundamental din relațiile publice

¹ În tabloul instrumentarului hibrid rus utilizat în confruntările contemporane, James Rogers (2018, pp. 263-264) include explicit *fake news*, mai precis: „Spread of disinformation and fake news to sow confusion and prevent an opponent from establishing an understanding of Russia's policy or intentions”.

– „Tell the Truth!” și care are drept principal scop creșterea gradului de încredere între organizația militară și publicurile sale, intern și extern (în acest caz, discutăm despre structurile de relații publice și de operații media, MEDIA OPS, în funcție de modul în care sunt definite în diferite aparate doctrinare).

O a doua infrastructură comunicațională ar fi cea de influențare, care are drept scop crearea efectelor dorite asupra „voinței, înțelegerii și capacităților adversarilor, potențialilor adversari și audiențelor aprobate” (AJP-3.10, 2015, p. I-3; DOI, 2017, p. 52), ceea ce se realizează, explicit, prin intermediul operațiilor informaționale (INFO OPS) și prin întreaga paletă de operații/domenii subsumate: operațiile psihologice; prezența, profilul și postura trupelor/PPP; securitatea operației; securitatea informațiilor; inducerea în eroare/mascarea; războiul electronic; distrugerea fizică; angajarea liderilor cheie; operațiile în rețele de calculatoare și cooperarea civili-militari (DOI, 2017, pp. 21-22).

Cele două infrastructuri comunicaționale nu trebuie să fie în confluență, pentru că, în asemenea condiții, cea de-a doua, infrastructura de influențare, ar corupe și ar scădea nivelul singurului garant al funcționalității primei infrastructuri, cea informațională: încrederea. Infrastructura informațională presupune înțelegerea corectă, completă și oportună a publicurilor țintă și are drept scop „acela de a promova înțelegerea și de a obține sprijinul public intern și internațional pentru operațiile militare desfășurate de Armata României, concomitent cu asigurarea operațiilor aflate în curs de pregătire sau în desfășurare” (DOI, 2017:52), în timp ce infrastructura de influențare, corupând încrederea, contribuie decisiv la blocarea oricăror căi de promovare a încrederii și de obținere a sprijinului public. Aparent, ținând infrastructura informațională, **fake news**, în mediul militar, au drept principală țintă însăși infrastructura informațională, prin crearea neîncrederii, prin cultivarea adevărului subiectiv (**post-truth**), prin punerea accentului pe emoții și credințe personale în detrimentul fundamentării în raport cu evidențele.

Acest cadru hibrid generalizat permite, așadar, utilizarea influenței informaționale coordonate (prin operații informaționale complexe, ele însele hibride în raport cu tipurile de operații subsumate), implicit prin intermediul **fake news**, având drept scop final slăbirea rezilienței societale și scăderea încrederii în instituții. În raport cu **dezinformarea**, utilizarea de **fake news** ca **dezinformare** nu se rezumă la acțiunile de difuzare de informații vădit false sau alterate, în raport cu adevărul, specifice noilor media (rețelele sociale), ci reprezintă forma complexă de dezinformare în care adevărul este alterat calitativ, păstrându-și anumite trăsături, respectiv în care complexul mediatic poate fi înțeles drept **hybrid media system**. Într-un mediu astfel slăbit, prin intermediul acțiunilor informaționale concertate cu rol de a diminua tocmai încrederea și, implicit, infrastructura informațională a organizației (alianță, stat, instituție armată), se creează predispoziția alinierii la adevăruri subiective, de grup, puternic polarizate și ideologizate, în timp ce discursul rațional, bazat pe evidențe, este continuu subminat, iar adevărul obiectiv este subordonat adevărurilor contextuale și consensuale, într-un flux de date cu caracter bulversant, care contribuie la afiliere și la comunicarea cu scopul

menținerii canalelor de comunicare deschise, respectiv a întăririi apartenenței la triburile digitale.

Noul soldat este agentul influenței (cum îl denumeste Kearns, 2019, p. 99²) sau **influencer**-ul, care produce, pe de o parte, bulversare în raport cu **establishment**-ul, cu instituțiile tradiționale, cu valorile și principiile, într-o retorică „anti-sistem, anti-**establishment**, anti-politică, anti-expertiză” (Bârgăoanu, 2018, p. 153), pe de altă parte, regrupează după valorile noului „trib digital”, polarizând și angajând discursuri puternic ideologice, divergente cu ale altor grupuri. Acest soldat al confruntării hibride, care utilizează comunicarea cu scopul influențării, produce efecte multiple prin utilizarea unei singure arme: **information influence**, care este ilegitimă (și, implicit, produce efecte asimetrice din punct de vedere moral), atâta vreme cât „Information influence **breaks the rules** [...] Information influence **exploits vulnerabilities** [...] Information influence **deceives people** [...]” (Nothhaft et al., 2019, p. 42). În această proiecție a acțiunii **influencer**-ului pe câmpul de luptă virtual, hibrid, al confruntării informaționale, această armă a dezinformării este dusă într-un spectru al interpretărilor greu de prefigurat.

Problematika palpabilă a **fake news** este aceea că necesită, pentru un răspuns complex și eficient, un construct solid, consistent și atipic acestor vremuri ale slăbirii și ale prevalenței rețelelor în raport cu ierarhiile. Sunt necesare, pe de o parte, o cultură de securitate consistentă, printr-un proiect național de formare și consolidare a acesteia, iar, pe de altă parte, o pregătire a militarilor pentru a răspunde noului tip de soldat: **influencer**-ul, capabil să utilizeze comunicarea cu scopul de a obține efecte asupra celor nepregătiți să răspundă adecvat. Din acest punct de vedere, răspunsul reactiv – ceea ce produce, de regulă, comunicarea strategică – este insuficient, odată ce noile căi de influențare se diversifică și beneficiază de posibilitățile încă nebănuite ale noilor tehnologii.

O formă de confruntare hibridă se produce, așadar, găsind militarul pregătit să utilizeze instrumentarul **hard** și, în mică măsură, pregătit să utilizeze instrumentarul **soft**, pe palierul pe care este atacat prin **information influence**. Mai mult, această acțiune de tip **fake news** produce efecte asupra infrastructurii informaționale a organizației militare și a structurii statale, decredibilizând instituțiile și scăzând nivelul de încredere în acestea. Reacția de răspuns poate veni doar prin intermediul infrastructurii de influență, printr-un set de contramăsuri care, dublate de un nivel ridicat de cultură de securitate și de democratizarea confruntării hibride, pot conduce la efecte puternice și de durată, în raport cu adevărurile contextuale ale „triburilor digitale”. În esență, nivelul ridicat al culturii de securitate, obținut prin democratizarea confruntării hibride, permite transformarea tuturor, militari sau simpli cetățeni ai statului, în agenți ai schimbării pozitive: „(...) the democratization of hybrid warfare gives us all opportunity to be agent of positive change” (Kearns, 2019, p. 120).

² „Governments and military organisations globally are grappling with the changing nature of influence: the democratisation of information and truth as the next stage in the development in the hybrid warfare and violent extremism. [...] The difference in the Digital Age is the soldiers. For the actors in the battle are no longer solely states, the media, or well-financed terror or organised crime groups, it is all of use: because we are all now agents of influence”.

REZILIENȚĂ STRATEGICĂ: DE LA STABILITATE ȘI PREVENȚIE LA ACȚIUNE PRO-ACTIVĂ ȘI ADAPTABILITATE DINAMICĂ

Prof.univ.dr. Iulian CHIFU

*Universitatea Națională de Apărare „Carol I”,
profesor asociat – Școala Națională de Studii Politice și Administrative,
președinte al Centrului de Prevenire a Conflictelor
și Avertizare Timpurie (Early Warning), București*

Reziliența strategică este accesibilă pe diferite niveluri și cu instrumente diferite. În vremuri normale, de echilibru, cele mai utilizate instrumente sunt cele legate de capacitatea de a recâștiga stabilitatea și de a menține continuitatea instituțiilor, a relațiilor și a obiectivelor preconizate, la nivel strategic. Actuala pandemie și lumea turbulentă, marcată de un nivel tectonic de schimbări, fac însă ca reziliența să intre într-o nouă eră, în care adaptabilitatea dinamică și acțiunea pro-activă ar trebui să constituie instrumentele necesare pentru a obține nivelul adecvat de reziliență la nivel strategic. Acest lucru ar putea însemna, totuși, menținerea doar a sarcinilor principale și a obiectivelor de bază ale sistemelor de apărare și securitate, capacitatea de a renunța la premisele fizice instituționale, precum și adaptarea detaliilor, a nuanțelor și doctinelor, îmbrățișând creativitatea, acceptând soluții inventive și consolidând capacitatea de reformare în timpul crizelor, în același timp cu efortul de a îndeplini cerințele publice, misiunile curente, de zi cu zi.

Cuvinte-cheie: reziliență strategică, adaptabilitate dinamică, prevenire, acțiune pro-activă, gestionarea crizelor.

INTRODUCERE PREVENȚIE ȘI STABILITATE. REZILIENȚA STRATEGICĂ 1.0.

Lumea, așa cum o cunoaștem, și *capacitatea de a gestiona crizele* au fost legate, în timp, de câteva concepte. Cele mai importante se referă la *capacitatea de prevenție* și la *stabilitatea sistemelor* – în special în ceea ce privește apărarea și securitatea. *Reziliența strategică 1.0.* este realizabilă, în acești termeni, atât timp cât protejăm stabilitatea instituțiilor, viabilitatea și eficacitatea relațiilor existente și *statu-quo*.

Dacă mergem mai departe și acceptăm posibilitatea *existenței crizelor* – schimbări bruște percepute de către decident, care induc *amenințarea valorilor fundamentale, sentimentul de urgență și incertitudinea* (Stern, 2014) și în care este nevoie de intervenție pentru a aduce sistemul înapoi, la o situație comparativă cu cea de dinaintea apariției crizei (Chifu, 2019) –, *reziliența 1.0.* este legată de *posibilitatea de a preveni crizele*, de a evita ca acestea să aibă loc. *Reziliența* este legată, de asemenea, de *posibilitatea de a gestiona crizele*, de a crește capacitatea de a le aborda și de a evita *efecte și consecințe* (Chifu, Ramberg, 2007) dramatice sau ireversibile sau chiar greu de recuperat asupra sistemului de apărare și securitate existent la nivel strategic. Aceasta înseamnă, în primul rând, *pregătirea și formarea, la nivel strategic, experiența și cunoștințele, instrumentele și resursele necesare* pentru a acționa odată ce criza a apărut. Este vorba despre *instrumente normative* (Sundelius, Bach, 2015), care să fi fost în acțiune înainte de criză, rezerve și capabilități disponibile pentru a produce mijloacele necesare *gestionării crizei* (Chifu, Ramberg, Ibid.). Fie că este vorba despre măști, ventilatoare sau explozibili, despre cartușe sau bombe. Nu putem uita faptul că, după ce o criză militară este declarată, se aplică *regulile și legile războiului* (Durch, 2000), precum și embargoul asupra *mijloacelor militare sau a celor cu dublă utilizare* (SIPRI, 2020). Dar, *lupta pentru stabilitate* și prevenirea șocurilor nu sunt considerate întotdeauna cea mai bună cale de a gestiona crizele (Stern, Ibid.). Trebuie să învățăm să ne adaptăm la *evoluția mediului de securitate și la starea de spirit a societăților*. Trebuie să menținem sprijinul

Reziliența este legată de posibilitatea de a gestiona crizele, de a crește capacitatea de a le aborda și de a evita efecte și consecințe dramatice sau ireversibile sau chiar greu de recuperat asupra sistemului de apărare și securitate existent la nivel strategic. Aceasta înseamnă, în primul rând, pregătirea și formarea, la nivel strategic, experiența și cunoștințele, instrumentele și resursele necesare pentru a acționa odată ce criza a apărut.

Prevenția și stabilitatea sunt două dintre cele mai comune și frecvente reacții și încercări pentru a realiza reziliența. Dar, atunci când avansăm în timp, se pare că această abordare nu este suficientă și trebuie abandonată, mergând către adaptabilitate și schimbări gestionate și controlate. Este mai bine ca reformele să fie făcute în mod ordonat, planificat, calculându-se impactul și acordând atenție managementului consecințelor.

publicului și contribuțiile acestuia pentru securitatea fiecărui stat, ca și pentru bugetele și activitățile legate de componenta militară și de securitate. Și, pentru aceasta, este nevoie de *un nivel de flexibilitate și adaptabilitate*, nu de abordarea încăpățânată și conservatoare a încremerii în proiect.

Linia fragilă dintre *apărarea criteriilor de bază și a competențelor* unei instituții sau ale unui instrument și nevoia de a *merge către formule mai eficace și adaptate* la societățile existente și la mediul de securitate este o decizie de primă importanță, greu de luat și de instituit (Boin, t'Hart, Stern, Sundelius, 2005). De aceea, avem nevoie, pentru acest lucru, deopotrivă de *viziune și curaj* din partea decidenților, *creativitate și abilități* deosebite ale diviziilor de planificare pentru a realiza când este cazul să mergem mai departe, de o *cunoaștere pură și solidă* pentru a evita *schimbarea de dragul schimbării* (Sundelius, Hansen, 2007) sau declanșarea reformelor fără a anticipa consecințele și impactul acestora.

ACȚIUNEA PRO-ACTIVĂ ȘI AVERTIZAREA TIMPURIE (EARLY WARNING). REZILIENȚA 2.0.

Prevenția și stabilitatea sunt două dintre cele mai comune și frecvente reacții și încercări pentru a realiza *reziliența*. Dar, atunci când avansăm în timp, se pare că această abordare nu este suficientă și trebuie abandonată, mergând către *adaptabilitate și schimbări gestionate și controlate*. Este mai bine ca reformele să fie făcute în mod ordonat, planificat, calculându-se impactul și acordând atenție *managementului consecințelor* (Ekengren, Simons, 2011).

Există însă momente și cazuri în care *presiunea este prea mare și nevoia de reacție* nu are timpul necesar pentru o *reformă bine concepută*. Crizele se referă la *presiunea timpului, constrângeri temporale și emoții legate de impact* (Olson, 2008), ceea ce împiedică schimbările bine gândite. *Efectele secundare* pot fi greu de gestionat (Chifu, Ibid.) și pot da naștere unor *crize secundare* (Ibid.), unele mai importante decât crizele originare, pe care sperăm să le gestionăm. În aceste condiții, cea mai bună modalitate este aceea de a acționa atunci când este nevoie, chiar în timpul crizei, dar să facem o *analiză amănunțită asupra efectelor și consecințelor* (Svedin, 2011) după trecerea crizei. În Statele Unite, reacția la tragedia de la 11 septembrie, prin *Patriot Act*, a creat multiple efecte secundare, neîncredere publică

și frica de supravegherea în masă și de încălcări ale drepturilor omului (US Congress, 2001). Impactul este receptat, chiar și astăzi, printr-o *scădere a sprijinului pentru instituțiile de apărare și securitate*, dar, în schimb, acordându-se un nivel important de susținere și încredere unor personaje precum Snowden (Greenwald, 2014) sau Assange (Assange, 2014) sau printr-un înalt nivel de expunere a publicului la *războiul informațional și teoriile conspirației* (Simons, Chifu, 2017). Dar, cea mai bună formulă de a proceda în crizele care cer *acțiune, schimbări, revizuirii* și, poate, chiar *reforme instituționale* la fața locului (Boin, McConnell, t Hart, 2008), în timpul perioadelor fierbinți ale derulării unor asemenea evenimente, ar fi să nu ajungem niciodată acolo sau să fim pregătiți să acționăm în spiritul renunțării la *stabilitate per se* și, astfel, să salvăm cele mai importante *caracteristici ale sistemului de securitate și apărare* pentru a ne îndeplini atribuțiile chiar și în momente extrem de dificile, critice. În acest scop, reziliența 2.0. se referă la *acțiunea pro-activă și avertizarea timpurie (early warning)*.

Prevenția și reacția sunt instrumente cu o *capacitate limitată* de gestiune a crizelor. Într-un mediu imprevizibil, cu un nivel ridicat de turbulențe, prevenția devine foarte dificil de realizat. Avem nevoie de instrumente mai sofisticate pentru a face acest lucru, în special de *sistemele de avertizare timpurie (early warning)* în vigoare (European Commission, 2001), funcționale și capabile să surprindă și cele mai subtile, sensibile și importante schimbări la nivelul *indicatorilor critici* care ar arăta emergența crizelor (Gaub, 2017). *Sistemele de avertizare timpurie (early warning)* concentrează un nivel foarte înalt de cunoaștere și o capacitate importantă de anticipare (Habegger, 2009), ne ajută să știm ceea ce avem în fața noastră în timp real, susțin *pregătirea și îmbunătățesc capacitatea de prevenție*.

Dintr-un alt punct de vedere, *acțiunea pro-activă* în sine merge dincolo de punerea în aplicare a unor sisteme de *avertizare timpurie (early warning)*. Este vorba aici și despre o *filozofie a rezilienței 2.0.*, care se referă la capacitatea de a *acționa cu mult înaintea impactului crizei*. Încă o dată, este o muncă foarte grea și decidenții trebuie să-și asume cu mult curaj faptul că *trebuie să acționeze, să investească, să dezvolte competențe ale personalului și instrumente adecvate* (Schirch, 2013), să desfășoare capabilități pe teren înainte ca o criză și efectele sale să fie percepute și recunoscute de toată lumea, de public, de media și de factorii de decizie.

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Prevenția și reacția sunt instrumente cu o capacitate limitată de gestiune a crizelor. Într-un mediu imprevizibil, cu un nivel ridicat de turbulențe, prevenția devine foarte dificil de realizat. Avem nevoie de instrumente mai sofisticate pentru a face acest lucru, în special de sistemele de avertizare timpurie (early warning) în vigoare, funcționale și capabile să surprindă și cele mai subtile, sensibile și importante schimbări la nivelul indicatorilor critici care ar arăta emergența crizelor.

Această abordare poate ridica probleme importante legate de *responsabilitatea juridică*. De aceea, avem nevoie de *încredere* și de *legi* care să le permită decidenților la nivel strategic în domeniile securității, apărării și politicii externe să *adopte acțiuni pro-active* atunci când există semnalele necesare și datele corecte care arată *posibilitatea majoră a unei crize emergente* (Olson, Xue, 2012). Dar, fără acest nivel al încrederii, necesar și dobândit, reziliența 2.0. nu ar putea fi realizată.

REZILIENȚA ÎN SOCIETĂȚILE CONTEMPORANE. CELE TREI NIVELURI DE COOPERARE ȘI LIMITELE ACESTEIA

Terorismul și războiul hibrid reprezintă tipul de amenințări la adresa securității care necesită o abordare diferită a acesteia, adaptată la societățile noastre contemporane. În cazul niciuneia dintre aceste amenințări, instituțiile statului nu sunt suficiente ca să facă față acestor amenințări asimetrice și activități neconvenționale (Kuosa, 2012). De aceea, avem nevoie de o *cooperare pe trei niveluri*, pentru a *construi reziliența* la un nivel corespunzător și pentru a putea face față, a preveni și a evita impactul unor asemenea amenințări, pentru a reuși *lichidarea consecințelor* acestora atunci când apar evenimentele legate de aceste crize (Chifu, 2018, pp. 23-30). În societățile contemporane, trebuie să punem împreună resursele, competențele și acțiunile *statului* și ale instituțiilor sale responsabile, într-o *formulă interguvernamentală coordonată*, cu un integrator responsabil desemnat anterior și convenit pentru fiecare tip de criză, cu o cooperare echitabilă și loială între instituțiile implicate – *societatea*, însemnând organizații neguvernamentale, zona academică, media, companiile private (Simons, 2010) și *cetățenii*, persoanele fizice, oamenii înșiși –, care, prin capacitatea de anticipare și alarmare, prin contribuții voluntare și spirit civic, pot să susțină și să completeze instrumentele sistemului de securitate și apărare al unei țări (Chifu, Ibid.).

Aceste *trei niveluri de cooperare*, de bună credință și cu *responsabilitate împărtășită*, pot acoperi golurile și pot depăși limitele nivelului instituțional al unui stat atunci când vorbim despre operațiuni planificate la nivel *asimetric și hibrid*. Acest tip de abordare a fost deja probat ca eficient la nivelul unei țări precum *Elveția*, acolo unde contribuția diferitelor persoane și a cetățenilor în prevenirea oricărei acțiuni care ar putea avea un impact major este bine cunoscută.

Dar, există și limite în modul de abordare a societății civile și a cetățenilor. Această cooperare – pe bază de voluntariat, în cea mai mare parte – implică *un nivel important de înțelegere a rolurilor fiecăruia* și de *respect pentru responsabilitățile celuilalt*. Acest lucru presupune, de asemenea, *un nivel înalt de încredere și legitimitate a decidenților*, a *leadership-ului*, precum și un nivel de *exelență profesională extremă*, recunoscute de către populație (Rich, 2007).

Dacă există *încălcări ale încrederii* între cetățeni și stat, *neînțelegerea rolurilor* unor instituții din sistemul de securitate sau chiar *abuzuri și o funcționare necorespunzătoare* a acestor instituții, în special acele încălcări care afectează cetățenii și se traduc în diminuarea încrederii în îndeplinirea responsabilităților stabilite în *beneficiul deplin al publicului*, nu vom avea niciun sprijin al cetățenilor sau al societății pentru aceste instituții ale statului. *O revizuire completă a sistemului instituțional* implicat în securitate și apărare este necesară, din acest punct de vedere, cu scopul de *a menține și a îmbunătăți sprijinul public* (Chifu, 2017-1, pp. 3-11). Din fericire, în România, *Armata se bucură de sprijin și o încredere mare la nivelul publicului* (Sondaj Avangarde, 2020), dar, chiar și în acest caz, sprijinul trebuie *îmbunătățit și consolidat*. Fără această *cooperare între cele trei niveluri* ale componentelor unei societăți și fără grija reală pentru fiecare cetățean și pentru securitatea sa din partea statului, nu există nicio posibilitate de *a construi reziliența în societățile contemporane*. În special, împotriva amenințărilor hibride cu *care se confruntă întreaga societate*, având în față o panoplie de instrumente neconvenționale combinate (Chifu, 2017-2, pp. 13-22).

REZILIENȚA 3.0. ADAPTABILITATEA DINAMICĂ ȘI REZILIENȚA VIITORULUI

Trebuie să conștientizăm că există *limite în prevenirea crizelor*, în înțelegerea proceselor viitorului și în construirea unor sisteme de *avertizare timpurie (early warning)*. Fiecare stadiu al acestui proces reclamă și are nevoie de *un nivel înalt de expertiză și experiență*, ca și de dezvoltarea unor *abilități specifice* pentru persoanele implicate în acest proces. În vremuri turbulente, cu un mediu internațional complex, care se schimbă dramatic, în intervale scurte de timp, *surpriza* este o constantă în timp și, atât partea de *avertizare timpurie (early warning)*,

În România,
Armata se
bucură de sprijin
și o încredere
mare la nivelul
publicului,
dar, chiar și
în acest caz,
sprijinul trebuie
îmbunătățit și
consolidat.

Trebuie să
conștientizăm
că există limite
în prevenirea
crizelor, în
înțelegerea
proceselor
viitorului și în
construirea
unor sisteme
de avertizare
timpurie (early
warning).

Fiecare stadiu al
acestui proces
reclamă și are
nevoie de un
nivel înalt de
expertiză și
experiență, ca și
de dezvoltarea
unor abilități
specifice pentru
persoanele
implicate în
acest proces.

Avem nevoie de un important sprijin pentru studiile prospective și de un efort de tip capacity building pentru a îmbunătăți aceste studii și pentru a pregăti personalul necesar și adaptat cerințelor acestui tip de gândire, pentru a avea rezultate mai bune în domeniul studiilor prospective și scenarii mai exacte despre viitor.

cât și *acțiunile pro-active* nu sunt de ajuns pentru un nivel acceptabil al rezilienței în aceste vremuri, ca și în viitor.

Avem nevoie de mai mult. Și aceasta înseamnă un nivel înalt de *capabilități în domeniul studiilor prospective*, o capacitate ridicată de a transla aceste rezultate în informație acționabilă pentru *revizuirea și adaptarea instituțiilor existente*. Și, nu în ultimul rând, acest lucru înseamnă *o schimbare de viziune și o schimbare de doctrină* pentru a crea *adaptabilitatea dinamică* a instituțiilor din sistemul apărării și securității la nivel strategic și chiar stabilirea unei etape pentru un cadru legal adecvat și adaptat, care să permită perspectiva *reformării în timpul crizelor* (Taleb, 2014).

Să luăm, pe rând, fiecare dintre cele trei componente. *Studiile prospective* (Chifu, 2013, pp. 167-186) sunt o ramură a studiilor despre viitor – *future studies*, care se află deja pe masa de lucru și în *Strategia Națională de Apărare a României* și care includ prevederi legate de nevoia de a ne pregăti în această direcție (*Strategia Națională de Apărare a Țării pentru perioada 2020-2024*, 2020, pp. 6, 10). *Centrul pentru Prevenirea Conflictelor și Avertizare Timpurie (Early Warning)* este una dintre instituțiile care se ocupă de studii prospective și chiar a construit și validat *o metodologie românească* (Chifu, 2013, Ibid.) în acest domeniu, aplicată de câteva ori în ultimii șapte ani: de două ori în cazul crizei din Ucraina (Chifu, 2014; Chifu, Nantoi, Getmanchuk, 2015), o dată în evaluarea viitorului Regiunii Extinse a Mării Negre (Chifu, Bălășoiu, 2018) și o dată atunci când am încercat să facem lumină în legătură cu *viitorul relațiilor internaționale și al securității globale* în mediul în care se dezvoltă exponențial tehnologia și *social media* (Chifu, Savu, 2020). Am dezvoltat un asemenea studiu într-un *cadru interagenții*, la nivel instituțional, în 2014, în timpul crizei ucrainene. Avem nevoie, de asemenea, de un *important sprijin pentru studiile prospective* și de un efort de tip *capacity building* pentru a îmbunătăți aceste studii și pentru a pregăti personalul necesar și adaptat cerințelor acestui tip de gândire, pentru a avea rezultate mai bune în domeniul studiilor prospective și scenarii mai exacte despre viitor. Cel de-al doilea pilon este legat de *informația utilizabilă, acționabilă*, extrasă și schițată pe baza acestor studii și utilizată în activitatea de planificare de zi cu zi și ca sprijin al decidenților.

Dacă adăugăm *nevoia de specialiști calificați în luarea deciziilor în vremuri de criză*, care să fie consilieri ai decidenților desemnați,

cu responsabilități în materie, așa cum am menționat în propunerile legislative avansate ministrului Apărării și șefului Statului Major al Apărării, potrivit rezultatelor unui proiect european dezvoltat anul trecut (*Combaterea propagandei externe ca politică publică*, 2020) de către Centrul de Prevenire a Conflictelor și Avertizare Timpurie împreună cu Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, am avea o bază solidă în scopul utilizării acestui tip de studii pentru instituțiile noastre de securitate și apărare. *Consilierii specializați în luarea deciziilor în situații de criză* pot să acționeze ca integratori pentru rezultatele și implementarea realizărilor cercetării din domeniul studiilor prospective.

Poate cea mai importantă parte a acestui efort este *schimbarea de viziune și schimbarea de doctrină* în așa fel încât să creăm *adaptabilitatea dinamică a instituțiilor sistemului de apărare și securitate* la nivel strategic. Nu este simplu și este elementul cu impactul cel mai dramatic din *strategia de reziliență 3.0.* a viitorului. De această dată, nu vorbim doar despre *părăsirea „mantrei stabilității”* instituțiilor și relațiilor din cadrul sistemului de apărare și securitate în direcția *adaptabilității și prevenției, acțiunii pro-active și de avertizare timpurie (early warning)*. Este mult mai important și dramatic și, poate, un pod mult prea îndepărtat...

REFORMAREA ÎN TIMPUL CRIZEI. DE LA INSTITUȚIILE FIZICE LA CELE VIRTUALE, CAPABILE SĂ ÎNDEPLINEASCĂ SARCINILE ȘI SERVICIILE CĂTRE POPULAȚIE

Adaptabilitatea dinamică se referă la acceptarea faptului că *nici măcar instituțiile însele nu sunt de neatins* de soluțiile din timpul crizelor cu un nivel crescut al dinamicii. Modul nostru de a gândi trebuie să depășească stabilitatea și *chiar și faptul existenței fizice a unor anumite instituții*. Acest lucru înseamnă că, la nivelul *ierarhiei de valori și principii* (Stern, Ibid.; Chifu, 2019) pe care trebuie să le apărăm în vremuri de turbulențe, de incertitudine, de tumult, de crize, în prim-plan ar trebui plasate *îndeplinirea cerințelor, sarcinilor și responsabilităților* – servicii de securitate și apărare – pentru populație și pentru oameni. Deci, nu instituția și *existența sa fizică sau chiar legală* sunt cele care contează, în primul rând. În acest *cadru al viitorului*, va trebui să acceptăm că am putea avea abilitatea și instrumentele legale de a *reforma în timpul crizei* (Chifu, Ramberg, 2008), adică simultan

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

La nivelul ierarhiei de valori și principii pe care trebuie să le apărăm în vremuri de turbulențe, de incertitudine, de tumult, de crize, în prim-plan ar trebui plasate îndeplinirea cerințelor, sarcinilor și responsabilităților – servicii de securitate și apărare – pentru populație și pentru oameni.

Capabilități, cunoaștere, instrumente, lanțul de comandă, răspunderea, controlul democratic, toate acestea trebuie adaptate și replicate în acest nou cadru sau să existe posibilitate de mișcare și acțiune în spațiul virtual. Creativitatea și capacitatea de a planifica în această cheie sunt cruciale în pregătirea pentru reziliența 3.0. a viitorului. Acest lucru înseamnă securitatea care pune în prim-plan individul, omul, cetățeanul.

cu efortul de gestionare și soluționare a crizei. Acest lucru înseamnă că greutatea nu se mai pune acum pe *existența fizică a unei instituții*, ci pe scopul său, care trebuie apărat și *securizat* (Buzan, Waeber, de Wilde, 2010). Trebuie să acceptăm că și instrumentele instituționale pot fi abandonate și înlocuite pentru *a salvagarda abilitatea de a îndeplini sarcinile legale și responsabilitatea atribuită în domeniul securității și apărării*. Acest fapt presupune un efort sofisticat de planificare în timp real pentru *perspectiva acestei disoluții instituționale sau transfer în spațiul digital*. Capabilități, cunoaștere, instrumente, lanțul de comandă, răspunderea, controlul democratic, toate acestea trebuie adaptate și replicate în acest nou cadru sau să existe posibilitate de mișcare și acțiune în spațiul virtual. Creativitatea și capacitatea de a planifica în această cheie sunt cruciale în *pregătirea pentru reziliența 3.0. a viitorului*. Acest lucru înseamnă *securitatea care pune în prim-plan individul, omul, cetățeanul*. Există deja aceste prevederi în *Strategia Națională de Apărare a Țării* (2020, Cuvânt înainte) și aceasta este abordarea liberală modernă a securității și apărării. Și instituțiile noastre ar trebui să reflecte și să propună *adaptarea instituțională, doctrinară și legală* la realitatea de astăzi a acestei evoluții dorite. Desigur, *o nouă cultură de securitate* este și ea necesară, în același timp. Și sunt convins că eșafodajul nostru academic, de cercetare și instituțional poate să răspundă așteptărilor în acest domeniu.

BIBLIOGRAFIE:

1. Assange, L. (20 noiembrie 2014). *When Google meets Wikileaks*. OR Books.
2. Boin, A., McConnell, A., t Hart, P. (2008). *Governing after Crisis. The Politics of Investigation, Accountability and Learning*. Cambridge University Press.
3. Boin, A., t'Hart, P., Stern, E., Sundelius, B. (2005). *The Politics of Crisis Management. Public Leadership Under Pressure*. Cambridge University Press.
4. Buzan, B., Waeber, O., de Wilde, J. (2010). *Securitatea. Un nou cadru de analiză*. C.A. Publishing.
5. Chifu, I. (2013). „Analiză prospectivă. Experiența internațională și o abordare românească”. În *Revista Română de Studii de Intelligence*, nr. 10/decembrie.
6. Idem (2014). *Prospectives on Ukraine Crisis. Scenarios for a mid-long term evolution*. București: Editura Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale „Ion I.C. Brătianu” al Academiei Române.

7. Idem (2017-1). *Comunicarea în război: cum menține un Guvern susținerea pentru un „război lung” sau Bătălia pentru „știrile bune”*. Revista *Infosfera* (iunie).
8. Idem (2017-2). *Caracteristicile războaielor Secolului 21: comunicare, politică și operațiune militară neconvențională*. Revista *Infosfera* (martie).
9. Idem (2018). *Războiul hibrid și reziliența societală. Planificarea apărării hibride*. Revista *Infosfera*.
10. Idem (2019). *Decizia în criză*. București: Editura Rao.
11. Chifu, I., Bălăsoiu, N. (2018). *Prospective studies of the Wider Black Sea Region. Scenarios for its future in times of high international turbulence*. București: Editura Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale „Ion I.C. Brătianu” al Academiei Române.
12. Chifu, I., Nantoi, O., Getmanchuk, A. (2015). *Prospective on Ukraine Crisis. A trilateral approach*. București: Editura Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale „Ion I.C. Brătianu” al Academiei Române.
13. Chifu, I., Nantoi, O., Sushko, O. (2008). *Societal Security in the trilateral Region Romania-Ukraine-Republic of Moldova/Securitate societală în regiunea trilateralei România-Ucraina-Republica Moldova*, ediție bilingvă. București: Editura Curtea Veche.
14. Chifu, I., Ramberg, B. (2007). *Crisis management in Transitional Societies*. Stockholm: CRISMART SNDC.
15. Idem (2008). *Managementul crizelor în societățile în tranziție. Cazul României*. București: Editura RAO.
16. Chifu, I., Savu, L. (2020). *Technology and Social Media and their impact on the human being, society and politics*. București: Editura Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale „Ion I.C. Brătianu” al Academiei Române.
17. Durch, W.J. (2000). *Constructing regional Security: The Role of Arms Transfers*. Arms Control and Reassurance. New York: Pgrave.
18. Ekengren, M., Greg, S. (2011). *The Politics of Security Sector Reform. Challenges and Opportunities for the European Union's Global Role*. Ashgate.
19. Gaub, F. (Editor) (iunie 2017). *What if... Conceivable Crises, unpredictable in 2017, unmanageable in 2020?* Issue. Report No. 34, https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/Report%2034_%20What%20If.pdf, accesat la 12 septembrie 2020.
20. Greenwald, G. (2014). *No Place to Hide: Edward Snowden, the NSA, and the U.S. Surveillance State*. Metropolitan Books.
21. Habegger, B. (2009). *Horizon Scanning in Government Concept, Country Experiences, and Models for Switzerland*. Zürich: CSS, Center for Security Studies, <https://works.bepress.com/beathabegger/16/>, accesat la 12 septembrie 2020.

22. Kuosa, T. (iulie 2012). *The evolution of Strategic Foresight. Navigating Public Policy Making*. Gower, www.gowerpublishing.com/isbn/9781409429869, accesat la 12 septembrie 2020.
23. Olson, E.K. (2008). *Media Crisis Decision-Making*. Stockholms Universitet.
24. Olson, E.W., Xue, L. (2012). *SARS from East to West*. Maryland: Lessington Books.
25. Rich, F. (2007). *The Greatest Story Ever Sold, The Decline and Fall of Truth in Bush's America*. Penguin Books.
26. Schirch, L. (2013). *Conflict Assessment and Peacebuilding Planing toward Participatory Approach to Human Security*. Cumarian Press.
27. Simons, G. (2010). *Mass Media and Modern Warfare. Reporting on the Russian War on Terrorism*. Ashgate: Farnham.
28. Simons, G., Chifu, I. (2017). *The Changing Face of Warfare in the 21st Century*. London and New York: Editura Routledge.
29. Sundelius, B., Bach, R. (2015). *Strategies for Supporting Community Resilience. Multinational Experiences*. Stockholm: CRISMART.
30. Sundelius, B., Hansen, D. (2007). *Crisis and Perspectives on Policy Change. Swedish Counterterrorism Policymaking*. Stockholm: CRISMART
31. Stern, E. (2014). *Designing Crisis Management Training and Exercices for Strategic Leaders*. Stockholm: National Defense College.
32. Svedin, L. (2011). *Ethics and Crisis Management*. Information Age Publishing.
33. Taleb, N.N. (2014). *Antifragil*. Editura Curtea Veche.
34. *Combaterea propagandei externe ca politică publică – propunere legislativă*, <https://smartdecision.ro/wp-content/uploads/2020/09/R10.-Combaterea-campaniilor-externe-de-dezinformare.pdf>, accesat la 23 octombrie 2020.
35. European Commision (2015). *Concurrent Design Foresight. Report to the European Commission of the Expert Group on Foresight Modelling*. EUR 26865 EN, http://ec.europa.eu/research/swafs/pdf/pub_governance/concurrent_design_foresight_report.pdf, accesat la 12 septembrie 2020.
36. European Commission Research Directorate General (2001). *A Practical Guide to Regional Foresight (FOREN)*. European Commission – Joint Research Centre – Institute for Prospective Foresight (FOREN), <http://foresight.jrc.ec.europa.eu/documents/eur20128en.pdf>, accesat la 12 septembrie 2020.
37. SIPRI (2020). *Army Embargoes – Mandatory UN Embargoes, non mandatory UN Embargoes, EU embargoes*, <https://www.sipri.org/databases/embargoes>, accesat la 21 septembrie 2020.
38. *Sondaj Avangarde* (28-29 martie 2020), <https://www.mediafax.ro/social/sondaj-avangarde-romanii-cred-in-arafat-si-armata-si-spun-ca-virusul-a-fost-adus-din-strainatate-19038586>, accesat la 12 septembrie 2020.

39. *Strategia Națională de Apărare a Țării pentru perioada 2020-2024* (2020), art. 7, p. 6, art 44, p. 10 ș.a., https://www.presidency.ro/files/userfiles/Documente/Strategia_Nationala_de_Aparare_a_Tarii_2020_2024.pdf, accesat la 25 octombrie 2020.
40. *Idem*. Cuvânt înainte. Klaus Werner Iohannis, Președintele României.
41. US Congress. Public Law 107-56 (26 octombrie 2001). *Uniting and Strengthening America by Providing Appropriate Tools Required to Intercept and Obstruct Terrorism (USA Patriot Act) Act of 2001*, <https://www.congress.gov/107/plaws/publ56/PLAW-107publ56.pdf>, accesat la 12 septembrie 2020.

CAMPANIA DE DEZINFORMARE A RUSIEI ÎN TIMPUL PANDEMIEI DE COVID-19

Lect.univ.dr. Adriana SAULIUC

Facultatea de Științele Comunicării și Relații Internaționale,
Universitatea „Titu Maiorescu”, București;
Senior Researcher, Centrul de Prevenire a Conflictelor
și Avertizare Timpurie (Early Warning), București

Perioada complicată pe care lumea o traversează acum, cauzată de declanșarea pandemiei de SARS CoV-2, a produs schimbări în comportamentul unor state, în timp ce altele și-au păstrat preferințele pentru vechile practici. Federația Rusă se numără printre cele care au identificat în evoluțiile recente de pe arena internațională oportunitatea de a exploata vulnerabilitățile cu care țintele sale se confruntă, scopul fiind obținerea unor avantaje strategice. Astfel, de la campania „From Russia, with Love” la cea de dezinformare, Uniunea Europeană se află în atenția Moscovei, care, prin acțiunile sale, încearcă să creeze instabilitate în interiorul UE și să discrediteze organizația prin acțiuni menite a o face să arate ca un proiect eșuat.

Cuvinte-cheie: Federația Rusă, Uniunea Europeană, dezinformare, fake news, război informațional.

INTRODUCERE DEZINFORMAREA – PUTERNICA ARMĂ A RUSIEI

În general, *dezinformarea* se referă la încercări deliberate, deseori orchestrate, de a produce confuzie sau de a manipula oamenii prin furnizarea de informații incorecte. O astfel de activitate este foarte periculoasă, deoarece este utilizată, de obicei, de țări în situații cu mize semnificative, astfel că dezinformarea are la bază, în majoritatea cazurilor, acțiuni bine organizate și pentru care sunt alocate resurse însemnate. (UNESCO, 2018, p. 7). Astăzi, într-o lume profund tehnologizată, termeni precum *fake news* și *dezinformare* pot fi percepuți ca o chestiune de relativă noutate, iar în cazul primului, într-adevăr, putem spune că a apărut mai recent, fiind conștientizat odată cu adâncirea digitalizării și folosirea la scară largă a rețelelor sociale. Însă, dezinformarea reprezintă un instrument folosit cu mulți ani în urmă, fiind preferată în detrimentul unor acțiuni militare pentru avantajele importante pe care i le poate oferi actorului care o utilizează.

Și, dacă vorbim despre dezinformare, fie că facem referire la prezent sau la vremuri demult apuse, nu putem să excludem din discuție un anumit stat, din două considerente: apariția acestui tip de acțiune și utilizarea intensă a dezinformării în prezent, ambele situații având un numitor comun – Federația Rusă, în calitate de moștenitor *de jure* și *de facto* al URSS. Invocarea statului rus în această pledoarie nu poate fi evitată, în condițiile în care însăși apariția termenului este legată de URSS. Mai exact, acesta a început să fie folosit la începutul anilor '60, fiind utilizat pe scară largă în anii '80, și are la bază cuvântul rusesc *Dezinformatsiya*. Potrivit unor surse din domeniul *intelligence*, termenul a fost inventat de Iosif Vissarionovich Stalin, după cel de al Doilea Război Mondial, în timp ce *Marea Enciclopedie Sovietică* din 1952 explică dezinformarea ca fiind „diseminarea (în presă, la radio etc.) a unor rapoarte false, menite să inducă în eroare opinia publică”. (Taylor, 2016).

Dezinformarea se referă la încercări deliberate, deseori orchestrate, de a produce confuzie sau de a manipula oamenii prin furnizarea de informații incorecte. O astfel de activitate este foarte periculoasă, deoarece este utilizată, de obicei, de țări în situații cu mize semnificative, astfel că dezinformarea are la bază, în majoritatea cazurilor, acțiuni bine organizate și pentru care sunt alocate resurse însemnate.

Pandemia cu care lumea se confruntă în prezent, cea mai provocatoare criză de după cel de-al Doilea Război Mondial, după cum a avertizat, anul trecut, Secretarul general al ONU, António Guterres, depășește tiparele unei crize medicale prin efectele pe care le produce în toate aspectele vieții oamenilor: politic, financiar, demografic, economic, social etc.

Dispariția URSS, în 1991, în calitate de subiect al dreptului internațional, nu a anulat însă și apetența Rusiei, moștenitorul Uniunii Sovietice, pentru acest tip de practici, mai ales că evoluțiile la nivel internațional de după încheierea Războiului Rece au revendicat mai degrabă politici care să asigure avantajele strategice vizate de state, fără a utiliza acțiuni de tip *hard power*.

Pentru Rusia, o astfel de situație a însemnat schimbarea acțiunilor care implicau utilizarea forței sau amenințarea cu utilizarea forței cu acțiuni „mai subtile”, însă nu mai puțin ofertante din punct de vedere al avantajelor aduse Moscovei. Așadar, prin recurgerea la dezinformare, acțiune cu rădăcini adânci în practicile sovieticilor, Moscova profită de nivelul tehnologiei și al digitalizării pentru a-și consolida poziția și a obține avantaje strategice majore fără a utiliza forța. Mai mult, evoluțiile din ultimii ani relevă faptul că, în lumea puternic digitalizată în care trăim, Moscova folosește dezinformarea ca pe o armă îndreptată împotriva unor inamici pe care Rusia nu îi poate domina prin acțiuni de tip *hard power*.

O PANDEMIE GLOBALĂ PERICULOASĂ – DEZINFORMAREA ÎN TIMPUL PANDEMIEI DE CORONA

Pandemia cu care lumea se confruntă în prezent, cea mai provocatoare criză de după cel de-al Doilea Război Mondial, după cum a avertizat, anul trecut, Secretarul general al ONU, António Guterres (Lederer, 2020), depășește tiparele unei crize medicale prin efectele pe care le produce în toate aspectele vieții oamenilor: politic, financiar, demografic, economic, social etc. Mai mult, dacă, pentru marea majoritate a țărilor, pandemia reprezintă un eveniment cât se poate de negativ, iar aici de referință sunt statele puternic afectate de noul coronavirus, precum SUA, Italia, Spania, India ș.a., pentru actori precum Rusia și China, pandemia reprezintă o ocazie de a obține sau, cel puțin, de a încerca să obțină avantaje strategice.

CAMPANIA „FROM RUSSIA, WITH LOVE”

Astfel, chiar dacă, inclusiv pentru Federația Rusă, pandemia a venit cu complicații majore, situația a fost percepută de Moscova ca fiind favorabilă pentru interesele Kremlinului de a-și crește profilul regional și internațional. Așa a debutat campania „From Russia, with love”, care, oficial, s-a vrut a fi percepută ca o inițiativă altruistă de a ajuta țări

aflate în situații limită din cauza pandemiei, dar care, ulterior, avea să dezvăluie scopurile mai puțin filantropice ale Rusiei. Campania a avut ca primă țintă Italia. La 22 martie 2020, la solicitarea lui Vladimir Putin, armata rusă a început să trimită, pe calea aerului, ajutor medical Italiei. *Sputnik* a postat pe *Twitter* câteva imagini cu următorul text: „«From Russia, with love». Cu aceste autocolante pe laterale, două avioane militare ale Rusiei, cu experți și echipamente, decolează de la aerodromul Chkalovsky și se îndreaptă spre Italia pentru a ajuta la combaterea pandemiei de coronavirus. Fotografii oferite de Ministerul Apărării” (Euractiv, 2020). O manevră care, în contextul în care se afla Italia, i-a adus, inevitabil, Moscovei notorietatea de salvator al unei țări care, în ciuda apartenenței la UE, a cochetat cu ideea dezvoltării unor bune relații cu Kremlinul, idee pe care statul italian a pus-o în practică inclusiv în ultimii ani. Așadar, ajutorul livrat de ruși a fost primit în Italia cu mare entuziasm. Ministrul italian al Apărării, Lorenzo Guerini, a transmis în mod oficial mulțumiri omologului său rus, Serghei Șoigu. Apoi, persoane cu renume din Italia au adus un elogiu Moscovei pentru sprijinul oferit: faimosul cântăreț Pupo a postat pe contul său de Facebook un video în care interpretează un vestit cântec rusec, pe care l-a încheiat cu fraza: „I love you, Russia. Thank you!”, în timp ce un ziar din Rusia a menționat afirmația lui Al Bano, potrivit căruia Italia nu va uita sprijinul Rusiei (Luxmoore, 2020).

Dincolo însă de această situație și de campania de imagine atent orchestrată de Kremlin, acțiunile Moscovei pot fi încadrate în sfera unor manevre care transcend latura umanitară, fiind regăsite mai degrabă în dimensiunea politicii externe a Rusiei, la intersecția dintre interesele strategice și războiul informațional pe care Moscova îl menține activ în raport cu rivalii occidentali.

ACȚIUNI DE TIP „DIVIDE ET IMPERA” VIZEAZĂ ȚĂRILE EUROPENE

Pe lângă caracterul altruist al acțiunilor Moscovei, care, inevitabil, a fost perceput în sens pozitiv, dată fiind situația în care Italia, spre exemplu, se afla în primăvara anului 2020, există elemente clare, care incriminează Rusia pentru intențiile sale reale, ascunse în spatele sprijinului oferit unor țări. În cazul statului italian, acțiunile Moscovei au vizat două paliere: cel intern și cel extern. În primul caz, prin jucarea rolului de „salvator”, vorbim despre intenția Kremlinului de a cultiva

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Dincolo de campania de imagine atent orchestrată de Kremlin, acțiunile Moscovei pot fi încadrate în sfera unor manevre care transcend latura umanitară, fiind regăsite mai degrabă în dimensiunea politicii externe a Rusiei, la intersecția dintre interesele strategice și războiul informațional pe care Moscova îl menține activ în raport cu rivalii occidentali.

Sprejiniul oferit de ruși Italiei are legătură cu încercarea Kremlinului de a atrage o simpatie cât mai mare din partea poporului italian, dar și a clasei politice, care consideră oportună menținerea unor relații bune cu Rusia, aici fiind vizat, în special, Partidul Lega, în perspectiva unor bune rezultate obținute la următoarele alegeri din Italia.

bune relații cu statul italian atât din perspectiva clasei politice, cât și a populației, în ambele cazuri cu câștiguri strategice pentru Rusia. Astfel, într-o interpretare pragmatică, sprijinul oferit de Rusia nu este unul pur altruist, ci, mai degrabă, o acțiune menită a obține o relaxare din partea UE a măsurilor luate împotriva politicii belicoase a Moscovei în regiune. Nici alegerea Italiei, care a avut neșansa de a se confrunța cu o perioadă nefastă la începutul pandemiei, nu este întâmplătoare, în condițiile în care regimul de la Roma a preferat, de-a lungul ultimilor ani, să aibă o legătură apropiată cu Moscova, în detrimentul poziției sale de membru al Uniunii Europene; de aici și vizarea statului italian, din această perspectivă.

De asemenea, sprijinul oferit de ruși Italiei are legătură cu încercarea Kremlinului de a atrage o simpatie cât mai mare din partea poporului italian, dar și a clasei politice, care consideră oportună menținerea unor relații bune cu Rusia, aici fiind vizat, în special, Partidul Lega, în perspectiva unor bune rezultate obținute la următoarele alegeri din Italia (Ellyatt, 2020).

În ceea ce privește dimensiunea externă vizată de Moscova, aici lucrurile sunt indisolubil legate de statutul Italiei de membră a UE, scopul Kremlinului fiind de a contribui la deteriorarea imaginii colosului european în favoarea propriilor interese strategice. Altfel spus, Rusia a marșat pe evidențierea eșecului Uniunii Europene de a identifica și a implementa un răspuns rapid la problemele majore cauzate de debutul pandemiei în cazul unor țări membre, Italia fiind una dintre acestea. Totodată, Moscova a mizat pe faptul că acest sprijin va contribui la îmbunătățirea imaginii Federației Ruse la nivel regional, în timp ce Vladimir Putin beneficia de o publicitate fără precedent atât la nivel european, cât și în plan intern.

Însă, dincolo de elementele de suprafață, mișcarea Rusiei este vădit îndreptată împotriva Uniunii Europene, scopul Moscovei fiind de a-i vulnerabiliza poziția și de a-i reduce atractivitatea atât în raport cu membrii săi, cât și în raport cu statele care și-au exprimat intenția de a deveni părți ale marii familii europene. În toate cazurile, sunt țări pe care Federația Rusă nu dorește să le piardă definitiv din sfera sa de influență, fie că vorbim despre cele situate în Europa de Est sau în Balcanii de Vest.

Așadar, elementele de context în care Kremlinul s-a oferit să ajute Italia, precum și analiza unei astfel de acțiuni într-un mod pragmatic

relevă faptul că sprijinul Moscovei este mai degrabă unul cu miză strategică, menit a-i oferi Kremlinului revenirea la masa marilor jucători prin redobândirea capacității de a-și extinde influența (Emmott, Osborne, 2020) la nivel regional, în detrimentul UE și, implicit, al NATO. Cel puțin în cazul populației statului italian, Kremlinul a obținut o victorie de etapă, deoarece capacitatea sa de a acționa rapid, într-un moment în care Uniunea Europeană s-a urnit cu dificultate, întârziind în a identifica și a implementa opțiuni de răspuns la pandemie, a favorizat creșterea scepticismului italienilor și nemulțumirea acestora privitor la greutatea cu care Bruxelles-ul și-a căutat resursele pentru a sprijini țările membre ale Uniunii (Togoh, 2020). Nu în ultimul rând, caracterul multifacțat al acțiunilor Rusiei în Italia a fost perceput ca având și o componentă pe dimensiunea de *intelligence*. Situația a fost contrazisă de Kremlin, însă, interpretată într-o astfel de cheie de cei care susțin că prezența forțelor ruse pe teritoriul unui stat membru al UE/NATO, chiar și în contextul transferului de echipamente și alte elemente medicale, adică în cazul unor misiuni nemilitare, reprezintă o oportunitate de a colecta informații despre structurile militare ale unui stat care face parte din Alianța Nord-Atlantică, în acest caz, Italia (Cristiani, 2020).

În aceeași cheie ar trebui lecturată și situația Serbiei, stat aflat în plin proces de negociere cu Bruxelles-ul, dar care, după ce a primit sprijin de la Beijing, în contextul pandemiei, a solicitat ajutor și de la Moscova. Astfel, dacă, în cazul Italiei, scopul ajutorului Moscovei a vizat creșterea nemulțumirii populației italiene și a euroscepticismului, în timp ce, în cazul clasei politice, Kremlinul a acționat în vederea obținerii de sprijin pentru relaxarea sancțiunilor adoptate de UE, pe dimensiunea relației cu Serbia, ajutorul oferit de Federația Rusă în contextul pandemiei are legătură cu interesul Kremlinului pentru consolidarea alianței cu Belgradul, precum și al inoculării ideii privind ineficiența Uniunii Europene, în contrast cu capacitatea Rusiei de a face față unor provocări majore precum pandemia de SARS CoV-2. Mai mult, dacă Beijingul a mers pe ideea de „*mask diplomacy*”, sprijinind Serbia pe dimensiunea nemilitară, Rusia a profitat de deschiderea Belgradului pentru asistența rusă, care a avut, de la început, un caracter militar, numeroși soldați ruși fiind integrați în operațiile desfășurate de Serbia pentru a combate pandemia (Goble, 2020).

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Caracterul multifacțat al acțiunilor Rusiei în Italia a fost perceput ca având și o componentă pe dimensiunea de intelligence. Situația a fost contrazisă de Kremlin, însă, interpretată într-o astfel de cheie de cei care susțin că prezența forțelor ruse pe teritoriul unui stat membru al UE/NATO, chiar și în contextul transferului de echipamente și alte elemente medicale, adică în cazul unor misiuni nemilitare, reprezintă o oportunitate de a colecta informații despre structurile militare ale unui stat care face parte din Alianța Nord-Atlantică, în acest caz, Italia.

PANDEMIA DE SARS COV-2 CREEAZĂ UN MEDIU FERTIL PENTRU ACȚIUNILE DE DEZINFORMARE RUSE. OPȚIUNILE UE DE CONTRACARARE

Date fiind complexitatea situației și sensibilitatea oamenilor în cazul anumitor subiecte în timp de pandemie, Moscova a înțeles că acțiunile pseudo-altruiste care au vizat anumite state occidentale pot fi dublate de măsuri menite a-i asigura atingerea scopurilor – slăbirea, inclusiv din interior, a Uniunii Europene, prin alimentarea euroscepticismului, în cazul populațiilor unor state membre, sau din exterior, prin reducerea atractivității UE, în cazul țărilor care vizează statutul de membru cu drepturi depline, în toate situațiile însă cu impact major atât asupra Uniunii Europene, cât și a NATO.

Astfel, pe lângă acțiuni de tip „Cal Troian”, care au asigurat accesul în interiorul țărilor aflate în atenția Rusiei, Kremlinul a recurs la manevre care implică dezinformarea, diseminarea de știri false cu scopul obținerii avantajelor strategice vizate, în special creșterea euroscepticismului și amplificarea nemulțumirii cetățenilor statelor membre privitor la modul în care Bruxelles-ul gestionează criza cauzată de pandemie. Iar dacă, în cazul sprijinului oferit de Kremlin anumitor state, poate fi identificată graba Moscovei de a acționa, cu scopul de a capitaliza rapid avantajele urmărite, aceeași caracteristică poate fi identificată și în cazul campaniei de dezinformare pe care Kremlinul a declanșat-o la începutul pandemiei, mizând pe faptul că efectele acesteia le vor amplifica pe cele ale acțiunilor Rusiei.

Într-adevăr, pe fondul evoluțiilor din primăvara anului 2020, pandemia a creat un teren fertil pentru acțiuni care implică dezinformarea, iar Moscova a profitat din plin de acest context complicat, una dintre principalele ținte ale statului rus fiind Uniunea Europeană.

Faptul că Federația Rusă s-a grăbit să profite de schimbările la nivel internațional cauzate de pandemie este relevant de informațiile apărute în presă în luna martie 2020, când Reuters a titrat că un raport al UE, datat 16 martie 2020 și elaborat de *European External Action Service (EEAS)*, vorbea despre media din Rusia, care a declanșat o adevărată campanie împotriva Occidentului pentru a agrava impactul pandemiei de SARS CoV-2, prin generarea de panică și semănarea de neîncredere în cei responsabili cu gestionarea crizei. Acuzațiile apărute în presa din Occident au fost negate de Kremlin, însă acestea au (re)deschis

o Cutie a Pandorei, în condițiile în care vin să completeze lista celor deja formulate de diferiți actori în ceea ce privește acțiunile Moscovei pe această dimensiune.

Potrivit Reuters, documentul UE vorbea despre faptul că virulenta campanie de dezinformare desfășurată de Moscova disemina *online* știri false în limbi europene, precum engleză, spaniolă, franceză, germană și italiană, ceea ce indica, fără nicio altă interpretare posibilă, care sunt țintele acțiunilor Kremlinului, precum și rapoarte contradictorii, confuze și rău intenționate, scopul fiind de a îngreuna situația Uniunii Europene în formularea unui răspuns coerent la pandemie. Astfel, potrivit EEAS (2020), „scopul general al dezinformării Kremlinului este de a agrava criza de sănătate publică în țările occidentale ...”, în conformitate cu strategia mai largă a Kremlinului, de a încerca subversivarea societăților europene”.

Același document vorbește despre faptul că, începând cu 22 ianuarie 2020 și până la momentul elaborării documentului, UE a identificat aproximativ 80 de cazuri de dezinformare pe tema noului coronavirus, fiind menționate acțiuni rusești menite a amplifica acuzațiile formulate de Teheran privind faptul că SARS CoV-2 este o armă biologică realizată de Statele Unite (Emmott, Ibid.). Apoi, în iunie 2020, un alt exemplu a fost relevat, în contextul alegerilor mai puțin obișnuite formulate de Bruxelles referitoare la „actorii străini și anumite țări terțe, în special Rusia și China, care s-au angajat în operațiuni direcționate și campanii de dezinformare în UE, în vecinătatea sa și la nivel global”. (*Deutsche Welle*, iunie 2020). Bruxelles-ul a tras un semnal de alarmă privitor la valul masiv de înșelătorii în domeniul sănătății, afirmații false, escrocherii, discursuri de instigare la ură și teorii ale conspirației privind pandemia de SARS CoV-2 identificate în mediul *online*, la care se adaugă încercări coordonate ale unor actori din țări terțe, toate acțiuni care relevă, potrivit documentului emis de Uniunea Europeană, intenția de a utiliza și a disemina informații false sau eronate pentru a provoca daune (Ibid.) țintelor vizate.

Așadar, în ciuda faptului că astfel de acțiuni nu reprezintă o chestiune de noutate pentru UE și țările occidentale, situația creată de criza sanitară a amplificat totuși efectele lor, mai ales ca urmare a modului în care oamenii au înțeles să reacționeze în cazul pandemiei de coronavirus, majoritatea celor nemulțumiți de maniera în care guvernele statelor sau autoritățile de la Bruxelles au acționat fiind ținte

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Potrivit Reuters, documentul UE vorbea despre faptul că virulenta campanie de dezinformare desfășurată de Moscova disemina *online* știri false în limbi europene, precum engleză, spaniolă, franceză, germană și italiană, ceea ce indica, fără nicio altă interpretare posibilă, care sunt țintele acțiunilor Kremlinului, precum și rapoarte contradictorii, confuze și rău intenționate, scopul fiind de a îngreuna situația Uniunii Europene în formularea unui răspuns coerent la pandemie.

În iunie 2020, Josep Borrell, Înaltul Reprezentant al UE pentru afaceri externe și politica de securitate, a tras un semnal de alarmă asupra faptului că „dezinformarea în timp de coronavirus poate ucide”, astfel că „avem datoria de a ne proteja cetățenii, făcându-i conștienți de informațiile false și expunerea actorilor responsabili de implicarea în astfel de practici”.

ale campaniei de dezinformare inițiată de Kremlin. Însă, lipsa caracterului de noutate în cazul acestor acțiuni nu contribuie în mod pozitiv la identificarea celor mai bune soluții pentru problemele respective, atât ca urmare a diversității naturii așa-numiților agresori, care pot fi state, organizații, persoane, cât și a rețelelor pe care aceștia le-au creat pentru a-și atinge scopurile, modul de diseminare a informațiilor false și targetarea lor în funcție de specificul societăților pe care astfel de acțiuni le vizează. Mai mult, succesul unei campanii de dezinformare ține și de capacitatea legală a statelor vizate de a formula răspunsuri coerente la acest tip de amenințări, în condițiile în care, în multe dintre situații, acest lucru este îngreunat de legislație, birocrație și chiar de imposibilitatea de a înțelege, de a identifica problema și dovezile impactului pe care aceasta o are asupra societății (Pamment, 2020).

Uniunea Europeană a înțeles însă că mecanismul din spatele acțiunilor de dezinformare, de diseminare a știrilor și a narativelor false nu poate fi combătut decât prin măsuri coerente și pragmatice, care să răspundă într-un mod cât mai eficient la una dintre cele mai problematice amenințări. Astfel, în iunie 2020, Josep Borrell, Înaltul Reprezentant al UE pentru afaceri externe și politica de securitate, a tras un semnal de alarmă asupra faptului că „dezinformarea în timp de coronavirus poate ucide”, astfel că „avem datoria de a ne proteja cetățenii, făcându-i conștienți de informațiile false și expunerea actorilor responsabili de implicarea în astfel de practici”. (Comisia Europeană, 2020). Oficialul european a punctat, de asemenea, un aspect extrem de important: „în lumea de astăzi, bazată pe tehnologie, unde războinicii mânuiesc mai degrabă tastaturile decât săbiile și operațiunile de influențare targetate și campaniile de dezinformare sunt o armă recunoscută a actorilor statali și nestatali, Uniunea Europeană își amplifică activitățile și capacitățile în această luptă”. (Ibid.).

Cu acest scop, în lunile care au trecut după debutul pandemiei, Comisia Europeană a intensificat presiunea asupra platformelor Twitter și Facebook, solicitând sprijin în stoparea fluxului de conținut înșelător privitor la pandemie, virus, vaccin și pretinsele remedii (Bodoni, 2020). Mai mult, în iunie 2020, la nivelul UE au fost deciziți pași concreți în lupta împotriva dezinformării, care să contribuie major la crearea

unei Uniuni mai puternice și reziliente, prin luarea unor măsuri în ceea ce privește cooperarea, transparența, distingerea între conținutul ilegal și conținutul prejudicios, dar care nu este ilegal, creșterea conștientizării de către cetățeni a problemelor pe această dimensiune și, implicit, a rezilienței societale, toate acestea contribuind la lupta Uniunii Europene împotriva dezinformării, care include utilizarea a două componente esențiale: *European Democracy Action Plan* și *Digital Services Act* (Comisia Europeană, Ibid.).

CONCLUZII

Umanitatea traversează una dintre cele mai grave crize de după cea de a doua conflagrație mondială, generată de pandemia de SARS CoV-2, o pandemie care, într-o lume puternic globalizată și interdependentă, are efecte majore dincolo de domeniul medical, afectând toate aspectele vieții oamenilor. Însă, dacă urmările pandemiei în domeniile economic, financiar, social, demografic etc. sunt de la sine înțelese, aspectul securitar relevă mutații cauzate de realitățile de pe teren. Mai exact, în contextul nivelului digitalizării la care omenirea a ajuns, accesul la tehnologie și căile de informare accesibile omului modern pot reprezenta instrumente utile pentru actorii internaționali care exploatează pandemia în scopul obținerii unor avantaje în domeniul strategic.

Federația Rusă este unul dintre cele mai elocvente exemple în acest caz, acțiunile sale din ultimele luni relevând interesul Kremlinului pentru exploatarea situației complicate cauzate de pandemie în favoarea sa și în defavoarea Uniunii Europene, ca principală țintă a campaniei de dezinformare inițiată de Moscova. Este o campanie ascunsă în spatele unor acțiuni de sprijin al țărilor europene care au întâmpinat dificultăți în gestionarea crizei sanitare și care are ca principal scop exploatarea vulnerabilităților UE, precum și amplificarea lor atât prin acțiuni realizate în interiorul Uniunii, cât și în exterior. Este, de asemenea, o întreprindere prin care Moscova încearcă să reducă din pierderile pe care le-a suferit după aventurile belicoase din Europa începând cu anul 2014, acțiuni care i-au adus limitări prin sancțiunile adoptate împotriva sa.

Pentru UE însă, activitățile înșelătoare ale Moscovei au reprezentat un semnal de alarmă care a (re)confirmat faptul că Federația Rusă este un actor cu o agendă diferită, precum și un imbold pentru luarea

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Acțiunile Federației Ruse din ultimele luni relevă interesul Kremlinului pentru exploatarea situației complicate cauzate de pandemie în favoarea sa și în defavoarea Uniunii Europene, ca principală țintă a campaniei de dezinformare inițiată de Moscova. Este o campanie ascunsă în spatele unor acțiuni de sprijin al țărilor europene care au întâmpinat dificultăți în gestionarea crizei sanitare și care are ca principal scop exploatarea vulnerabilităților UE.

unor decizii și măsuri pragmatice, care să diminueze influența negativă a Federației Ruse în spațiul comunitar pe dimensiunea războiului informațional. Totodată, acțiunile Kremlinului reprezintă un argument în plus pentru Bruxelles în susținerea unor măsuri menite a crește atât reziliența în interiorul granițelor Uniunii Europene, cât și atractivitatea UE pentru statele din afara sa, dar, în special, pentru statele membre.

BIBLIOGRAFIE:

1. Bodoni, S. (2020). *China, Russia are Spreading Virus Misinformation, EU Says*. Bloomberg, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-06-10/eu-points-finger-at-china-russia-for-covid-19-disinformation>, accesat la 21 septembrie 2020.
2. Cristiani, D. (2020). *Russian Motives Behind Helping Italy's Coronavirus Response: A Multifaceted Approach*. Eurasia Daily Monitor. Vol. 17, nr. 47, <https://jamestown.org/program/russian-motives-behind-helping-italys-coronavirus-response-a-multifaceted-approach/>, accesat la 12 septembrie 2020.
3. Ellyatt, H. (2020). *From Russia, with love? Why the Kremlin's coronavirus aid to the West is controversial*. CNBC, <https://www.cnbc.com/2020/04/07/why-the-kremlins-coronavirus-aid-to-the-west-is-controversial.html>, accesat la 12 septembrie 2020.
4. Emmott, R., Osborn, A. (2020). *Russian aid to Italy leaves EU exposed*, Reuters, <https://uk.reuters.com/article/uk-health-coronavirus-russia-eu-idUKKBN21D28N>, accesat la 4 septembrie 2020.
5. Emmott, R. (2020). *Russia deploying coronavirus disinformation to sow panic in West, EU document says*. Reuters, <https://www.reuters.com/article/us-health-coronavirus-disinformation-idUSKBN21518F>, accesat la 19 septembrie 2020.
6. Goble, P. (2020). *Moscow Using Pandemic to Shore Up Alliance with Serbia Against NATO and China*. Eurasia Daily Monitor. Vol. 17, nr. 50, <https://jamestown.org/program/moscow-using-pandemic-to-shore-up-alliance-with-serbia-against-nato-and-china/>, accesat la 2 septembrie 2020.
7. Lederer, E.M. (2020). *UN chief says COVIDV-19 is worst crisis since World War II*. ABC NEWS, <https://abcnews.go.com/US/wireStory/chief-covid-19-worst-crisis-world-war-ii-69905340>, accesat la 12 septembrie 2020.
8. Luxmoore, M. (2020). *Coronavirus Aid Coming 'From Russia With Love' - Or an Agenda?* Radio Free Europe, <https://www.rferl.org/a/coronavirus-aid-coming-from-russia-with-love-or-agenda-/30523737.html>, accesat la 12 septembrie 2020.
9. Makszimov, V. (2020). *Russian coronavirus disinformation may be for domestic audiences, expert says*, <https://www.euractiv.com/section/>

- coronavirus/news/russian-coronavirus-disinformation-may-be-for-domestic-audiences-expert-says/, accesat la 2 septembrie 2020.
10. Pamment, J. (2020). *The EU's Role in Fighting Disinformation: Taking Back the Initiative*. Carnegie, <https://carnegieendowment.org/2020/07/15/eu-s-role-in-fighting-disinformation-taking-back-initiative-pub-82286>, accesat la 21 septembrie 2020.
 11. Taylor, A. (2016). *Before 'fake news,' there was Soviet 'disinformation'*. *The Washington Post*, <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:SfPi4YMF2AJ:https://www.washingtonpost>, accesat la 12 septembrie 2020.
 12. Togoh, I. (2020). *From Russia, With Love? Putin's Medical Supplies Gift to Coronavirus-Hit Italy Raises Questions*. Forbes, <https://www.forbes.com/sites/isabeltogoh/2020/03/26/from-russia-with-love-putins-medical-supplies-gift-to-coronavirus-hit-italy-raises-questions/>, accesat la 12 septembrie 2020.
 13. Comisia Europeană (10 iunie 2020). *Coronavirus: EU strengthens action to tackle disinformation*, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_1006, accesat la 2 septembrie 2020.
 14. Deutsche Welle (2020). *EU says China, Russia behind coronavirus ,disinformation campaigns'*, <https://www.dw.com/en/eu-says-china-russia-behind-coronavirus-disinformation-campaigns/a-53762806>, accesat la 21 septembrie 2020.
 15. Euractiv (2020). *„From Russia, with Love”: Putin sends aid to Italy to fight virus*, <https://www.euractiv.com/section/global-europe/news/from-russia-with-love-putin-sends-aid-to-italy-to-fight-virus/>, accesat la 21 septembrie 2020.
 16. UNESCO (2018). *Journalism, fake news & disinformation: handbook for journalism education and training*, <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000265552>, accesat la 2 septembrie 2020.

ROMÂNIA: PAȘI CĂTRE SMART POWER

General-locotenent (r.) conf.univ.dr. Florian COLDEA

Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul”, București

O strategie de apărare a unui stat european, membru al NATO și al UE, trebuie să fie armonizată cu standardele și cerințele securitare ale celor două organizații, având la bază specificul național, care definește, într-un anumit fel, rolul țării noastre în cadrul instituțiilor respective.

Strategia Europa 2020, aprobată de Comisia Europeană încă din 2010, viza creșterea smart și sustenabilă a UE, cu accent, evident, pe componenta economică, ceea ce nu înseamnă că aceleași concepte nu sunt aplicabile în sfera apărării și a securității.

Conceptul NATO de apărare smart vizează, în principal, partajarea de capacități, coordonarea priorităților și a eforturilor în sfera militară, prin însăși natura Alianței. La nivel național însă, implementarea unei strategii naționale de apărare extrem de ambițioase trebuie să aibă în vedere aplicabilitatea extinsă a conceptului de smart power, dezvoltat de Joseph Nye, care include toate domeniile vieții sociale, economice și militare ale unui stat, pentru a promova securitatea și interesele acestuia.

Cuvinte-cheie: putere, strategie, obiective, resurse, globalizare.

INTRODUCERE

O nouă strategie națională de apărare a țării, ca document programatic concentrat asupra securității țării, în maniera sa de a aborda aspectele privind securitatea, cel puțin pe termen mediu, este mereu o bună ocazie pentru ca societatea, în ansamblul ei, să „reviziteze” sau să revizuiască teme adeseori îndepărtate de lumina reflectoarelor și prea puțin incluse în fluxurile de informație care ne asaltează zilnic.

Apreciez că este relevant ca societății civile și mass-mediei să li se amintească, măcar uneori, de teme extrem de relevante pentru existența noastră cotidiană, cum sunt cele securitare. Fac parte dintre aceia care au militat mereu, din acest punct de vedere, pentru creșterea eforturilor profesioniștilor/practicienilor și ale comunității academice de consolidare a unei culturi de securitate solide. Așa cum securitatea este un concept care are în centru, în esență, individul și asigurarea bunăstării acestuia, la fel, individul este central pentru atingerea stării de securitate, mai ales în lumea globalizată și hiper-tehnologizată în care trăim. Experiența mi-a demonstrat, nu o dată, că, fără o societate cu indivizi pregătiți pentru a înțelege și a înfrunta cel puțin unele dintre riscurile de securitate cu care ne confruntăm, eficiența instituțiilor de forță sau a comunităților de informații, lăsate pe cont propriu, ar fi cel puțin discutabilă.

Momentul conceperii și modalitatea de aprobare a acestui tip de strategie, ce prevede aprobarea documentului, inițiat de Administrația Prezidențială, în Parlament, constituie, de asemenea, argumente favorabile pentru ca decidenții politici să acorde mai multă atenție palierului securității naționale, cu beneficii începând de la o aprofundare a înțelegerii fenomenului securitar, până la, în etapele mai avansate, crearea unui mediu favorabil promovării și susținerii de noi inițiative – inclusiv legislative – pentru a asigura instrumentele necesare acestui domeniu vital pentru existența unei națiuni.

Așa cum securitatea este un concept care are în centru, în esență, individul și asigurarea bunăstării acestuia, la fel, individul este central pentru atingerea stării de securitate, mai ales în lumea globalizată și hiper-tehnologizată în care trăim.

Strategia Națională de Apărare a Țării pentru perioada 2020-2024 este un document programatic extrem de ambițios, care reușește să treacă în revistă o bună parte dintre problemele cu care se confruntă societatea românească – și nu numai – și încearcă chiar să anticipeze unele evoluții.

Strategia expune situația de securitate curentă, calitățile de membru al NATO și al UE și Parteneriatul Strategic cu SUA ca piloni esențiali pentru consolidarea capacităților sale de apărare, alături de capacitățile interne.

Dar, dincolo de societatea civilă, asupra căreia vom reveni, căci constituie o valoroasă resursă pentru asigurarea securității, strategia națională de apărare este o bună ocazie și pentru instituțiile responsabile cu realizarea securității naționale să își revizuiască obiectivele, prioritățile, strategiile de acțiune pentru atingerea acestora și, de ce nu, chiar și necesarul de resurse. Este, de asemenea, momentul potrivit pentru deschiderea de noi căi de comunicare cu mediul academic și de cercetare științifică, pentru „ciocnirea” productivă de idei între teoreticieni și practicieni.

Deși mare parte a societății civile din România a pus accentul, la momentul aprobării *Strategiei Naționale de Apărare 2020-2024*, pe franchețea cu care aceasta desemna Federația Rusă drept un factor perturbator și agresiv în regiune, documentul conține multe alte aspecte care ar merita să li se acorde cel puțin același nivel de atenție, dacă nu chiar unul mai consistent, și asupra cărora este necesar să creștem semnificativ nivelul de *awareness*.

Strategia Națională de Apărare a Țării pentru perioada 2020-2024 este un document programatic extrem de ambițios, care reușește să treacă în revistă o bună parte dintre problemele cu care se confruntă societatea românească – și nu numai – și încearcă chiar să anticipeze unele evoluții. Strategia expune situația de securitate curentă, calitățile de membru al NATO și al UE și Parteneriatul Strategic cu SUA ca piloni esențiali pentru consolidarea capacităților sale de apărare, alături de capacitățile interne. Nu omite, însă, și de aceea insist în a afirma că ea reprezintă, de fapt, o strategie de securitate, întrucât identifică, cu destul de mare precizie, amenințările cu care ne confruntăm din mult mai multe zone decât cea militară, de la vulnerabilități interne, cum sunt cele legate de lipsurile sistemelor de sănătate sau educație, la cele transfrontaliere, ce afectează societățile occidentale, în principal, precum cele generate de evoluțiile galopante ale tehnologiei informației și comunicațiilor etc.

Trecerea în revistă a riscurilor și vulnerabilităților cu care ne confruntăm, dar și poziționarea corectă a României în cadrul alianțelor care îi consolidează, în fapt, puterea statală, reprezintă indicatori utili pentru creșterea nivelului de *awareness* și pentru a stabili o coerență în acțiune. De altfel, conceptul de *strategie de securitate*, în sine, nu este destinat dezvoltării subiectelor incluse, care fac obiectul, fiecare

în parte, a variate tipuri de preocupări, inclusiv de sistematizare științifică, ci, mai degrabă, aprofundării unui sistem pe care îl putem privi ca arborescent. Strategia de securitate stă, astfel, la baza dezvoltării de documente similare pentru variate domenii, dintre cele incluse în aceasta ca prezentând riscuri semnificative fiind cea care dă coerența priorităților acționale.

Există critici care nu susțin nevoia de strategie, cel puțin în ceea ce privește securitatea națională, din considerente, în parte, reale; de altfel, nicio strategie nu poate anticipa neprevăzutul, iar neprevăzutul – *incertitudinea* – este printre puținele constante ale vremurilor pe care le trăim. Principalul șoc de securitate al secolului în care trăim, atacurile teroriste de la 11 septembrie 2001, nu au fost anticipate, pentru prevenirea lor sau atenuarea impactului lor nu a existat un set predefinit de măsuri, iar rezultatele sunt foarte bine cunoscute. Iar, din perspectiva securității, scenariile de tip „*lebedele negre*” vor exista mereu, fie că sunt generate de „*creativitatea*” în sens negativ a unor categorii nemulțumite, frustrate, fie de către evoluțiile imprevizibile ale tehnologiei informațiilor și comunicațiilor, fie de către alți factori, necunoscuți sau prea puțini cunoscuți în acest moment.

Însă, documentele strategice, dincolo de faptul că trebuie să recunoască existența neprevăzutului și a instituirii unor măsuri de temperare a potențialelor riscuri pe care acesta le presupune, au în vedere existența altor riscuri care se pot anticipa și pentru a căror diminuare suntem obligați să acționăm concertat, integrându-ne eforturile, la nivel inter-instituțional, național și chiar internațional, pentru a construi, cu răbdare, o capacitate de reziliență sporită. De aceea, documentele strategice sunt necesare, pentru a fixa obiective și traiecte comune tuturor celor care pot și vor să contribuie la asigurarea securității naționale, iar în unele privințe, chiar a celei regionale și continentale.

Și, pentru că am amintit că adoptarea strategiei poate fi o bună oportunitate și pentru societatea civilă de a reflecta și a contribui la asigurarea securității, este important de spus că, în mediul de securitate actual, niciun astfel de document nu se poate adresa exclusiv instituțiilor de stat, ci este imperativ să fie urmat de identificarea pârgurilor de cooperare deplină cu societatea civilă și mediul privat.

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Principalul șoc de securitate al secolului în care trăim, atacurile teroriste de la 11 septembrie 2001, nu au fost anticipate, pentru prevenirea lor sau atenuarea impactului lor nu a existat un set predefinit de măsuri, iar rezultatele sunt foarte bine cunoscute. Iar, din perspectiva securității, scenariile de tip „lebedele negre” vor exista mereu, fie că sunt generate de „creativitatea” în sens negativ a unor categorii nemulțumite, frustrate, fie de către evoluțiile imprevizibile ale tehnologiei informațiilor și comunicațiilor, fie de către alți factori, necunoscuți sau prea puțini cunoscuți în acest moment.

În relațiile internaționale de după sfârșitul Războiului Rece, au existat reconfigurări constante ale relațiilor de putere: de la lumea bipolară, în care blocul sovietic se confrunta cu cel occidental pe diverse câmpuri de luptă, mai puțin cel militar, la cea unipolară ulterioară, în care o singură superputere, SUA, obținea dominanța în fața mai multor aspiranți, la o potențială societate globală cu multipli poli de putere, în care Statele Unite par să continue a-și asigura dominanța militară, dar pierd economic și chiar ca legitimitate, ca influență și credibilitate, în favoarea a tot mai multor pretendenți la titlul de superputere globală.

Însă, trebuie să fim conștienți că niciun document strategic, în sine, nu este un panaceu pentru toate problemele cu care ne confruntăm. Fără conversia unei orientări strategice teoretice în măsuri concrete și, mai ales, în acțiuni coerente și concertate pe toate palierele sociale, dar și în toate organizațiile și alianțele din care facem parte, nu văd posibilă atingerea obiectivului principal, acela de a avea „o Românie puternică, dezvoltată, capabilă și respectată” (Strategia Națională de Apărare a Țării pentru perioada 2020-2024, p. 8).

O ROMÂNIE PUTERNICĂ Ce este puterea?

În relațiile internaționale de după sfârșitul Războiului Rece, au existat reconfigurări constante ale relațiilor de putere: de la lumea bipolară, în care blocul sovietic se confrunta cu cel occidental pe diverse câmpuri de luptă, mai puțin cel militar, la cea unipolară ulterioară, în care o singură superputere, SUA, obținea dominanța în fața mai multor aspiranți, la o potențială societate globală cu multipli poli de putere, în care Statele Unite par să continue a-și asigura dominanța militară, dar pierd economic și chiar ca legitimitate, ca influență și credibilitate, în favoarea a tot mai multor pretendenți la titlul de superputere globală¹.

La ce aspiră, în acest context, cu adevărat România, când se dorește a fi un stat puternic? La statutul de superputere, în mod realist, puțin probabil. La cel de putere economică regională? De putere militară? Depinde ce sens dăm termenului de „putere”.

Pentru a stabili o perspectivă comună asupra acestuia, ar putea fi utilă o definiție a răvniului statut de „putere”. În Dicționarul Explicativ al Limbii Române (2009), *putere* are sensul primar de „fapt de a putea, capacitate, însușire, posibilitate fizică, morală, intelectuală de a acționa, de a realiza ceva”. Sunt amintite, de asemenea, înțelesurile de „forță fizică, tărie”, dar și de „eficacitate”, „autoritate, stăpânire, dominație” și chiar „influență”, „capacitate, potențial”, prin urmare, avem la dispoziție o pleiadă de caracteristici, unele dezirabile pentru un stat – constituțional, democratic, partener în alianțe și organizații internaționale –, altele mai degrabă ofertante pentru state de alt tip.

¹ Renumitul publicist american Fareed Zakaria vorbea, în volumul său, *The Post-American World*, despre subminarea statutului de superputere al SUA prin simpla creștere a unor superputeri emergente, exemplele cunoscute fiind, desigur, China, India sau Brazilia.

Influența, spre exemplu, poate fi dezirabilă indiferent de tipul de entitate statală, dar ea nu constituie în mod necesar putere, așa cum nici forța, mai ales gândită din perspectivă militară, nu asigură putere deținătorului, cel puțin nu în epoca în care trăim. Cred că și termenul de *potențial* nu poate fi exclus din analiză, deși realitatea ne arată că deținerea potențialului nu echivalează neapărat cu capacitatea acestuia.

Și, cu toate că, în relațiile internaționale nu există o definiție generală agreată despre ceea ce înseamnă puterea unui stat, cred că un punct bun de pornire în definirea acesteia este primul sens din dicționar, cel care pune în relație directă existența puterii cu posibilitatea de a realiza obiective. Altfel spus, un stat puternic este un stat care reușește să își atingă obiectivele strategice legitime, concretizate, în cele din urmă, în securitatea, libertatea și bunăstarea cetățenilor săi.

Însă, ca și în cazul strategiei, care este doar un document teoretic și care are nevoie să fie aplicabilă și, mai ales, aplicată pentru a-și demonstra utilitatea, consider că, de la stabilirea unor obiective la atingerea lor și, practic, la statutul de națiune puternică, sunt necesari pași succesivi, coerente și, de multe ori, condiționați de multiple aspecte, dintre care unele subiective. Aici intervin divergențele de opinie dintre cercetătorii interesați în a stabili cât mai exact parametrii noțiunii de putere.

Hannah Arendt, spre exemplu, influentă gânditoare a secolului trecut, considera că „puterea apare între oameni când acționează împreună” (Arendt, 2018, p. 200, trad. aut.), noțiune aplicabilă și conceptului de *putere statală*, dar insuficientă pentru a-l defini integral. În primul rând, este necesar să identificăm prin ce modalități pot ajunge oamenii să acționeze împreună, iar la nivel statal, pare destul de evident că potențial de a deveni mari *influenceri*, cu impact asupra tuturor domeniilor și păturilor societății, au cei care fac regulile, autoritățile statului. Politicienii abili, cu gândire strategică, viziune și, eventual, carismă, oamenii de stat sunt un factor necesar, dar nu suficient pentru construirea și consolidarea puterii statale.

Faptul că un stat are la bază o societate coezivă, un mediu privat participativ și autorități statale coerente, care acționează concertat, îi garantează, oare, puterea? Coeziunea membrilor unei alianțe militare, politice, economice sau de orice altă natură este suficientă, sub bagheta

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Hannah Arendt considera că „puterea apare între oameni când acționează împreună”, noțiune aplicabilă și conceptului de putere statală, dar insuficientă pentru a-l defini integral. În primul rând, este necesar să identificăm prin ce modalități pot ajunge oamenii să acționeze împreună, iar la nivel statal, pare destul de evident că potențial de a deveni mari *influenceri*, cu impact asupra tuturor domeniilor și păturilor societății, au cei care fac regulile, autoritățile statului.

Pentru a ne apropia de teoria fondatorului școlii de gândire neo-liberale în relațiile internaționale, Jospeh Nye Jr., „puterea reprezintă capacitatea statelor de a-și atinge obiectivele stabilite, cu ajutorul resurselor pe care le au la dispoziție și prin intermediul gândirii strategice și al liderilor cu viziune, precum și prin capitalizarea evoluțiilor din tot ce înseamnă societatea locală și globală contemporană”.

unui lider care demonstrează gândire strategică și vizionară, pentru a-i asigura atingerea obiectivelor stabilite? Pare puțin probabil, în lipsa unei alte precondiții *sine qua non*, cea a resurselor.

Dar, ce constituie, în societatea contemporană, o resursă de putere? Resursa umană, pentru a avea un plus de valoare, are nevoie de educație. Oamenii, fie ei și educați, care nu cred în ideile statului pentru care ar trebui să acționeze sau în legitimitatea scopurilor acestuia, nu vor avea un moral generator de rezultate maxime, deci și alți factori pot influența resursa umană.

Tot puterea militară implică nevoia de armament. Armamentul, în sine, înseamnă acum tehnologie, cu toate implicațiile aferente, nu integral favorabile deținătorului. Iar tehnologia se bazează pe educația și creativitatea resursei umane.

Din perspectiva economică, resursele de putere au și alte conotații: pe de o parte, și aici factorul uman este esențial, din motive evidente. Pe de altă parte, până acum ceva vreme, în epoca modernă, resursele naturale combinate cu cele de putere militară echivalau cu puterea. În prezent, accentul se mută mai degrabă pe resursele informaționale, fără neglijarea celor naturale, desigur, dar cu accent pe modalități bazate pe cunoaștere și creativitate, pentru a le substitui sau replica, altfel spus, tot pe resursa umană.

Pentru a ne apropia de teoria fondatorului școlii de gândire neo-liberale (sau a realismului liberal, cum o denuțește el însuși) în relațiile internaționale, Jospeh Nye Jr., „puterea reprezintă capacitatea statelor de a-și atinge obiectivele stabilite, cu ajutorul resurselor pe care le au la dispoziție și prin intermediul gândirii strategice și al liderilor cu viziune, precum și prin capitalizarea evoluțiilor din tot ce înseamnă societatea locală și globală contemporană”. (Nye, 2011, p. 24).

În rezumat, unui stat care deține resurse, atât materiale, cum sunt cele naturale sau tehnologice, cât și ne-materiale, cum sunt ideile, valorile sociale, îi sunt necesare strategii – aspectul teoretic – și oameni de stat – capabili să acționeze în baza strategiilor definite, care să evalueze corect contextul intern și internațional și să susțină măsuri active pentru a atinge obiectivele statului, pe toate palierele: de la cel de apărare, în sensul militar, la cel de construcție a unei economii sănătoase, a unei societăți civile educate și productive, a unui mediu înconjurător sigur și propice dezvoltării umane etc.

Dacă încercăm să transpunem ideea lui Nye despre putere într-un grafic sumativ, probabil că acesta ar arăta ca în figura nr. 1 (Ibid.).

Figura nr. 1: Elementele puterii

Ce este un stat puternic?

Ar fi utopic, cred, să ne imaginăm că numai o națiune care deține toate elementele enumerate, resursele de toate categoriile și capacitatea deplină de conversie a lor în obiective strategice, se poate constitui într-un stat puternic.

În teorie, perspectiva realistă apreciază că puterea unui stat vine aproape exclusiv din forța militară a acestuia, statele fiind, pe scena mondială, actori care tind să încerce să își mențină independența și securitatea prin forță și coerciție, altfel spus, prin *hard power*.

Nye amintește, în numeroase rânduri, strategia militară și de putere a lui Napoleon Bonaparte, adept al ideii că „Dumnezeu este de partea batalioanelor numeroase” (Ibid., p. 25, trad. aut.). Însă, războaiele (post)moderne nu se mai poartă cu batalioane numeroase, nu în sensul literal, iar politica de putere a statelor moderne tinde să fie înlocuită, în lumea post-modernă², cu una de cooperare.

Alți teoreticieni dau interpretări diferite statului care își bazează puterea pe forța militară și acționează pe scena internațională, având în minte numai „rațiunea de stat”. Robert Cooper, spre exemplu, apreciază că acest tip de organizare statală este mai degrabă specific epocii moderne³, în timp ce statul postmodern, exponent al unei „noi ordini mondiale”⁴, noțiune specifică continentului și proiectului european,

² Lumea postmodernă este doar o parte a lumii în care trăim și în care, după cum observa Robert Cooper, statul postmodern coexistă cu cel modern și cu cel arhaic.

³ Epocă nu apusă, ci care coexistă cu cea postmodernă.

⁴ Ironizată frecvent în gândirea contemporană drept „noua dezordine mondială”.

GÂNDIREA MILITARĂ ROMÂNEASCĂ

Nye amintește, în numeroase rânduri, strategia militară și de putere a lui Napoleon Bonaparte, adept al ideii că „Dumnezeu este de partea batalioanelor numeroase”. Însă, războaiele (post)moderne nu se mai poartă cu batalioane numeroase, nu în sensul literal, iar politica de putere a statelor moderne tinde să fie înlocuită, în lumea post-modernă, cu una de cooperare.

este mai degrabă unul care se bazează pe cooperare și parteneriat, „un sistem avansat de amestec reciproc în politicile interne” (Cooper, 2007, p. 53), un sistem de interdependențe complexe, în care distincția dintre planurile intern și extern se estompează, iar forța militară nu constituie niciodată o soluție de prim resort pentru soluționarea disputelor⁵.

Noțiunea neo-liberală, curent teoretic al cărui exponent este și Joseph Nye, vine să o completeze pe cea a lui Cooper, apreciind că, în relațiile internaționale, un stat puternic este un stat cu interdependențe multiple între actori multipli, dintre care unii sunt chiar actori non-statali, cum sunt alianțele care ne definesc poziția pe scena internațională, dar și atitudinile și măsurile în situații date. În acest context complex de interdependențe, de tip rețea, un stat puternic este nu neapărat cel care deține cele mai multe și mai puternice arme, ci cel care reușește să își impună agenda proprie și să atingă rezultatele dorite fără folosirea forței, prin utilizarea unui *narativ* care atrage și convinge, nu obligă și nu manipulează.

Nye nu neagă importanța puterii militare pentru capacitatea generală a unui stat de a-și atinge obiectivele; aceasta nu este, însă, primordială și nici nu asigură puterea dacă nu este combinată cu factorii *soft* de putere.

Utilizarea puterii *hard* în lumea post-modernă este constrânsă, de altfel, și de alte argumente, precum cel al resursei umane limitate, al unei ideologii sociale care nu valorizează noțiuni precum violența militară ca modalitate de soluționare a conflictelor, dar și al unei tipologii a conflictului pentru care violența nu este decât un factor de escaladare, nu de soluționare. Chiar și atunci când face referire la domeniul militar, *Strategia Națională de Apărare a Țării* amintește, și ea, în mod corect și perfect aliat noțiunilor lui Nye, că, dincolo de forța militară defensivă în sine, chiar și acest element al puterii *hard* comportă unele componente *soft*, precum accentul pe cercetarea științifică, pe pregătirea resursei umane, pe misiunile umanitare și de menținere a păcii etc.

⁵ Totuși, această ultimă viziune, ușor idealistă, tinde să fie contrazisă tot mai frecvent de realitate, pe măsură ce coeziunea la nivelul proiectului european se reduce, iar acesta slăbește în favoarea unor interese discordante – de regulă, economice, și a unor valori emergente și contrare celor democratice, fondatoare, precum cele de sorginte așa-zis *iliberală*.

Ceea ce aduce Nye nou în teoria relațiilor de putere este o definiție mai adecvată instrumentelor de putere de care se folosesc statele postmoderne, așa cum le definește Cooper, și anume cele rezultate din combinația puterii *hard*, puterea militară însoțită de politica *carrots and sticks* (a stimulării de natură financiară și a coerciției), cu obținerea de rezultate strategice fără apelul la forță și coerciție, printr-o anumită putere de atracție, de cooptare în proiect și de persuadare, fără a apela la manipulare sau propagandă, de aliniere a agendei altor state la cea proprie prin forța argumentelor, a instituțiilor, economiei, societății civile a statului care deține puterea. Toate aceste concepte sunt raliat sub termenul de *soft power* (figura nr. 2) (Ibid.).

Figura nr. 2: Instrumentele puterii

Numai combinația celor două tipuri de putere *soft* și *hard* poate face ca un stat să fie cu adevărat puternic, un stat *smart*. *Strategia Națională de Apărare* este un bun punct de start pentru evoluția României către statutul de stat puternic. Câteva instituții care gândesc împreună au reușit să prezinte, prin acest document strategic, o imagine de ansamblu a contextului intern și internațional. Însă, apreciez că, fără măsuri de conversie a tuturor tipurilor de resurse pe care le deține România – de la cele naturale, de teritoriu, de populație, tehnologice, la cele pe care le constituie însăși apartenența la NATO și la UE, spre exemplu –, nu se va putea construi un stat *smart* și puternic. Astfel, dezvoltarea de capabilități militare, spre exemplu, pentru un stat membru al NATO, cum este România, are logică numai în corelare cu acțiunile partenerilor din Alianță, dar și cu ceea ce propune tehnologia modernă. Achiziția de fregate, bunăoară, pentru asigurarea securității Mării Negre ar fi ușor desuetă în deceniul acesta, date fiind posibilitățile defensive și de supraveghere pe care le asigură alte instrumente high-tech.

Dezvoltarea de capabilități militare, spre exemplu, pentru un stat membru al NATO, cum este România, are logică numai în corelare cu acțiunile partenerilor din Alianță, dar și cu ceea ce propune tehnologia modernă.

Contextul în care evoluează un stat nu este, însă, în toate privințele ușor de interpretat adecvat, astfel încât decizia să fie una anticipativă și să se bazeze pe un consum minim de resurse. Din perspectivă securitară, contextul reprezintă un mediu extrem de complex, care integrează o sumă enormă de variabile, de la relațiile de pe scena internațională, unde entități diferite acționează după o logică diferită și nu toată lumea respectă aceleași reguli, până la politica internă, care a determinat, cel puțin în ultimul deceniu, mai multe conflicte interne violente decât războaie, în sensul tradițional al termenului, la cel al beneficiilor și riscurilor tehnologiilor de ultimă oră etc.

Demersul de construcție a unui stat român *smart* este un obiectiv realizabil, în opinia mea. Pentru a exemplifica, România post-11 septembrie 2001 s-a dovedit a fi un stat *smart*, care și-a urmărit cu consecvență obiectivele de țară, respectiv aderarea la NATO și la UE, context în care a reușit să își consolideze semnificativ capacitatea de apărare împotriva celei mai mari amenințări a deceniului – amenințarea teroristă. Prin acțiuni concertate la nivelul factorilor de decizie, al legislativului, al instituțiilor aflate în deplină schimbare, România a reușit să își definească un cadru normativ solid pentru prevenirea și combaterea terorismului. Au fost adoptate legi și decizii ale Consiliului Suprem de Apărare a Țării (CSAT) într-o manieră concertată: de la strategia națională de prevenire și combatere a terorismului (2002), legea privind regimul străinilor în România (2001), legea privind prevenirea și combaterea utilizării sistemului financiar-bancar în scopul finanțării terorismului (2002), prevenirea și combaterea terorismului (2004), la crearea sistemului național de prevenire și combatere a terorismului (2002) sau a sistemului național de alertă teroristă (2004). Unele dintre elementele enumerate pot părea simple instituții sau structuri birocratice, dar rezultatul creării și consolidării lor a fost că statul român și-a atins pe deplin obiectivul de a-și asigura teritoriul și cetățenii de pericolul terorist, proiectând, totodată, securitate în regiune și ajutând la securizarea altor state, cu care a partajat capabilități și informații.

Și actuala strategie de apărare a țării se poate dovedi un real succes pentru consolidarea puterii statale și a echilibrului și securității regionale, prin adoptarea unor măsuri cel puțin la fel de concertate ca în perioada de după 9/11: de la legislație actualizată și adaptată

momentului pe care îl trăim la coordonare și colaborare între instituții, cu societatea civilă și cu mediul privat, la programe de achiziții și cercetare-dezvoltare mult mai consistente finanțate și realizate în termene rezonabile, înainte ca produsele vizate să devină uzate din punct de vedere moral etc.

DOUĂ RESURSE DE PUTERE

Ar fi dificil de trecut în revistă resursele de putere, în toată complexitatea și cu toate variabilele lor. Aș vrea, însă, să ne aplecăm sumar asupra două dintre resursele care, în opinia mea, influențează semnificativ lumea în care trăim, atât în ceea ce privește relațiile internaționale, cât și în sfera afacerilor interne.

Globalizarea

Globalizarea a făcut obiectul multor studii, discuții și cercetări, mult prea numeroase și divergente, din perspectiva concluziilor, pentru a ne propune să le trecem în revistă acum. Din punct de vedere al puterii și al relațiilor de putere, globalizarea constituie atât o resursă, cât și un factor care alterează constant ordinea pe scena relațiilor internaționale, și nu numai. Iar termenul „alterare” este utilizat intenționat, pentru că nu întotdeauna schimbările aduse de globalizare sunt pozitive.

Din perspectiva puterii actorilor de pe scena internațională, globalizarea oferă, pe de o parte, posibilități nemaîntâlnite în contextele istorice anterioare de utilizare a instrumentelor de putere *soft*. Produse precum blue-jeansii și coca-cola au contribuit mult mai mult, după unii analiști, la încheierea Războiului Rece decât deceniile de diplomatie și de amenințare armată reciprocă a taberelor beligerante, chiar dacă, la momentul respectiv, fenomenul globalizării cunoștea doar o evoluție incipientă.

Globalizarea „duce, inevitabil, la transferarea puterii către mulți actori diferiți care se mișcă extrem de dinamic în sistemul internațional, fie că este vorba de state, fie că este vorba de non-state, adică de organizații neguvernamentale, de actorii privați, deja deosebit de puternici” (Maior, 2014, p. 79). Acest transfer continuu de putere implică interdependențe la toate nivelurile, de la cel militar la cel de securitate, diplomatie, social, chiar și religios, așa cum anticipaseră și alți gânditori.

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Globalizarea a făcut obiectul multor studii, discuții și cercetări, mult prea numeroase și divergente, din perspectiva concluziilor, pentru a ne propune să le trecem în revistă acum. Din punct de vedere al puterii și al relațiilor de putere, globalizarea constituie atât o resursă, cât și un factor care alterează constant ordinea pe scena relațiilor internaționale, și nu numai. Iar termenul „alterare” este utilizat intenționat, pentru că nu întotdeauna schimbările aduse de globalizare sunt pozitive.

Sistemul relațional creat în „*satul global*” este, cum aminteam, unul de tip rețea, în care, pe lângă transferul constant de putere dinspre unii actori înspre alții, nodurile rețelei sunt cele cu cel mai mare potențial de a acumula putere. „*Lumea interconectată a secolului XXI*”, spune Anne-Marie Slaughter (apud Maior, Ibid., p. 80), „*există deasupra statutului, sub stat și prin stat*”, ceea ce face, practic, imposibilă starea de unipolaritate specifică perioadei anterioare, dar creează și numeroase oportunități pentru cei capabili să se constituie în noduri ale acestei rețele.

Ca efect al globalizării, România a avut avantajul unui set de resurse de care nu beneficiase anterior: resurse economice, de cooperare, tehnologice, militare, de preservare a mediului, de educare a resursei umane etc. Un bun exemplu de resursă dobândită tocmai datorită globalizării și noului sistem de organizare în formula de rețea bazată pe scopuri și interese comune a relațiilor internaționale este tocmai oportunitatea de care ne-am bucurat, ca stat, de a deveni membri în parteneriate selecte în care ne putem situa în postura de potențial nod de putere în relațiile internaționale – ca membru al Alianței Nord-Atlantice, spre exemplu, în ceea ce privește conflictul Israel-Palestina. În teoria relațiilor de putere de tip rețea, orice stat mediator care deține căi deschise de comunicare cu ambele părți beligerante (cum este și România, prin tradiția sa istorică) deține o pârghie semnificativă de negociere, putere și influență în relațiile internaționale. Iar apartenența la cât mai multe astfel de rețele parteneriale, fie că sunt ele militare sau economice, globale sau locale, este o bună metodă de acumulare a unei forme de putere specifice lumii globalizate, prin posibilitatea promovării agendei proprii în cât mai multe medii. Aderarea României la NATO și la UE reprezintă, din acest punct de vedere, o premisă și o resursă excelentă pentru ca țara noastră să dobândească statutul de stat puternic.

Tehnologia informațiilor și comunicațiile

Un domeniu poate la fel de dinamic precum globalizarea și direct corelat acesteia este cel tehnologic, care cunoaște evoluții fulminante în prezent. Este atât de evident, încât devine dificil de argumentat de ce domeniul IT&C este o resursă extrem de valoroasă pentru puterea unui stat. Tehnologiile emergente, precum 5G, 6G, inteligența artificială,

internetul lucrurilor (the internet of things) sau capacitățile de analiză Big Data sunt esențiale atât la nivel intern, social, cât și din perspectiva securității și a apărării militare. Statele, societățile, indivizii, organizațiile transnaționale de toate tipurile depind de IT&C pentru o gamă extrem de largă de activități, de la cele pentru asigurarea unor nevoi de bază până la cele mai sofisticate. Cu toții depindem de resursele IT&C pentru nevoile financiare, de banking, de transport, inclusiv pentru transportul energiei electrice și al altor tipuri de resurse.

Tehnologia aduce cu sine vulnerabilități nemaîntâlnite în alte contexte istorice: de la expunerea la atacuri cibernetice până la spionajul cibernetic sau atacuri de tip *denial of service (DoS)*⁶. Atacurile cibernetice erau plasate încă din deceniul trecut, prin raportul pregătit al experților pentru viitorul *Concept strategic al NATO 2020*, drept al treilea cel mai semnificativ risc la adresa statelor aliate, după atacurile balistice și cele teroriste.

Tehnologiile IT&C care susțin infrastructuri critice sunt cu atât mai vulnerabile, cu cât domeniul evoluează, fiind din ce în ce mai interdependente și acoperind zone din ce în ce mai ample. O legendă care circulă în mediul comunității naționale de informații susține că un serviciu celebru al unui stat din regiune produce, în continuare, toate documentele aferente operațiunilor sale informativ-operative în format fizic, pentru a se proteja împotriva vulnerabilităților generate de tehnologie.

Dar, soluția pentru a nu fi vulnerabil nu pare să fie a evita tehnologia, căci, fără aceasta, avantajul competitiv va aparține mereu adversarilor. Acest tip de resursă aduce oportunități semnificative, care nu trebuie pierdute, iar avantajul competitiv oferit de tehnologiile de ultimă oră, chiar dacă provizoriu – pentru că, dacă există o constantă în acest domeniu, ea este viteza de înlocuire și de *update* a acestora –, este de netăgăduit, mai ales în sfera militară, unde ele pun la dispoziție atât capacități defensive (cum ar fi de protecție a infrastructurilor critice), cât și ofensive (de distrugere fizică, dar și de război cibernetic).

Resursa tehnologică este esențială pentru puterea *soft* a unei țări și este o componentă fundamentală a puterii *hard*, căci nu mai există

⁶ *DoS* – un atac cibernetic în care hackerii încearcă să creeze o resursă de rețea sau un serviciu online indisponibile pentru utilizatorii săi, perturbând temporar serviciile unei gazde conectate la internet.

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Tehnologiile IT&C care susțin infrastructuri critice sunt cu atât mai vulnerabile, cu cât domeniul evoluează, fiind din ce în ce mai interdependente și acoperind zone din ce în ce mai ample. O legendă care circulă în mediul comunității naționale de informații susține că un serviciu celebru al unui stat din regiune produce, în continuare, toate documentele aferente operațiunilor sale informativ-operative în format fizic, pentru a se proteja împotriva vulnerabilităților generate de tehnologie.

Strategia Națională de Apărare a Țării include, în mai multe contexte, riscuri sau oportunități care trebuie avute în vedere din perspectiva evoluției tehnologice, așa cum este și firesc și în concordanță cu documente programatice similare ale altor state. Protecția infrastructurilor critice IT&C, reziliența acestor infrastructuri, perspectivele de utilizare a tehnologiilor precum criptomonede, blockchain, inteligența artificială pentru obiective ce subminează securitatea, precum cele de criminalitate organizată, atacurile cibernetice provenite de la entități statale sau non-statale adverse sunt preocupări ce transpar și din actuala strategie.

armată performantă fără arme sofisticate. Ea devine, astfel, o premisă esențială pentru o putere *smart*, căreia trebuie să i se aloce resurse permanente de protecție și dezvoltare. Din perspectivă *hard*, tehnologia de ultimă oră presupune ca cerință o combinație optimă între specialiști IT&C – care, adeseori, vin din mediul privat, de unde și discuțiile despre „privatizarea războiului” – și specialiști în securitate, de regulă proveniți din mediul instituțiilor de forță ale statului. De asemenea, ea impune o convergență a tehnologiilor militare cu cele civile, în timp ce se dezvoltă într-un spațiu ideatic prea puțin reglementat și sistematizat, ceea ce constituie, adesea, impedimente majore pentru cei care lucrează cu tehnologia.

Strategia Națională de Apărare a Țării include, în mai multe contexte, riscuri sau oportunități care trebuie avute în vedere din perspectiva evoluției tehnologice, așa cum este și firesc și în concordanță cu documente programatice similare ale altor state. Protecția infrastructurilor critice IT&C, reziliența acestor infrastructuri, perspectivele de utilizare a tehnologiilor precum criptomonede, blockchain, inteligența artificială pentru obiective ce subminează securitatea, precum cele de criminalitate organizată, atacurile cibernetice provenite de la entități statale sau non-statale adverse sunt preocupări ce transpar și din actuala strategie. Iar un punct aparte abordat, din perspectiva evoluțiilor IT&C, de altfel de interes inclusiv pentru aspectele militare ale puterii pe care o vizează statul român, este chiar al tehnologiei 5G, a cincea generație de rețele wireless, care permite transferul de date cu viteze de trei ori mai mari decât cele ale generației anterioare.

Implementarea 5G implică, evident, și în România, ca și în alte state, dezbaterile cu privire la suspiciunile de spionaj la adresa unuia dintre marii furnizori de tehnologie 5G, o companie chineză de renume, dar presupune și o multitudine de avantaje pentru sectorul apărării militare. Viteza de procesare și transfer al datelor (în timp real) pe care le pune la dispoziție prezintă avantaje certe și aplicații militare semnificative, de la capacități de supraveghere a frontierei bazate pe senzori la inteligență artificială pentru analiza de date, la vehicule militare autonome care stochează datele în cloud, automatizarea unor procese logistice și încărcarea/descărcarea autonomă a camioanelor, trenurilor sau avioanelor militare etc.

Un rezumat al avantajelor tehnologiei 5G din perspectivă militară este prezentat în *figura nr. 3* (Nye, *Ibid.*), cu accent pe utilizarea acestuia atât în contextul activităților de comandă și control, cât și pentru instruirea personalului și pentru protecția sistemelor și a infrastructurilor informatice.

Valorificarea capacităților IT&C, alături de creșterea capacităților de dezvoltare a acestora, are potențialul de a consolida statutul de țară puternică și de a crea noi *capacități cibernetice*. Dar, acest lucru se poate face tot în condițiile acțiunilor concertate și coerente, cu *input*-ul tot mai consistent al mediului privat, care tinde să preia tot mai multe responsabilități în acest domeniu și să dețină mai multe resurse pentru dezvoltarea lui. Iar un prim pas în această direcție, pentru România, ar fi armonizarea strategiei naționale de securitate cibernetică, document aprobat în 2013, cu cea de apărare națională.

Nivelul de dezvoltare al Sistemului Informatic Integrat, capacitățile Centrului Național Cyberint, viteza și gradul de acoperire ale internetului, nivelul de dezvoltare al produselor *software* sunt câteva dintre argumentele care constituie, la rândul lor, o premisă și o resursă pentru ca România să acceadă la statutul de stat puternic.

ÎN LOC DE CONCLUZII

Pentru a reveni la concluziile lui Joseph Nye, *puterea* nu este un termen absolut, ci unul care se încadrează întotdeauna într-un context, „iar în contextul relațiilor transnaționale (cum sunt modificările

Puterea nu este un termen absolut, ci unul care se încadrează întotdeauna într-un context, „iar în contextul relațiilor transnaționale (cum sunt modificările climatice, traficul de droguri, pandemiile și terorismul), puterea este difuză și distribuită haotic”. Tipul de probleme specifice perioadei pe care o traversăm implică multă cooperare, iar România dispune deja de instrumentele care o aduc în sistemele responsabile cu soluționarea acestor probleme, prin apartenența la NATO și la UE.

climatice, traficul de droguri, pandemiile și terorismul), puterea este difuză și distribuită haotic” (Nye, Ibid., p. 231, trad. aut.). Tipul de probleme specifice perioadei pe care o traversăm implică multă cooperare, iar România dispune deja de instrumentele care o aduc în sistemele responsabile cu soluționarea acestor probleme, prin apartenența la NATO și la UE.

Avem, în *Strategia Națională de Apărare a Țării*, o imagine anticipativă și completă a răspunderilor securitare pe care și le asumă statul român, însă mai rămâne ca, prin eforturi concertate și cu determinare, pe toate palierele instituționale (din domeniul apărării, ordinii publice și securității naționale, dar nu numai), sociale și politice, să punem în practică (o problemă deloc simplă, ba dimpotrivă) un sistem de măsuri complexe, care să răspundă acestor nevoi de securitate, consolidându-ne, astfel, un statut de stat *smart*.

Faptul că, până în prezent, România nu s-a confruntat cu vreo surpriză strategică și a reușit să acționeze preventiv în fața unor evenimente cu potențial disruptiv ne îndreptățește să sperăm că suntem pe calea cea bună în dobândirea acestui statut. În caz contrar, în care nu suntem dispuși să depunem aceste eforturi de implementare, atenționăm că, mai ales în acest context, determinat de dinamica ridicată și interconectarea riscurilor și amenințărilor, care induce o creștere a nivelului de incertitudine și, implicit, o capacitate scăzută de prognoză, riscăm să generăm vulnerabilități la nivel societal (în special, prin afectarea instituțiilor și a infrastructurilor fundamentale), cu efecte greu de cuantificat și de evaluat.

BIBLIOGRAFIE:

1. Arendt, H. (2018). *The Human Condition*. The University of Chicago Press.
2. Castells, M. (2015). *Comunicare și putere*, comunicare.ro.
3. Cooper, R. (2007). *Destrămarea națiunilor. Ordine și haos în secolul XXI. Geopolitica lumii secolului XXI*. București: Editura Univers Enciclopedic.
4. Gross, P. (2020). *Romania's New Defence Strategy Gets It; Executing It is Another Matter*, <https://balkaninsight.com/2020/09/04/romania-new-defence-strategy-gets-it-executing-it-is-another-matter/>, accesat la 20 septembrie 2020.
5. Maior G.C. (2014). *Incetitudine. Gândire strategică și relații internaționale în secolul XXI*. București: Editura RAO.
6. Nye, J.Jr. (2011). *The Future of Power*. Public Affairs New York.

7. *Dicționarul Explicativ al Limbii Române* (2009). Ediția a II-a revăzută și adăugită. București: Academia Română. Institutul de Lingvistică. Editura Univers Enciclopedic Gold.
8. *Strategia Națională de Apărare a Țării pentru perioada 2020-2024* (2020). Administrația Prezidențială.

WEBGRAFIE:

1. *Analiza grupului de experți pentru un nou concept strategic al NATO 2020*, <https://www.newstrategycenter.ro/documente/>, accesat la 25 septembrie 2020.
2. Congressional Research Service. *National Security Implications of Fifth Generation (5G) Mobile Technologie*, <https://fas.org/sgp/crs/natsec/IF11251.pdf>, accesat la 27 septembrie 2020.
3. *Global Trends 2025: A Transformed World*, https://www.files.ethz.ch/isn/94769/2008_11_Global_Trends_2025.pdf, accesat la 23 septembrie 2020.

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

ROLUL MEDIULUI CIBERNETIC ÎN APLICAREA CONCEPTULUI DE SMART POWER

Drd. George-Daniel BOBRIC

Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București

Ideologiile retrograde, puritane și beligerante pot părea anacronice, raportate la specificitatea secolului XXI. Nevoia de comprehensiune a realității augmentate de apariția unor noi forme de manifestare în cadrul relațiilor internaționale se concretizează prin transpunerea elementelor de noutate în modele strategice specifice secolului curent.

Un exemplu concret îl reprezintă întrebuițarea, în cadrul cercurilor de specialitate, a conceptului de „smart power”, o îmbinare inteligentă a acțiunilor punitive cu abilitatea de persuasiune. Acest concept înglobează, într-o concepție unitară, îndreptată spre identificarea soluției optime de asigurare a succesului strategic, elementele specifice soft și hard power.

Un alt aspect al realității cotidiene îl reprezintă utilizarea, în mod pregnant, a spațiului cibernetic ca mijloc de facilitare a procesului de îndeplinire a dezideratelor în diferite domenii de activitate, respectiv pe diferite paliere ale sferei societale. În acest sens, în cadrul prezentei lucrări, va fi abordat rolul deținut de mediul cibernetic în realizarea obiectivelor specifice implementării conceptului strategic de „smart power”.

Cuvinte-cheie: concept strategic, smart power, soft power, hard power, cyberspațiu.

INTRODUCERE

Paradigma existenței mundane actuale înglobează o serie de aspecte de interes care relevă caracterul inconsecvent al relațiilor internaționale. Astfel, evoluția neîntreruptă a domeniului tehnologic a condus (și conduce) la o intercalare a sferelor de putere, tabloul actorilor dominanți pe plan regional sau mondial integrează din ce în ce mai multe roluri, iar scena geopolitică internațională este supusă unui amplu proces de transformare și de actualizare continuă la nivelul tehnologiilor emergente ce conferă indivizilor/grupurilor noi surse de putere.

Conceptul de *putere* este un subiect atent dezbătut încă din cele mai vechi timpuri, dorința de a o deține reprezentând un obiectiv personal sau colectiv, care a stat la baza a numeroase conflicte, de-a lungul istoriei. Interesant este faptul că, deși intens râvnită, aceasta nu a aparținut cu adevărat nimănui, reprezentând o veritabilă „piatră filozofală” a relațiilor interumane, indiferent de perioada temporală la care se raportează acțiunea. În acest sens, începutul secolului curent este marcat de o serie de analize ale acestui concept, menite să aducă lumină în obscuritatea ce caracteriza balanța de putere la nivel mondial specifică secolului anterior. Astfel, în literatura internațională au fost elaborate două concepte magistrale: *putere soft* și *putere hard*. Din îmbinarea, în perioada recentă, în proporții variabile, de elemente specifice fiecăruia dintre cele două concepte, a rezultat noțiunea de *putere smart*.

Una dintre numeroasele resurse la dispoziția actorilor internaționali, care poate fi utilizată în scopul dobândirii de putere, sub diferitele ei forme, este spațiul cibernetic. Fiind un domeniu caracterizat de o puternică evoluție în ultimele decenii, precum și de o complexitate care generează noi provocări de securitate atât la nivel local și regional, cât și internațional, această resursă facilitează dobândirea unui anumit nivel de putere, cu referire la anumite domenii de activitate care, de cele mai multe ori, generează o stare de instabilitate ce poate fi concretizată ulterior prin apariția de diferite situații conflictuale.

Conceptul de „putere” este un subiect atent dezbătut încă din cele mai vechi timpuri, dorința de a o deține reprezentând un obiectiv personal sau colectiv, care a stat la baza a numeroase conflicte, de-a lungul istoriei. Interesant este faptul că, deși intens râvnită, aceasta nu a aparținut cu adevărat nimănui, reprezentând o veritabilă „piatră filozofală” a relațiilor interumane, indiferent de perioada temporală la care se raportează acțiunea.

Istoria, încă din cele mai îndepărtate timpuri, oferă un vast număr de exemple relevante care atestă faptul că, prin intermediul forței și al acțiunilor punitive, un anumit individ/grup își poate impune punctul de vedere în fața altor indivizi/grupuri, împotriva voinței acestora. Capacitatea de impunere forțată a voinței unui actor în fața unei „ținte”, fără voia expresă a acesteia, caracterizează forma de putere de tip hard.

În acest sens, prezenta lucrare are ca scop realizarea unei analize laconice a modului în care instrumentele specifice mediului cibernetic pot fi și sunt utilizate în vederea obținerii a ceea ce astăzi este considerat a fi un model strategic pentru secolul curent: *puterea smart*. Premisa de la care se pleacă în scopul desăvârșirii analizei propuse este faptul că spațiul cibernetic (în speță, acțiunile desfășurate în cadrul acestuia) facilitează, într-o măsură covârșitoare, apariția de noi centre de putere care, în alte situații specifice, pot conduce la o intercalare a zonelor de influență și, implicit, la noi conflicte. În subsidiar, o a doua premisă, derivată din prima, o reprezintă faptul că folosirea puritană și exclusivă a instrumentelor specifice puterii de tip *soft* sau *hard* nu reflectă realitatea cotidiană, fiind necesară o îmbinare inteligentă a celor două forme de putere, augmentată de utilizarea spațiului cibernetic ca instrument de propagare.

Din punct de vedere metodologic, metoda analizei este cea mai uzitată, urmată pe locul secund de metoda descriptivă, ambele fiind utilizate în scopul prezentării principalelor aspecte relevante pentru subiectul lucrării. Totodată, metoda studiului bibliografic a fost întrebuintată în vederea identificării celor mai relevante idei pentru tema centrală a lucrării. Nu în ultimul rând, metoda studiului de caz a fost folosită în scopul reflectării asupra rolului pe care spațiul cibernetic îl deține în cadrul formelor existențiale ale societății actuale, pe de o parte, precum și în scopul identificării unui exemplu concret de aplicare a puterii smart prin intermediul spațiului cibernetic asupra populației dintr-un areal geografic concret și analizării efectelor generate de acest fapt, pe de altă parte.

NEVOIA DE TRANZIȚIE DE LA „HARD” ȘI „SOFT” LA „SMART”

Secole întregi au fost marcate de nevoia oamenilor de a-și asigura un nivel optim (propriu și subiectiv) de putere, care să conducă la o recunoaștere extinsă a capacității de oprinare de care aceștia dispun. În acest sens, istoria, încă din cele mai îndepărtate timpuri, oferă un vast număr de exemple relevante care atestă faptul că, prin intermediul forței și al acțiunilor punitive, un anumit individ/grup își poate impune punctul de vedere în fața altor indivizi/grupuri, împotriva voinței acestora. Capacitatea de impunere forțată a voinței unui actor în fața unei „ținte”, fără voia expresă a acesteia, caracterizează forma de putere

de tip *hard*. Pe de altă parte, impunerea voinței în fața inamicului poate avea loc și prin metode persuasive, prin determinarea acestuia să execute diferite acțiuni ca urmare a întrebuintării instrumentelor de convingere orientate spre subconștient, acțiuni care fac parte din sfera conceptului de putere de tip *soft* (Nye, 1990, p. 167).

La prima vedere, cele două concepte par a fi complementare, însă, în esență, acestea se interconectează și se completează reciproc, astfel încât obiectivele finale să fie îndeplinite cu succes. Utilizarea în mod exhaustiv a instrumentelor specifice puterii de tip *hard* nu garantează obținerea succesului sau a hegemoniei pe diferite paliere ale activității cotidiene, fie aceasta militară sau civilă. Pe de altă parte, puterea de tip *soft* reprezintă o continuare a celei *hard*, o extensie cu care aplicarea forței poate determina rezultatul scontat. Este greu de imaginat că resursele și instrumentele specifice puterii *soft* pot fi utilizate în mod solitar, fără a beneficia de un puternic avânt, conferit de puterea de tip *hard*.

Un bun exemplu, în acest sens, este cel al Statelor Unite. În ultimele decenii, o mare parte din populația lumii și-a însușit elemente din cultura specifică Statelor Unite ale Americii, care a generat așa-numitul „*vis american*”. Această cultură emergentă a devenit prolifică în multe zone ale lumii, dar, mai ales, pe continentul european, ca urmare a răspândirii unui număr mare de simboluri prin filme, melodii, stiluri vestimentare, brand-uri alimentare etc. În acest fel, puterea *soft* a SUA a înregistrat o incrementare covârșitoare pe diferite paliere, însă este puțin probabil ca aceste elemente să poată determina o schimbare majoră în parcursul cotidian al unui potențial adversar al Statelor Unite. Chiar dacă aceste resurse culturale pot deveni instrumente de convingere, în anumite situații contextuale, nu pot determina totuși modificări majore în spectrul decizional al adversarului.

Pe de altă parte, puterea *soft* este un element dihotomic, format, pe de o parte, din resurse specifice domeniului cultural, iar pe de altă parte, din cele specifice sferei ideologice. Prin manevrarea în gama senzațiilor și a percepțiilor umane se poate ajunge la rezultate nebanuite, chiar periculoase, dacă nu sunt analizate cu atenție. Spre exemplu, evenimentele generate de moartea americanului George Floyd, în luna mai 2020, au degenerat, fiind alimentate de puternice sentimente rasiale, în ample manifestații, care au avut un impact major asupra securității naționale a SUA (Meyer, 2020, p. 1).

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Puterea soft este un element dihotomic, format, pe de o parte, din resurse specifice domeniului cultural, iar pe de altă parte, din cele specifice sferei ideologice. Prin manevrarea în gama senzațiilor și a percepțiilor umane se poate ajunge la rezultate nebanuite, chiar periculoase, dacă nu sunt analizate cu atenție.

La nivel mondial, situația geopolitică este marcată de existența a trei mari centre de putere de tip hard: SUA, China și Rusia. Prin intermediul instrumentelor coercitive de tip economic, aflate în prim-plan după cele militare, SUA demonstrează nivelul de putere pe care îl dețin atât în fața unor actori statali precum Coreea de Nord, China, Rusia și Iran, cât și asupra unor actori non-statali.

Astfel de percepții pot fi utilizate în vederea destabilizării anumitor state-țintă, a răsturnării de guverne, schimbării de politicieni etc. Plecând de la acest fapt, se pot crea anumite premise care să favorizeze diferite comportamente ale unor actori și care, analizate din diferite unghiuri, să nu constituie exemple de urmat în cadrul relațiilor internaționale. În perioada post-Război Rece, o serie de state s-au îndreptat spre valorile democratice specifice Occidentului, populația acestora văzând în SUA un model de urmat, dorind să voteze, să se poată exprima liber, să aibă dreptul la opinie etc. Totodată, pe plan economic, SUA au reușit să introducă în mentalitatea colectivă conceptul de *piață liberă*, care a prins rădăcini și s-a dezvoltat exponențial preponderent în spațiul european. Toate aceste elemente contribuie la formarea a ceea ce este denumit *puterea soft*.

Deși aceste aspecte au posibilitatea de a schimba și creiona destine ale unor actori statali (țări precum Turcia, cu un set de valori și de credințe cultural-morale diferite, au aderat la viziunea de tip occidental) sau non-statali, fără existența puterii de tip *hard* nu ar fi fost posibilă existența celei *soft*. Utilizarea, în ultimele decenii, în mod predominant a puterii *soft* a determinat apariția de acțiuni hibride, ale căror rezultate au generat surprize de nivel strategic. Principală armă specifică *soft power* – utilizarea internetului și a social media – a devenit, în aceste zile, un fel de bumerang, fiind folosită, în prezent, de alți actori împotriva inițiatorilor săi. Astfel, debutul celui de-al treilea deceniu al secolului curent este marcat de o reorientare a principalilor actori, fie aceștia statali, non-statali sau suprastatali, către elemente specifice puterii de tip *hard*.

Realitatea actuală ne demonstrează faptul că importanța puterii *hard* începe, din nou, să crească. Venirea la conducere a unor lideri emblematici a relevat dorința acestora pentru putere, îndeosebi pentru cea cuantificabilă, măsurabilă și controlabilă. Așadar, la nivel mondial, situația geopolitică este marcată de existența a trei mari centre de putere de tip *hard*: SUA, China și Rusia. Prin intermediul instrumentelor coercitive de tip economic, aflate în prim-plan după cele militare, SUA demonstrează nivelul de putere pe care îl dețin atât în fața unor actori statali precum Coreea de Nord, China, Rusia și Iran, cât și asupra unor actori non-statali (prin utilizarea de legi punitive în domeniul economic, prin care emit sancțiuni împotriva unor companii din diferite țări care au relații comerciale cu diferite grupări sau state

terțe ce acționează împotriva dezideratelor SUA). De cealaltă parte, conducerea de la Beijing demonstrează, în ultimul deceniu, din ce în ce mai multă dorință de a utiliza puterea *hard* asupra unor actori statali precum SUA sau Taiwan. Nu în ultimul rând, Rusia reprezintă un exemplu concret de utilizare a instrumentelor de tip *hard* în vederea îndeplinirii propriilor obiective, prin utilizarea forței militare în campania din Siria și schimbând soarta războiului civil din această țară în funcție de viziunea conducerii de la Moscova.

Totodată, există țări a căror putere de tip *hard* este de o anvergură relativ mai mică, dar care, prin prisma convingerilor, a obiectivelor declarate (și nedeclarate), a intereselor pe care le dețin și a capacităților de care dispun, pot crea situații conflictuale cu rezultate surprinzătoare atât pe plan regional, cât și mondial. În zona Orientului Îndepărtat, Coreea de Nord rămâne un actor demn de luat în seamă, întrucât liderul acesteia pare dispus a întreprinde o gamă largă de acțiuni astfel încât să nu fie nevoit să facă concesii în ceea ce privește programul de înarmare cu rachete balistice și armament nuclear. Mai aproape de continentul european, în imediata vecinătate a României, un alt actor important, Turcia, își etalează capacitatea și dorința de a utiliza puterea *hard* în scopul îndeplinirii propriilor obiective, în special a celor legate atât de resursele energetice, în fața unor actori statali precum Grecia și Cipru, cât și culturale, în fața unor actori non-statali (de exemplu, gruparea denumită PKK – Partidul Muncitorilor din Kurdistan).

Între *soft* și *hard power*, pe lângă aspectele definitorii ale acestora, mai există o serie de particularități care, pe alocuri, fac posibilă o interconectare a acestor două concepte și a instrumentelor necesare aplicării lor în spectrul realității actuale. În primul rând, puterea *hard* are ca finalitate obținerea unui nivel ridicat de convingere a adversarului prin constrângere, prin utilizarea capacităților de tip militar sau prin amenințarea folosirii acestora; de cealaltă parte, puterea de tip *soft* are impregnate puternice specificități cognitiv-afective, căutând să modeleze percepții, senzații, atitudini prin utilizarea unui aparat persuasiv complex. În același timp, acțiunile specifice puterii *hard* generează o serie de efecte pe termen lung, care pot afecta situația internă din cadrul unui actor statal, spre exemplu, pe când puterea *soft* este implementată subtil, treptat, generând mișcări lăuntrice în spectrul cognitiv-emoțional al grupurilor vizate.

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Între soft și hard power, pe lângă aspectele definitorii ale acestora, mai există o serie de particularități care, pe alocuri, fac posibilă o interconectare a acestor două concepte și a instrumentelor necesare aplicării lor în spectrul realității actuale.

Deși frica utilizării armelor nucleare în contextul unui război la scara mondială rămâne un element de politică externă preferat de țările posesoare de ogive nucleare în detrimentul celor ce nu posedă, folosirea acestora este foarte puțin probabilă, din cauza represaliilor la care ar putea fi supus statul agresor.

Concluzionând ideile prezentate, deși puterea de tip *soft* a fost percepută ca fiind o nouă tactică, în principal a actorilor statali și supra-statali, în vederea atingerii propriilor obiective fără utilizarea forței brute și a conflictelor la scară largă, realitatea demonstrează faptul că puterea de tip *hard* este încă utilizată de diferite state sau grupări în proporții covârșitoare, iar acest fapt nu pare a putea fi schimbat în viitorul apropiat. În trecutul recent, partea occidentală a lumii a demonstrat că puterea *hard* reprezintă principalul factor care asigură, pe termen scurt și mediu, succesul unor operațiuni. Un exemplu, în acest sens, îl reprezintă misiunile executate de Organizația Tratatului Atlanticului de Nord în Afganistan care, raportate la nivelul și specificul amenințărilor din teatrul de operații, au generat nevoia de utilizare a forței împotriva talibanilor. Dat fiind trecutul teritoriului afgan, ce poate fi considerat un crematoriu al ambițiilor ocupaționiste specifice marilor puteri, este foarte puțin probabilă soluționarea problemelor din această țară prin utilizarea puterii de tip *soft*. De aceea, o posibilă soluție pentru rezolvarea problemelor de securitate de pe agenda internațională o reprezintă îmbinarea celor două tipuri de putere într-o manieră inteligentă, care să conducă la așa-numita *putere smart* (Raimzhanova, 2015, p. 14).

Nevoia de tranziție de la utilizarea separată a instrumentelor specifice *hard* și *soft power* la întrebuintarea acestora într-o concepție unitară, inteligentă, specifică secolului XXI, se fundamentează pe baza următoarelor aspecte:

❖ În ceea ce privește utilizarea exclusivă a puterii *hard*, acest lucru este greu de realizat, prin prisma nivelului înalt de tehnologizare pe care actorii importanți au reușit să-l atingă. Deși frica utilizării armelor nucleare în contextul unui război la scara mondială rămâne un element de politică externă preferat de țările posesoare de ogive nucleare în detrimentul celor ce nu posedă, folosirea acestora este foarte puțin probabilă, din cauza represaliilor la care ar putea fi supus statul agresor. Pe de altă parte, modernizarea excesivă a armatelor lumii reprezintă o realitate care a debutat aproximativ cu un deceniu în urmă, când Federația Rusă a anunțat începerea unui amplu program de modernizare a forțelor armate, atunci când Republica Populară Chineză a inițiat înzestrarea armatei cu elemente de tehnică modernă, când Statele Unite ale Americii au recunoscut public apariția unui nou mediu de confruntare – spațiul cibernetic – și a nevoii de perfecționare

a structurilor militare în contextul desfășurării de operațiuni în cadrul noului mediu operațional. Pe lângă acestea, și alți actori statali sau non-statali au început o cursă a modernizării și înnoirii tehnicii militare, a înzestrării cu elemente de luptă și sprijin pentru luptă, care sedimentează ideea că puterea *hard* este centrul acțiunilor care conduc la atingerea obiectivelor. Cu toate acestea, chiar și cele mai moderne armate au întâmpinat probleme în conflictele care au marcat începutul secolului actual (SUA în Irak, NATO în Afganistan, Federația Rusă în conflictul din 2008, împotriva Georgiei) împotriva unor state cu un număr redus de resurse materiale, tehnice și de personal.

❖ Referitor la utilizarea exclusivă a puterii *soft*, procesul de implementare a unor acțiuni care să conducă la atingerea anumitor obiective de nivel strategic este unul de durată, care implică un efort considerabil și de o mare finețe, pe mai multe direcții de acțiune, și care nu întotdeauna generează efectele scontate. În al doilea rând, pentru ca rezultatele acțiunilor să fie direct proporționale cu nivelul așteptărilor, este necesară exercitarea unui efort financiar considerabil, care să susțină demersurile inițiate. Totodată, este foarte important ca instrumentele specifice puterii de tip *soft* să fie utilizate pe fiecare din cele trei categorii componente: culturală, politică și de dezvoltare a politicii externe (Kyimet, Murat, 2016, p. 7). Cultura este elementul primordial în jurul căruia trebuie concentrat efortul principal, fiind o resursă valoroasă și care poate determina impactul pe care acțiunile persuasive ale unui actor le poate avea asupra țintei vizate sau poate genera un nivel de reziliență a populației țintă în fața oricărui instrument specific puterii *soft* utilizat de un grup împotriva unui alt grup.

❖ Însumând cele prezentate, realitatea curentă găsește lumea într-o continuă frământare și luptă pentru putere, în care diverși actori s-au angajat într-o cursă pe termen nedeterminat pentru a opri hegemonia Statelor Unite ale Americii, care a debutat odată cu finalul perioadei specifice Războiului Rece. În acest sens, există posibilitatea ca actuala configurație geopolitică mondială să sufere modificări, balanța de putere înclinându-se din ce în ce mai mult de o parte sau de cealaltă, în funcție de noile descoperiri tehnologice în diferite domenii, de schimbările doctrinare și legislative care generează noi surse de putere, de apariția/dispariția/reapariția, sub alte forme, a diferiților actori non-statali și introducerea temporară a acestora la masa negocierilor etc.

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Referitor la utilizarea exclusivă a puterii soft, procesul de implementare a unor acțiuni care să conducă la atingerea anumitor obiective de nivel strategic este unul de durată, care implică un efort considerabil și de o mare finețe, pe mai multe direcții de acțiune, și care nu întotdeauna generează efectele scontate. În al doilea rând, pentru ca rezultatele acțiunilor să fie direct proporționale cu nivelul așteptărilor, este necesară exercitarea unui efort financiar considerabil, care să susțină demersurile inițiate.

Spațiul cibernetic reprezintă interacțiunea dintre oameni, tehnologie și procesele ce se petrec în cadrul acestor sisteme. Dintre aceste trei elemente, acțiunile specifice puterii de tip soft sunt întreprinse împotriva componentei umane, prin utilizarea de tehnici de manipulare și dezinformare raportate la particularitățile grupurilor vizate.

De aceea, așa cum noile conflicte specifice o demonstrează, aplicarea solitară a elementelor specifice puterii *hard* nu garantează obținerea succesului și atingerea obiectivelor, fiind necesară aplicarea cu mult tact, responsabilitate și cunoștință a instrumentelor puterii de tip *soft*.

Îmbinarea celor două forme de putere într-o concepție unitară, complexă și inteligentă poate genera efecte deosebite, care să conducă la obținerea succesului cu utilizarea minimă a violenței și reducerea pierderilor de resurse financiare, umane și materiale. Un exemplu în acest sens, care a surprins întreaga lume, de la oamenii obișnuiți și până la cei mai elevați analiști politico-militari, este reprezentat de anexarea Peninsulei Crimeea de către Federația Rusă, începând cu anul 2014. Această manevră este o paradigmă a modului în care, prin aplicarea în mod inteligent și combinat a instrumentelor specifice puterii de tip *soft* (cu o perioadă de timp suficient de mare înainte de debutul acțiunilor în plan fizic) și *hard*, se poate ajunge la obținerea unor succese geostrategice extrem de importante.

IMPORTANȚA UTILIZĂRII SPAȚIULUI CIBERNETIC CA INSTRUMENT DE AMPLIFICARE A PUTERII DE TIP SOFT ȘI HARD

Spațiul cibernetic reprezintă mediul „creat prin interconectarea a milioane de computere de către o rețea globală precum internetul; realizat ca o construcție stratificată, în care elementele fizice permit un cadru logic de interconectare; care permite prelucrarea, manipularea, exploatarea, augmentarea informațiilor și interacțiunea dintre oameni și informație; activat prin intermediere și organizare insitutațională; caracterizat de descentralizare și interacțiune între actori, circumscipții și interese.” (Choucri, 2013, p. 4). În acest sens, spațiul cibernetic reprezintă interacțiunea dintre oameni, tehnologie și procesele ce se petrec în cadrul acestor sisteme. Dintre aceste trei elemente, acțiunile specifice puterii de tip *soft* sunt întreprinse împotriva componentei umane, prin utilizarea de tehnici de manipulare și dezinformare raportate la particularitățile grupurilor vizate.

Manipularea maselor reprezintă un deziderat al diferiților actori de pe scena geopolitică mondială, ce poate fi îndeplinit prin utilizarea instrumentelor specifice spațiului cibernetic, în general, respectiv a social media, în particular. Specificitatea mediului cibernetic de a permite prelucrarea și manipularea informației, coroborată cu intenția

actorilor de a dezinforma sau manipula masele, poate conduce la o îmbinare a acestor elemente, în funcție de scopul urmărit.

Societatea contemporană este caracterizată de utilizarea excesivă a tehnologiilor ce permit conectarea cu alte persoane prin intermediul social media. Acest aspect conduce, indubitabil, la o conexiune excesivă a persoanei cu mediul virtual care, câteodată, poate fi alterat de alte persoane prin plasarea de știri false, pe de o parte, sau de elemente hiperbolizate, ce pot conduce fie la manipulare, fie la dezinformare (între care există o strânsă conexiune), pe de altă parte.

Acțiunile samavolnice efectuate în spațiul cibernetic reprezintă motorul „agregatului” ce susține puterea de tip *soft*. Un astfel de exemplu îl reprezintă acțiunile desfășurate de conducerea statelor în care sentimentul comunist reprezintă axa principală de dezvoltare a societății. În decursul ultimelor decenii, aceste conduceri au înregistrat, din punct de vedere al modului de gândire și de subjugare a populației, două etape evolutive. În prima etapă, caracterizată de o puternică influență a dorinței de a dispune de elemente specifice puterii de tip *hard*, populația fie nu avea acces la informație deloc, fie conținutul informațional era atât de puternic filtrat și cenzurat, încât conducerea statului deținea un control total asupra propriei populații. Cu timpul, explozia evolutivă a tehnologiei a generat un aflux continuu de sisteme de comunicații performante, precum și apariția de noi tipuri de platforme de socializare prin intermediul cărora putea fi transmis un conținut informațional bogat și variat. Cea de-a doua etapă evolutivă este reprezentată de sesizarea potențialului de manipulare a populației, atât proprii, cât și a adversarului convențional, prin intermediul platformelor de socializare și a social media. În acest mod, conducerea acestor state a reușit să obțină un nivel ridicat de putere de tip *soft*, pe care l-au coroborat cu instrumentele specifice puterii de tip *hard* utilizate până atunci.

Mai mult decât atât, spațiul cibernetic deține o serie de particularități ce determină augmentarea importanței utilizării sale ca mediu de implementare a conceptului de *soft power*. În scopul de a influența masele, cyberspațiul este utilizat ca un vector de perpetuare în cadrul căruia sunt efectuate, prin intermediul diferitelor tehnologii, acțiuni ce pot reverbera și determina diferite efecte în alte medii operaționale, pe de o parte, dar care au capacitatea de a modela percepții, de a modela senzații și de a contura convingeri, pe de altă parte. Interconectivitatea

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Societatea contemporană este caracterizată de utilizarea excesivă a tehnologiilor ce permit conectarea cu alte persoane prin intermediul social media. Acest aspect conduce, indubitabil, la o conexiune excesivă a persoanei cu mediul virtual care, câteodată, poate fi alterat de alte persoane prin plasarea de știri false, pe de o parte, sau de elemente hiperbolizate, ce pot conduce fie la manipulare, fie la dezinformare (între care există o strânsă conexiune), pe de altă parte.

Atunci când spațiul cibernetic este privit ca mediul de confruntare între diferiți actori statali, non-statali sau supra-statali, acesta reprezintă un instrument specific puterii de tip hard. Caracterizat de o evoluție concomitentă a infrastructurii fizice și logice, cu amenințările, riscurile și vulnerabilitățile la adresa acestuia, spațiul cibernetic a devenit ambianța operațională guvernată de oameni, în cadrul căreia interacțiunile dintre aceștia generează diferite conflicte care pot conduce la atacuri cibernetice, spionaj, sabotare, subversiune etc.

ce caracterizează dispozitivele ce uzitează această rețea globală reprezintă o particularitate extrem de importantă, prin prisma faptului că un anumit tip de conținut informațional este creat/modificat în cadrul spațiului cibernetic și, apoi, furnizat unui număr variat de utilizatori. Totodată, o altă particularitate a spațiului cibernetic este stratificarea acestuia. La baza acestuia se află ființele umane, care întemeiază atât cadrul tehnologic, cât și miezul informațional, reprezentând, totodată, și beneficiarii acestei resurse. Al doilea strat îl reprezintă elementele fizice, care formează cadrul existențial al spațiului cibernetic, constând atât din partea tehnologică (echipamente, dispozitive, medii de transmisie – cabluri, fibră optică etc.), cât și din cea logică (șirurile de biți sub forma cărora este stocată informația). Al treilea strat este reprezentat de conținutul informațional, aflat sub diferite forme de prelucrare și stocare (Kuehl, 2009, pp. 7-8). Ultimele două straturi constituie modalitatea de inserare în conținutul informațional a unor fragmente a căror destinație o reprezintă manipularea/dezinformarea celor ce formează baza piramidei cibernetice. Prin utilizarea inteligentă, continuă și direct proporțională cu nivelul de reziliență a grupurilor țintă a acestor instrumente de persuasiune, îndreptată spre îndeplinirea unor obiective bine stabilite, este asigurat un nivel ridicat de îndeplinire a credințelor și dorințelor actorilor cibernetici asupra grupurilor vizate.

Pe de altă parte, atunci când spațiul cibernetic este privit ca mediul de confruntare între diferiți actori statali, non-statali sau supra-statali, acesta reprezintă un instrument specific puterii de tip *hard*. Caracterizat de o evoluție concomitentă a infrastructurii fizice și logice, cu amenințările, riscurile și vulnerabilitățile la adresa acestuia, spațiul cibernetic a devenit ambianța operațională guvernată de oameni, în cadrul căreia interacțiunile dintre aceștia generează diferite conflicte care pot conduce, în funcție de obiectivele urmărite, la atacuri cibernetice, spionaj, sabotare, subversiune etc. Prin intermediul exploatării vulnerabilităților existente atât la nivelul fizic, cât și la cel logic, componenta umană generează și implementează aspecte specifice puterii de tip *hard*, acestea cuprinzând atât partea umană (atacurile din interior, de tip insider, erorile umane, ingineria socială), partea de *hardware* (acțiuni îndreptate împotriva circuitelor electronice, implementarea de viruși care să conducă la supraîncălzirea,

respectiv defectarea echipamentelor), precum și pe cea de *software* (viruși, viermi, scripturi de exploatare etc.).

De cele mai multe ori, aceste acțiuni fac parte dintr-o concepție integrată, complexă și variată, care poate lua forma războiului cibernetic. Realitatea cotidiană demonstrează faptul că acțiunile din cyberspațiu executate de un stat împotriva altor state nu mai sunt o noutate, zilnic având loc numeroase astfel de atacuri, în principal ca urmare a faptului că distanța fizică dintre acestea, ce necesita ore/zile de deplasare și care determina posibilitatea de sesizare timpurie a atacului, se micșorează până la nivel de secunde, în majoritatea cazurilor fiind aproape imposibilă/foarte grea identificarea unui atac în desfășurare, blocarea acestuia și inițierea unui răspuns adecvat. Acest aspect poate fi observat și prin prisma faptului că statele, ca principali actori pe scena cibernetică, investesc o gamă largă de resurse (financiare, umane, temporale) în scopul asigurării unui nivel de protecție suficient, raportat la amenințările cibernetice actuale, precum și al creării unei game largi de opțiuni ofensive, atât în scop de descurajare, cât și în scopul adoptării de contramăsuri în cazul unor atacuri cibernetice iminente. În acest sens, „după ani în apărare, guvernele își creează propriile capacități ofensive de a ataca ... Toate acestea fac parte dintr-o cursă a înarmării secrete, ascunse, în cadrul căreia țările cheltuiesc miliarde de dolari pentru a crea noi armate și stocuri de arme digitale”. (Ranger, 2014, p. 11). Exemplele din ultima decadă, de utilizare a acțiunilor cibernetice în scopul îndeplinirii anumitor obiective militare sau politico-militare, constituie motivul pentru care este destul de concludent faptul că umanitatea se află în fața unei noi revoluții tehnologice în centrul căreia se află spațiul cibernetic, care va furniza suficiente resurse pentru a contura modul de desfășurare a viitoarelor conflicte, pe de o parte, respectiv pentru a furniza diferiților actori cibernetici un nivel de putere de tip *hard*, *soft* sau *smart* raportat la investițiile acestora, pe de altă parte.

RELAȚIA DINTRE SPAȚIUL CIBERNETIC ȘI PUTEREA DE TIP SMART – STUDIU DE CAZ –

Nevoia de tranziție de la formele anacronice de putere la puterea „*inteligentă*”, respectiv de aplicare a acesteia în domeniile de activitate actuale ce determină diferite efecte în sfera relațiilor internaționale reprezintă un deziderat ce converge cu dorința diferiților actori de nivel micro sau macro de a deține un rol important pe scena mondială.

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Umanitatea se află în fața unei noi revoluții tehnologice în centrul căreia se află spațiul cibernetic, care va furniza suficiente resurse pentru a contura modul de desfășurare a viitoarelor conflicte, pe de o parte, respectiv pentru a furniza diferiților actori cibernetici un nivel de putere de tip hard, soft sau smart raportat la investițiile acestora, pe de altă parte.

De pildă, Republica Populară Chineză deține, la momentul actual, unele dintre pârgăile cel mai bine dezvoltate pentru utilizarea în comun a instrumentelor *hard* și *soft* în vederea realizării unui control integrat asupra conținutului informațional la care populația are acces (figura nr. 1).

După cum se poate observa în figura nr. 1, elementele specifice puterii de tip *soft* se interconectează cu cele de tip *hard* într-o concepție unitară, capabilă de a asigura un nivel ridicat de control asupra populației. Din prisma instrumentelor de tip *hard*, se poate observa o gamă largă de acțiuni ce sunt îndreptate împotriva populației, acțiuni ce vizează un spectru variat de domenii de activitate: economic, politic, tehnologic etc. Adiacent, un control direct asupra populației poate fi determinat și prin utilizarea instrumentelor *soft*, prin conturarea unor modele pe plan educațional și cultural, care să conducă la exercitarea unui control permanent, subconștient și indirect asupra grupurilor vizate. Acest control indirect, ca formă a puterii de tip *soft*, poate genera, la nivel cognitiv, modificări de lungă durată, de natură să contureze un profil psihologic care să aibă la bază anumite ideologii cadru și norme stabilite în conformitate cu viziunea actorilor ce utilizează instrumentele specifice acestui tip de putere, profil care să se concretizeze în realitatea cotidiană prin acțiuni de autocenzurare atât individuală, cât și asupra informațiilor ce nu sunt controlate în mod direct de către autoritățile abilitate. Concomitent, un nivel de autocenzură, care să asigure un grad de receptivitate acută, poate să genereze un control direct asupra persoanelor din jurul individului țintă al controlului indirect din faza incipientă, generând un efect de tip cascadă, caracteristic puterii de tip *soft*.

Ca o consecință a faptului că spațiul cibernetic este rezultatul unor etape evolutive în domeniul tehnologic, principalele modalități prin care conducerea de la Beijing utilizează cenzura ca primă unealtă de control specifică puterii de tip *hard* constau în *Marele Firewall* – un protocol ce împiedică accesul populației la site-uri străine, *Scutul de Aur* – un sistem utilizat în scopul supravegherii modului în care populația utilizează spațiul cibernetic și conținutul accesat/postat, respectiv Sistemul de blocare a cuvintelor-cheie, utilizat în scopul blocării conținutului informațional, în cadrul căruia se regăsesc anumite cuvinte-cheie anterior selectate de către administratorii sistemului, atât la nivel de rețea, cât și la nivel de aplicație (Mongillo, 2016, pp. 162-163).

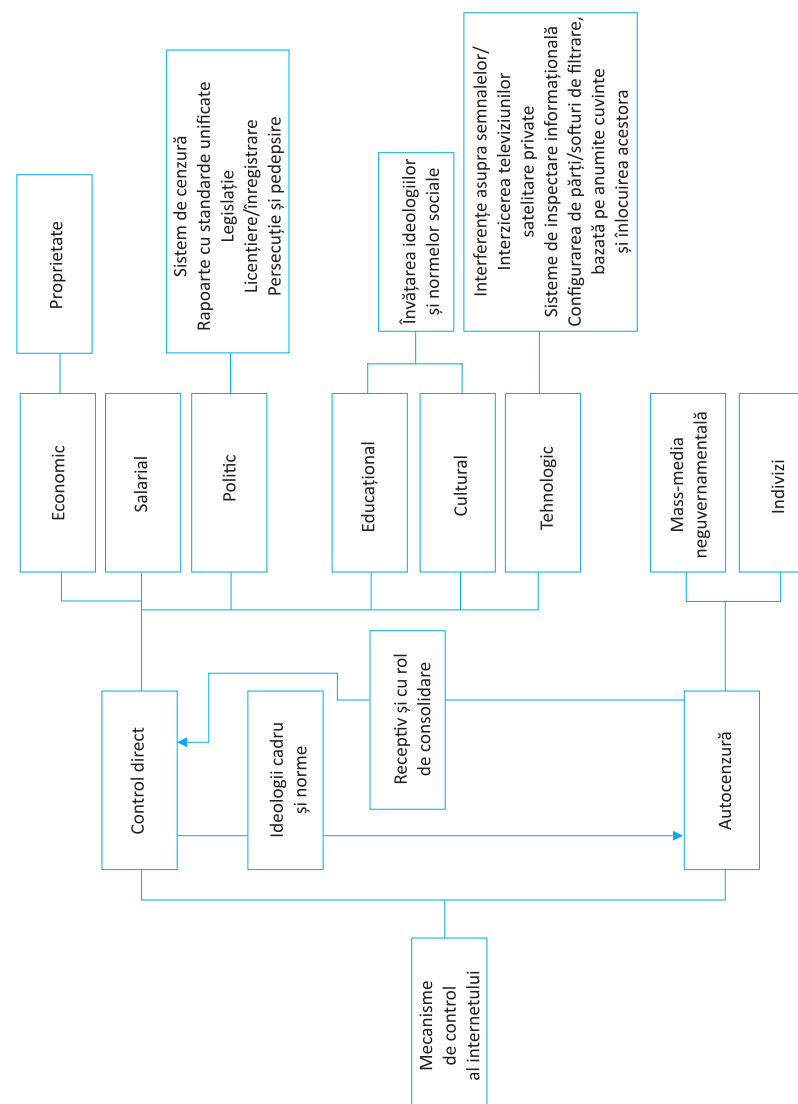

Figura nr. 1. Mecanismele de control al internetului, în China (Dong, 2012, p. 408)

Se observă tendința autorităților chineze de a-și asigura un nivel de control cât mai ridicat asupra propriei populații, probabil în scopul de a garanta o reziliență la nivel înalt a poporului chinez în fața oricăror presupuse ingerințe externe în activitățile interne ale statului. Acest control reprezintă o îmbinare inteligentă de acțiuni punitive și recompensatorii, specifice atât puterii de tip hard, cât și celei de tip soft, care, utilizate împreună, într-o formă cât mai raportată la particularitățile situației mundane actuale, generează ceea ce se numește „putere smart”.

Mai mult decât atât, administrația de la Beijing a anunțat, în anul 2014, implementarea unui sistem de evaluare a populației pe baza căruia fiecare persoană este apreciată în funcție de comportamentul zilnic al acesteia și, în raport cu scorul avut la un moment dat, are parte de diferite recompense sau facilități, pe de o parte, sau este pedepsită/i se retrage din drepturi, în cazul unui scor mai redus, pe de altă parte. Un scor redus conduce la imposibilitatea anumitor indivizi de a accede la diferite niveluri organizaționale, de a împrumuta diferite sume de bani de la bancă sau de a cumpăra bilete de tren/avion la clasa bussines. Totodată, un scor redus al părinților poate conduce la interzicerea înscrierii copiilor la anumite școli (Kshetri, 2020, p. 17).

Se observă, astfel, tendința autorităților chineze de a-și asigura un nivel de control cât mai ridicat asupra propriei populații, probabil în scopul de a garanta o reziliență la nivel înalt a poporului chinez în fața oricăror presupuse ingerințe externe în activitățile interne ale statului. Acest control reprezintă o îmbinare inteligentă de acțiuni punitive și recompensatorii, specifice atât puterii de tip *hard* (într-un procent mai ridicat), cât și celei de tip *soft*, care, utilizate împreună, într-o formă cât mai raportată la particularitățile situației mundane actuale, generează ceea ce se numește *putere smart*.

De remarcat este faptul că, și în acest caz, unul dintre vectorii de propagare a formelor de putere asupra diferitelor grupuri țintă îl reprezintă spațiul cibernetic. În cazul prezentat anterior, al cincilea mediu operațional se regăsește sub forma a trei valențe:

- canal de diseminare a acțiunilor specifice *soft power* – prin intermediul platformelor de socializare, al canalelor de știri online, al instrumentelor de mesagerie instantă, prin care sunt distribuite mesaje cu conținut subliminal, care, la nivel de subconștient, pot provoca schimbări pe plan senzorial, perceptiv sau cognitiv;
- canal de distribuire a acțiunilor specifice *hard power* – prin angajarea unui complex de resurse virtuale în scopul restricționării accesului utilizatorilor la unele facilități;
- platformă de analiză a comportamentului utilizatorilor în spațiul cibernetic și cel real, în scopul furnizării de date complexe, complete și fidele caracterului indivizilor, în funcție de care sunt aplicate instrumentele punitive sau recompensatorii, atât în mediul virtual, cât și în cel real.

Dorința administrației de la Beijing de a deține un nivel de putere cât mai ridicat nu se rezumă la acțiunile întreprinse în plan intern, umbrela strategică a cyberspațiului acoperind arii vaste de activitate din diferite zone ale lumii. Această dorință este ancorată, pe de o parte, de ambiția Chinei de a deveni o superputere în diferite domenii precum cel militar, economic și politic, și de a transforma organizațiile chineze în actori cel puțin la fel de importanți pe plan internațional precum cei din Statele Unite. Pe de altă parte, acțiunile desfășurate în mediul cibernetic sunt puternic ancorate și în dorința națională a poporului chinez de revigorare a nației chineze după situația stagnantă specifică secolului trecut. Totodată, aspirația Chinei de obținere a supremației în spațiul cibernetic este înrădăcinată și de dorința macro de a-și asigura un loc stabil la masa decidenților internaționali din postura de legiferator. Nu în ultimul rând, deținerea frâielor narative de către un singur partid, în scopul asigurării menținerii ordinii sociale interne și a continuității regimului de conducere, condiționează modul în care acțiunile sunt întreprinse pe plan domestic, precum și maniera de implicare în inițiativele globale ce gravitează în jurul cyberspațiului (Bozhkov, 2020, pp. 1-3).

CONCLUZII

În perioada actuală, spațiul cibernetic reprezintă o realitate augmentată de dorința impetuoasă a indivizilor de ancorare în spațiul virtual, caracterizat de o lipsă a frontierelor și, implicit, de o limitare a constrângerilor (cel puțin legale) specifice realității fizice. Particularitățile derivate din modul de constituire a spațiului cibernetic, care conduc la furnizarea de identități cibernetic diferite de cele reale, facilitează apariția unor centre de putere care, în anumite situații, pot converge către executarea unor serii de acțiuni cibernetic cu potențiale efecte dăunătoare pe plan politic, militar, economic, social, tehnologic etc. Diferit de celelalte medii operaționale, spațiul de confruntare virtual reprezintă locul în care actori slab înzestrați în spațiul real capătă forme de putere excepționale în mediul cibernetic care, în context geopolitic, au capacitatea de a surprinde pe plan strategic și de a răsturna situația unui potențial conflict în mod direct proporțional cu efortul depus de inițiatorii acțiunilor în favoarea acestora.

Aceste forme de putere, în ansamblu, nu reprezintă decât supremația temporară a unui actor, condiționată de implicare financiară, tehnologică

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Spațiul cibernetic reprezintă o realitate augmentată de dorința impetuoasă a indivizilor de ancorare în spațiul virtual, caracterizat de o lipsă a frontierelor și, implicit, de o limitare a constrângerilor (cel puțin legale) specifice realității fizice.

Implementarea și dezvoltarea continuă a celui de-al cincilea mediu operațional, reprezentat de mediul cibernetic, favorizează apariția unor noi centre de putere ale căror obiective se pot intercala pe diferite domenii de interes și pot conduce la noi situații conflictuale, atât în mediul real, cât și în cel virtual.

și la nivel de experți, în cadrul unui anumit domeniu de interes. Puterea de tip *hard* constituie un deziderat încă din cele mai vechi timpuri, fiind deseori confundată cu conceptul de putere, în sine. Pe de altă parte, axată pe componenta cognitiv-afectivă, puterea de tip *soft* este condiționată de efectuarea treptată a unor acțiuni manipulatorii, persuasive, care să genereze efecte pe termen îndelungat și care să faciliteze obținerea rezultatului scontat. Analizate separat, cele două forme de putere pot conduce la o hegemonie parțială și temporară în anumite domenii, generând efecte variate, complexe și persistente. Cu toate acestea, diferitele situații conflictuale specifice secolului actual au demonstrat că aplicarea singulară a instrumentelor specifice acestor două tipuri de putere nu a condus, în totalitate, spre îndeplinirea obiectivelor propuse, implicând un număr ridicat de resurse variate.

Pe de altă parte, realitatea ultimului deceniu a transpus obiectiv în manualele de geopolitică și geostrategie faptul că utilizarea în comun a instrumentelor specifice puterii de tip *soft* și *hard*, pe anumite momente temporale specifice situației conflictuale generate de diverse obiective politice, economice, teritoriale etc., a garantat, în proporții covârșitoare, obținerea succesului. Această utilizare în comun a elementelor specifice celor două tipuri de putere poartă denumirea de *putere smart*. Și în cadrul acestei forme de putere, ca și în cadrul formelor de putere componente, spațiul cibernetic deține un rol covârșitor, având diverse funcții ce facilitează consolidarea nivelului de putere la un anumit moment și generând efecte diverse, al căror rezultat final să fie concretizat, în cazul unei situații conflictuale, în sporirea șanselor de asigurare a succesului.

Concluzionând, prima parte a secolului curent este caracterizat de o nevoie tot mai mare de identificare a posibilităților de asigurare a unui nivel de putere inteligentă care să propulseze interesele naționale în sfera acțiunilor aflate sub auspiciile succesului. În prezent, implementarea și dezvoltarea continuă a celui de-al cincilea mediu operațional, reprezentat de mediul cibernetic, favorizează apariția unor noi centre de putere ale căror obiective se pot intercala pe diferite domenii de interes și pot conduce la noi situații conflictuale, atât în mediul real, cât și în cel virtual. Nu în ultimul rând, mediul cibernetic reprezintă vectorul modern de proiectare a condițiilor necesar a fi îndeplinite în scopul obținerii unui nivel de putere inteligentă, raportat la specificitatea provocărilor realității cotidiene actuale.

BIBLIOGRAFIE:

1. Bozhkov, N. (2020). *China's Cyber Diplomacy, A primer*, https://eucyberdirect.eu/content_research/chinas-cyber-diplomacy-a-primer/, accesat la 18 septembrie 2020.
2. Choucri, N. (2013). *Co-Evolution of Cyberspace and International Relations: New Challenges for the Social Sciences*, Montreal.
3. Dong, F. (2012). *Controlling the Internet in China: The real story: Convergence: The International Journal of research into new media technologies*, nr. 18.
4. Kshetri, N. (2020). *China's Social Credit System: Data, Algorithms and Implications*: IT Professional, Greensboro.
5. Kyimet, Y., Murat, C. (2016). *Soft Power Concept and Soft Power Indexes*. Istanbul.
6. Kuehl, D. (2009). *From Cyberspace to Cyberpower: Defining the Problem: Cyberpower and National Security*, Washington: National Defense University Press.
7. Meyer, E. (2020). *The Derek Chauvin-George Floyd Case: A Case of Race or Class?*, https://www.researchgate.net/publication/342612157_The_Derek_Chauvin-George_Floyd_Case_A_Case_of_Race_or_Class, accesat la 16 septembrie 2020.
8. Nye, J. (1990). *Soft power*. Foreign Policy, nr. 80.
9. Nye, J., Armitage, R.L. (2007). *CSIS Commission on Smart Power. A smarter, more secure America*, Washington: Center for Strategic and International Studies.
10. Nye, J. (2005). *Soft power: The means to success in world politics*, Istanbul.
11. Raimzhanova, A. (2015). *Power in IR: Hard, Soft and Smart*. București: Institutul Diplomatic Român și Universitatea din București.
12. Ranger, S. (2014). *Inside the secret digital arms race: Facing the threat of a global cyberwar*, <https://www.techrepublic.com/article/inside-the-secret-digital-arms-race/>, accesat la 21 septembrie 2020.
13. Zainuddin, M.M. (2016). *Internet Freedom in Asia: Case of Internet Censorship in China*. Jurnal Studi Pemerintahan. Vol. 7. Indonezia: Yogyakarta.

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

CONCEPTUALIZAREA, OPERAȚIONALIZAREA ȘI CONEXIUNEA DINTRE SINTAGMELE „AMENINȚARE HIBRIDĂ” ȘI „CULTURĂ DE SECURITATE”

Colonel prof.univ.dr. Adrian LESENCIUC

Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul”, București

Drd. Corneliu Mugurel COZMANCIUC

Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul”, București

Până în prezent, potențialul de a aborda amenințările hibride printr-o cultură de securitate puternică rămâne subdezvoltat, în timp ce răspunsurile la nivel național încă nu au claritatea și complementaritatea necesare.

Articolul prezintă legătura dintre o gamă largă de amenințări emergente care provoacă, deopotrivă, țări și instituții și potențialul de atenuare a acestor probleme prin cultura de securitate, construind și consolidând un sistem național rezilient. Sub pragul de declarare oficială a războiului, amenințările hibride au demonstrat inutilitatea răspunsurilor care implică doar instituții cu responsabilități în domeniul securității și apărării.

Susținem că măsurile, procedurile și bunele practici pentru îmbunătățirea culturii de securitate printr-o abordare guvernamentală integrată vor asigura un cadru util pentru soluționarea acestor provocări, vizând, totodată, un răspuns civil-militar comun. Setul de instrumente hibride trebuie să fie dezarmat prin măsuri active și pasive, capacitatea societăților și a instituțiilor de a-și reveni în urma șocurilor fiind susținută atât de reziliență, cât și de măsuri robuste care ar spori pregătirea civilă și militară.

Evaluând creșterea amenințărilor hibride și poziția lor în gândirea strategică rusă și comparând doctrinele occidentale care reflectă aceste provocări, obținem o imagine de ansamblu asupra diferențelor de concept și operaționalizare, care sunt neclare în prezent.

Având în vedere că vulnerabilitățile naționale au, acum, implicații globale, răspunsurile naționale pentru acestea trebuie completate în mod eficient prin alianțe și parteneriate, ținând cont, de asemenea, de acțiunile hibride cu ținte specifice. Analizând componentele războiului hibrid și informațional, subliniem faptul că este timpul să avem și să folosim un vocabular uniform pentru a construi o cultură comună de securitate, necesară pentru acest peisaj de securitate în continuă schimbare.

Cuvinte-cheie: amenințări hibride, război informațional, cultură de securitate, război hibrid, reziliență națională.

INTRODUCERE

Emergența confruntărilor în mediul online ne aduce în față o nouă formă a războiului. Un război în care nu se mai confruntă soldații, ci indivizii cu competențe tehnice în domeniul IT devin atacatori, iar populația civilă devine țintă – războiul asimetric. Acesta este definit ca „strategii și tactici neconvenționale adoptate de către un participant la conflict atunci când capacitățile puterilor beligerante nu sunt pur și simplu inegale, ci sunt diferite în mod semnificativ, astfel încât acestea nu pot executa atacuri asemănătoare unul asupra celuilalt”. (Sexton, 2014).

Participanți devin atât statele, cât și actorii politici nonstatali (indivizi sau organizații care dețin o influență politică semnificativă, dar nu sunt aliați, în mod particular, ai unui stat).

Gândirea care stă la baza acestui tip de confruntări a evoluat din utilizarea tacticilor de gherilă în mediul online: neutralizarea avantajului tehnico-tactic al adversarului, a susținerii populației pentru forțele militare, aliații tradiționali sau chiar a guvernului statului-țintă.

Una dintre particularitățile războiului asimetric este utilizarea puterilor *soft* și *hard* în cadrul aceluiași confruntări. Dacă puterea *hard* reprezintă uzul de forță sau capacitatea de coerciție a unui stat, puterea *soft* înseamnă cooptarea celorlalți în eforturile unui stat (Nye, 2004, p. 5). Diferența dintre cele două forme ale puterii este descrisă astfel: „puterea *hard* impune conformarea bazându-se, în principal, pe puterea tangibilă, în timp ce puterea *soft* cultivă conformarea printr-o varietate de politici, calități și acțiuni, în mod indirect și prin măsuri non-coercitive”. (Gallarotti, 2011, pp. 10-11).

Utilizarea integrată a acestor fațete ale conceptului de putere a fost denumită putere *smart*. Este văzută drept „o abordare ce subliniază necesitatea unei prezențe militare puternice, dar care investește masiv în alianțe, parteneriate și instituții la toate nivelurile, cu scopul de a extinde influența cuiva și de a-i legitima acțiunile”. (Armitage, 2007, p. 7).

Una dintre particularitățile războiului asimetric este utilizarea puterilor soft și hard în cadrul aceluiași confruntări. Dacă puterea hard reprezintă uzul de forță sau capacitatea de coerciție a unui stat, puterea soft înseamnă cooptarea celorlalți în eforturile unui stat.

DOCTRINA GHERASIMOV

Articolul generalului rus Valeri Gherasimov, „*Valoarea științei este în perspectivă: noile provocări solicită regândirea formelor și metodelor de efectuare a operațiunilor de luptă*”, aduce în prim-planul preocupărilor occidentale „*amenințările hibride*” și este interpretat ca propunerea unui nou mod rusesc de abordare a confruntărilor care îmbină războiul convențional și neconvențional cu aspecte ale puterii naționale, adesea denumit „*război hibrid*”.

Guvernul SUA definește războiul neconvențional ca „*activități conduse cu scopul de a ajuta o mișcare de rezistență sau o insurgență să constrângă, să perturbe sau să răstoarne un guvern sau o forță ocupantă, operând prin sau cu ajutorul unor forțe subterane, auxiliare sau de gherilă într-o zonă interzisă*”. (Public Law 114-92, 2015, Sec. 1097, (d)).

Alte concepte folosite de Gherasimov sunt „*războiul de nouă generație*”, caracterizat de erodarea liniilor de demarcație dintre starea de război și cea de pace, și „*război non-liniar*”: „*un mijloc de a atinge orientarea strategică dorită și rezultatele dorite folosind, în mod primar, abordări non-militare*”. (Morris, 2015).

Gherasimov a ajuns la aceste concluzii cercetând modul în care Occidentul conduce războiul, bazându-se mai puțin pe invaziile tradiționale, precum Irak, în 2003, și mai mult pe intervenția din 2011, în Libia, evenimentele *Primăverii arabe* și „*revoluțiile colorate*”. În opinia sa, Occidentul a fost pionierul în abordările indirecte ale războiului, folosind subversiunea politică, propaganda și rețelele de socializare, alături de măsuri economice precum sancțiunile. Intervențiile umanitare, utilizarea forțelor speciale occidentale, finanțarea pentru mișcările „*democratice*” și desfășurarea de mercenari au fost, toate, trăsăturile unei doctrine americane a războiului indirect, subliniind că există un raport de patru la unu între măsurile non-militare și cele militare în conflictul modern, însă aduceau în discuție modul în care Occidentul modelează câmpul de luptă înainte de intervenție.

Gherasimov nu a fost primul care a observat acest lucru. George F. Kennan a avansat un argument similar în memoriul său din 1948 privind organizarea războiului politic: „*Războiul politic reprezintă angajarea tuturor mijloacelor la comanda națiunii, pentru atingerea obiectivelor sale naționale. (...) Ele variază de la acțiuni atât de abrupte precum alianțe politice, măsuri economice și propagandă <albă> până la operațiuni ascunse, precum sprijinul unor elemente străine*”.

«*prietenoase*», război psihologic «*negru*» și chiar încurajarea rezistenței subterane în statele ostile”. (Kennan, 1948, pp. 1-2).

Din perspectivă rusă, se pot identifica trei teorii majore care abordează înțelegerea războiului informațional: „*războiul insurrecțional*”, propus de Evgheni Messner, „*războiul net-centric*”, în viziunea lui Aleksandr Dughin, și „*războiul informațional*”, dezvoltat de Igor Panarin.

Viziunea lui Messner asupra contextului politico-militar internațional a fost puternic influențată de conflictul dintre marii câștigători ai celui de-al Doilea Război Mondial, URSS și SUA. El observă că, după 1945, explicația lui Troțki despre Tratatul de la Brest-Litovsk, „*nici război, nici pace*”, se aplică la nivel global. De asemenea, interpreta „*războaiele proxy*”, din timpul Războiului Rece, ca parte a unei imagini mult mai generale. Din aceste considerente, Messner a prevăzut necesitatea unui nou tip de război, în condițiile în care cel „*clasic*” devenea imposibil de dus.

Una dintre caracteristicile distinctive ale războiului insurrecțional îl reprezintă creșterea importanței dimensiunii psihologice/informaționale. Scopul principal al războiului a devenit nu capturarea teritoriului fizic al inamicului, ci modul de influențare a emoțiilor populației unei țări-țintă. Confuzia și disconfortul populației din statele țintă au devenit obiective, iar principalele instrumente pentru a face acest lucru sunt propaganda și agitația.

Messner observă două caracteristici principale ale războiului informațional: „*propaganda prin cuvânt*” și „*propaganda prin faptă*”. Dacă prima cuprinde discursul oficial al autorităților și forme ale manifestărilor cultural-artistice, cea de-a doua cuprinde fapte de succes, realizate în timp util: „*o idee câștigă credibilitate atunci când este susținută de realizări militare, politice, sociale, diplomatice și economice*”. Așadar, nu este doar ceea ce se spune, se scrie, se publică, se difuzează, ci și ceea ce se face: „*în vremuri de război psihologic, nici victoria în luptă, nici câștigurile teritoriale nu sunt obiective în sine: valoarea lor principală rezidă în efectele psihologice*”. Se distinge necesitatea unei congruențe între vorbă și faptă: pe de o parte, discursul trebuie secondat de o acțiune concretă, de cealaltă parte, acțiunile trebuie aduse la cunoștința publicului printr-un discurs pe măsură. (Freedman, 2017, p. 68 și urm.).

Propaganda „*nu ar trebui să fie defensivă, justificatoare; în schimb, ar trebui să stimuleze în mod activ emoțiile și gândurile soldaților noștri, combatanți și non-comatanți*” (Freedman, 2017, p. 68).

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Din perspectivă rusă, se pot identifica trei teorii majore care abordează înțelegerea războiului informațional: „*războiul insurrecțional*”, propus de Evgheni Messner, „*războiul net-centric*”, în viziunea lui Aleksandr Dughin, și „*războiul informațional*”, dezvoltat de Igor Panarin.

Guvernul SUA definește războiul neconvențional ca „*activități conduse cu scopul de a ajuta o mișcare de rezistență sau o insurgență să constrângă, să perturbe sau să răstoarne un guvern sau o forță ocupantă, operând prin sau cu ajutorul unor forțe subterane, auxiliare sau de gherilă într-o zonă interzisă*”.

Dughin și Panarin se remarcă prin faptul că au fost, ei înșiși, participanți la războiul informațional, în calitate de lideri de opinie. Panarin oferă instrumentele de bază ale luptei informaționale, pe care le împarte în categoriile secrete și nesecrete. Acestea includ: propagandă, intelligence instituțional, monitorizare și analiză, componenta organizațională (canale de coordonare și direcție), agenți secreți cu influență în mass-media și alte canale combinate, inclusiv forțe speciale de operațiuni (operațiuni de sabotaj, efectuate sub steag străin).

Astfel de acțiuni vor fi sortite eșecului dacă discursul lor nu se adaptează la context. Studiarea atentă a contextului cultural și a specificului național sau regional al populațiilor țintă poate oferi răspunsul acestor probleme. Disimularea propagandei este o condiție esențială: „*atât cea defensivă, cât și propaganda ofensivă sunt sortite eșecului dacă arată ca propagandă*”. (Freedman, 2017, p. 68).

Ceilalți doi teoreticieni ruși, Dughin și Panarin, academicieni și mentori, se remarcă prin faptul că au fost, ei înșiși, participanți la războiul informațional, în calitate de lideri de opinie. Panarin oferă instrumentele de bază ale luptei informaționale, pe care le împarte în categoriile secrete și nesecrete. Acestea includ: propagandă, intelligence instituțional, monitorizare și analiză, componenta organizațională (canale de coordonare și direcție), agenți secreți cu influență în mass-media și alte canale combinate, inclusiv forțe speciale de operațiuni (operațiuni de sabotaj, efectuate sub steag străin). Etapele procesului de gestionare a operațiunilor de informații ar fi următoarele: (1) prognoză și planificare, (2) organizare și stimulare, (3) feedback, (4) reglarea funcționării, (5) controlul performanței.

Aleksandr Dughin este teoreticianul conceptului de „*război centrat pe rețea*”, ceea ce înseamnă crearea unei noi infrastructuri militare informaționale, care implică elemente interactive și mijloace de comunicare rapidă. „*Rețeaua eurasiatică*” ar oferi un răspuns simetric la „*provocarea net-centrică din SUA*”. Misiunile vor fi executate de un „*grup special format din oficiali superiori, cel mai bun personal <orientat spre misiune> din serviciile secrete rusești, intelectualii, oamenii de știință, oamenii politici și corpul jurnaliștilor și activiștilor culturali orientați spre patriotism trebuie creat în acest scop*”. Modelul „*rețelei eurasiatice*” în opoziție cu „*rețeaua Atlanticului*” este de așteptat să combine elementele de bază ale postmodernismului american și abordarea net-centrică cu realitatea rusă.

Această abordare ar putea avea succes cu condiția ca forțele armate rusești, serviciile secrete, instituțiile politice, sistemele de informare și comunicare etc. să fie „*postmodernizate*”. Un război al internetului poate fi câștigat numai dacă țara folosește mijloace de rețea, iar acestea trebuie adaptate la realitatea și obiectivele proprii ale Federației Ruse și la tehnologii eficiente, conform ideilor lui Dughin.

Războiul informațional și războiul de rețea de sorginte rusă, observate recent, ar trebui privite ca un produs al tehnologiilor politice tradiționale care sunt utilizate de ani de zile și reprezintă moștenirea

URSS. Geopolitica informațională rusă contemporană se bazează în mod vădit pe înțelegerea sovietică asupra războiului psihologic și pe stereotipurile mentale reminiscente. Propaganda rămâne instrumentul cheie al războiului informațional. Trăsăturile sale distinctive sunt limbajul (limbajul emoțiilor și prejudecăților și nu al faptelor), conținutul (respectarea propagandei oficiale a Kremlinului) și funcția (discreditarea adversarului). Însă, nu putem ști dacă instrumentele specific rusești ale războiului informațional vor fi eficiente într-o eventuală cruciadă ideologică îndreptată împotriva Occidentului. Mesajele emise cu acest scop sunt puțin credibile și ușor de verificat în era noilor tehnologii. Mai mult, ideile ofertate nu sunt atrăgătoare. Cu toate acestea, dacă propaganda tinde să dea greș în Vest, știrea ideologică bazată pe dezinformare găsește un teren fertil în Est.

RĂZBOIUL INFORMAȚIONAL

Terminologia specifică a „*războiului informațional*” a apărut la începutul anilor '90, însă pot fi distinse cel puțin două sensuri distincte în înțelegerea acestuia: a) măsuri disruptive pentru sisteme bazate pe fluxuri de informații; b) influențarea percepțiilor prin afectarea conținutului informației. Primul sens este orientat spre aspecte tehnice, iar cel de-al doilea pe cunoștințe. (Freedman, 2019, p. 311).

Există câteva definiții ale războiului informațional propuse de Whitehead, unele dintre ele acceptate de către armata SUA, cea mai complexă fiind: Războiul informațional constă în „*acțiuni desfășurate în mediul informațional cu scopul de a interzice, exploata, altera, distruge sau asigura viabilitatea informației. Scopul este de a asigura avantajul informațional*”. (Whitehead 1999, pp. 4-5).

Acest tip de război are următoarele caracteristici principale: costuri reduse, limite tradiționale greu de definit, rol crescut al managementului percepției, o provocare pentru managementul informațiilor strategice, dificultatea de a construi și de a susține alianții (Molander et. al., 1996, pp. 15-16). Conform acestor caracteristici, devin tot mai grele delimitările propuse de conceptul tradițional de război: Cine este combatant și cine nu? Cine atacă și când? Sunt posibile armistițiile și încetarea, cel puțin temporară, a acțiunilor ostile? Mai mult decât atât, consecințele implicării în conflict ale actorilor politici nonstatali pot avea consecințe grave la adresa întregii societăți: o entitate privată afectată poate genera pierderea încrederii publicului, șomaj și, în cele din urmă, neliniște socială.

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Există câteva definiții ale războiului informațional propuse de Whitehead, unele dintre ele acceptate de către armata SUA, cea mai complexă fiind: Războiul informațional constă în „*acțiuni desfășurate în mediul informațional cu scopul de a interzice, exploata, altera, distruge sau asigura viabilitatea informației. Scopul este de a asigura avantajul informațional*”.

În războiul informațional, adversarii sunt ascunși și eforturile de a le distruge anonimitatea sunt, de multe ori, sortite eșecului. Un exemplu de atac informațional este reprezentat de Operațiunea „Grizzly Steppe”, în care comunitatea de informații a SUA a aflat că GRU a avut acces la resursele informatice ale Comitetului Național Democrat din iulie 2015 până în iulie 2016.

Războiul informațional poate lua forme mai mult sau mai puțin subtile. Accesul la internet transformă populația civilă în participanți la acest război, care nu numai că este supusă tirurilor propagandistice, ci, în unele instanțe, devine vector al propagării acestor informații. Dacă, inițial, informațiile false se puteau contracara prin adevăr și dovezi, această metodă funcționează mult mai puțin într-o lume socială populată de *trolli* și roboți (Fukuyama, 2017).

Fenomenele de tip *fake news* sunt instrumentalizate de instituții media achiziționate sau finanțate în mod netransparent. Ascensiunea tehnologiilor de inteligență artificială a dat posibilitatea folosirii *deepfakes*, înregistrări video în care fața unei persoane este înlocuită cu cea a unui lider politic sau social, mesajele emise de aceștia sunt alterate sau chiar „construite” din bucăți de discurs aranjate în așa fel încât să susțină poziții pe care liderul prezentat nu le-ar fi exprimat. Propaganda este încărcată emoțional și se bazează pe interesul agresorului, pentru a schimba sentimentul colectiv față de intențiile și scopurile agresorului (Nate, Rațiu, 2017, p. 2).

În războiul informațional, adversarii sunt ascunși și eforturile de a le distruge anonimitatea sunt, de multe ori, sortite eșecului. Un exemplu de atac informațional este reprezentat de Operațiunea „Grizzly Steppe”, în care comunitatea de informații a SUA a aflat că GRU (Direcția principală de informații a Rusiei) a avut acces la resursele informatice ale Comitetului Național Democrat din iulie 2015 până în iulie 2016. Serviciile de securitate și informații rusești au reușit să extragă cantități mari de date din calculatoarele Comitetului Național Democrat, transmise, apoi, de utilizatorul „Guccifer 2.0” către site-urile Wikileaks.com și DCLeaks.com. Faptele au fost urmate de o operațiune psihologică masivă, cu scopul discreditării lui Hillary Clinton, candidat la alegerile prezidențiale din SUA, și, mai ales, erodarea încrederii în instituțiile SUA (Rugge, 2018, pp. 4-5).

CULTURA DE SECURITATE – INSTRUMENT DE LUPĂ ÎMPOTRIVA RĂZBOIULUI INFORMAȚIONAL

Cultura de securitate este un model de ipoteze de bază, valori, norme, reguli, simboluri și credințe care influențează percepția provocărilor, oportunităților și/sau amenințărilor și modul de a simți securitatea și de a se gândi la aceasta, comportamentul și activitățile actorilor sociali activi individuali sau colectivi, conectați într-o varietate de moduri (Piwowarski, 2017, pp. 17-19).

Apărut în septembrie 1977, conceptul de „cultură de securitate” a evoluat de la o înțelegere limitată în domeniul militar sau strategic către aplicarea sa la nivelul întregii societăți. Kai Roer oferă o definiție incluzivă a culturii de securitate: „*ideile, obiceiurile și comportamentele sociale ale unui individ sau ale unui grup care îi ajută pe aceștia să fie liberi de amenințări și pericole*” (Roer, 2015, p. 14). Conform acestuia, cultura de securitate se compune din trei elemente fundamentale: tehnologii, politici și competențe: tehnologiile sunt tangibile și intangibile (modele mentale, standarde și *know-how*) (Roer, 2015, p. 19).

Dintre cercetătorii români, Lungu (et. al.) oferă o definiție care mărește sfera de aplicabilitate a conceptului: „*Cultura de securitate este rezultatul interacțiunilor sociale care au loc în grupuri, organizații, comunități preocupate de aspectele securității sociale, ale unor procese de învățare și acumulare de cunoștințe, în acord cu nevoile umane de protecție, siguranță, adăpost. Cultura de securitate este adaptivă, se dezvoltă în raport cu evoluția societății și este transmisă între generații prin diferite forme de comunicare scrisă și orală, precum și prin practici de susținere a valorilor de securitate*”. (Lungu, 2018).

Barometrul Culturii de Securitate, publicat în 2018, relevă faptul că românii sunt interesați, mai degrabă, de o latură conspirativă a informațiilor pe care și le iau din știri, fapt cauzat de lipsa unei gândiri critice în anumite părți ale societății. Acest lucru poate agrava fenomene de tip *fake news*, care pot ajunge la cât mai multe persoane (INSCOP, 2018, p. 44).

Conform aceluiași studiu, nu există diferențe semnificative între populațiile din mediul de rezidență urban și cel rural, nici între diferite categorii de vârstă, gen sau în funcție de regiunea istorică în care locuiesc, atunci când vine vorba de categoriile sociale sensibile la tendințe conspiraționiste.

Un studiu despre comportamentul digital al românilor, publicat în 2018, arată modul în care aceștia subestimează puterea știrilor false și a informațiilor inexacte. Peste 50% dintre respondenți au declarat că opiniile lor sunt într-un grad mic sau mediu influențat de informații inexacte, însă rata ridicată a celor care nu au răspuns acestei întrebări (18%) duce la concluzia că problema modului în care încrederea față de știri modelează opiniile și acțiunile nu este deloc luată în considerare de mulți români (Bârgăoanu, Radu, 2018).

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

„Cultura de securitate este rezultatul interacțiunilor sociale care au loc în grupuri, organizații, comunități preocupate de aspectele securității sociale, ale unor procese de învățare și acumulare de cunoștințe, în acord cu nevoile umane de protecție, siguranță, adăpost. Cultura de securitate este adaptivă, se dezvoltă în raport cu evoluția societății și este transmisă între generații prin diferite forme de comunicare scrisă și orală, precum și prin practici de susținere a valorilor de securitate”.

Fostul director al CIA, Michael V. Hayden, aprecia că implicarea Federației Ruse în alegerile prezidențiale din SUA reprezintă echivalentul politic al atacurilor teroriste de la 11 septembrie. Din acest motiv, statului îi revine sarcina de a întări guvernanta și mecanismele de răspuns la nivel instituțional, dar și să construiască alianțe împreună cu cei care sunt supuși aceluiași amenințări la nivel cultural, politic și militar.

Principalele și cele mai eficiente metode de contraatac sunt conștientizarea și educația. Responsabilitatea asupra ambelor îi revine atât cetățeanului, cât și instituțiilor statului. „Cyber-igienea” nu va proteja țara de atacuri avansate și persistente, de scenarii hibride sau de un război de ultimă generație, însă constituie o metodă ușoară și relativ ieftină de a aloca puține resurse financiare și tehnologice pentru a face față unor amenințări serioase. Cultivând spiritul critic, o societate va putea construi bariere eficiente împotriva *fake news*, educația reducând efectul de cameră cu ecou al *social media* (Rugge, 2018, pp. 6-7).

Adeziunea la principiile de bază ale democrației – transparență decizională, deschidere și stat de drept – creează un mediu politic în care ingerința entităților străine în procesele democratice poate fi ușor observată și contracarată. În schimb, un climat de ostilitate publică la adresa oponentilor ideologici ai puterii politice va eroda legitimitatea instituțiilor democratice.

Fostul director al CIA, Michael V. Hayden, aprecia că implicarea Federației Ruse în alegerile prezidențiale din SUA reprezintă echivalentul politic al atacurilor teroriste de la 11 septembrie, eveniment care a expus o vulnerabilitate până atunci de neimaginat. Din acest motiv, statului îi revine sarcina de a întări guvernanta și mecanismele de răspuns la nivel instituțional, dar și să construiască alianțe împreună cu cei care sunt supuși aceluiași amenințări la nivel cultural, politic și militar. Partenerii vor trebui să participe activ la stabilirea măsurilor de creștere a încrederii, precum și a normelor de comportament al statelor în spațiul cibernetic (Ibid., p. 8).

Eforturile instituționale vor fi zadarnice fără ca cetățenii să dețină un instrumentar adecvat pentru filtrarea informațiilor. Războiul informațional exploatează clivajele sociale, erodând încrederea cetățenilor în instituții, decidenți, organizații internaționale, dar și în măsurile luate de aceștia cu scopul de a le asigura securitatea. Manipularea informației de către actori statali și non-statali ostili poate fi contracarată printr-o cultură de securitate solidă.

Abordarea *whole-of-society* acceptă faptul că riscurile de securitate sunt o amenințare la adresa întregii societăți, iar orice membru al său are capacitatea de a deveni o vulnerabilitate, în lipsa unei culturi de securitate. Instituțiile statului pot dezvolta și promova cultura de securitate în rândul cetățenilor prin transparență și acțiuni de conștientizare. Cetățenii își pot forma deprinderi de „igienea

mentală” prin dezvoltarea gândirii critice și prin accesarea resurselor de informații puse la dispoziție de către stat. Implementarea culturii de securitate este un efort comun al cetățeanului și al statului. Numai existând această sinergie între cetățean și stat, valorile societății democratice vor fi apropiate mult mai ușor de către membrii săi, iar reziliența la atacurile informaționale va fi sporită.

La nivel programatic, în România, termenul de „cultură de securitate” apare în „Ghidul Strategiei naționale de apărare a țării pentru perioada 2015-2019”, adoptat de Consiliul Suprem de Apărare a Țării. Conform acestuia, cultura de securitate reprezintă „totalitatea valorilor, normelor, atitudinilor sau acțiunilor care determină înțelegerea și asimilarea la nivelul societății a conceptului de securitate și a celor derivate (securitate națională, securitate internațională, securitate colectivă, insecuritate, politică de securitate etc.)”. (Administrația Prezidențială, 2015, p. 7).

Statul român vede cultura de securitate drept o condiție a normalității sociale, iar pe cetățean în dublu rol: beneficiar și generator de securitate. Modalitățile pentru dezvoltarea culturii de securitate sunt stimularea interesului publicului față de cultura de securitate, plasarea în procesul de educație formală a cursurilor de educație pentru securitate, programe de formare accesibile de către publicul larg, identificarea experților la nivel public ca fiind promotori ai programelor de conștientizare etc. (Ibid., p. 14).

„Strategia Națională de Apărare a Țării 2020-2024” continuă viziunea precedentului document, adoptat în 2015, însă nuanțează unele aspecte și introduce concepte complementare culturii de securitate. Conform documentului, România trebuie să se transforme „într-un stat rezilient, capabil să se raporteze adecvat la impredictibilitatea și amploarea evoluțiilor din mediul de securitate. Pentru aceasta, este nevoie de un stat puternic, un stat care conștientizează necesitatea dezvoltării unor mecanisme proprii de reacție rapidă și eficientă și, inerent, a unei culturi de securitate solid dimensionate – inclusiv în rândul cetățenilor săi”. (Administrația Prezidențială, 2020, p. 6). Însă, acest deziderat de creare a unui stat rezilient „se află în interdependență cu nivelul culturii de securitate a cetățenilor săi”. (Ibid., p. 12).

Documentul citat pune un accent major pe interdependența dintre cultura de securitate și reziliență, dar și pe crearea unei „culturi a prevenirii, prin pregătirea activă și continuă a populației pentru a reacționa la producerea unei situații de urgență majoră”. (Ibid., p. 37).

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

„Strategia Națională de Apărare a Țării 2020-2024” nuanțează unele aspecte și introduce concepte complementare culturii de securitate. Conform documentului, România trebuie să se transforme „într-un stat rezilient, capabil să se raporteze adecvat la impredictibilitatea și amploarea evoluțiilor din mediul de securitate. Pentru aceasta, este nevoie de un stat puternic, un stat care conștientizează necesitatea dezvoltării unor mecanisme proprii de reacție rapidă și eficientă și, inerent, a unei culturi de securitate solid dimensionate – inclusiv în rândul cetățenilor săi”.

Efortul realizării acestora va fi „*coordonat la nivel strategic, în baza unui plan unic de implementare*” (Ibid.), în plan orizontal, prin cooperarea instituțiilor reunite în grupuri de lucru.

CONCLUZII

Sub pragul de declarare oficială a războiului, amenințările hibride au demonstrat inutilitatea răspunsurilor care implică doar instituții cu responsabilități în domeniul securității și apărării. Starea continuă de „*asediu*” impune asumarea unei conștiințe alerte a întregii societăți, fiind esențială pregătirea, educația și cultura în domenii care nu se mai regăsesc în tranșeele convenționale, ci în cămine și instituții.

Ca urmare a efectelor amenințărilor hibride asupra coeziunii statale și securității societale, este importantă participarea cetățenilor la securitatea statului prin dezvoltarea unei culturi de securitate individuale solide. Acesta se bazează atât pe promovarea valorilor fundamentale ale societăților democratice, reprezentate de transparență, deschidere și consolidarea statului de drept, cât și pe alianțe între diferite categorii ori entități amenințate, putând fiind realizată prin metode practice, precum și prin dezvoltarea unor soluții de viralizare a informațiilor veridice, ceea ce ar duce la o creștere generală a nivelului de alfabetizare digitală.

BIBLIOGRAFIE:

1. Armitage, R.L. (2007). *How America Can Become a Smarter Power. CSIS Commision on Smart Power. A Smarter, more secure America.* Washington, D.C.: Center for Strategic and International Studies.
2. Bârgăoanu, A., Radu, L. (2018, iunie). „*Fake News or Disinformation 2.0? Some Insights Into Romanians' Digital Behaviour*”. În *Romanian Journal of European Affairs*. Vol. 18, nr. 1.
3. Freedman, L. (2019, noiembrie). *Viitorul războiului*. București: Kronika.
4. Fukuyama, F. (2017, 12 ianuarie). *The Emergence of a Post-Fact World, Project Syndicate*, <https://www.project-syndicate.org/onpoint/the-emergence-of-a-post-fact-world-by-francis-fukuyama-2017-01>, accesat la 13 mai 2020.
5. Gallarotti, G.M. (2011). „*Soft Power: What it is, Why it's Important, and the Conditions Under Which it Can Be Effectively Used*”. În *Journal of Political Power*. Middletown.
6. Kennan, George F. (1948, 30 aprilie). *The Inauguration of Organized Political Warfare, Digital Archive, International History Declassified.* Washington D.C.: Wilson Center.

7. Lungu, C., Buluc R., Deac, I. (2018). *Promovarea culturii de securitate.* București: ProSCOP.
8. Molander, R.C., Riddile, A.S., Wilson, P.A. (1996). *Information Warfare. A New Face of War.* California, Santa Monica: RAND.
9. Morris, V.R. (2015). *Grading Gerasimov: Evaluating Russian Nonlinear War Through Modern Chinese Doctrine.* În *Small Wars Journal*, <https://smallwarsjournal.com/jrnl/art/grading-gerasimov-evaluating-russian-nonlinear-war-through-modern-chinese-doctrine>, accesat la 12 octombrie 2020.
10. Nate, S., Rațiu, A. (2017). „*Defending the Truth and Counter Information Warfare*”. În *Europe. Knowledge-Based Organization*. Vol. XXIII, nr. 1.
11. Nye Jr., J.S. (2004). *Soft Power: The means to success in world politics.* New York: Public Affairs.
12. Piwowarski, J. (2017). „*Three Pillars of Security Culture, Security Dimensions*”. În *International & National Studies*, nr. 22.
13. Roer, K. (2015). *Build a Security Culture.* Cambridgeshire: IT Governance Publishing.
14. Ruge, F. (2018, ianuarie). „*Mind Hacking: Information Warfare in the Cyber Age*”. În *Instituto Per GliStudi Di Politica Internazionale*.
15. Sexton, E. (2016). *Asymmetrical Warfare*, <https://www.britannica.com/topic/asymmetrical-warfare>, accesat la 12 octombrie 2020.
16. Whitehead, Y.G. (1999). *Information as a Weapon. Reality vs. Promises, Air University.* Alabama: Maxwell Air Force Base.
17. Administrația Prezidențială (2015). *Ghidul Strategiei naționale de apărare a țării pentru perioada 2015-2019.* București.
18. Administrația Prezidențială (2015). *Strategia națională de apărare a țării 2015-2019.* București.
19. Administrația Prezidențială (2020). *Strategia Națională de Apărare a Țării 2020-2024.* București.
20. INSCOP (2018). *Barometrul culturii de securitate – februarie 2018*, <https://larics.ro/wp-content/uploads/2018/04/Raport-sondaj-INSCOP-barometru-LARICS-partea-1.pdf>, accesat la 12 octombrie 2020.

Ca urmare a efectelor amenințărilor hibride asupra coeziunii statale și securității societale, este importantă participarea cetățenilor la securitatea statului prin dezvoltarea unei culturi de securitate individuale solide.

FILMELE TURCEȘTI PE TERITORIILE FOSTULUI IMPERIU OTOMAN: MIJLOC DE PROPAGANDĂ SAU DOAR O FORMĂ EFICIENTĂ DE SOFT POWER ÎN POLITICA EXTERNĂ TURCĂ?

Lect.univ.dr. Ecaterina MAȚOI

Facultatea de Securitate și Apărare,
Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București

Student Diana-Monica CONSTANTIN

Facultatea de Securitate și Apărare,
Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București

Utilizarea filmelor pentru răspândirea propagandei de către actori statali sau non-statali a început acum aproape un secol. În același timp, practicile din producția filmelor s-au diversificat și specializat, astfel că, în prezent, pe lângă produse specifice realizate pentru diverse canale media, unul aparte atrage atenția specialiștilor în comunicarea de influențare: seriile turcești, al căror subiect se concentrează asupra trecutului glorios al fostului Imperiu Otoman.

O mare parte dintre acestea au cucerit și și-au format un public fidel în Peninsula Arabă, precum și în alte părți ale lumii. Dintre acestea, cel intitulat „Diriliş: Ertugrul”, al cărui scenariu are la bază poveștile turcilor musulmani oguzi din Anatolia secolului al XIII-lea, care luptă împotriva bizantinilor creștini, a mongolilor și a cruciaților, a fost interzis recent de țări arabe, precum Arabia Saudită sau Egipt, însă se bucură de popularitate în alte state. Astfel, în prezenta cercetare, ne propunem să analizăm elementele esențiale din serialul menționat, care ar putea influența semnificativ sentimentele și opiniile populațiilor din țările arabe, unde filmul a fost interzis, pentru a putea răspunde la întrebarea din titlul cercetării.

Cuvinte-cheie: Asia Centrală, dizi, soft power, propagandă, Imperiul Otoman.

PROLEGOMENE

Motto: „Celebrarea triumfurilor istorice face parte din industria de divertisment preferată de mulți turci, în prezent. Poveștile despre modul în care popoarele turcice au ieșit din Asia Centrală, au traversat stepele către Anatolia, au stabilit Imperiul Otoman și au condus, timp de secole, peste mari zone din Europa și din Asia fac obiectul a nenumărate legende, poezii și cărți”. (Kinzer)

Începând cu sosirea lor în Asia Mică, eveniment consolidat prin victoria de la Malazgirt, în 1071, turcii au captat atenția istoricilor, diplomaților și politicienilor din întreaga lume. Bătălia de la Malazgirt (Manzikert) este o piatră de hotar pentru istoria Turciei de astăzi; în acest context, agenția oficială de știri a guvernului turc, Anadolu, anunța, în 2019, că „Președintele Turciei a marcat, duminică, 948 de ani de la bătălia de la Malazgirt, o victorie istorică pentru turci, în Anatolia, cu aproape un mileniu în urmă”. (Anadolu Ajansi). Această bătălie a avut loc între Imperiul Bizantin și forțele selgiucide, conduse de Alp Arslan, pe 26 august 1071, care s-a încheiat cu înfrângerea primului și capturarea împăratului Romanus IV Diogene (EHISTORY).

Cu excepția relevanței istorice pentru turci, victoria selgiucizilor a avut și efecte geopolitice și geoeconomice atât regionale, cât și în zone îndepărtate, deoarece aceste evenimente au condus la realinierea puterii și a comerțului în Europa, ceea ce a contribuit la alimentarea explorării „noii lumi” de către Spania și Portugalia (Ibid.). Începând cu acel moment, timp de secole, turcii s-au aflat în fruntea istoriei prin „puterea lor marțială și superioritatea organizațională”, după cum îi descrie Nuri Eren în cartea ei (1963, p. 1), cu mai mult de 50 de ani în urmă.

La începutul secolului al XX-lea, îi găsim pe otomani/turci supuși unor mari presiuni istorice, „din cauza slăbiciunii lor expuse” (Ibid.), în timp ce astăzi, la începutul secolului al XXI-lea, Turcia se remarcă nu numai ca o putere regională ambițioasă, ci ca una care nu poate uita că este moștenitoarea unui fost imperiu glorios, care s-a întins pe trei continente. Prin urmare, își revendică nu numai teritorii fizice

La începutul secolului al XX-lea, îi găsim pe otomani/turci supuși unor mari presiuni istorice, „din cauza slăbiciunii lor expuse”, în timp ce astăzi, la începutul secolului al XXI-lea, Turcia se remarcă nu numai ca o putere regională ambițioasă, ci ca una care nu poate uita că este moștenitoarea unui fost imperiu glorios, care s-a întins pe trei continente.

Perioada cuprinsă între 1996 și 2019 este considerată una de revigorare puternică a cinematografului turcesci, iar acest lucru este perceput ca un răspuns la transformarea drastică a Turciei începând cu sfârșitul Războiului Rece, moment în care producătorii de filme, atât comerciale, cât și de artă, s-au întors la temele apartenenței, identității și memoriei.

(Danforth, 2016; Sadek), ci și „*hearts*” (inimile) multor popoare, în special pe ale celor de pe teritoriul fostului Imperiu Otoman, însă nu limitate la acestea (Karakaya, 2020).

Ținând cont de datele menționate, în această cercetare ne propunem să analizăm în ce context au apărut, în spațiul public din regiunea Orientului Mijlociu, voci (The New Arab, 2020) care consideră că Turcia își folosește industria de divertisment – cu rol de *soft power* – pentru a-și îmbunătăți și promova „*narațiunea otomană*” în state precum Egipt, Emiratele Arabe Unite sau Arabia Saudită, prin intermediul filmelor de tip *dizi* (Bhutto)¹. Sensul conceptului de „*soft power*”, pe care îl vom utiliza în cercetarea noastră, este cel clasic, dezvoltat pentru prima dată în 1990, de către Joseph Nye, de la Universitatea Harvard, pentru a descrie „*capacitatea de a atrage și coopta mai degrabă decât de a constrânge, de a folosi forța sau de a da bani ca mijloc de persuasiune*”. În prezent, complementar la descrierea prezentată, termenul mai este folosit și la schimbarea și influențarea opiniei publice prin canale „*mai puțin transparente și prin lobby al organizațiilor politice și non-politice puternice*”. (English Dictionary).

Relevant pentru prezenta cercetare este faptul că perioada cuprinsă între 1996 și 2019 este considerată una de revigorare puternică a cinematografului turcesci, iar acest lucru este perceput ca un răspuns la transformarea drastică a Turciei începând cu sfârșitul Războiului Rece, moment în care producătorii de filme, atât comerciale, cât și de artă, s-au întors la temele *apartenenței, identității și memoriei* (Culture Trip). Acest nou mod de cinematografie națională, deși orientată inițial spre interior, cu rolul de a recâștiga vechiul public, a trecut dincolo de granițele fizice și a atras și spectatorii internaționali. O scurtă privire asupra evoluției industriei de profil ne arată că aceasta a ajuns una dintre cele mai prolifiche din lume (Bhutto, Ibid.), înregistrând o creștere fulminantă în ultima decadă, după cum se poate observa din *figura nr. 1*, numărul producțiilor triplându-se în doar nouă ani (Statista). Pe acest fundal, o serie de *dizi* au fost interzise de către actorii statali din regiunea Orientului Mijlociu (France 24), în timp ce unii cercetători consideră aceste filme ca instrumente de propagandă (Çevik, 2019).

¹ Conform dr. Arzu Ozturkmen, care predă istorie orală la Universitatea Boğaziçi din Istanbul: „*Ceea ce Turcia produce pentru televiziune nu sunt telenovele sau drame de epocă: sunt dizi*”.

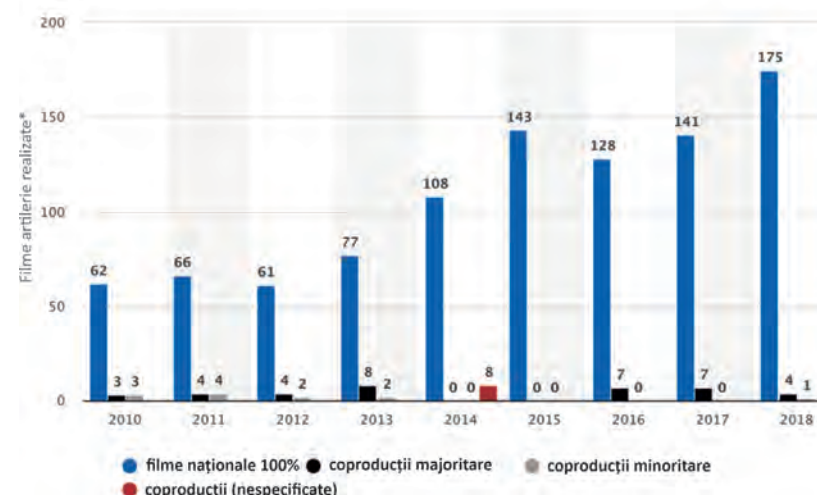

Figura nr. 1: Evoluția producției de filme în Turcia, în perioada 2010-2018 (Statista)

CINE SUNT ȘI DE UNDE VIN TURCII?

Peter Golden spune că originile numelor triburilor turcești nu sunt pe deplin clare; mult timp, s-a spus că numele acestora s-au desprins din numele clanurilor care, la rândul lor, s-au întors la un strămoș omonim, prezentat lumii prin genealogii tribale (Golden, 1992, p. 6). Mai mult, în ceea ce privește triburile, nu găsim exemple ale acestui model de introducere a numelui până când triburile turcești au început să fie influențate, după o perioadă mai lungă, de religia islamică sau de mongoli. Acesta a fost, probabil, momentul în care au apărut nume tribale, politice sau dinastice, precum *Selcük, Nogay, Osmanli, Cagatay* (Ibid.). Deși nu există un consens cu privire la etimologia cuvântului „*turc*”, potrivit lui Fuat Bozkurt, numele *türk* provine din cuvântul chinezesc *t'ou-kiue*, din secolul al VI-lea, dar această transliterare ar fi putut proveni de la *turküt*, care înseamnă *puternic* (Bozkurt, 2014). Ulterior, termenul a căpătat alte semnificații, precum *maturitate, tinerețe, curajos, dur*. Cu toate acestea, o altă ipoteză ia în considerare termenul *türük*, derivat din *türe*, care poate fi interpretat ca *lege, normă culturală și tradiție*. Cu alte cuvinte, există șansa ca *türük* să fie folosit, probabil, pentru a se referi la oamenii care respectă obiceiurile și tradițiile (Ibid.).

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Peter Golden spune că originile numelor triburilor turcești nu sunt pe deplin clare; mult timp, s-a spus că numele acestora s-au desprins din numele clanurilor care, la rândul lor, s-au întors la un strămoș omonim, prezentat lumii prin genealogii tribale.

Originea turcilor: din Munții Altai până în Orientul Mijlociu

Turcii au descins din nomazi care au cutreierat Munții Altai, la est de stepele eurasiatice și la sud de râul Yenisei și lacul Baikal, din regiuni care acum fac parte din Mongolia Exterioară. Aveau o civilizație primitivă și mobilă, bazată pe organizare tribală, obiceiuri și sancțiuni sociale, fără organisme formale de guvernare și legile caracteristice societăților mai avansate (Shaw, 1976, pp. 1-2). Modul lor de trai consta, în principal, din creșterea turmelor și din prăzile obținute din incursiunile prin triburile rivale din apropierea taberei lor. Numele liderului era *khan*, a cărui principală preocupare era identificarea pășunilor, supravegherea și organizarea activităților militare, dar nu problemele interne ale triburilor. Din punct de vedere religios, aceștia venerau elemente ale naturii printr-o serie de totemuri considerate a avea puteri speciale, mediate de șamani, care erau un fel de preoți cu putere specială, precum aceea de a controla spiritele (Ibid., p. 2).

Condițiile politice, militare și climatice în schimbare din zona altaică au trimis valuri nomade succesive împotriva civilizațiilor stabilite la granițele stepelor. Nomazii care s-au mutat spre sud și vest, spre Europa de Est, Orientul Mijlociu și Asia Centrală au devenit cunoscuți ca *oguzi*, între ei, și, în general, ca *turkmeni* sau *turci* pentru cei pe care îi atacau (Ibid.).

Într-o primă etapă a istoriei, comunitățile și triburile din Orientul Mijlociu au fost protejate, în mod natural, de marile lanțuri montane din Hindu Kush, Elborz și Caucaz de aceste triburi nomade dinspre Asia Centrală, dar această apărare naturală a fost slăbită în nord-est, în ținuturile dintre Hindu Kush și Marea Aral, în regiunea cunoscută, în general, ca Transoxiana (Encyclopaedia Judaica)², țara de peste Oxus, unde un drum natural ducea nomazii de la stepele lor direct în Iran (Persia). Acest punct a devenit zona de penetrare a marilor invazii nomade din Asia de Vest (Shaw, Ibid., p. 2), dintre care o parte s-au stabilit de-a lungul granițelor cu Orientul Mijlociu și au fost asimilați și civilizați de culturile deja existente în zonă. În cele din urmă, au devenit apărătorii lor împotriva altor nomazi. Această fază de asimilare s-a extins pe o perioadă de câteva secole, adică atât timp cât linia de apărare a Orientului Mijlociu a fost sub stăpânirea dinastiei abbaside

² Potrivit site-ului Encyclopedia.com, „aceasta este o regiune veche a Asiei Centrale, situată între râurile Oxus și Jaxartes, cunoscută arabilor sub numele de Ma-Waran-Nahr – <dincolo de râu>. În perioada medievală, a fost împărțită în mai multe provincii, una fiind Khwarizm, cu cele două capitale, Khiva și Urgench, și o alta, Soghd, cu cele două capitale, Samarkand și Bukhara”.

de la Bagdad, din aproximativ secolul al VII-lea până la începutul secolului al XI-lea (Ibid., pp. 2-3).

Prima și cea mai cunoscută entitate politică turcă din toate timpurile a fost Imperiul Göktürk (552-744), care, încă de la început, a fost împărțit în două părți, ambele sub suzeranitatea liderilor din nordul Chinei (Ibid.). Și, deși nu îndeplinea cerințele unei entități de stat clasice – nu avea frontiere sau legi clare, iar conducătorii nu aveau o reședință permanentă –, se extindea de la Marea Neagră de-a lungul Asiei, continuând de-a lungul granițelor nordice ale Mongoliei și Chinei, până pe țărmul Oceanului Pacific. Importanța acestui imperiu pentru istoria turcilor constă în faptul că, din vremea sa, datează primele dovezi ale contactului dintre nomazi și civilizațiile situate în sud, de la care au preluat organizarea statului, conceptul de dinastie și că, de asemenea, primele inscripții turcești au fost găsite pe râurile Orhon și Yenisei din Asia Centrală, datând din aceeași perioadă (Ibid.).

În timp, triburile nomade turcești s-au convertit la islam, în secolele al VIII-lea și al IX-lea, iar în secolul al X-lea, când unul dintre acestea, selgiucizii, devenise o mare putere în lumea islamică și a adoptat un stil de viață caracterizat prin însușirea ortodoxiei islamice, a unei administrații centrale sau prin impunerea de impozite, pentru a pacifica alte triburi turcice nomade, selgiucizii i-au îndreptat pe oguzi către domeniul estic al Imperiului Bizantin, în Anatolia. Printre triburile pacificate s-a evidențiat acel grup din rândul căruia se va ridica mai târziu cel care va fonda dinastia otomană, respectiv Osman Gazi (1259-1326) (Sansal). Acesta a început să-și extindă controlul în Imperiul Bizantin, în Asia Mică, mutându-și capitala la Bursa, în 1326. Astfel, s-a format nucleul în jurul căruia, mai târziu, s-a format Imperiul Otoman, care, în timp, și-a extins influența în sud-estul Europei, precum și în Orientul Mijlociu, pe coasta Africii de Nord și până în inima Asiei Centrale, entitate care a durat până la începutul secolului al XX-lea (Ibid.).

Turcia, ca stat, așa cum este cunoscut astăzi, a fost creat după încheierea Primului Război Mondial, la 29 octombrie 1923, de către Mustafa Kemal Atatürk. În următoarea perioadă, Turcia a cunoscut un proces constant de occidentalizare laică prin reformele (lui) Atatürk, care a inclus, printre altele, întreruperea titlurilor religioase și de altă natură, închiderea instanțelor islamice și înlocuirea dreptului canon islamic cu un cod civil laic, modelat după cel al Elveției, și un Cod penal având ca exemplu Codul penal italian (britannica.com). De asemenea,

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

În timp, triburile nomade turcești s-au convertit la islam, în secolele al VIII-lea și al IX-lea, iar în secolul al X-lea, când unul dintre acestea, selgiucizii, devenise o mare putere în lumea islamică și a adoptat un stil de viață caracterizat prin însușirea ortodoxiei islamice, a unei administrații centrale sau prin impunerea de impozite, pentru a pacifica alte triburi turcice nomade, selgiucizii i-au îndreptat pe oguzi către domeniul estic al Imperiului Bizantin, în Anatolia.

aceste serii de reforme au mai inclus recunoașterea egalității între sexe și acordarea drepturilor politice depline femeilor, dar și înlocuirea alfabetului turc otoman cu noul alfabet turc, derivat din alfabetul latin etc. (Ibid.). Pe parcursul următoarelor decenii, care au urmat după secularizarea forțată a ceea ce a mai rămas din fostul Imperiu Otoman și transformarea în republică, de către Atatürk, putem afirma că a rezultat o entitate cu dublă personalitate: una *islamică* și una *kemalistă*, aceasta doar până la apariția Partidului Justiției și Dezvoltării/AKP, în 2002, când cea din urmă a început să fie umbră de prima.

IDENTITATE SOCIALĂ ȘI PROPAGANDĂ

Atunci când se vorbește despre *identitate* și conceptele sale de bază, trebuie remarcat faptul că preocupările unei persoane se axează pe răspunsuri la întrebări precum „Cine ești tu?” și „Ce înseamnă să fii cine ești?”. De asemenea, *identitatea* se referă la valorile esențiale care ne dictează alegerile, reflectă cine suntem și ceea ce prețuim și, relevant pentru prezenta cercetare, arată faptul că majoritatea persoanelor interiorizează valorile părinților sau ale culturilor dominante (Heshmat, 2014).

O viziune foarte importantă despre ceea ce reprezintă identitatea și care este utilizarea sa modernă îi aparține lui James Fearon, de la Universitatea Stanford din Statele Unite al Americii. Acesta susține că noțiunea de „*identitate*”, așa cum a fost folosită o perioadă destul de lungă în secolul al XX-lea, a derivat, în principal, din operele lui Erik Erikson, începând cu anii '50, și că dicționarele nu au reușit, în acele timpuri, să surprindă sensul real al acestui termen modern. Prin urmare, în introducerea lucrării sale, Fearon subliniază că utilizarea termenului „*identitate*” are dublu sens: se poate referi la o categorie socială definită de regulile de apartenență și caracteristicile atribuite sau de comportamentele așteptate. De asemenea, în aceeași lucrare, Fearon susține că identitatea poate ajuta la înțelegerea acțiunilor politice și explică de ce identitățile sunt, adesea, văzute ca fiind un construct social (Fearon, 1999).

Teoria identității sociale

Teoria identității sociale este considerată a fi cea mai mare contribuție a lui Henri Tajfel în psihologie. Potrivit acestuia, identitatea socială este sentimentul unei persoane bazat pe apartenența sa

la un grup. În anul 1979, Tajfel a propus ca grupurile, precum clasa socială, familia sau o echipă de fotbal de care aparține fiecare persoană, să fie o sursă importantă de mândrie și respect de sine. Acest aspect se datorează faptului că grupurile oferă un sentiment de identitate, de apartenență la lumea socială. Astfel, lumea este împărțită în „*ei*” și „*noi*”, pe baza unui proces de clasificare socială (McLeod). Această teorie a fost dezvoltată în lucrarea lui Henri Tajfel asupra efectelor accentuării percepției ca urmare a preocupărilor sale în psihologia socială a prejudecăților, discriminării, conflictului din interiorul unui grup și a schimbărilor sociale. Teoria a fost gândită de Tajfel, ulterior aceasta fiind dezvoltată cu ajutorul colegilor săi de la Universitatea din Bristol, Michael Biling, John C. Turner, Michael Hogg, dar și de către alți cercetători (Boncu).

Manipularea maselor și propaganda

În anul 1928, Edward L. Bernays a publicat lucrarea „*Propaganda*”, în care definește manipularea conștientă a opiniei maselor ca fiind un element important în societatea democratică și spune despre cei care manipulează acest mecanism al societății ca fiind un guvern invizibil care conduce cu adevărat o țară (Bernays, 1928, p. 9). Aceasta, după Bernays, se putea realiza la începutul secolului al XX-lea, prin presa scrisă, telegraf, radio și pe calea undelor, acestea reprezentând mijloace rapide, pentru perioada menționată, în a răspândi idei (Ibid., p. 12). Cu siguranță că, dacă ar fi scris lucrarea astăzi, Bernays ar fi adăugat televiziunea și internetul la mijloacele menționate. În ceea ce privește termenul *propagandă*, acesta este utilizat pentru a defini efortul mai puțin sau mai mult sistematic de a manipula convingerile publicului țintă, atitudinile, gesturile sau acțiunile acestuia prin simboluri precum vestimentație, muzică, monumente, trenduri sau însemne. Cei care practică propaganda au, de obicei, un obiectiv precis și selectează în mod deliberat argumente, fapte sau simboluri pe care le prezintă în cel mai favorabil mod – adeseori, mascând adevărul și denaturând faptele relevante, pentru a se asigura că obțin efectul dorit asupra celor pe care vor să îi convingă prin folosirea ei (Smith, 2020).

Utilizarea termenului de propagandă datează încă din anul 1622, fiind un derivat al lucrării *Congregatio de Propaganda Fide* (*Congregația pentru propagarea credinței*), reprezentând o organizație a cardinalilor romano-catolici fondată în anul 1622, pentru a asigura continuitatea activităților și misiunilor religioase în diverse medii

Termenul „propagandă” este utilizat pentru a defini efortul mai puțin sau mai mult sistematic de a manipula convingerile publicului țintă, atitudinile, gesturile sau acțiunile acestuia prin simboluri precum vestimentație, muzică, monumente, trenduri sau însemne.

Progresul tehnologic înregistrat în ultimii ani în domeniul telecomunicațiilor a transformat într-un mod rapid capacitatea și oportunitățile statale sau non-statale de a influența societatea, televiziunea și social media fiind principalele și cele mai promițătoare mijloace în acest scop. Unul dintre cele mai relevante exemple, în acest sens, este cazul utilizării frauduloase a datelor Facebook de către Cambridge Analytica, în perioada alegerilor din anul 2016, din Statele Unite ale Americii.

(Orsy, 2019). Prima operațiune de propagandă în epoca modernă, condusă în mod oficial de guvernul unui stat, s-a desfășurat în anul 1916, în timpul lui Woodrow Wilson, cel de-al 28-lea președinte al Statelor Unite ale Americii (White House). Administrația Wilson a înființat o comisie de propagandă guvernamentală care, conform lui Noam Chomski, a reușit să transforme, în numai șase luni, o populație pacifistă într-o populație dornică să se implice în conflict și să învingă inamicul pentru a salva lumea (Chomski, 1991, p. 5). Printre cei care s-au implicat activ în cadrul proiectului președintelui Wilson s-a numărat și John Dewey, filosof, psiholog și reformator al educației și al reformelor sociale (Hildebrand, 2018).

Impactul propagandei prin utilizarea rețelelor de socializare

Progresul tehnologic înregistrat în ultimii ani în domeniul telecomunicațiilor a transformat într-un mod rapid capacitatea și oportunitățile statale sau non-statale de a influența societatea, televiziunea și social media fiind principalele și cele mai promițătoare mijloace în acest scop. Unul dintre cele mai relevante exemple, în acest sens, este cazul utilizării frauduloase a datelor Facebook de către Cambridge Analytica, în perioada alegerilor din anul 2016, din Statele Unite ale Americii. Acest caz, în opinia lui Sergei Tchakhotin, expert în studiul propagandei naziste, reconstituie vechile dezbateri despre propagandă și capacitatea acesteia de „a intra în mintea maselor” (Nahon-Serfaty, 2019), deoarece, deși au trecut multe decenii de la cele două mari conflagrații mondiale, în continuare există metode de insuflare a emoțiilor, doar că, de această dată, acestea sunt realizate prin intermediul rețelelor de socializare. Astfel, Cambridge Analytica a dezvoltat o metodologie ce i-a permis stabilirea profilurilor psihografice ale utilizatorilor Facebook și atingerea unor „butoane emoționale” care să modifice preferințele politice ale utilizatorilor și comportamentul acestora la vot (Ibid.). Astăzi, guvernele, corporațiile sau partidele politice au capacitatea de a procesa date nelimitate prin care pot stabili algoritmi care difuzează mesaje și imagini pentru a pătrunde în segmente de public din ce în ce mai divizate. Date statistice ne indică faptul că, în prezent, la nivel global, fiecare persoană vizualizează – în medie – trei ore de conținut TV – video (Watson, 2019) în fiecare zi și aproximativ 78.000 de ore (Anderer et al., 2019) în decursul unei vieți. Aceste date demonstrează importanța producțiilor de televiziune

la nivel global și potențialul acestora de a transmite mesajele pe care o entitate statală sau non-statală urmărește să le insuflă unui segment țintă de populație, în funcție de anumite particularități.

SERIALELE TURCEȘTI – INSTRUMENT DE PROPAGANDĂ SAU DOAR O FORMĂ EFICIENTĂ DE SOFT POWER ÎN POLITICA EXTERNĂ TURCĂ?

Începând cu 2010, narațiunea conform căreia istoria otomană a fost caracterizată de extravaganță, cuceriri și jocuri de putere a devenit una dintre cele mai populare și mai căutate teme din domeniul producției media de divertisment din Turcia. Această popularitate este explicată de Burak Oztecin, de la Universitatea Bilgi din Istanbul, drept o consecință a unor vremuri de criză, în special, când istoria poate și joacă adeseori un rol semnificativ în crearea identităților: „Interesul recent pentru poveștile și narațiunile otomane nu este ceva lipsit de fundament sau fără context – dimpotrivă, are un fundal istoric.”, a declarat acesta pentru The Listening Post (Al Jazeera, 2020).

În completare, dr. Arzu Ozturkmen, profesor de istorie la Universitatea Boğaziçi din Istanbul, afirmă că producțiile turcești denumite *dizi* nu sunt telenovele, ci un gen aparte de filme, acestea fiind create cu narațiuni unice și partituri muzicale atractive, care au devenit foarte populare în ultimii ani (The Guardian, 2019). Acest gen de filme a evoluat în timp, între anii 1990 și 2000, într-o formă semi-structurală, care are caracteristici de poveste transpusă într-un mod natural, cu dialoguri efectuate aproape în timp real. Diversitatea muzicală, textuală și vizuală mai bogată a stabilit o diferență între *dizi* și telenovela clasică, cea dintâi având și un flux narativ aparte, autentic (Özturkmen, 2018).

Producțiile de tip *dizi* au contribuit, în ultimii ani, la o consolidare a imaginii Turciei în zona Orientului Mijlociu Extins, dar au contribuit semnificativ și la creșterea veniturilor din difuzarea acestora în afara țării; de exemplu, numai în 2017, valoarea acestora s-a ridicat la aproximativ 350 de milioane de dolari, în comparație cu anul 2008, când venitul realizat din exportul aceluiași tipuri de producții se ridica la doar 10 milioane de dolari (Grater, 2017). Creșterea masivă a veniturilor din producția acestor seriale se datorează cererii din partea spectatorilor internaționali, care se bucură de ficțiunile produse în Turcia. Această țară este cea care a creat cel mai mare număr

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Producțiile turcești denumite „dizi” nu sunt telenovele, ci un gen aparte de filme, acestea fiind create cu narațiuni unice și partituri muzicale atractive, care au devenit foarte populare în ultimii ani. Acest gen de filme a evoluat în timp, între anii 1990 și 2000, într-o formă semi-structurală, care are caracteristici de poveste transpusă într-un mod natural, cu dialoguri efectuate aproape în timp real.

de astfel de producții clasate printre cele mai vizionate programe în afara țării de origine: 23 de apariții ale serialelor turcești au fost identificate în primele 10 programe vizionate din 11 țări străine (Erşen, 2017). Astfel, aproximativ 25% din serialele de ficțiune importate de 78 de țări au fost turcești, pe locul doi plasându-se Rusia, cu 15%, urmată de Statele Unite ale Americii, cu 7%, Brazilia și Mexic împart același loc, cu câte 6% (Ibid.).

Politica externă a Turciei în timpul Partidului Justiției și Dezvoltării, la început de secol XXI

Pentru a analiza „soft power”-ul turcesc, trebuie, mai întâi, să înțelegem noua eră și procesul de transformare care a avut loc în ultimele decenii în politica externă turcă. Unii cercetători susțin că, începând cu administrația lui Turgut Özal, Turcia a fost implicată într-o serie de politici de tip *soft power* în Orientul Mijlociu, Asia Centrală, Balcani și, respectiv, în Caucaz (Nuroğlu, 2020). Cu toate acestea, după moartea sa, procesul de liberalizare și transformarea politicilor externe nu au continuat până când Partidul Justiției și Dezvoltării (Adalet ve Kalkınma Partisi/AK Parti) a ajuns la putere, în 2002, moment în care a început o etapă vizibilă de schimbări consistente în politica externă, respectiv de la una bazată pe rivalitate și suspiciune la o cultură axată pe prietenie și cooperare (Ibid.). Așa cum am menționat la începutul acestui articol, conceptul de *soft power* provine din Statele Unite ale Americii, însă a fost preluat și utilizat extensiv de analiști de politică externă din țări precum cele care formează BRIC (Brazilia, Rusia, India și China), precum și de state ca Turcia. În prezent, conceptul este perceput și utilizat ca un indicator politic al scenei internaționale unde o țară își desfășoară jocurile diplomatice (Benhaïm, 2015).

În Turcia, utilizarea discursului de tip „soft power” a servit ca agendă politică a partidului AK pe mai multe niveluri. Punând accentul pe rolul de lider al statului turc în Orientul Mijlociu, dar și în lumea musulmană, în general, partidul de guvernământ a reușit să se reafirme pe scena politică internă. Discursul asupra devotamentului acțiunilor externe ale Partidului Justiției și Dezvoltării față de ascensiunea locului Turciei în lume prin promovarea valorilor sale și reconstrucția identității sale naționale este întruchiparea modului în care politica externă a fost transformată într-un argument de campanie pentru partidul actualului președinte Recep Tayyip Erdoğan atât înainte, cât și după alegerile din 2011 (Ibid.). Dincolo de scopul politic la nivel intern, respectiv

cel de a câștiga electoratul de partea partidului AK, considerat islamist adeseori, în spațiul public, dar și de către cercetători (Yavuz, 2009), utilizarea conceptului de „soft power” a avut și o funcție importantă, respectiv cea ce observatorii, în special pro-AK Parti, au numit-o *demilitarizarea politicii externe* a Turciei, într-o primă fază de expansiune. Prin aceasta au fost urmărite aspecte importante privind statu-quo-ul Partidului AK, respectiv cel de a scădea influența armatei în politica internă, contribuind, în același timp, la marginalizarea fostelor elite birocratice (Ibid.).

Astfel, politica externă, în timpul Partidului Justiției și Dezvoltării, a pus accent pe viziunea îmbunătățirii relațiilor cu vecinii săi, prin privilegierea fostului spațiu otoman din Orientul Mijlociu, cum ar fi Liban, Iordania, Irak, Iran sau Siria, angajamentul economic și politic din aceste regiuni influențând semnificativ poziția Turciei în aceste zone (Ozpek, Demirag, 2014). Însă, cea mai eficientă metodă de a insufla valorile otomane s-au dovedit a fi popularele *dizi*, care cuceresc, încet, încet, țările din lumea arabă, prin intermediul narațiunilor istorice, care pun accent pe unitate, religie și valori.

Impactul filmelor turcești în spațiul arabo-musulman

În zona Orientului Mijlociu, serialele turcești se lovesc de opoziția autorităților din unele țări arabe, pe considerentul impactului cultural pe care acestea îl pot avea asupra populației. Deși există diferențe culturale cel puțin de ordin lingvistic între turci și arabi, cererea pentru producții turcești a crescut în țări precum Egipt, Siria, Liban, Iordania (Gulfnews) sau Irak (Erşen, 2017), în funcție de genul acestora – istoric, dramă sau divertisment, difuzate atât pe canale arabe de televiziune prin satelit, cât și prin intermediul unor companii care oferă servicii de difuzare de producții media online pe bază de abonamente, ce permit clienților săi să vizioneze filmele fără reclame și chiar fără a fi conectați la internet, precum Netflix.

Diriliș: Ertuğrul (Reînvierea lui Ertuğrul) sau echivalentul turcesc al „Urzelii tronurilor”

Diriliș: Ertuğrul este unul dintre cele mai cunoscute filme turcești care se află astăzi pe locul trei în topul Internet Movies Data Base (IMDb), la categoria serialelor turcești, sortate după popularitate (IMDb, Tv Series). Acest serial a câștigat Premiul pentru cel mai bun regizor în cadrul decernării premiilor Golden Butterfly Awards 2018.

Politica externă, în timpul Partidului Justiției și Dezvoltării, a pus accent pe viziunea îmbunătățirii relațiilor cu vecinii săi, prin privilegierea fostului spațiu otoman din Orientul Mijlociu, cum ar fi Liban, Iordania, Irak, Iran sau Siria, angajamentul economic și politic din aceste regiuni influențând semnificativ poziția Turciei în aceste zone.

În Turcia, utilizarea discursului de tip „soft power” a servit ca agendă politică a partidului AK pe mai multe niveluri. Punând accentul pe rolul de lider al statului turc în Orientul Mijlociu, dar și în lumea musulmană, în general, partidul de guvernământ a reușit să se reafirme pe scena politică internă.

Utilizarea internetului în popularizarea serialului a fost un succes real, site-ul Al-Noor subtitrând seria pentru Youtube.com, ulterior, producția fiind preluată și de alte platforme. Vizionarea acesteia s-a realizat online de 200 de milioane de ori numai în anul 2017, Arabia Saudită clasându-se pe primul loc – cu 600.000 de vizualizări.

Cele 150/170 de episoade (originale – pentru difuzarea pe Netflix, de exemplu, acestea au fost redimensionate, ajungând la 448), regizate de Metin Gülnay și scrise de Mehmet Bozdog, prezintă ascensiunea Imperiului Otoman pe fondul conflictelor tribale și al conspirațiilor interne și externe la începutul acestuia. Privind mai îndeaproape, observăm că, în această producție sunt glorificate vitejia și curajul și, în egală măsură, căldura și tandrețea experimentate de eroi în cadrul unei familii extinse – tribul –, în timp ce personajul principal, Ertuğrul, interpretat de stoicul, dar carismaticul actor Engin Altan Düzyatan, este modelul prin excelență al virtuții. Ordinea societală descrisă în tribul Kayi este de tip patriarhal, însă una în care femeile au grijă de trib, dar sunt și foarte bune luptătoare și chiar lideri ai comunității. Se remarcă, de asemenea, lipsa scenelor erotice, în schimb, dragostea pasională este exprimată prin scurte explozii filozofice, în care sunt exaltate virtuțile celuilalt (Firstpost).

Inițial, aceasta a fost difuzată de către televiziunea de stat turcă din 2014 până în 2019. În afara Turciei, această producție este, adesea, descrisă ca propagandă culturală, pe de o parte, în același timp fiind asemănată cu un blockbuster difuzat de HBO; serialul are cinci sezoane, filmate în perioada 2014-2019, care pun accent pe moștenirea dinastiei fondatoare a țării, pe valorile culturale și unitatea specifică acestei culturi, având succes atât la nivel național, cât și în spațiul arabo-musulman, serialul fiind dublat în araba literară de actori precum Rashid Assaf și Mona Wassef, doi actori sirieni foarte cunoscuți. Utilizarea internetului în popularizarea serialului a fost un succes real, site-ul Al-Noor subtitrând seria pentru Youtube.com, ulterior, producția fiind preluată și de alte platforme. Vizionarea acesteia s-a realizat online de 200 de milioane de ori numai în anul 2017, Arabia Saudită clasându-se pe primul loc – cu 600.000 de vizualizări (Bassiouni, 2020). La acestea trebuie adăugat faptul că subiectele istorice care servesc drept baze narative pentru superproducțiile de televiziune atât în Turcia, cât și în țările arabe sunt finanțate de mari corporații media cu sprijin de la stat. Prin urmare, mesajele politice care își fac simțite prezența adeseori în diverse scene din aceste *dizi* fac ca aceste serii să aibă conotații propagandistice din partea unor actori statali care concurează cu rivalii lor regionali (Ibid.).

Diriliş: Ertuğrul – soft power, propagandă sau doar un serial?

Reacțiile autorităților arabe au fost întârziate, într-o primă etapă, cu privire la impactul pe care îl pot avea serialele turcești dublate în limba arabă, dar, pe măsură ce acest serial a stârnit atât de mult interes în rândul mai multor segmente de public, reacțiile nu au întârziat să apară. Una dintre metodele de contracarare a țărilor arabe a fost aceea de a difuza serialul *Regatele Focului*, pe canalele de broadcasting pan-arabe, cu scopul de a împiedica evoluția cuceririi culturale realizate de Turcia prin intermediul producției *Diriliş: Ertuğrul*. Prin intermediul *Regatelor Focului* se încearcă înlăturarea imaginii pozitive a Imperiului Otoman proiectat în *Diriliş: Ertuğrul*, unde acesta este ipostaziat ca fiind o eră a unității pan-islamice (Sheraz, 2020).

Egiptul este una dintre țările care au declarat că Turcia încearcă să-și creeze o „zonă de influență” în Orientul Mijlociu, folosind mijloace de *soft power* pentru a atrage către sine populația arabă. În Declarația realizată de Dar Al-Iftaa, Indicele Global Fatwa al Egiptului, care se ocupă cu emiterea de *fatwa* sau edicte religioase cu privire la aspectele și cultul vieții, se menționează că „scopul Turciei este de a reînvia Imperiul Otoman în Orientul Mijlociu și de a recâștiga suveranitatea asupra țărilor arabe, care erau anterior sub stăpânirea otomană”; prin urmare, a cerut ca serialul turcesc să fie interzis în această țară, susținându-se că serialul ascunde, de fapt, scopuri politice și materiale (Middle East Monitor).

După Egipt, au urmat alte două state, Emiratele Arabe Unite și Arabia Saudită, care au interzis vizionarea serialului la nivel național, susținând motive identice asupra scopului Turciei, respectiv că temele politice și istorice tratate în serial sunt principalul risc al vizionării acestui serial, pe lângă faptul că acest serial ar duce la creșterea credibilității Turciei în regiunile arabe (Eyüpoğlu, 2020).

Însă, recunoașterea de care se bucură astăzi Turcia la nivel internațional nu se datorează doar Partidului AK, discursului președintelui Erdogan, ci și altor inițiative, precum Agenția de cooperare și coordonare turcă TİKA. După dizolvarea Uniunii Sovietice, Turcia a început să-și consolideze legăturile bilaterale cu republicile turce din fosta URSS, în acest sens, un prim pas fiind înființarea TİKA, în 1992, ca agenție internațională de asistență tehnică din cadrul Ministerului Afacerilor Externe, care, mai târziu, în 1999, a fost mutată în autoritatea prim-ministrului (Akilli, Çelenk, 2018). Prin intermediul acesteia, Turcia

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Reacțiile autorităților arabe au fost întârziate, într-o primă etapă, cu privire la impactul pe care îl pot avea serialele turcești dublate în limba arabă, dar, pe măsură ce acest serial a stârnit atât de mult interes în rândul mai multor segmente de public, reacțiile nu au întârziat să apară.

a început să inițieze diverse acțiuni pentru a profita de oportunitățile care apăruseră în fostul bazin sovietic. În prezent, în atribuțiile TİKA intră realizarea de proiecte de cooperare în domeniul asistenței pentru dezvoltare în peste 140 de țări de pe cinci continente, astfel, aceasta devenind unul dintre motoarele de marcă ale Turciei la nivel național și internațional. Numeroase proiecte și activități întreprinse de TİKA au contribuit semnificativ la recunoașterea pozitivă a Turciei în întreaga lume (Ibid.).

CONCLUZII

Propaganda, ca metodă de îndeplinire a unor obiective ascunse, care folosește teme cu o simbolistică aparte pentru a convinge diverse segmente de populație, a fost folosită încă din cele mai vechi timpuri, sub diferite forme, aceasta fiind un instrument eficient în cazul influențării identității unor comunități sau minorități etno-religioase ale altor țări sau culturi. Filmele au devenit o modalitate utilizată des în acest sens, începând cu secolul al XX-lea.

În ceea ce privește Turcia și modalitățile în care aceasta își promovează și implementează direcțiile politicii externe, indiferent de instrumentele folosite, timpul în care o face, respectiv începutul secolului al XXI-lea, și contextul geopolitic în care sunt aplicate acestea reprezintă un cadru favorabil aplicării acestor politici.

De aceea, în ciuda eforturilor întreprinse de unele dintre țările arabe de a interzice serialul turcesc *Diriliş: Ertuğrul* pe posturile naționale sau prin cele transmise prin satelit, producția s-a bucurat de succes în mediul online, reușind să acapareze rețelele sociale. Mărturie în acest sens stă portretul lui Ertuğrul, care este postat pe conturile de Facebook ale multor tineri vorbitori de limba arabă, în timp ce moartea personajului *Bamsi Alp* a provocat reacții precum cea a unui tânăr din Kuwait, care a scris, pe un panou: „*Condoleanțe din partea clanului Kaya, fie ca sufletul lui Bamsi să se odihnească în pace!*” (Bassiouni, 2020).

Prin urmare, este destul de dificil de răspuns la întrebarea din titlul acestei lucrări. În primul rând, a spune despre filmele turcești, de tipul *dizi*, ca sunt un mijloc de propagandă și a nu lua în considerare sumele vehiculate de diverse surse cu privire la valoarea comercială a acestora ar fi o abordare superficială. Însă, în egală măsură, dacă privim cu atenție că succesul acestor producții în spațiul arabo-musulman/musulman

este înlesnit, în același timp, de proximitatea geografică, de o istorie comună pentru o perioadă lungă de timp, precum și de împărtășirea unor valori și principii de viață care derivă din Coran, iarăși, ne întoarcem la întrebarea din titlu: *Este propagandă sau doar o formă de soft power dusă la rangul de smart power?* Sau câte ceva din fiecare?

BIBLIOGRAFIE:

1. Akilli, E., Bengü, Ç. (2018). „*TİKA's Soft Power: Nation Branding in Turkish Foreign Policy*”. În *Insight Turkey*, www.insightturkey.com/article/tikas-soft-power-nation-branding-in-turkish-foreign-policy, accesat la 20 octombrie 2020.
2. Amadeo, K. (2020). „*6 Rich Countries That Own Most of the World's Oil*”. În *The Balance*, www.thebalance.com/gulf-cooperation-council-3306357, accesat la 12 septembrie 2020.
3. Anderer, J. et al. (2019). „*Survey: The Average Person Will Watch More Than 78,000 Hours Of TV*”. *Study Finds*, www.studyfinds.org/survey-the-average-adult-will-watch-more-than-78000-hours-of-tv/, accesat la 13 octombrie 2020.
4. Bassiouni, M. (2020). „*The History of Arab-Turkish Relations as Told on Tv Series*”. *Orient XXI*, orientxxi.info/magazine/the-history-of-arab-turkish-relations-as-told-on-tv-series, 3614, accesat la 12 octombrie 2020.
5. Bărgoanu, A (2018). *FAKE NEWS*. Erika Publishing.
6. Benhaïm, Y., Kerem, Ö. (2015). „*The Rise and Fall of Turkey's Soft Power Discourse*”. În *European Journal of Turkish Studies*, nr. 21, accesat la 12 septembrie 2020.
7. Bernays, E.L. (1928). *Propaganda*. New York: H. Liveright.
8. Bhutto, F. (2019). „*How Turkish TV Is Taking over the World*”. În *The Guardian*. Guardian News and Media, www.theguardian.com/tv-and-radio/2019/sep/13/turkish-tv-magnificent-century-dizi-taking-over-world, accesat la 18 octombrie 2020.
9. Boncu, Șt., *Psihologia Socială*. „*Cursul 31: Identitatea socială*”, format pdf, accesat la 30 septembrie 2020.
10. Chomski, N. (1991). *Media Control: The Spectacular Achievements of Propaganda*. Seven Stories Press.
11. Danforth, N. (2016). „*Turkey's New Maps Are Reclaiming the Ottoman Empire*”. *Foreign Policy*, foreignpolicy.com/2016/10/23/turkeys-religious-nationalists-want-ottoman-borders-iraq-erdogan/, accesat la 18 octombrie 2020.
12. Eren, N. (1963). *Turkey Today and Tomorrow. An Experiment in Westernization*. Pall Mall Press.
13. Erşen, E.B. (2017). „*From 'Rosalinda' to 'Sıla': Turkish TV Series Top Global Imported Content Market*”. *Daily Sabah*, www.dailysabah.com/

- business/2017/10/07/from-rosalinda-to-sila-turkish-tv-series-top-global-imported-content-market, accesat la 12 septembrie 2020.
14. Etheredge, L. (2011). *Persian Gulf States: Kuwait, Qatar, Bahrain, Oman, and the United Arab Emirates*. Britannica Educational Pub., in Association with Rosen Educational Services.
 15. Eyüpoğlu, K.N. (2020). „Following in UAE, Saudi Footsteps, Egypt Issues Fatwa Banning Turkish TV Series”. Yeni Şafak, Gzt.com, www.yenisafak.com/en/news/following-in-uae-saudifootsteps-egypt-issues-fatwa-banning-turkishtv-series-3511681, accesat la 12 octombrie 2020.
 16. Fearon, J.D. (1999). „What Is Identity (As We Now Use the Word)?”. California: Stanford University.
 17. Gillespie, C.A. (2002). *Bahrain*. Chelsea House Publishers.
 18. Golden, P.B. (1992). *An Introduction to the History of the Turkic Peoples: Ethnogenesis and State-Formation in Medieval and Early Modern Eurasia and the Middle East*.
 19. Grater, T. (2017). „How Turkey Has Become a European TV Drama Powerhouse”. Screen, www.screendaily.com/news/how-turkey-has-become-a-european-tv-drama-powerhouse/5120941.article, accesat la 30 septembrie 2020.
 20. Heshmat, S. (2014). „Basics of Identity”. Psychology Today, Sussex Publishers, www.psychologytoday.com/us/blog/science-choice/201412/basics-identity, accesat la 30 septembrie 2020.
 21. Hildebrand, D. (2018). „John Dewey”. Stanford Encyclopedia of Philosophy. Stanford University, plato.stanford.edu/entries/dewey/, accesat la 4 octombrie 2020.
 22. Johnson, J. (2020). „Feature Film Production: Turkey 2010-2018”. Statista, www.statista.com/statistics/439212/feature-film-production-turkey/, accesat la 18 octombrie 2020.
 23. Karakaya, Y. (2020). *The conquest of hearts: the central role of Ottoman nostalgia within contemporary Turkish populism*. American Journal of Cultural Sociology, 8, https://doi.org/10.1057/s41290-018-0065-y, accesat la 12 septembrie 2020.
 24. Kinzer, S., *Quotes. Brainy Quote*, Xplore, www.brainyquote.com/quotes/stephen_kinzer_652268?src=t_turks.accesat la 17 octombrie 2020.
 25. McLeod, S. (1970). „Social Identity Theory”. Simply Psychology, www.simplypsychology.org/social-identity-theory.html, accesat la 30 septembrie 2020.
 26. Nahon-Serfaty, I. (2019). „The Hypodermic Effect: How Propaganda Manipulates Our Emotions”. *The Conversation*, theconversation.com/the-hypodermic-effect-how-propaganda-manipulates-our-emotions-94966, accesat la 10 octombrie 2020.
 27. Naqīb, KH. (2014). *Society and State in the Gulf and Arab Peninsula: a Different Perspective*. Routledge.

28. Nuroğlu, E. (2013). „(PDF) TIKa and Its Political and Socio-Economic Role in the Balkans”. *Research Gate*, Unknown, www.researchgate.net/publication/261002554_TIKa_and_its_Political_and_Socio-economic_Role_in_the_Balkans, accesat la 12 septembrie 2020.
29. Nye J.S. Jr. (1990). *Bound to Lead: The Changing Nature of American Power*. Basic Books: New York.
30. Orsy, L.M., Huizinga, P.J. (2019). *The Corpus Juris Canonici* (c. 1140-c. 1500). Encyclopædia Britannica, www.britannica.com/topic/canon-law/The-Corpus-Juris-Canonici-c-1140-c-1500, accesat la 12 septembrie 2020.
31. Ozpek, B.B., Demirag, Y. (2014). „Turkish Foreign Policy after the ‘Arab Spring’: from Agenda-Setter State to Agenda-Entrepreneur State”. Taylor & Francis, www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13537121.2014.922806, accesat la 12 septembrie 2020.
32. Öztürkmen, A. (2018). „‘Turkish Content’: The Historical Rise of the Dizi Genre”. *TV/Series*, RIRRA 21, journals.openedition.org/tvseries/2406, accesat la 11 octombrie 2020.
33. Sadek, A.H. „Turkey: Between Border Conflicts and Regional Expansion”. The Washington Institute for Near East Policy, www.washingtoninstitute.org/fikraforum/view/turkey-between-border-conflicts-and-regional-expansion, accesat la 18 octombrie 2020.
34. Sansal, B. „The Ottoman Empire”. *The Ottoman Empire. All About Turkey*, www.allaboutturkey.com/ottoman.html., accesat la 28 septembrie 2020.
35. Senem B.Ç. (2019). *Turkish historical television series: public broadcasting of neo-Ottoman illusions*. Southeast European and Black Sea Studies, accesat la 18 octombrie 2020.
36. Shaw, S.J. (1976). *History of the Ottoman Empire and Modern Turkey, the Rise and Decline of the Ottoman Empire, 1280-1808*. Vol. I. Cambridge University Press.
37. Sheraz, U. (2020). „Saudi Arabia Wants to ‘Expose’ Turkey’s Dirilis Ertugrul with Kingdoms of Fire”. *Lens*, propakistani.pk/lens/saudi-arabia-wants-to-expose-turkeys-dirilis-ertugrul-with-kingdoms-of-fire/, accesat la 12 octombrie 2020.
38. Smith, B.L. (2020). „Propaganda”. Encyclopædia Britannica, Inc., www.britannica.com/topic/propaganda, accesat la 2 octombrie 2020.
39. Vaisi, R. et al. (2020). „Climate Change Threats, Opportunities, and the GCC Countries”. *Middle East Institute*, www.mei.edu/publications/climate-change-threats-opportunities-and-gcc-countries, accesat la 12 septembrie 2020.
40. Watson, A. (2019). „Average TV Viewing Time by Country and Age”. *Statista*, www.statista.com/statistics/276748/average-daily-tv-viewing-time-per-person-in-selected-countries/, accesat la 13 octombrie 2020.

41. Yavuz, M. (2009). *Introduction: What is an Islamic party? Is the AKP an Islamic party?* În *Secularism and Muslim Democracy in Turkey*. Cambridge Middle East Studies. Cambridge University Press, accesat la 20 octombrie 2020.
42. Al Jazeera. (2020). „*Ertuğrul: Turkish TV’s Ottoman Phenomenon Goes Global*”. Turkey. *Al Jazeera*, Al Jazeera, www.aljazeera.com/program/the-listening-post/2020/6/28/ertugrul-turkish-tvs-ottoman-phenomenon-goes-global/, accesat la 20 octombrie 2020.
43. Al Jazeera. (2020). „*Qatar’s Economy Shrank 6.1 Percent in Q2 – Worst in Eight Years*”. Qatar. *Al Jazeera*, Al Jazeera, www.aljazeera.com/news/2020/10/14/bbqatars-economy-shrank-6-1-percent-in-q2-worst-in-8-years, accesat la 12 octombrie 2020.
44. Arab, The New. „*Egypt Tells Muslims to Boycott Ertugrul and Other Turkish Dramas in Bizarre Anti-Erdogan Fatwa*”. *Alaraby*. The New Arab, english.alaraby.co.uk/english/news/2020/2/11/egypt-targets-turkish-dramas-in-anti-erdogan-fatwa, accesat la 18 octombrie 2020.
45. Center, Strauss. „*Strait of Hormuz – Oil in the Persian Gulf*”. *The Strauss Center*, www.strausscenter.org/strait-of-hormuz-oil-in-the-persian-gulf/, accesat la 12 septembrie 2020.
46. Culture Trip. (2012). „*The Rise, Fall and Resurgence of Turkish Cinema*”. *Culture Trip*. The Culture Trip, theculturetrip.com/europe/turkey/articles/the-rise-fall-and-resurgence-of-turkish-cinema/, accesat la 12 septembrie 2020.
47. Daily Sabah (2017), www.dailysabah.com/business/2017/10/07/from-rosalinda-to-sila-turkish-tv-series-top-global-imported-content-market accesat la 30 septembrie 2020.
48. „*Egypt Fatwa Bans Ertuğrul, Turkish Soaps*”. Middle East Monitor, www.middleeastmonitor.com/20200212-egypt-fatwa-bans-ertugrul-turkish-soaps/, accesat la 12 octombrie 2020.
49. *Encyclopædia Britannica* (2019), www.britannica.com/topic/canon-law/The-Corpus-Juris-Canonici-c-1140-c-1500., accesat la 2 octombrie 2020.
50. *Encyclopaedia Judaica* (2020). Encyclopedia.com, www.encyclopedia.com/religion/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/transoxiana, accesat la 15 septembrie 2020.
51. France 24. (2018). „*Drama over Saudi-Owned Channel’s Turkish Soaps*”. *France 24*, www.france24.com/en/20180307-drama-over-saudi-owned-channels-turkish-soaps, accesat la 18 octombrie 2020.
52. *History – The Official Portal of the UAE Government*, u.ae/en/about-the-uae/history, accesat la 12 septembrie 2020.
53. *Manzikert (Malazgirt)*. *EHISTORY*, ehistory.osu.edu/battles/manzikert-malazgirt, accesat la 17 octombrie 2020.
54. Nationsonline.org, Klaus Kästle. (2018). „*Map of the Persian Gulf*”. *Nations Online Project*, www.nationsonline.org/oneworld/map/Persian-Gulf-Map.htm., accesat la 23 septembrie 2020.

55. „*Resurrection: Ertuğrul, Currently on Netflix, Far Exceeds Its Reputation as a ‘Turkish Game of Thrones’* – Entertainment News, *Firstpost*”. *Firstpost*, www.firstpost.com/entertainment/resurrection-ertugrul-currently-on-netflix-far-exceeds-its-reputation-as-a-turkish-game-of-thrones-8576051.html, accesat la 20 octombrie 2020.
56. „*Sheikh Mohammed Bin Thani: The Amiri Diwan*”. *Amiri Diwan*, www.diwan.gov.qa/about-qatar/qatars-rulers/sheikh-mohammed-bin-thani?sc_lang=en., accesat la 20 octombrie 2020.
57. *SOFT POWER – Definiția și Sinonimele Soft Power*. În *Dicționarul englez*, educalingo.com/ro/dic-en/soft-power, accesat la 14 septembrie 2020.
58. „*Woodrow Wilson*”. The White House. The United States Government, www.whitehouse.gov/about-the-white-house/presidents/woodrow-wilson/, accesat la 10 octombrie 2020.
59. „*The World Factbook: Bahrain*”. *Central Intelligence Agency*. Central Intelligence Agency, www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ba.html, accesat la 12 septembrie 2020.
60. „*The World Factbook: Kuwait*”. (2018). *Central Intelligence Agency*, Central Intelligence Agency, www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ku.html, accesat la 12 septembrie 2020.
61. „*The World Factbook: Qatar*”. (2018). *Central Intelligence Agency*. Central Intelligence Agency, www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/qa.html., accesat la 12 septembrie 2020.
62. „*Turkish President Marks 1071 Victory at Malazgirt*”. *Anadolu Ajansi*, www.aa.com.tr/en/turkey/turkish-president-marks-1071-victory-at-malazgirt/1564704, accesat la 17 octombrie 2020.
63. „*TV Series, Turkey*”. IMDb. IMDb.com, www.imdb.com/search/title/?title_type=tv_series, accesat la 29 septembrie 2020.
64. <https://www.britannica.com/biography/Kemal-Ataturk/The-Turkish-republic>, accesat la 20 octombrie 2020.
65. <http://www.stanford.edu/~jfearon/papers/iden1v2.pdf>, pp.2-3, accesat la 30 septembrie 2020.
66. <https://www.whitehouse.gov/about-the-white-house/presidents/woodrow-wilson/>, accesat la 4 octombrie 2020.
67. <https://www.theguardian.com/tv-and-radio/2019/sep/13/turkish-tv-magnificent-century-dizi/taking-over-world>, accesat la 30 septembrie 2020.
68. www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13537121.2014.922806, accesat la 14 octombrie 2020.

PERSPECTIVA PLANIFICĂRII ACȚIUNILOR MILITARE ÎN CONTEXTUL AFIRMĂRII CAPACITĂȚII DE REZILIENȚĂ ÎN MEDIUL SOCIETAL CONTEMPORAN

Colonel dr. Daniel ROMAN

Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București

Stările de securitate și de siguranță în îndeplinirea rolurilor componentelor instituționale ale unui stat reprezintă caracteristica esențială a oricărei societăți contemporane. Pentru înțelegerea complexului de amenințări și vulnerabilități, precum și a dinamicii de manifestare a acestora în generarea situațiilor de criză, se impune o abordare convergentă (comprehensive approach) a factorilor de forță proprii domeniilor societale: politic/diplomatic, militar, economic, social, infrastructuri critice, informații și de mediu.

În acest context, afirmarea capacității de reziliență în mediul societal contemporan are loc în perspectiva contributivității tuturor factorilor de forță în baza unei planificări interinstituționale eficiente și a unei participări proactive a acestora. Ca urmare a specificului fiecărui domeniu societal în parte, înțelegerea situației poate avea loc în coordonate diferite, fapt ce determină dificultăți în elaborarea prognozelor privind situațiile de criză și inițierea măsurilor de prevenire și contracarare a acestora. Una dintre soluțiile identificate pentru realizarea unui comportament proactiv al factorilor de forță în situații de criză specifice mediului societal contemporan poate fi formulată în cadrul artei operaționale dedicată planificării acțiunilor militare. Astfel, am considerat oportună extinderea artei operative proprie domeniului militar către celelalte domenii societale și redefinirea capacității de reziliență în mediul societal contemporan aflat în fața noului complex de amenințări și vulnerabilități, precum situația de pandemie COVID-19.

Cuvinte-cheie: planificarea acțiunilor militare, infrastructuri critice, criză, reziliență, securitate societală.

INTRODUCERE – AFIRMAREA CAPACITĂȚII DE REZILIENȚĂ ÎN MEDIUL SOCIETAL CONTEMPORAN

Periodic, statele moderne își definesc propriile strategii naționale de apărare a țării în contextul fondului legislativ și al modificărilor survenite privind stările de securitate și de siguranță în îndeplinirea rolurilor instituționale ale acestora. Mediul societal contemporan este puternic caracterizat de prezența unui complex permanent și specific de amenințări și vulnerabilități, în fața căruia factorii de forță ai domeniilor societale (politic/diplomatic, militar, economic, social, infrastructuri critice, informații și de mediu) sunt solicitați să formuleze soluții de rezolvare (NATO's Military Concept for Defence against Terrorism, 2005). O situație de criză, cum ar fi cea de pandemie COVID-19, are particularitatea de a se manifesta atât în coordonate spațio-temporale, cât, mai ales, în cifre ai indicatorilor societali. Prin *indicatori societali* înțelegem, în principal, parametrii de stare ce definesc existența și funcționarea unei societăți în ansamblul ei, cum ar fi: suprafața teritorială, numărul cetățenilor, formele de organizare a comunităților și structurile instituționalizate ale acestora, complexul de facilități privind asigurarea bunurilor și serviciilor esențiale vieții, sistemul de apărare, ordine publică și siguranță națională/SAOPSN, raporturile și tipologia relațiilor cu alte state, natura și nivelul tranzacțiilor dintre acestea, fondul cultural-istoric al afirmării ca entitate statală și de recunoaștere internațională, alte asemenea repere de identitate statală. Prin intermediul indicatorilor societali și ai valorilor cuantificabile ale acestora pot fi exprimate stările de securitate și de siguranță ale unui stat. Atingerea unor anumite valori de prag ai indicatorilor societali, identificate sau neidentificate în prealabil, poate duce către situația în care unul sau mai multe domenii societale intră în imposibilitatea de funcționare normală, cunoscută și ca o situație de criză pentru domeniul respectiv.

Mediul societal contemporan este puternic caracterizat de prezența unui complex permanent și specific de amenințări și vulnerabilități, în fața căruia factorii de forță ai domeniilor societale (politic/diplomatic, militar, economic, social, infrastructuri critice, informații și de mediu) sunt solicitați să formuleze soluții de rezolvare.

Una dintre caracteristicile esențiale ale unei crize constă în imposibilitatea de predicție și de contracarare oportună a efectelor prin care aceasta se manifestă (Chifu, 2019, p. 16). În acest sens, pentru rezolvarea problemei au fost introduse o serie de concepte specifice fiecărui domeniu societal, astfel încât să fie garantate existența și funcționarea comunității sau a societății în cauză.

Afirmarea capacității de reziliență a unei entități statale rezidă în preluarea conceptului privind păstrarea sau revenirea la însușirile fizico-tehnice-funcționale ale unor obiecte din natură, care, după ce au suferit un șoc și au suportat modificări ale însușirilor care le definesc, își recapătă, prin eforturi proprii, însușirile fizico-tehnice-funcționale. Prin refacerea în totalitate a însușirilor fizico-tehnice-funcționale ale obiectului în cauză se exprimă capacitatea completă de reziliență a acestuia. Similar unui obiect din natură care a suferit un șoc specific și prezintă o capacitate de reziliență prin revenirea la însușirile sale, exclusiv prin eforturi proprii, fiecare domeniu societal poate manifesta o anumită capacitate de reziliență. Prin urmare, reziliența unui domeniu societal reprezintă capacitatea acestuia de a reveni, prin eforturi proprii, la starea dinaintea suferirii unui anumit șoc.

Reziliența unei entități poate fi explicată după modelul unui obiect fizic și, în acest context, am ales un prim experiment, recurgând la un burete ce prezintă anumite proprietăți de dimensiune, formă și culoare. În situația A, buretele suferă un șoc prin acțiunea mecanică bruscă, sub incidența unei lovituri cu un ciocan; în situația B, același burete suferă un șoc termic brusc, sub incidența expunerii acestuia unui dispozitiv cu flacără deschisă. Din analiza celor două situații, A și B, rezultă că același subiect, supus șocurilor, manifestă reziliență diferită, în funcție de natura factorului agresor. În urma experimentului, putem observa că orice subiect manifestă o capacitate de reziliență direct legată de natura factorului agresor.

Apelând la un alt experiment, am supus același burete în condițiile solicitărilor din situațiile A și B, dar schimbând condițiile de aplicare a șocurilor. De data aceasta, pentru a exprima un comportament proactiv, în experimentul A, am acoperit subiectul, înaintea aplicării șocului mecanic, cu o carcasă metalică rezistentă, iar în experimentul B, am suprapus o folie termorezistentă înaintea aplicării șocului cu flacără deschisă. Conchizând, putem spune că, sub aspect întrunit, domeniile

societale, aflate în raporturi de relaționare, ca și obiectele fizice, manifestă capacități de reziliență diferite, în funcție de context și factorii agresori, fapt prin care se vor influența reciproc, în baza însușirilor individuale operaționale. Astfel, constatăm că manifestarea efectelor unor situații de criză va diferi în funcție de capacitățile individuale ale domeniilor, dar, și mai mult, de natura relațiilor dintre acestea. Una dintre observațiile importante pe care o putem identifica se referă la caracterul combativ specific fiecărui domeniu societal, în sensul în care entitățile proprii domeniilor sunt proiectate să interacționeze cu mediul exterior, în baza însușirilor fizico-tehnice-funcționale specifice. Fiecare domeniu societal interconectat, similar figurii nr. 1, interacționează cu mediul său de referință și, în același

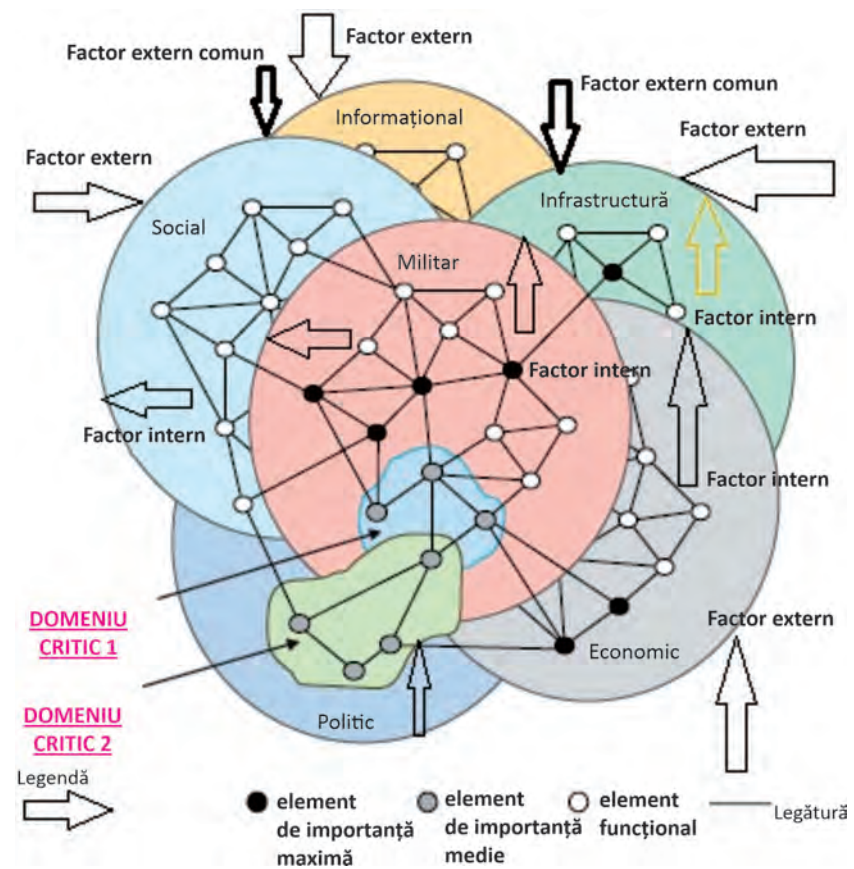

Figura nr. 1: Reprezentare grafică a legăturilor de interdependență între domeniile societale, sub acțiunea factorilor de influență (Dincovici, 2014, p. 89)

Sub aspect întrunit, domeniile societale, aflate în raporturi de relaționare, ca și obiectele fizice, manifestă capacități de reziliență diferite, în funcție de context și factorii agresori, fapt prin care se vor influența reciproc, în baza însușirilor individuale operaționale. Astfel, constatăm că manifestarea efectelor unor situații de criză va diferi în funcție de capacitățile individuale ale domeniilor, dar, și mai mult, de natura relațiilor dintre acestea.

În situația de pandemie COVID-19, de exemplu, factorii agresori nu sunt limitați la manifestarea virusului SARS-CoV-2, care, desigur, reprezintă principalul factor responsabil pentru pandemie, dar nu singurul. Ca urmare a legăturilor de rețea între domeniile societale și a geometriei intrărilor și ieșirilor în baza relațiilor dintre acestea, afectarea domeniilor societale devine una mult mai amplă și mult mai subtilă.

timp, stabilește relații de tip noduri și legături de rețea cu celelalte domenii societale (Ibid.). Dimensiunile și geometriile realizate pentru o astfel de rețea sunt într-o permanentă dinamică, influențată de numărul, caracteristicile și intensitatea factorilor agresori, interni sau externi fiecărui domeniu societal. În situația de pandemie COVID-19, de exemplu, factorii agresori nu sunt limitați la manifestarea virusului SARS-CoV-2, care, desigur, reprezintă principalul factor responsabil pentru pandemie, dar nu singurul. Ca urmare a legăturilor de rețea între domeniile societale și a geometriei intrărilor și ieșirilor în baza relațiilor dintre acestea, afectarea domeniilor societale devine una mult mai amplă și mult mai subtilă (Barabasi, 2017, pp. 3-25).

Pentru decodificarea afectărilor în urma manifestării situațiilor de pandemie proprii fiecărui domeniu societal, consider că este necesară adoptarea acelor concepte de *securitate* și *siguranță* specifice domeniilor societale care întrebunțează noțiunea de *agresor* sau de *inamic*, ca în domeniul societal militar. Conceptul de *securitate* centrat în jurul noțiunii de *inamic* este propriu artei operative specifice domeniului militar. Dar, arta operativă nu are integrat termenul de *reziliență* și, prin urmare, putem specula o astfel de situație prin realizarea transferului de know-how între domeniile societale, în special pentru rezolvarea situației de criză pe fond de pandemie COVID-19. Integrarea termenului de *reziliență* în cadrul artei operative presupune elaborarea acelor scenarii de amenințare specifice domeniului societal al infrastructurii critice. În baza acestor scenarii, protecția infrastructurilor critice se realizează prin adoptarea unui comportament proactiv și, implicit, prin adoptarea noțiunii, pot avea loc transformări ale mecanismului de producere a estimărilor de situații¹. (Leaua, Ardeleanu, 2014, pp. 145-148).

Complexitatea și multitudinea legăturilor realizate între domeniile societale au făcut ca mediul societal contemporan să devină unul dintre cele mai dificile medii de decodificat (Stanciu, 2016, pp. 28-35). Afirmarea capacității de reziliență într-un domeniu societal devine dependentă de afirmarea capacității de reziliență a tuturor celorlalte domenii societale cu care este interconectat, fapt realizabil prin aplicarea

¹ Estimarea de situație este o noțiune specifică artei operaționale.

artei operative în perspectiva planificării acțiunilor militare, în baza a patru direcții principale:

- înțelegerea problemei operaționale în context societal;
- înțelegerea cuprinzătoare, sub aspect sistemic, a rolurilor factorilor de forță proprii domeniilor societale;
- dezvoltarea abordării operaționale întrunite în rețea pentru elaborarea și implementarea soluțiilor de rezolvare a situației de criză;
- redefinirea problemei operaționale, dacă modificările situației o impun.

Prin adoptarea propunerii de afirmare a capacității de reziliență în mediul societal contemporan în cadrul artei operative, suprapunem cel puțin două domenii societale: domeniul militar și domeniul infrastructurilor critice.

ÎNȚELEGEREA PROBLEMEI OPERAȚIONALE ÎN CONTEXTUL MEDIULUI SOCIETAL ELABORAT

Descrierea legăturilor aflate într-o dinamică permanentă a nodurilor de rețea proprii domeniilor societale reprezintă acea decodificare a mediului societal contemporan ce stă la baza înțelegerii problemei operaționale în context societal (Stephen, 1990). Planificarea acțiunilor militare în condiții de criză, similar pandemiei COVID-19, nu poate fi limitată la îndeplinirea scopului direct al acțiunilor militare într-o situație de conflict militar. Acest lucru este susținut cu atât mai mult prin faptul că normele și conceptele de bază orientează întrebunțarea forței militare și cuprind gama întreagă de operații pe timp de pace, în situații de criză și la război (F.T.-1, 2017, p. 5). În cadrul abordării cuprinzătoare, în concepția NATO, toate instituțiile responsabile în gestionarea unei crize trebuie să asigure o înțelegere comună a obiectivelor și a stării finale dorite. Acest fapt implică, în baza legăturilor interinstituționale, o proiecție unitară a capacității de reziliență comună. Ca urmare a dinamicii relațiilor stabilite (*figura nr. 1*), afirmarea capacității de reziliență comună nu poate fi suma tuturor capacităților de reziliență a domeniilor societale interconectate. Conceptul de reziliență în domeniul societal al infrastructurilor critice constă în expresia unitară a valorilor parametrilor descrișibili pentru starea de asigurare a cotelor de produse și servicii esențiale vieții,

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Planificarea acțiunilor militare în condiții de criză, similar pandemiei COVID-19, nu poate fi limitată la îndeplinirea scopului direct al acțiunilor militare într-o situație de conflict militar. Acest lucru este susținut cu atât mai mult prin faptul că normele și conceptele de bază orientează întrebunțarea forței militare și cuprind gama întreagă de operații pe timp de pace, în situații de criză și la război.

În acele condiții de siguranță și de securitate proiectate pentru fiecare infrastructură critică (Roman, 2018).

Pentru explicare, voi raporta înțelegerea problemei operaționale în context societal la doar două domenii, cel militar și cel de infrastructuri critice (Directiva 114/2008). Acest fapt deschide o nouă perspectivă a planificării acțiunilor militare, similar situației de pandemie COVID-19, unde, prin aplicarea conceptului NA5CRO (operații de răspuns la criză non-articol 5/NATO), planificarea colaborativă a operațiilor capătă importanță deosebită. Din cauza complexității crizelor contemporane, planificarea acțiunilor în cadrul domeniilor societale nu poate fi pe deplin în concordanță pentru toate domeniile. Manifestarea comportamentului proactiv și stabilirea valorilor de prag pentru afirmarea capacităților de reziliență în cadrul domeniilor societale pot determina acțiuni distructive celorlalte domenii societale, în baza legăturilor de interdependență dintre acestea. Astfel, dezvoltarea unei culturi colaborative în proiectarea capacităților de reziliență între domeniile societale poate fi realizată prin aplicarea artei operative în analiza și reconfigurarea legăturilor de rețea, după modelul expus în figura nr. 2.

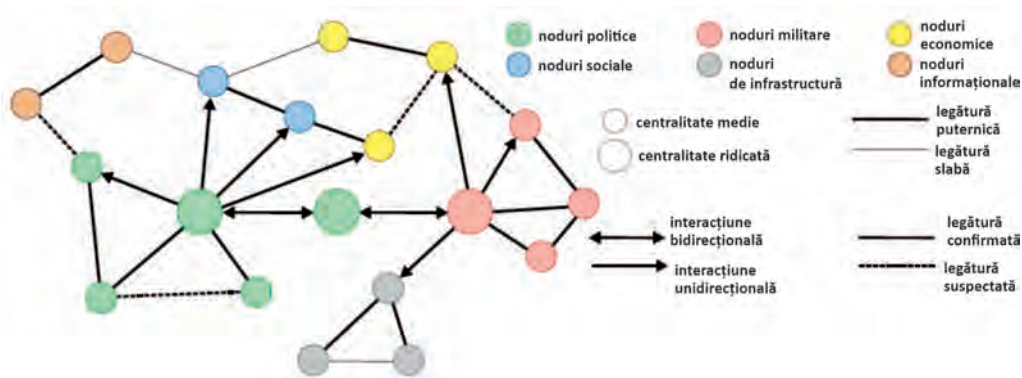

Figura nr. 2: Schemă de exemplificare a geometriei legăturilor de rețea (JP2-01.3, 2014, p. III-45)

Ca urmare a faptului că nu sunt exprimate măsurile și gradul de implementare al acestora în cadrul fiecărui domeniu societal, în parte, în situația producerii unui eveniment negativ cu impact major societal sau de manifestare a unei situații de criză extinsă, cum ar fi pentru modelul de analiză în determinarea geometriei relațiilor dintre domeniile societale din figura nr. 2, soluția expusă nu este suficientă.

În cadrul proiectării sistemelor de securitate și de siguranță specifice domeniului infrastructurilor critice, acestea devin explicite prin nominalizarea valorilor de prag obținute în urma afirmării capacităților de reziliență ale acestora. Comparativ, în cadrul domeniului militar, au loc nominalizări privind valoarea și ponderea criteriilor pentru compararea cursurilor de acțiune ce stau la baza *jocurilor de război*. Suprapunerea conceptuală a afirmării capacităților de reziliență, în contextul jocurilor de război în efortul de obținere a soluțiilor viabile pentru contracararea acțiunilor unui inamic sau a efectelor unei crize aflate în desfășurare, aduce în prim-plan nevoia unei noi perspective a planificării acțiunilor militare.

Înțelegerea cuprinzătoare a mediului operațional societal reprezintă cheia determinărilor în desenarea legăturilor de rețea și a naturii acestor legături, fapt pentru care, în fundamentarea lor, planificatorii militari exprimă și detaliază conceptele militare în termeni inteligibili partenerilor civili atât din domeniul protecției infrastructurilor critice, cât și din celelalte domenii societale, iar aceștia, la rândul lor, procedează, în aceeași manieră, cu partenerii lor militari. Avantajul unei asemenea abordări de relaționare între domeniile societale produce o analiză continuă a mediului operațional societal în care sunt evaluate consecințele reale ale acțiunilor militare, dar și ale celorlați actori, contribuind, astfel, la adoptarea întregului proces de contracarare a efectelor crizei aflate în desfășurare (Moștoflei, Alexandrescu, Bogzeanu, 2009, pp. 3-7). În baza legăturilor de rețea, conform analizei din figura nr. 2, pot fi anticipate și identificate legăturile dintre acțiuni și efecte, în special efectele de ordin doi și trei, care, analizate în punctele de evaluare stabilite în cadrul planificării operațiilor, imprimă un nou flux de acțiuni și valori reale corectate și corelate cu rezultatele afirmării capacităților de reziliență ale domeniilor societale implicate. În opinia mea, înțelegerea cuprinzătoare a mediului operațional societal în maniera descrisă pe baza legăturilor existente în figura nr. 2 poate fi considerată una dintre măsurile obligatorii pentru toate forurile decizionale, la nivelul fiecărui domeniu societal. În formularea punctelor de referință în cadrul strategiilor naționale de apărare ale statelor din NATO și UE, consolidarea rezilienței și reducerea vulnerabilităților reclamă acțiuni în consens, bazate pe o concepție multidimensională flexibilă și pe o perspectivă amplă, de tip sistemic, în care riscurile asociate efectelor de criză sunt abordate în mod întrunit.

În formularea punctelor de referință în cadrul strategiilor naționale de apărare ale statelor din NATO și UE, consolidarea rezilienței și reducerea vulnerabilităților reclamă acțiuni în consens, bazate pe o concepție multidimensională flexibilă și pe o perspectivă amplă, de tip sistemic, în care riscurile asociate efectelor de criză sunt abordate în mod întrunit.

DEZVOLTAREA ABORDĂRII OPERAȚIONALE ÎNTRUNITĂ ÎN REȚEA PENTRU ELABORAREA ȘI IMPLEMENTAREA SOLUȚIILOR DE REZOLVARE A UNEI SITUAȚII DE CRIZĂ

Eforturile specialiștilor din sfera securității și siguranței în păstrarea sau revenirea la însușirile fizico-tehnice-funcționale ale domeniilor societale sau ale componentelor acestora constau în elaborarea de prognoze privind evoluția unor situații negative, cu impact distructiv. Una dintre soluțiile pertinente la această solicitare poate fi dezvoltarea unei abordări operaționale întrunită în rețea. Această abordare, în varianta afirmării capacității de reziliență în mediul societal contemporan, poate fi organizată în mai multe etape, astfel:

- analiza factorilor critici, respectiv centralizarea valorilor de prag ai parametrilor descriabili de stare și de funcționare pentru fiecare domeniu societal, în parte;
- desenarea legăturilor între domeniile societale, respectiv între componentele acestora, în baza dependențelor între intrările și ieșirile acestora (totalitatea bunurilor și serviciilor realizate);
- întocmirea și elaborarea individuală a scenariilor de amenințare în cadrul fiecărui domeniu societal, în baza factorilor de agresiune identificați și a vulnerabilităților proprii cunoscute;
- elaborarea întrunită a scenariilor de amenințare pentru domeniile societale interconectate, conform diagramelor de relații (*figura nr. 1*);
- proiectarea și implementarea măsurilor individuale și comune destinate prevenirii materializării situațiilor negative cu impact distructiv (comportament proactiv);
- proiectarea și implementarea protocoalelor și procedurilor individuale și comune destinate limitării și neutralizării efectelor și consecințelor de nivel unu, doi și trei, în cazul materializării situațiilor negative cu impact distructiv (comportament reactiv);
- verificarea și validarea tuturor proiectelor privind arhitectura de rețea, modificarea geometriei acesteia în cazul schimbării condițiilor de mediu societal, ori de câte ori situația o impune.

Pentru formularea algoritmului de abordare operațională întrunită în rețea, am plecat de la proiectarea analizei de mediu operațional specific planificării acțiunilor militare, unde am introdus principiile

Pentru formularea algoritmului de abordare operațională întrunită în rețea, am plecat de la proiectarea analizei de mediu operațional specific planificării acțiunilor militare, unde am introdus principiile de proiectare a sistemelor de securitate și de siguranță specifice domeniului infrastructurilor critice pentru afirmarea capacităților de reziliență ale acestora.

de proiectare a sistemelor de securitate și de siguranță specifice domeniului infrastructurilor critice pentru afirmarea capacităților de reziliență ale acestora. Așa cum am arătat, este importantă înțelegerea capacității de reziliență a unui domeniu societal. Acest lucru l-am exemplificat prin abordarea domeniului societal similar unui obiect din natură, caz în care afirmarea rezilienței unei entități este direct legată de însușirile fizico-tehnice-funcționale ale subiectului, de posibilitățile exclusive ale acestuia, de natura factorului agresiv și durata acțiunii acestuia, de contextul materializării șocului și, nu în ultimul rând, de influența măsurilor adoptate ținând cont de comportamentul proactiv al subiectului.

Implementarea soluțiilor de rezolvare a unei situații de criză reprezintă etapa cea mai dificilă și costisitoare, în același timp, lucru determinat prin faptul că situațiile de criză solicită o abordare dezvoltată în integralitatea acestora, adică *sisteme de analiză complexe* (Wade, 2016). Arta operațională specifică domeniului de planificare a acțiunilor militare, ca urmare a caracterului imprezibil al inamicului/factorului agresor și a condițiilor de mediu, se află într-o continuă dinamică și recomandă *designul operațional* ca cea mai adecvată metodă de lucru. Abordarea bazată pe design operațional reprezintă o provocare, în sensul stabilirii acelei autorități investite cu alegerea cursului de acțiune optim. La nivel de stat, instituțiile politice aflate la guvernare fac politica-cheie a modului de gestionare a resurselor ce susțin soluțiile de contracarare a efectelor și a consecințelor unei situații de criză. În baza politicii de gestionare a resurselor de orice fel, acestea imprimă noi configurații de rețea și, prin urmare, se stabilesc noi legături de rețea sau altele sunt suspendate definitiv ori temporar. Din contextul transformării legăturilor de rețea (*figura nr. 3*), rezultă faptul că designul operațional are un dublu rol în alegerea soluțiilor de contracarare a efectelor unei crize.

În primă fază, prin design operațional sunt exprimate situația curentă și direcția de evoluție a mediului societal, prin natura legăturilor dintre domeniile societale. Cel de al doilea rol al designului operațional este de instrument de corectare a direcției de evoluție a situației generale atât prin intervenția asupra fiecărui domeniu societal, cât și prin transformarea legăturilor dintre domeniile societale. Una dintre

Implementarea soluțiilor de rezolvare a unei situații de criză reprezintă etapa cea mai dificilă și costisitoare, în același timp, lucru determinat prin faptul că situațiile de criză solicită o abordare dezvoltată în integralitatea acestora, adică sisteme de analiză complexe.

observațiile importante este că o criză, ca și un „organism viu”, se va comporta după o anumită logică, aidoma unui for decident care își urmărește scopurile, similar acțiunilor unui inamic decodificat prin intermediul artei operative. Prin urmare, o situație de criză, cum ar fi cea de pandemie COVID-19, poate fi contracarată eficient dacă se cunosc legile de manifestare ale acesteia, un lucru deloc străin specialiștilor din sfera securității și siguranței domeniilor societale (Seiple). Astfel se explică, în cazul pandemiei, soluția de izolare, la început, pentru împiedicarea răspândirii virusului și nu cea de contracarare prin aplicarea unui vaccin, deși acesta nu restricționează libertatea de contact social.

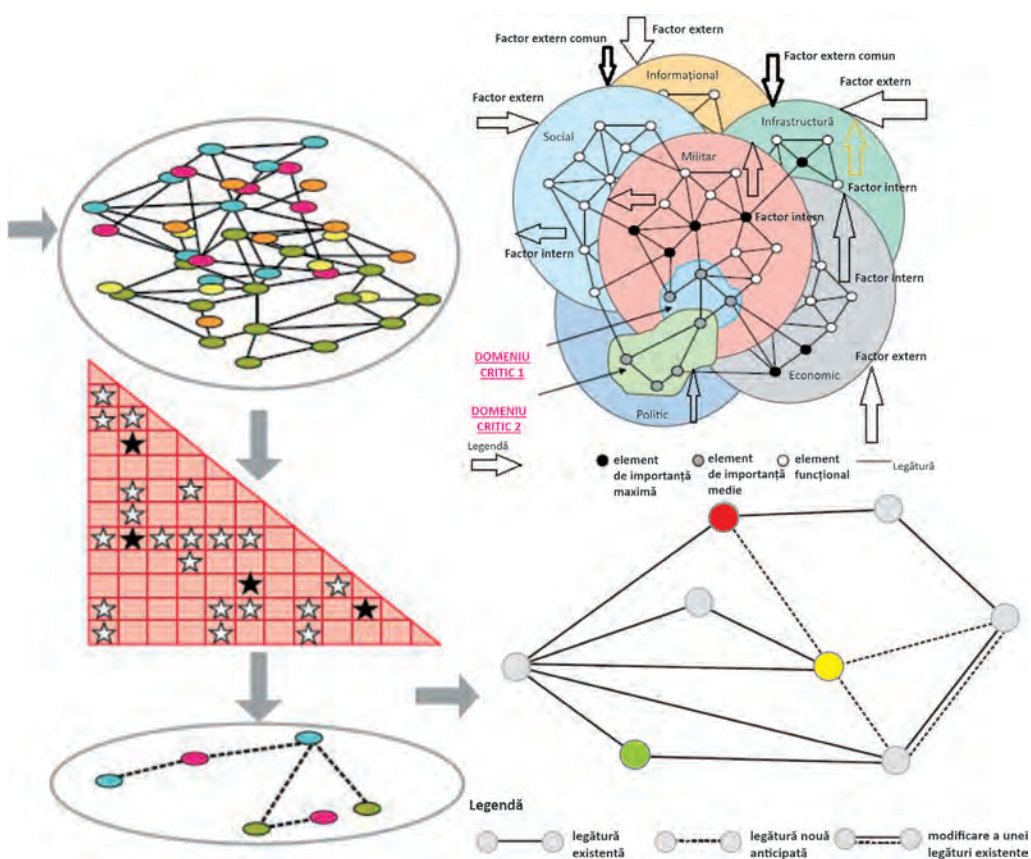

Figura nr. 3: Schema transformărilor la nivel de rețea în mediul societal, în urma deciziilor factorilor responsabili de alocare a resurselor (În concepție proprie, varianta integrată după [1] JP2-01.3 Joint Intelligence Preparation of the Operational Environment, 2014, figura V-2, figura III-14, figura V-4.)

Problema pe care arta operativă o descoperă în urma afirmării capacității de reziliență în mediul societal contemporan, din perspectiva planificării acțiunilor militare, constă în evidențierea fragilității legăturilor realizate între domeniile societale și consolidarea acestora prin măsuri de corecție de către forurile decizionale. Cu alte cuvinte, cunoașterea valorilor parametrilor descriptibili pentru fiecare domeniu societal, respectiv a naturii legăturilor dintre acestea, poate duce la identificarea direcțiilor de manifestare a unei crize aflate în desfășurare sau de identificare cu privire la formarea unor noi crize, de altă natură, mult mai profunde și mult mai periculoase pentru societate. Operaționalizarea lucrului de planificare privind legăturile interinstituționale între domeniile societale în baza estimărilor de situație (noțiune specifică planificării acțiunilor militare) contribuie în mod substanțial la elaborarea deciziilor la nivelul fiecărui for de răspundere, fapt ce reprezintă punctul hotărâtor în construirea abordării operaționale întrunită în rețea. În acest sens, implementarea practică a aparatului teoretic din zona planificării acțiunilor militare presupune proiectarea și elaborarea unei rețele de tip colaborativ între forurile decidente, după modelul conexiunilor între domeniile societale, similar funcționării platformelor de alertă specifice infrastructurilor critice pe fundamentul artei operative. Avantajul operaționalizării pe care am propus-o constă în realizarea condițiilor necesare elaborării prognozelor privind situațiile de criză și inițierea măsurilor de prevenire și contracarare a acestora.

Dezvoltarea abordării operaționale întrunită în rețea poate fi punctul de plecare în elaborarea și implementarea soluțiilor de rezolvare a unei situații de criză. Acest lucru este posibil după modelul specific procedurilor din sfera protecției infrastructurilor critice, aplicabil și în situația de pandemie COVID-19. Astfel, pentru restabilirea condițiilor de funcționare în cadrul parametrilor proiectați, fiecare domeniu societal afectat de pandemie va declanșa procedurile proprii de afirmare a capacității de reziliență și, implicit, va determina o modificare a geometriei legăturilor de rețea între toate domeniile societale. Această modificare poate constitui una dintre cauzele de inițiere ale unor noi situații de criză, mult mai imprevizibile și mai dificil de gestionat. Abordarea operațională întrunită în rețea, ca și în cazul planificării acțiunilor militare, presupune formularea

Cunoașterea valorilor parametrilor descriptibili pentru fiecare domeniu societal, respectiv a naturii legăturilor dintre acestea, poate duce la identificarea direcțiilor de manifestare a unei crize aflate în desfășurare sau de identificare cu privire la formarea unor noi crize, de altă natură, mult mai profunde și mult mai periculoase pentru societate.

Sintagma „război hibrid” poate fi definită ca „un cumul de acțiuni îndreptate în mod planificat pentru producerea efectelor directe sau indirecte de afectare intenționată a legăturilor în rețeaua societală, realizată prin lovirea dispartă a două sau a mai multora dintre domeniile societale, fapt cu impact major direct de rang doi sau trei”.

soluțiilor de rezolvare după modelul cursurilor de acțiune specifice jocurilor de război. Identificarea și gestionarea seturilor de parametri descriptibili pentru fiecare domeniu societal după modelul protecției infrastructurilor critice pentru afirmarea capacității de reziliență contribuie la descrierea cu precizie a poziției fiecărui domeniu societal în rețeaua influențelor (*figura nr. 1*). În urma suprapunerilor fondurilor teoretice ale domeniilor societale – militar și de infrastructuri critice –, au loc noi determinări privind afirmarea capacităților de reziliență. Cu alte cuvinte, există riscul ca, în urma afirmării capacităților de reziliență într-un domeniu societal, acestea să constituie punctul de inițiere a unor noi situații de criză pentru celelalte domenii societale. Astfel, se deschid noi perspective de asimilare teoretică, cu aplicabilitate practică privind fondul problemei de management al riscurilor pentru fiecare domeniu societal.

ÎN LOC DE CONCLUZII – RĂZBOIUL HIBRID

Dificultatea de a identifica, a înțelege și a explica problemele specifice mediului societal contemporan i-a determinat pe specialiștii din sfera securității societale să recurgă la folosirea sintagmei de *război hibrid* (Lehaci, 2019, pp. 78-84). Folosită pe scară largă, expresia rămâne dificil de înțeles în conținutul acesteia și cu atât mai dificilă este formularea perspectivelor de soluționare a unei situații de criză în context societal contemporan. Așa cum am arătat în parcursul acestui articol, justificarea privind natura influențelor între domeniile societale poate fi realizată în baza relațiilor descriptibile după modelul interacțiunilor de rețea. În acest mod, sintagma *război hibrid* poate fi definită ca „un cumul de acțiuni îndreptate în mod planificat pentru producerea efectelor directe sau indirecte de afectare intenționată a legăturilor în rețeaua societală, realizată prin lovirea dispartă a două sau a mai multora dintre domeniile societale, fapt cu impact major direct de rang doi sau trei” (*Ibid.*). Lovirea dispartă a domeniilor societale poate avea loc prin acțiuni de mică intensitate și cu durată nedeterminată, pentru îndeplinirea unor scopuri dificil de identificat și fără a fi nevoie de declanșarea afirmării capacității de reziliență a domeniilor atacate. După modelul protecției infrastructurilor critice, în baza valorilor de prag (minim sau maxim) necesare pentru activarea măsurilor de afirmare a capacității de reziliență, devine imposibil

de identificat și de dovedit atacul deliberat asupra legăturilor societale de rețea. În schimb, prin aplicarea artei operative, pot fi formulate predicții asupra stărilor de fapt exprimate și interpretate prin apropierea valorilor parametrilor descriptibili de zona valorilor de prag. Prin combinarea metodelor specifice de protecție a infrastructurilor critice cu elementele de artă operativă a domeniului planificării acțiunilor militare poate fi obținută o nouă perspectivă asupra naturii războiului hibrid, dar și a fenomenului de criză, cum ar fi pandemia COVID-19. În acest mod, în urma analizei asupra numărului, dar, mai ales, a hărții zonelor afectate, în funcție de intensitatea afectării, pot fi formulate predicții și pot fi elaborate cursuri de acțiune în baza estimărilor de situații pentru identificarea „*comportamentului inamicului*” și a obiectivelor acestuia. Prin suprapunerea *planurilor de afectare* formulate în baza legăturilor între zonele contaminate și a planurilor legăturilor de rețea între domeniile societale, va rezulta o radiografie pertinentă asupra situațiilor viitoare sau a noilor situații de criză de natură diferită celei de pandemie. Planurile de afectare pot fi de natură specifică domeniilor societale interconectate: politic/diplomatic, militar, economic, social, infrastructuri critice, informații și de mediu, iar natura războiului hibrid se poate încadra într-una dintre formele de interacțiune a două dintre domeniile societale.

Combinarea elementelor mecanismelor de afirmare a rezilienței specifice fiecărui domeniu societal interconectat în rețea reprezintă deschiderea unor noi direcții privind posibilitatea de prevenire și de contracarare a unei crize. Eforturile specialiștilor din sfera securității vor migra din jurul punctelor nevralgice ale fiecărui domeniu societal, în parte, către nodurile nevralgice ale legăturilor de rețea stabilite în baza influențelor dintre domeniile societale (*figura nr. 3*). Astfel, putem anticipa posibilitatea proiectării aceluși instrument de analiză și predicție a viitoarelor direcții de manifestare a unei crize aflate în desfășurare și, mai mult, o posibilă schemă de tratament în baza ameliorării situațiilor critice specifice prin doze de compensare a afectărilor pentru fiecare domeniu societal implicat. Cu toate acestea, *războiul hibrid* rămâne unul dintre misterele societății moderne, o provocare puternică la adresa analiștilor, planificatorilor și factorilor decidenți din sfera securității domeniilor societale moderne. În urma operaționalizării estimărilor de situații (din arta operativă)

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Combinarea elementelor mecanismelor de afirmare a rezilienței specifice fiecărui domeniu societal interconectat în rețea reprezintă deschiderea unor noi direcții privind posibilitatea de prevenire și de contracarare a unei crize. Eforturile specialiștilor din sfera securității vor migra din jurul punctelor nevralgice ale fiecărui domeniu societal, în parte, către nodurile nevralgice ale legăturilor de rețea stabilite în baza influențelor dintre domeniile societale.

în cadrul scenariilor de amenințare (protecția infrastructurilor critice), estimăm obținerea unor noi instrumente de lucru și intervenție asupra perspectivei planificării acțiunilor militare, în contextul afirmării capacității de reziliență în mediul societal contemporan.

BIBLIOGRAFIE:

1. Barabasi, A.L. (2017). *Linked: noua știință a rețelelor*. Timișoara: Editura Brumar.
2. Chifu, I. (2019). *Decizia în criză*. București: Editura RAO.
3. Coșcodaru, I., colectiv (2013). *S.M.G./P.F.-5 Doctrina planificării operațiilor în Armata României*. București.
4. Dincovici, C., colectiv (2014). *Manualul privind pregătirea întrunită de informații a mediului operațional*. București.
5. Leaua, L., Ardeleanu, D. (2014). *Protecția infrastructurilor critice – perspective de dezvoltare*. București: Editura Academiei Naționale de Informații.
6. Lehaci, N-T. (2019). *Componeneta intelligence în combaterea amenințărilor de tip hibrid*. București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”.
7. Moștoflei, C., Alexandrescu, G., Bogzeanu, C. (2009). *Managementul consecințelor*. București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”.
8. Robbins, S.R. (1990). *Organizational Theory: Structure, Design, and Applications*, Prentice Hall. New Jersey.
9. Roman, D. (2018). *Protecția infrastructurilor critice în context NA5CRO*, http://ccpic.mai.gov.ro/docs/directiva114_RO.pdf?uri=OJ:L:2008:345:0075:0082:RO:PDF, accesat la 6 septembrie 2020.
10. Seiple, C. *Another perspective on the domestic role of the military in consequence management*, http://wearcam.org/decon/victims_videotaped_trough_decon_line.htm, accesat la 12 septembrie 2020.
11. Stanciu, C. (2016). *Fizionomia operațiilor militare în mediul de securitate contemporan*. București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”.
12. Wade, N.M. (2016). *Counterterrorism, WMD and Hybrid Threat SMARTbook* (Critical infrastructure protection five-step process). The Lightning Press: Lakeland. Florida.
13. Colectiv (2009). *Comunicare a Comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor privind protecția infrastructurilor critice de informație*. Bruxelles.
14. *Council Decizion 2007/124/EC*. Euratom din 12.02.2007, Art. 2, lit. b.
15. *Directiva 2008/114/CE a Consiliului din 8 decembrie 2008 privind identificarea și desemnarea infrastructurilor critice europene și evaluarea necesității de îmbunătățire a protecției acestora*. Bruxelles.

16. F.T.-1. *Doctrina operațiilor Forțelor Terestre* (2017). București.
17. JP2-01.3 *Joint Intelligence Preparation of the Operational Environment* (2014).
18. *Legea nr. 225/2018 pentru modificarea și completarea Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 98/2010 privind identificarea, desemnarea și protecția infrastructurilor critice*. Parlamentul României.
19. *NATO's military concept for defence against terrorism* (2005). Anexa A, <http://www.nato.int/ims/docu/terrorism.htm>, accesat la 28 august 2020.

ADAPTAREA CAPABILITĂȚILOR MILITARE LA CERINȚELE MEDIULUI OPERAȚIONAL – ACTUALITATE ȘI PERSPECTIVE –

Colonel conf.univ.dr. Constantin GRIGORAȘ
Academia Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu”, Sibiu

Realitățile mediului operațional contemporan, care, prin natura actorilor, condițiilor și circumstanțelor, se manifestă într-un spațiu bine definit, influențează direct și fundamental deciziile și modul de utilizare a capabilităților militare. Identificarea caracteristicilor esențiale ale mediului operațional, înțelegerea și anticiparea tendințelor evolutive ale acestor caracteristici sunt condiții esențiale pentru planificatorii militari în vederea proiectării unor operații militare de succes, în care este respectat principiul suficienței întrebuintării forței militare. Evident, schimbările continue din mediul operațional necesită o reacție atât în plan conceptual, cât, mai ales, în cel acțional de adaptare a capabilităților militare și, implicit, a conceptelor operaționale la noile provocări.

În acest context, scurtarea la maximum a duratei de adaptare a strategiilor, doctrinelor, tacticilor, tehnicilor și procedurilor utilizate în acțiunile militare devine imperativă și trebuie să fie, în același timp, și anticipativă, iar utilizarea unor instrumente științifice pentru realizarea unei corelații adecvate între structura de forțe și misiuni devine o necesitate, fără echivoc.

Cuvinte-cheie: mediu operațional, planificare, operații militare, capabilități militare, concepte operaționale.

INTRODUCERE

Provocările mediului operațional actual, complex prin prisma numeroaselor variabile și subvariabile care îl caracterizează, generează schimbări majore în plan conceptual și acțional privind întrebuintarea forțelor militare pentru soluționarea conflictelor. Acest fenomen necesită o reacție pe măsură nu numai în plan tehnologic, ci, mai ales, în planul leadership-ului militar, care trebuie să promoveze cele mai eficiente soluții prin care se poate contracara chiar și avantajul tehnologic al adversarului.

Mediul internațional de securitate se află într-o continuă schimbare. Noi amenințări la adresa spațiului euroatlantic apar tot mai frecvent, iar Alianța Nord-Atlantică, Uniunea Europeană, Organizația Națiunilor Unite, Organizația de Securitate și Cooperare pentru Europa, dar și alte organizații, ce au ca principală atribuție apărarea securității și crearea unui mediu de securitate stabil, duc o luptă continuă cu aceste amenințări.

Asigurarea succesului acestei lupte se poate realiza prin înțelegerea mediului operațional, care devine din ce în ce mai activ pe fondul profundelor schimbări din mediul politic, social, economic al ultimelor decenii și al tehnologiilor avansate, care creează noi provocări pentru toate forțele cu responsabilități în domeniul apărării și securității naționale, regionale și globale. Mediul operațional actual pare mai ambiguu și mai complex ca niciodată, iar metodele tradiționale de instruire și de acțiune ale armatei necesită o nouă abordare.

Caracteristicile mediului operațional, generate de numeroase variabile și subvariabile interconectate care includ și relațiile și interacțiunile dintre ele, influențează major maniera de desfășurare a acțiunilor militare și, de aceea, constituie un element primordial de analiză pentru planificatorii militari.

Tendențele din mediul operațional actual, fundamentate pe analiza conflictelor ultimelor decenii, determină o nouă abordare cu privire la dezvoltarea capabilităților militare, la procesul de planificare,

Mediul internațional de securitate se află într-o continuă schimbare. Noi amenințări la adresa spațiului euroatlantic apar tot mai frecvent, iar Alianța Nord-Atlantică, Uniunea Europeană, Organizația Națiunilor Unite, Organizația de Securitate și Cooperare pentru Europa, dar și alte organizații, ce au ca principală atribuție apărarea securității și crearea unui mediu de securitate stabil, duc o luptă continuă cu aceste amenințări.

Viitorul mediu operațional necesită adaptare din partea armatei în plan operațional. Trebuie formați lideri agili și inovativi, capabili să conducă întreg spectrul de operații militare. Cunoașterea caracteristicilor viitorului mediu operațional și înțelegerea modului în care acesta evoluează reprezintă fundamentul pentru dezvoltarea unor capacități și a unor programe de instruire adecvate.

organizare și desfășurare a acțiunilor militare și la modalitățile de obținere a victoriei în noile condiții impuse de realitățile câmpului de luptă.

Prezentul articol se dorește o bază de plecare pentru elucidarea complexității provocărilor actuale și pe termen scurt, care să permită dezvoltarea capacităților necesare contracarării amenințărilor identificate și realizarea unei combinații corecte între sistemele de capacități și procesul de instruire a forțelor. Un astfel de sistem trebuie să fie bine adaptat la mediul operațional, în care forțele își desfășoară activitatea, și să răspundă nevoilor reale ale acestora.

Un lucru este sigur, viitorul mediu operațional necesită adaptare din partea armatei în plan operațional. Trebuie formați lideri agili și inovativi, capabili să conducă întreg spectrul de operații militare. Cunoașterea caracteristicilor viitorului mediu operațional și înțelegerea modului în care acesta evoluează reprezintă fundamentul pentru dezvoltarea unor capacități și a unor programe de instruire adecvate. Garanția succesului depinde de construirea și operaționalizarea unor forțe capabile să acționeze în orice mediu, lucru foarte greu de realizat.

Succesul se adresează celor care stăpânesc abilitățile necesare pentru a acționa, a reacționa și a se adapta cu viteză și creativitate. Inamicii învață rapid și se pot schimba, uneori întâmplător și incomplet, ceea ce face dificilă combaterea „noilor” abilități. Adversarii vor continua să fie adaptați în ceea ce privește utilizarea tuturor surselor de putere disponibile. De aceea, este foarte important ca, pe baza înțelegerii corecte și profunde a provocărilor generate de mediul operațional, pentru contracararea noilor amenințări, să găsim cele mai eficiente soluții pentru proiectarea/dimensionarea eficientă a capacităților militare care vor fi angajate în conflict sau exploatarea la maximum a celor avute la dispoziție, într-o concepție unitară și prin adoptarea unui leadership adecvat noilor amenințări.

În acest context, formarea unor lideri agili și inovativi, capabili să adapteze tacticile, tehnicile și procedurile la cerințele mediului operațional contemporan, devine o prioritate care-și va găsi esența în programe de instruire adecvate. Desigur, garanția succesului în luptă trebuie consolidată prin dezvoltarea unor capacități militare pe măsura noilor misiuni.

Pentru analiza mediului în care se desfășoară acțiunile militare, variabilele operaționale descriu cel mai bine pentru comandanți contextul derulării operațiilor, aceștia având posibilitatea să identifice și să ia în considerare dinamica evoluției acestora pentru a-și crea o imagine de ansamblu asupra situației și a acționa în consecință. Prin utilizarea unor metode de analiză ale mediului operațional corect identificate, comandanții au posibilitatea să elaboreze o concepție de întrebuințare a capacităților militare prin care, cu efort minim și eficacitate mare, să-și asigure succesul.

Actualmente, acțiunile tactice evidențiază importanța deosebită în relația câmp – caracteristici – cerințe și necesitatea unei continue adaptări la provocările mediului operațional de confruntare. Misiunile caracterizate de complexitate impun structurilor acționale dispunerea de posibilități reale și multiple pentru o reală autonomie acțională, perfecționarea permanentă, care vizează suplețea, manevrabilitatea, ritmul înalt de acțiune, capacitatea acționării întrunit sau modular, mobilitatea cu un statut asemănător unităților de elită, putând fi folosite atât în confruntarea modernă, cât și în ciocnirile teritoriale. Creșterea coeziunii structurilor tactice și a eficienței acestora în luptă sunt efectele tehnologiilor avansate ce vin în sprijinul înzestrării unor efective mici, dar foarte mobile, cu toate mijloacele necesare realizării, independent și izolat, a unor misiuni de luptă plasate în spectrul de referință al mediului operațional modern.

IMPORTANȚA ANALIZEI MEDIULUI OPERAȚIONAL ÎN PROIECTAREA ACȚIUNILOR MILITARE

Mediul internațional de securitate se află într-o continuă schimbare, iar mediul operațional de astăzi prezintă provocări pentru armată semnificativ mai periculoase și mai ample decât cele întâlnite în Irak și Afganistan. Principalele puteri regionale precum Rusia, China, Iran și Coreea de Nord încearcă în mod activ să obțină un avantaj strategic. Aceste națiuni și alți adversari sunt capabili să limiteze libertatea de acțiune a SUA în spațiul aerian, terestru, maritim, cosmic și cyberspace și să reducă influența Statelor Unite în zonele critice ale lumii (Grigoraș, 2017, p. 7).

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Acțiunile tactice evidențiază importanța deosebită în relația câmp – caracteristici – cerințe și necesitatea unei continue adaptări la provocările mediului operațional de confruntare. Misiunile caracterizate de complexitate impun structurilor acționale dispunerea de posibilități reale și multiple pentru o reală autonomie acțională, perfecționarea permanentă, care vizează suplețea, manevrabilitatea, ritmul înalt de acțiune, capacitatea acționării întrunit sau modular, mobilitatea cu un statut asemănător unităților de elită, putând fi folosite atât în confruntarea modernă, cât și în ciocnirile teritoriale.

Pentru a realiza o pregătire eficientă a acțiunilor militare ca răspuns la provocările de la începutul mileniului, este necesar ca natura fundamentală a planificării și planurilor să fie analizată în profunzime. Prin urmare, planificatorul trebuie să aibă o înțelegere multilaterală a obiectivelor mediului operațional și a caracteristicilor procesului de planificare, precum și a obiectului și trăsăturilor produselor finale ale planificării.

Publicația comună aliată AJP-5 (Doctrina aliată comună pentru planificarea la nivel operațional/Operational Planning Process/OPP) definește „*planificarea operațiunilor militare la nivel strategic, operațional și/sau tactic pentru proiectarea, desfășurarea și susținerea campaniilor și operațiuni majore*”. Conform AJP-5, există opt etape de bază ale OPP, în timpul cărora comandantul și personalul său dezvoltă planul operațional de realizare a unei operații militare. Pasul 1 – Inițierea procesului de planificare și pasul 2 – Probele și analiza misiunii, care sunt cele mai frecvente perioade de timp în care se utilizează în mod intenționat *conceptele operaționale de proiect/ODC*. În acești doi pași, ca parte a întregului proces de planificare, are loc proiectarea operațională (NATO Standardization Office, mai 2019, p. 63).

Proiectarea operațională este un proces creativ, în timpul căruia este concepută ideea de bază a comandantului (viziunea) – cum se va desfășura operațiunea, ce condiții militare trebuie create în zona operațională pentru atingerea obiectivelor strategice, modul în care aceste activități trebuie organizate în timp, în spațiu și ca scop pentru realizarea acestor condiții și ce capacități și resurse militare pot fi utilizate pentru a răspunde acestor condiții. Nucleul acestui proces de proiectare operațională este implementarea creativă a unor instrumente care sunt, cel mai adesea, denumite *concepte operaționale de proiect*.

Proiectarea operațională permite comandantului și personalului să observe situația din mediul de operare din mai multe perspective. Permite, de fapt, crearea unei strategii de idei pentru a efectua schimbări în situația actuală în ceea ce privește atingerea stării finale dorite. Acest lucru nu se poate realiza fără o cunoaștere profundă a mediului operațional de confruntare.

Mediul operațional este combinația condițiilor, a circumstanțelor și a influențelor care vor determina utilizarea forțelor militare și vor ajuta

comandantul unității să ia decizii. Un mediu operațional constă din numeroase variabile și subvariabile interconectate, care vor include și relațiile și interacțiunile dintre ele.

Comandanții de la toate nivelurile au propriile medii operaționale pentru operațiile specifice din zonele de responsabilitate. Un mediu operațional pentru orice operație specifică va cuprinde mai mult decât variabilele care interacționează, care există într-o anumită zonă fizică. De asemenea, implică influențe interconectate din perspectiva globală sau regională (de exemplu, politică și economie), care afectează condițiile în care se desfășoară operațiile. Astfel, fiecare mediu operațional al unui comandant face parte din mediul operațional al unui comandant superior.

Planificatorii militari descriu condițiile unui mediu operațional din punct de vedere al variabilelor operaționale. Variabilele operaționale sunt acele aspecte ale unui mediu operațional, atât militar, cât și nonmilitar, care pot diferi de la o zonă operațională la alta și pot afecta operațiile militare. Ele descriu nu numai aspectele militare ale unui mediu operațional, ci și influența populației asupra acestuia.

Progresele tehnologice avansate de astăzi au un impact semnificativ asupra mediului operațional, deoarece toți factorii menționați sunt supuși atacului prin mijloace fizice, mijloace cibernetice, mijloace electronice sau o combinație a acestora. În acest context, adaptabilitatea este foarte importantă, întrucât, odată cu evoluția tehnologiei, capacitățile militare care funcționează după un „*model vechi*” nu mai corespund caracteristicilor mediului operațional, în continuă schimbare.

Mediile operaționale includ considerații la nivelurile strategic, operativ și tactic ale războiului. La *nivel strategic*, liderii dezvoltă o idee sau un set de idei pentru folosirea instrumentelor de putere națională (diplomatică, informațională, militară și economică) într-un mod sincronizat și integrat, pentru a atinge obiectivele naționale. *Nivelul operativ* leagă angajarea tactică a forțelor la nivel național și internațional și obiectivele strategice militare, cu accent pe proiectarea, planificarea și executarea operațiilor, folosind arta operativă. *Nivelul tactic* al războiului implică angajamentul ordonat al forțelor în raport cu adversarul. Aceste trei niveluri ajută comandanții să realizeze un aranjament logic al forțelor, să aloce resurse și să atribuie

Variabilele operaționale sunt acele aspecte ale unui mediu operațional, atât militar, cât și nonmilitar, care pot diferi de la o zonă operațională la alta și pot afecta operațiile militare. Ele descriu nu numai aspectele militare ale unui mediu operațional, ci și influența populației asupra acestuia.

Proiectarea operațională este un proces creativ, în timpul căruia este concepută ideea de bază a comandantului (viziunea) – cum se va desfășura operațiunea, ce condiții militare trebuie create în zona operațională pentru atingerea obiectivelor strategice, modul în care aceste activități trebuie organizate în timp, în spațiu și ca scop pentru realizarea acestor condiții și ce capacități și resurse militare pot fi utilizate pentru a răspunde acestor condiții.

sarcini bazate pe obiective strategice, informații despre condițiile din mediul lor operațional.

Tendențe majore, cum ar fi globalizarea, urbanizarea, progresele tehnologice și existența statelor subdezvoltate, constituie factori de influență asupra mediului operațional. Dar, aceste tendințe pot crea instabilitate și pot contribui la crearea unui mediu de conflict persistent.

Conflictul persistent este confruntarea prelungită dintre stat, nonstat și actorii individuali dispuși să folosească violența pentru atingerea scopurilor politice și ideologice. Într-un astfel de mediu operațional, comandanții trebuie să caute și să exploateze oportunități de succes. Ei trebuie să înțeleagă natura dinamică a fiecărui mediu operațional. Experiența anterioară în cadrul unei operațiuni similare nu este întotdeauna suficientă pentru a garanta succesul unei viitoare misiuni într-un mediu operațional diferit.

Înțelegerea modului în care se manifestă amenințările din diferite domenii ale puterii unui stat îi ajută pe comandanți să identifice (sau să creeze), să profite și să exploateze propriile lor oportunități în timpul unei operații militare. Tehnologia informațională modernă face ca mediul informațional, care include spațiul cibernetic și spectrul electromagnetic, să fie indispensabil operațiunilor militare. Mediul de informare este utilizat de persoane, organizații și sisteme care colectează, procesează, diseminează sau acționează pe baza informațiilor. Este o parte esențială a oricărui mediu operațional și va fi, în același timp, disputată și contestată în timpul operațiilor. Toți actorii din mediul de informare – inamici, prieteni, ostili sau neutri – sunt vulnerabili la atacurile fizice, psihologice, cibernetice sau electronice.

Două medii operaționale nu sunt la fel. Un mediu operațional este format din mai multe relații și interacțiunile dintre variabilele interdependente. Modul în care entitățile și condițiile interacționează într-un mediu operațional este, adesea, dificil de înțeles și necesită o analiză continuă.

Un mediu operațional evoluează continuu ca urmare a complexității interacțiunii umane și a modului în care oamenii învață și se adaptează. Acțiunile oamenilor schimbă acel mediu. Unele modificări sunt anticipate, în timp ce altele nu sunt. Unele schimbări sunt imediate și evidente, în timp ce alte schimbări evoluează în timp sau sunt extrem de dificil de detectat.

Caracterul complex și dinamic al unui mediu operațional face dificilă determinarea relației dintre cauză și efect și contribuie la fricțiunea și incertitudinea inerente operațiunilor militare. Comandanții trebuie să-și evalueze în permanență mediile operaționale și să-și reevalueze ipotezele.

Mediul operațional evoluează pe măsură ce fiecare operație progresează. Liderii armatei utilizează variabile operaționale pentru a analiza și a înțelege un mediu operațional specific și pentru a folosi variabilele misiunii în scopul concentrării asupra elementelor specifice în timpul analizei misiunii.

Pentru fiecare operație, amenințările reprezintă o parte fundamentală a mediului operațional. O amenințare este orice combinație de actori, entități sau forțe care au capacitatea și intenția de a influența negativ forțele militare sau interesele naționale. Amenințările pot include indivizi, grupuri de persoane (organizate sau neorganizate), forțe paramilitare sau militare, state-națiune sau alianțe naționale. Comandanții și personalul trebuie să înțeleagă felul în care amenințările actuale și potențiale le influențează organizarea, echiparea, instrucția și modul de angajare a forțelor în luptă. Aceștia trebuie să identifice, să monitorizeze și să evalueze permanent amenințările pe măsură ce acestea se adaptează și se schimbă în timp.

În general, diferiții actori din orice zonă operațională pot fi calificați drept inamici, adversari, neutri sau prieteni. Un inamic este o entitate identificată drept ostilă împotriva căreia este autorizată folosirea forței. Un inamic este, de asemenea, numit combatant și este tratat ca atare în temeiul legii războiului. Inamicii vor utiliza tehnologii avansate (atacuri cibernetice), precum și tehnologii simple, cu dublă utilizare (cum ar fi dispozitivele explozive improvizate). Un adversar este o entitate recunoscută ca fiind potențial ostilă și împotriva căreia poate fi prevăzută utilizarea forței. În operațiile de luptă, un neutru este o identitate aplicată unei entități ale cărei caracteristici, comportament, origine sau naționalitate indică faptul că nu este nici o forță prietenoasă, nici una opusă. În cele din urmă, un prieten este un contact identificat pozitiv ca prieten pentru a sprijini eforturile proprii. Operațiunile de teren se dovedesc, adesea, complexe, deoarece un inamic, un adversar, un amestec neutru sau prietenos este greu de identificat și distins unul de celălalt.

O amenințare este orice combinație de actori, entități sau forțe care au capacitatea și intenția de a influența negativ forțele militare sau interesele naționale. Amenințările pot include indivizi, grupuri de persoane, forțe paramilitare sau militare, state-națiune sau alianțe naționale. Comandanții și personalul trebuie să înțeleagă felul în care amenințările actuale și potențiale le influențează organizarea, echiparea, instrucția și modul de angajare a forțelor în luptă.

Mediul operațional este o arenă în care obiectivele operaționale sunt atinse nu numai prin forță, ci și prin rapiditatea și eficacitatea forței militare de a menține stabilitatea. Toți actorii, aliații sau inamicii, de stat sau nonstat, indiferent de capacitățile lor tehnologice sau militare, vor utiliza, probabil, toate instrumentele politice, economice, informaționale și/sau militare la dispoziția lor pentru a-și atinge obiectivele.

Sintagma *amenințare hibridă* înglobează complexitatea mediilor operaționale, multitudinea de actori implicați, dar și neclaritatea dintre elementele tradiționale de conflict. O amenințare hibridă este combinația variată și dinamică a forțelor regulate, a celor neregulate, a forțelor teroriste sau a elementelor criminale unificate pentru a obține efecte reciproc avantajoase. Amenințările hibride combină forțele tradiționale, guvernate de lege, tradiție militară și obiceiuri, cu forțe neconvenționale, care acționează fără constrângeri asupra folosirii violenței. Acestea pot implica state-națiuni sau actori nonstatali, cum ar fi organizațiile criminale și teroriste care folosesc capacități sofisticate asociate în mod tradițional cu statele. Amenințările hibride sunt cele mai eficiente atunci când exploatează constrângerile legislative, lipsa unor capacități și lipsa de conștientizare situațională.

Amenințările de tip *peer* (de la egal la egal) pot utiliza resurse din mai multe domenii pentru a crea efecte letale și nonletale cu semnificație operațională în întreg mediul operațional. Efectele de tip *peer* încearcă să întârzie desfășurarea forțelor și să producă daune semnificative pe multiple paliere într-o perioadă scurtă, pentru a-și atinge obiectivele înainte ca forțele să ajungă la capacitate operațională completă.

METODE DE ANALIZĂ A MEDIULUI OPERAȚIONAL

Pentru o analiză coerentă a mediului operațional, ar trebui să pornim de la afirmația că actorii, în cadrul unui conflict, sunt incluși într-o gamă largă de acțiuni, începând de la configurarea regulată a forței aparținând unui stat și ajungând la actori nonstatali, organizații guvernamentale sau neguvernamentale care acționează pentru a-și îndeplini țintele. Adăugând diferite organizații teroriste și/sau criminalitate organizată, obținem imaginea cuprinzătoare, care constituie mediul de desfășurare a acțiunilor militare. Astfel, se poate considera că mediul operațional este o arenă în care obiectivele operaționale sunt atinse nu numai prin forță, ci și prin rapiditatea și eficacitatea forței militare de a menține stabilitatea. Toți actorii, aliații sau inamicii, de stat sau nonstat, indiferent de capacitățile lor tehnologice sau militare, vor utiliza, probabil, toate instrumentele politice, economice, informaționale și/sau militare la dispoziția lor pentru a-și atinge obiectivele.

Având în vedere toți acești factori, cea mai importantă problemă care trezește interesul specialiștilor militari este generată de găsirea

de soluții eficiente pentru a obține succesul într-un astfel de context. Analiza conflictelor recente a dus la o realitate care nu este pe placul tuturor: superioritatea tehnologică asupra inamicului nu mai creează avantajul decisiv și, ca atare, victoria nu poate fi obținută de la distanță, prin simpla apăsare a butoanelor. De fapt, această realitate este bine cunoscută de aproape două decenii. O problemă actuală este, însă, persistența aceluiași situații în care încă suntem în căutarea de soluții pentru materializarea acțiunilor eficiente împotriva unui inamic fără forme, acționând fără respectarea regulilor, principiilor sau metodelor nescrise în niciun manual, împotriva unui inamic care dă o nouă dimensiune pentru cvartetul VUCA (Volatility, Uncertainty, Complexity, Ambiguity), care prezintă caracteristicile mediului operațional actual. Revenind la tabloul precedent, printre alte probleme, s-a ajuns la concluzia că forța, prin componenta sa cea mai valoroasă – resursa umană, trebuie refăcută pentru a oferi cel puțin un răspuns consistent. De aici, nevoia de a dezvolta metode care să facă dintr-un luptător o resursă umană pregătită să îndeplinească cerințele pentru a asigura succesul. Prima activitate care se desfășoară într-o astfel de abordare este analiza mediului operațional. Ultima este pregătirea completă a forței care urmează să fie lansată în acțiune. Între ele există un întreg proces de planificare operațională, cu toate secvențele necesare pentru ca resursele să poată fi folosite eficient.

Toate sunt importante, toate necesită efort și toate converg către un punct: atingerea obiectivului, cu un efort minim. În ceea ce privește analiza mediului operațional și pregătirea forței, probabil cea mai eficientă metodă este construirea de modele care, cu cât sunt mai aproape de realitate, cu atât mai ușor vor crea o platformă utilă destinatarului, un cadru mai bun care să îi permită să ducă ambele acțiuni cu rezultate remarcabile. Analiza mediului operațional și a strategiilor actorilor participanți ține de o serie de probleme specifice, determinate de natura caracteristicilor acestora.

O problemă importantă este controlul asupra identificării rezultatelor și a concluziilor. Se poate spune că identificarea concluziilor privind analiza unui sistem caracterizat prin neliniaritățile menționate se poate face prin metode intuitive. Însă, o simplă prezentare a cantității de informații care trebuie prelucrate pentru a acoperi toate posibilitățile pentru configurațiile viitoare ale sistemului invalidează

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Analiza mediului operațional și a strategiilor actorilor participanți ține de o serie de probleme specifice, determinate de natura caracteristicilor acestora. O problemă importantă este controlul asupra identificării rezultatelor și a concluziilor.

Metoda analizei morfologice a fost inventată în anii '40 de astrofizicianul elvețian Fritz Zwicky pentru Armata SUA și s-a dezvoltat în anii '60 la Institutul de Tehnologie din California ca metodă de structurare și investigare a unui set complet de relații care se stabilesc în cadrul unor probleme complexe, multi-dimensionale și necuantificabile.

orice încercare de a baza analiza pe intuitiv. Aceasta creează necesitatea dezvoltării unei metode axate pe un mecanism capabil să funcționeze eficient cu date incerte și necuantificabile și să ofere rezultate concrete și utilizabile în etapele următoare ale studiului. Soluția este oferită prin metoda analizei morfologice: „În esență, GMA (Analiza Morfologică Generală) este o metodă pentru identificarea și investigarea setului total de relații posibile sau «configurații» conținute într-un complex de probleme”. (Zwicky, 1969). Metoda analizei morfologice a fost inventată în anii '40 de astrofizicianul elvețian Fritz Zwicky pentru Armata SUA și s-a dezvoltat în anii '60 la Institutul de Tehnologie din California (Caltech) ca metodă de structurare și investigare a unui set complet de relații care se stabilesc în cadrul unor probleme complexe, multidimensionale și necuantificabile. El a folosit metoda în diferite subcâmpuri, cum ar fi clasificarea în astrofizică, dezvoltarea sistemelor de propulsie cu jet pentru rachete sau aspecte legate de deplasarea și colonizarea spațiului exterior (se spune că această metodă a stat la baza proiectării misiunii Polaris). Încă o dată, GMA a fost dezvoltată în anii '90 de către Tom Ritchey, în cadrul Agenției Suedeze de Cercetare a Apărării, pentru a fi implementată în studii privind planificarea apărării pe termen lung și protecția civilă.

Metoda analizei morfologice este un proces participativ și iterativ, care implică o serie de consultări efectuate între un grup de experți din domenii diferite și care include toate problemele sistemului analizat. Dedusă din denumire (morfologie – morfos – formă), metoda se bazează pe descompunerea sistemului analizat în subsisteme, ca elemente independente, și analizarea tuturor relațiilor dintre acestea pe baza proceselor logice de determinare a compatibilității interne.

Metoda debutează cu formularea problemei pentru a analiza și identifica elementele relevante. În această etapă, se identifică și se definesc principalele zone sau variabile operaționale (dimensiune etc.), care conturează mediul operațional. Variabilele operaționale sunt caracteristici generale ale mediului operațional, atât militar, cât și civil, care pot diferi de la o zonă la alta și afectează decisiv operațiunile militare. Acestea descriu nu numai aspectele militare ale mediului operațional, ci și impactul altor factori asupra acestuia. De obicei, planificatorii militari analizează mediul operațional folosind șase variabile operaționale interrelaționate: politic, militar, economic,

social, informațional și infrastructură (PMESII). La acestea se pot adăuga încă două: mediul fizic și timpul. Fiecare dintre aceste variabile operaționale (PMESII-MT) are un set de subvariabile operaționale.

Pe lângă faptul că ele sunt criteriile pentru analiza mediului operațional, variabilele operaționale descriu pentru comandanți contextul în care se desfășoară operațiunile militare. Înțelegerea acestor variabile îi ajută pe comandanți în evaluarea modului în care instrumentul militar al puterii naționale completează alte instrumente. Analiza cuprinzătoare a variabilelor are loc, de obicei, la nivelul operațiunilor comune. În analiza mediului operațional, comandanții iau în considerare permanent dinamica acestor variabile pentru a avea o imagine articulată a situației operaționale.

Variabila politică descrie distribuția responsabilității și a puterii politice la toate nivelurile de guvernare și ține cont de factorii care definesc identitatea unei societăți (cultură, istorie, demografie și religie). Populația atribuie diferite grade de legitimitate structurilor și proceselor politice la nivel local și internațional. Autoritățile și puterile politice, constituite formal (funcționari sau funcționari ai partidului politic), în mod informal (triburi, grupuri etnice sau alte centre de putere) sau ca puteri politice ascunse, influențează puternic situația din mediul operațional.

Există multe surse de motivație în politică. Acestea pot include stilul de conducere carismatic sau acțiunile instituțiilor de securitate internă și chiar ale comunităților religioase, etnice sau economice. Partidele politice sau grupurile din opoziție pot influența, de asemenea, situația.

Înțelegerea implicațiilor politice necesită analiza tuturor parteneriatelor relevante, politice, economice, militare, religioase, culturale etc. Această analiză păstrează prezența și importanța organizațiilor externe și a altor grupuri, inclusiv a grupurilor unite printr-o cauză comună. Exemplele includ organizații de securitate privată, corporații transnaționale și ONG-uri care oferă asistență umanitară.

Sfera politică abordează, de asemenea, efectul voinței ca factor primar intangibil. Acest factor îi motivează pe participanți să se jertfească pentru atingerea obiectivelor. Înțelegerea a ceea ce motivează grupurile-cheie (politice, militare, insurgente etc.) îi ajută pe comandanți să înțeleagă obiectivele și dorința participanților

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Variabila politică descrie distribuția responsabilității și a puterii politice la toate nivelurile de guvernare și ține cont de factorii care definesc identitatea unei societăți (cultură, istorie, demografie și religie). Populația atribuie diferite grade de legitimitate structurilor și proceselor politice la nivel local și internațional. Autoritățile și puterile politice, constituite formal sau în mod informal sau ca puteri politice ascunse, influențează puternic situația din mediul operațional.

Variabila economică include comportamente individuale și de grup legate de producție, distribuție și consum de resurse. Factorii specifici care contribuie la definirea variabilei economice țin cont de influența industriei, a comerțului, a nivelului de dezvoltare (inclusiv sprijin extern), de gestionarea finanțelor, politica monetară, capacitățile instituționale economice și constrângerile legale în economie.

de a se sacrifica pentru a-și atinge obiectivele. Un alt beneficiu al înțelegerii mecanismelor care întărește indivizii și grupurile existente în mediul operațional este posibilitatea de a genera scenarii credibile pentru a face față amenințărilor ipotetice, anticipate de comandanți.

Variabila militară este influențată direct de acțiunile tuturor elementelor sistemului de securitate ale unui actor de stat sau nonstat. În acest sens, armata este forța militară responsabilă, în principal, de menținerea securității interne și externe. Într-un mediu operațional variabil, aceasta scanează capacitățile militare ale tuturor forțelor militare. Astfel, forțele militare pot fi influențate substanțial de forțele paramilitare și de gherilă. De asemenea, acțiunile militare în zona de operare pot fi afectate de soldații din alte țări care nu sunt implicați direct într-un conflict. Prin urmare, analiza în domeniul militar, împreună cu politica, ar trebui să includă relația dintre forțele prezente în zonă și actorii enumerați.

În esență, analiza variabilelor militare se concentrează pe identificarea capacităților organizațiilor militare inamice ale țării-gazdă și ale coaliției/alianței multinaționale. Capacitățile analizate acoperă următoarele domenii: echipamente și sisteme de arme; personal; doctrină, tactică, tehnici și proceduri; forță, pregătire; constrângerile de resurse; conducerea militară și relația sa cu factorii de decizie politici; cultura organizațională; istorie și tradiții militare; natura relațiilor civil-militare. Înțelegerea acestor factori îi ajută pe comandanți în estimarea posibilităților reale de acțiune pentru fiecare structură a forțelor armate. Analiza determină posibilitățile fiecărei entități organizaționale din zonă de a-și folosi abilitățile nu numai pe plan intern, ci și regional și chiar la nivel global.

Variabila economică include comportamente individuale și de grup legate de producție, distribuție și consum de resurse. Factorii specifici care contribuie la definirea variabilei economice țin cont de influența industriei, a comerțului, a nivelului de dezvoltare (inclusiv sprijin extern), de gestionarea finanțelor, politica monetară, capacitățile instituționale economice și constrângerile legale în economie.

Un aspect important în acest domeniu abordează faptul că, în context internațional, dezvoltarea economică a actorilor statului diferă uneori substanțial. Aceste diferențe influențează în mod semnificativ opțiunile politicii, inclusiv deciziile grupurilor individuale sau indigene

de a sprijini sau a submina comanda existentă. Există mulți factori care pot stimula sau descuraja indivizii și grupurile să schimbe statu-quo-ul economic, cum ar fi: cunoștințele tehnice și educația; fluxul de capital; investițiile; fluctuațiile de preț; datoriile; instrumentele financiare; protecția drepturilor de proprietate; existența pieței negre și a economiei subterane.

Astfel, se poate sublinia faptul că variabila economică definește sistemul economic în zona operațiunilor, în ansamblul său, gradul de dezvoltare economică și distribuția nivelului de trai al populației. Indicatorii pentru măsurarea beneficiilor potențiale și a costurilor aferente influențării ordinii politice și economice din zonă ar putea intensifica modul în care comandanții înțeleg dinamica situației sociale și comportamentale a aliaților, entităților inamice, neutre și locale.

Variabila socială descrie aspecte precum structurarea societății, sistemul judiciar și legislativ, politicile sociale și umanitare, religia etc. Societatea este definită ca populația formată din membri care sunt supuși aceleiași autorități politice, ocupă un teritoriu comun, împărtășesc o cultură comună și au un sentiment de apartenență la același grup. Societatea nu este monolitică, dar include diferite structuri sociale care implică relații, adesea extrem de complexe, stabilite între instituții, organizații și grupuri de oameni într-un sistem de cluster.

Cultura include credințe, valori, comportamente, obiceiuri și tradiții comune, pe care indivizii și grupurile le respectă pentru a se integra în societate. Societatea are, de obicei, o cultură dominantă, dar poate avea și multe altele, secundare. Societățile diferite pot avea culturi similare, dar atributele sociale se schimbă în timp. Modificări pot apărea în oricare dintre următoarele domenii: demografie, religie, mișcări de populație, urbanizare, trăire standard, educație, coeziune de grupuri etnice, culturale și religioase.

Elementele de bază care trebuie analizate sunt rețelele sociale, statutul social, funcțiile și normele sociale care susțin și încurajează membrii societății și pe conducătorii acestora. Această analiză ar trebui să se adreseze și societăților din afara mediului de operare ale căror acțiuni, opinii sau influență politică pot afecta misiunea.

Oamenii își bazează acțiunile pe percepții, presupuneri, obiceiuri și valori. Cunoașterea culturii actorilor prezenți în mediul operațional ajută la identificarea stărilor conflictuale, la stabilirea relațiilor

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Cultura include credințe, valori, comportamente, obiceiuri și tradiții comune, pe care indivizii și grupurile le respectă pentru a se integra în societate.

Societățile diferite pot avea culturi similare, dar atributele sociale se schimbă în timp. Modificări pot apărea în oricare dintre următoarele domenii: demografie, religie, mișcări de populație, urbanizare, trăire standard, educație, coeziune de grupuri etnice, culturale și religioase.

Media influențează în mod semnificativ informațiile care modelează mediul operațional. Televiziunea și internetul pot transmite imagini în timp real ale acțiunilor militare din întreaga lume. Acoperirea mass-mediei poate influența semnificativ deciziile politice, dar și opinia publică (internă și internațională).

și la diminuarea neînțelegerilor. Aceasta poate îmbunătăți perspectiva comandantului asupra intențiilor individuale și de grup și poate crește eficiența acțiunilor militare.

Variabila informațională cuantifică un câmp informațional care este definit ca grupul de indivizi, organizații și sisteme (informații, comunicare și media) care colectează, prelucrează, diseminează și/sau folosesc informații. Mediul informațional oferă actorilor participanți accesul la sistemele de informații și capacitatea de a utiliza date și informații pentru a-și atinge țintele. Comandanții folosesc activități de informare pentru a înțelege și a forma mediul operațional.

Media influențează în mod semnificativ informațiile care modelează mediul operațional. Televiziunea și internetul pot transmite imagini în timp real ale acțiunilor militare din întreaga lume. Acoperirea mass-mediei poate influența deciziile politice, dar și opinia publică (internă și internațională). Adesea, oponentii folosesc media pentru a facilita atingerea obiectivelor, controlând și manipulând modul în care audiențele percep conținutul unei situații și/sau contextul acesteia. Ei încearcă să creeze opinii partizane antagoniste către o anumită cauză, oferind o interpretare difuză a evenimentelor.

Variabila de infrastructură se referă la facilitățile, serviciile și instalațiile necesare pentru ca societatea să funcționeze. Aceste instalații și servicii includ sisteme de comunicații, instalații de distribuire a apei și a energiei electrice, infrastructura de transport, irigarea și recuperarea terenurilor, spitale, școli, instalații de stațiuni logistice etc. Infrastructura degradată afectează întregul mediu operațional. La cel mai înalt nivel, infrastructura include capacități tehnologice sofisticate, care fac posibilă desfășurarea activităților de cercetare și dezvoltare, cu aplicarea suplimentară a rezultatelor în scopuri civile și militare.

Este important de menționat că nu toate segmentele societății percep în același mod schimbări ale infrastructurii. Îmbunătățirile văzute de unii ca fiind benefice pot fi percepute ca o amenințare de către alții. De exemplu, introducerea rețelelor de telefonie mobilă și a internetului poate ajuta o economie locală, dar poate afecta liderii locali influenți și conservatori, care cred că ar putea fi permis, astfel, accesul la materiale compromițătoare. Prin urmare, acțiunile care afectează infrastructura necesită o analiză detaliată a efectelor posibile, manifestate în special în domeniul social.

În final, la primirea unei misiuni, liderii militari analizează informațiile privind variabilele operaționale ale misiunii în timpul analizei misiunii. Ei folosesc variabilele misiunii pentru a-și îmbunătăți înțelegerea situației. Aceste variabile constau în următorii factori: misiune, inamic, teren și vreme, trupe și suport disponibil, timp disponibil și considerente civile (METT-TC). Încorporarea analizei variabilelor operaționale cu METT-TC ne asigură că planificatorii militari iau în considerare cele mai bune informații disponibile despre misiune.

MODELAREA PROCESULUI DE SELECȚIE A CAPABILITĂȚILOR MILITARE

Observăm că, astăzi, apare foarte des cuvântul „capabilități” în vorbirea oamenilor politici atunci când aduc în discuție probleme de apărare, în sintezele analiștilor militari atunci când fac referire la angajamentele militare pe care și le-a asumat țara noastră sau în limbajul militarilor, unde tinde să înlocuiască tot mai des termenul de „capacități”, chiar dacă o definiție clară a termenului, care să explice întreaga dimensiune a acestuia, nu a apărut încă nici în Dicționarul Explicativ al Limbii Române. Acest lucru determină ca, de multe ori, cuvântul „capabilități” să fie utilizat fără o înțelegere clară a conținutului pe care îl exprimă.

Elemente care se referă la capabilitate au fost abordate în Summiturile de la Washington și Praga. Potrivit acestora, *capabilitatea militară* reprezintă „abilitatea de a atinge un obiectiv specific pe timp de război” și include structura forțelor, echipamentele, nivelul de răspuns, respectiv instruirea și sustenabilitatea.

În gândirea militară americană, conceptul de *capabilitate* este definit ca „abilitatea de a atinge un obiectiv specific de război (câștigarea unui război sau a unei bătălii, distrugerea unui set de ținte)”. De aici, putem înțelege că, prin capabilități, obținem efecte, respectiv îndeplinirea misiunii, câștigarea bătăliei/războiului. Obținerea succesului este determinată de utilizarea eficientă și unitară a patru componente care fundamentează capabilitatea militară: structura organizatorică a forțelor armate; mijloacele de luptă; pregătirea forțelor; sustenabilitatea – capacitatea de susținere prin forțe proprii (Grigore, Grecu, 2015, p. 9).

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

În gândirea militară americană, conceptul de „capabilitate” este definit ca „abilitatea de a atinge un obiectiv specific de război (câștigarea unui război sau a unei bătălii, distrugerea unui set de ținte)”. De aici, putem înțelege că, prin capabilități, obținem efecte, respectiv îndeplinirea misiunii, câștigarea bătăliei/războiului.

Prioritatea unităților nominalizate pentru misiuni în afara teritoriului național se referă la dezvoltarea capacităților militare în strânsă corelație cu particularitățile misiunii, care presupune: tehnologie, structură, tactici, tehnici și proceduri adecvate cerințelor operaționale și realizarea instrucției la standardele specifice acestor misiuni din teatrele de operații, axată, în principal, pe creșterea capacității de acțiune.

Așa cum precizăm, caracteristicile mediului operațional influențează major concepția acțiunilor militare și, implicit, nivelul de dezvoltare și modul de utilizare a capacităților militare pentru obținerea succesului. În acest context, adaptarea continuă a capacităților militare la schimbările din mediul operațional constituie o cerință esențială de care trebuie să țină cont planificatorii militari.

Conținutul transformării capacităților, specific instituției militare, vizează trecerea de la o stare la alta, diferită calitativ și/sau cantitativ în domenii precum: baza de constituire și organizare a instituției, arhitectura programelor de instruire și a sarcinilor (misiunilor) aferente, sistemul mijloacelor de lovire (luptă) din înzestrare, structurile, filozofia și procesele de conducere, cultura organizațională, politica resurselor și, în special, a celor umane – cu accent pe calitatea, competența, atitudinile, motivațiile, comportamentul și eficiența acțională, imaginea pe care instituția intenționează să o promoveze în plan național și internațional (Grigoraș, 2011, p. 137).

Pentru evaluarea capacităților unui sistem de armament, strategii militari au utilizat diverse modele de apreciere, care au ajuns uneori la complexități deosebite, evaluând până la 200 de parametri pentru o categorie de armament. Odată cu creșterea complexității, au crescut și costurile pentru menținerea în actualitate a bazei de date și, inerent, a crescut și numărul parametrilor oarecum subiectivi. Acești parametri apreciază arma în raport cu doctrina țării care o utilizează, cu capacitatea de operare a personalului (capacități fizice, grad de pregătire profesională, capacitate de rezistență la efort și stres etc.) sau cu particularitățile de anotimp și relief ale zonei probabile de acțiune (Ibid., p. 130).

Prioritatea unităților nominalizate pentru misiuni în afara teritoriului național se referă la dezvoltarea capacităților militare în strânsă corelație cu particularitățile misiunii, care presupune: tehnologie, structură, tactici, tehnici și proceduri adecvate cerințelor operaționale și realizarea instrucției la standardele specifice acestor misiuni din teatrele de operații, axată, în principal, pe creșterea capacității de acțiune. Pregătirea structurilor trebuie să răspundă cerințelor mediului de acțiune al inamicului din teatrele de operații.

Prin analiza mediului operațional și determinarea caracteristicilor esențiale ale acestuia, corelate cu particularitățile specifice misiunii

respective, se va obține o structură a forței ce va putea să răspundă în mod eficient provocărilor pentru care a fost construită.

Procesul de stabilire a structurii forței este strâns legat de tipul misiunii. Planificarea, ca proces, reprezintă conturarea unui model de referință care, ulterior, va deveni model standardizat în ceea ce privește viitoarele structuri.

Planificarea structurii forței militare pentru un anumit tip de misiune este un proces laborios, care trebuie să respecte un algoritm ce va avea ca finalitate obținerea unei structuri a forței ce este capabilă să răspundă în mod eficient nevoilor pentru care a fost creată. Așadar, rezultatul final al procesului de stabilire a structurii forței va trebui să răspundă unor cerințe identificate anterior.

Literatura de specialitate evidențiază faptul că, în cadrul procesului stabilirii structurii de forțe, trebuie să parcurgem următoarele etape (figura nr. 1) (Ibid., p. 77):

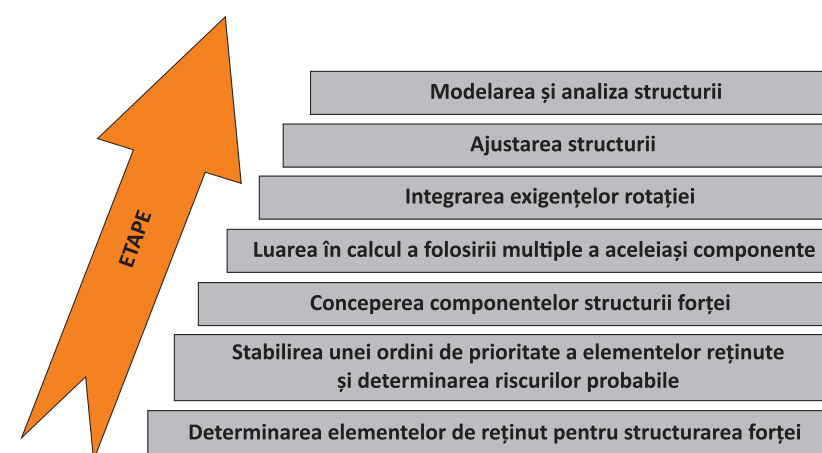

Figura nr. 1: Etapele procesului stabilirii structurilor de forțe

Așa cum se poate observa, ultima etapă constă în modelarea și analiza structurii forței ca rezultată a etapelor parcurse anterior, pentru a determina dacă aceasta este corect dimensionată, răspunde cerințelor operaționale ale mediului de confruntare, iar misiunile pot fi îndeplinite în condițiile unui nivel de risc acceptabil, încadrat în cadrul strategic, doctrinar, adoptat de fiecare stat și potrivit statutului fiecăruia în context multinațional.

Elementul fundamental al teoriei modelării îl constituie modelul, care este definit ca sistem teoretic sau material cu ajutorul căruia pot fi studiate indirect proprietățile și transformările altui sistem, mai complex, cu care primul sistem prezintă o analogie.

Cercetarea operațională se folosește de modele diferite, în funcție de complexitatea problemei care se studiază, de datele de care dispune și de scopurile stabilite pentru cercetare. Printre metodele utilizate, putem enumera: metodele statistice, metodele modelării prin intermediul jocurilor strategice și metodele experimentale. Toate aceste metode se pot folosi atât independent, cât și combinat. (Grad, Stoian, Kovacs, Dumitru, 2000, p. 8).

În termeni generali, modelarea desemnează *reprezentarea unui sistem sau proces printr-un alt sistem, denumit model, care păstrează caracteristicile relevante ale originalului și este mai ușor de studiat* (Bălăceanu, 2005, p. 7). Elementul fundamental al teoriei modelării îl constituie *modelul*, care este definit ca sistem teoretic sau material cu ajutorul căruia pot fi studiate indirect proprietățile și transformările altui sistem, mai complex, cu care primul sistem prezintă o analogie. (Cf. DEX, 1996, p. 644). Scopul modelării îl reprezintă obținerea unor concluzii relevante asupra originalului, pe baza studierii modelului, care poate fi realizată pe cale analitică și experimentală.

Definiția modelului, utilizată de NATO (NATO, 1998, p. 89), a fost inspirată după cea folosită de armata SUA, potrivit căreia modelul este „o reprezentare a unui sistem, entități, fenomen sau proces. Modelele software ale entităților specifice sunt compuse din algoritmi și date”. Algoritmul reprezintă un set stabilit de reguli și procese bine definite și neambigue pentru soluționarea unei probleme într-un număr finit de pași, iar datele sunt proprietăți ale unei entități care sunt exprimate prin valorile parametrizate, discrete, care descriu atributele sale.

În vederea modelării unui sistem (proces) oarecare, se urmărește găsirea unor relații care să îndeplinească anumite condiții, precum:

- să existe o aproximare suficient de exactă a sistemului real față de modelul adoptat;
- să existe o concordanță deplină între elementele procesului și cele ale modelului;
- să existe posibilitatea descompunerii sistemului complex în subsisteme, care, la rândul lor, să fie asociate cu modele proprii;
- domeniul de variație al timpului să fie același în procesul analizat și în modelul său.

Studierea experimentală a unui model este denumită și *simulare* și este preferată în situațiile în care studiarea prin metoda analitică

este imposibilă sau prea laborioasă. Modelul sistemului sau procesului astfel studiat este denumit *model de simulare*. Toate modelele oferă însă avantajul punerii la dispoziție a unei modalități de evaluare ce poate fi integrată în algoritmi de elaborare a deciziilor, atât pe linie politică, de conducere în domeniul militar, cât și pe linie tehnică. În aceste condiții, iese în evidență necesitatea de a cunoaște în amănunt atât sistemul modelat, cât și modelul folosit, precum și faptul că modelul trebuie privit în limitele lui, cu ceea ce oferă cert (valori numerice) și intuitiv (interpretarea valorilor).

Rezultatul principal al studierii analitice a modelului astfel simplificat constă în optimizarea planurilor de operații. El trebuie completat însă obligatoriu cu reevaluarea soluției optime, prin simularea ei cu ajutorul modelului detaliat, inițial, al operației. Nu în ultimul rând, creșterea gradului de generalitate al modelului a impus introducerea unor coeficienți care să asigure compatibilitatea unor modele ce au drept subiect categorii total diferite de tehnică militară.

CONCLUZII

Analiza mediului operațional este una dintre activitățile de bază în procesul de planificare a acțiunilor militare. Gradul tot mai mare de interacțiuni globale va influența puternic amenințările viitoare. Accesul la tehnologiile avansate, împreună cu posibilitatea deținerii și folosirii armelor de distrugere în masă, vor crește numărul de „actori” cu un potențial militar suficient de ridicat pentru a schimba echilibrul de putere regionale.

Evoluția schimbărilor în mediul operațional este complexă și dinamică. Tocmai de aceea, viitorul nu mai poate fi anticipat foarte bine pe baza experiențelor din trecut, întrucât viitorul nu va mai fi o prelungire a prezentului. Schimbările se petrec exponențial și recursiv, lucru ce atrage schimbări rapide și profunde, la care trebuie adaptate capabilitățile militare.

Este esențial să înțelegem aceste tendințe generale, deoarece ajută elementul decizional să implementeze acțiuni coordonate la nivel național ca răspuns la aceste schimbări. Tendințele globale ar putea duce la tensiuni, instabilitate și chiar conflicte. Indiferent de obiectivul urmărit, adversarul din viitorul mediu operațional va fi extrem de adaptabil, putând folosi o gamă largă de mijloace, echipamente

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Evoluția schimbărilor în mediul operațional este complexă și dinamică. Tocmai de aceea, viitorul nu mai poate fi anticipat foarte bine pe baza experiențelor din trecut, întrucât viitorul nu va mai fi o prelungire a prezentului. Schimbările se petrec exponențial și recursiv, lucru ce atrage schimbări rapide și profunde, la care trebuie adaptate capabilitățile militare.

În viitor, forțele militare naționale sau forțele Alianței vor continua să lucreze într-un mediu din ce în ce mai complex, care va prezenta provocări din ce în ce mai diverse și neașteptate. Prin urmare, este necesar să formulăm prognoze și opinii cu privire la configurația mediului operațional al viitorului și asupra amenințărilor care pot apărea în acest context.

și proceduri tehnologice, combinate cu arme convenționale și mijloace improvizate.

În viitor, forțele militare naționale sau forțele Alianței vor continua să lucreze într-un mediu din ce în ce mai complex, care va prezenta provocări din ce în ce mai diverse și neașteptate. Prin urmare, este necesar să formulăm prognoze și opinii cu privire la configurația mediului operațional al viitorului și asupra amenințărilor care pot apărea în acest context. Aceste proiecții ale conflictelor viitoare permit planificatorilor militari să înțeleagă mai bine contextul în care forțele vor opera și să stabilească direcții și concepte clare pentru dezvoltarea capacităților militare ale viitoarelor forțe armate.

Modelarea este un procedeu universal, aplicabil în orice domeniu al cunoașterii. A crea un model al unui obiect sau eveniment nu este ceva foarte dificil, însă, pentru a crea un model al întregii lumi, în care toate obiectele și evenimentele sunt reprezentate consistent, este nevoie de eforturi mentale și creative deosebite. Majoritatea oamenilor au început a modela prin crearea unor reprezentări ale unor sisteme care erau inconsistente sau ineficiente. Prin procedee de învățare din propriile greșeli, ei și-au însușit tehnici superioare față de cele pe care le folosiseră.

Principalul scop al modelării este acela de a veni cu reprezentări ușor de folosit pentru a descrie sistemele pe care acestea le întruchipează într-o manieră consistentă matematic. O explicație a acestui scop ar fi aceea că, recurgând la reprezentări ușor de folosit, se asigură un grad mare de perceptibilitate din partea utilizatorilor.

Decidentul își bazează acțiunile sau deciziile pe concluziile pe care le desprinde din analiza problemei. Dacă deducerea concluziilor este contestată și dacă variabilele importante au fost abstractizate, atunci soluția modelului ar servi ca o soluție efectivă pentru problemă.

BIBLIOGRAFIE:

1. Bălăceanu, I. (2005). *Curs – Simularea acțiunilor de luptă*. București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”.
2. Grad, V., Stoian, I., Kovacs, E.C., Dumitru, V. (2000). *Cercetarea operațională în domeniul militar*. București: Editura Sylvi.
3. Grigoraș, C. (2017). *Studiu privind influența mediului operațional asupra acțiunilor militare*. Sibiu: Editura Academiei Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu”.

4. Idem (2011). *Operații de stabilitate și de sprijin. Generarea și regenerarea forțelor*. Sibiu: Editura Academiei Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu”.
5. Grigore, L., Grecu, D. (2015). *Capabilități militare*. Sibiu: Editura Academiei Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu”.
6. Zwicky, F. (1969). *Discovery, Invention, Research through the Morphological Approach*. Toronto: the Macmillan Company.
7. DEX (2016). București: Editura Univers Enciclopedic.
8. NATO Standardization Office (mai 2019). *AJP-5 Allied Joint Doctrine for the Planning of Operations*, ediția A, versiunea 2.
9. NATO (august 1998). *Modeling and Simulation Master Plan*, Version 1.0, Document AC/323 (SGMS) D/2,7.

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

IMPACTUL OPERAȚIEI MULTI-DOMENIU ASUPRA STRATEGIEI MILITARE

Locotenent-comandor drd. Alexandru-Lucian CUCINSCHI

Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București

În prezent, se discută din ce în ce mai mult despre operația multi-domeniu, ca o metodă avansată de abordare a acțiunii militare, superioară operației întrunite, și, nu în ultimul rând, capabilă să revoluționeze modul în care Forțele Armate se pliază pe specificul noilor amenințări la adresa securității statelor și alianțelor. Ca urmare, consider că se poate afirma faptul că, în cazul în care operația multi-domeniu va continua să se dezvolte doctrinar și, ulterior, faptic, la nivel operativ, aceasta va influența, în mare măsură, modul în care nivelul strategic militar va fi organizat. De asemenea, faptul că operația multi-domeniu poate oferi noi oportunități de abordare a conflictelor, în ansamblul lor, ne conduce la ideea că strategiile militare, naționale și aliate, ca documente programatice, vor fi în mare măsură influențate de aceasta. Având în vedere faptul că, în opinia mea, obiectivele trasate la nivel strategic pot fi îndeplinite în măsura în care capacitățile deținute la nivel operativ și tactic permit acest lucru, în prezentul articol, voi aborda aspecte referitoare la modul în care operația multi-domeniu poate transforma strategia militară.

Cuvinte-cheie: strategie militară, artă militară, operație multi-domeniu, acțiune militară, capacități.

INTRODUCERE

Operația multi-domeniu este un concept mai puțin cunoscut de către publicul larg. Faptul că aceasta începe să fie din ce în ce mai popularizată și câștigă, oarecum, teren în fața operației întrunite trezește interesul militarilor și civililor implicați în sistemul național sau aliat de apărare.

Deși se poate intui, la o primă vedere, faptul că aceasta vine cu un grad de centralizare superior operației întrunite, precum și cu o libertate de acțiune (prin utilizarea conceptului „mission command”) mult sporită, detaliile referitoare la modul în care acest tip de operație va revoluționa planificarea și ducerea acțiunilor militare sunt destul de neclare, în principal din cauza faptului că acest tip de operație nu este pus, deocamdată, în practică.

Având în vedere faptul că militarii au identificat operația multi-domeniu ca soluție la amenințările actuale din mediul geopolitic, neținându-se cont de actuala strategie militară, așteptându-se ca decidenții politici să decidă implementarea acesteia (Watling, Roper, 2019, p.23), consider că, printr-o analiză calitativă (axată pe înțelegerea fenomenului), se poate face conexiunea dintre operația multi-domeniu și ceea ce reprezintă strategia militară, cu scopul de a transpune preocupările militare în realitatea națională actuală.

Astfel, în primul capitol voi prezenta aspectele relevante legate de modul în care operația multi-domeniu s-a manifestat în formele sale incipiente, motivele pentru care operația întrunită nu mai este considerată suficientă, ținând cont de noile amenințări, precum și schimbările pe care acest tip de operație începe să le inițieze în mediul strategic.

În al doilea capitol, voi sublinia legăturile care se stabilesc între nivelul operativ (nivelul la care se desfășoară operația multi-domeniu) și nivelurile tactic și strategic, precum și noile percepții asupra strategiei militare.

Operația multi-domeniu este un concept mai puțin cunoscut de către publicul larg. Faptul că aceasta începe să fie din ce în ce mai popularizată și câștigă, oarecum, teren în fața operației întrunite trezește interesul militarilor și civililor implicați în sistemul național sau aliat de apărare.

Prin concluziile menționate, intenționez să fac o paralelă între ceea ce se întâmplă în momentul de față în România, din punct de vedere al transformărilor care se produc în materie de securitate națională, și operația multi-domeniu.

PARTICULARITĂȚILE OPERAȚIEI MULTI-DOMENIU ÎN MEDIUL STRATEGIC

Bătălia multi-domeniu a apărut având la bază ideea că tehnologiile perturbatoare vor schimba caracterul războiului. Aceasta încearcă să repete parcursul luptei terestru-aeriene, care a fost considerată, mult timp, un model de succes de ducere a acțiunilor militare, dezvoltându-se ca un concept în sine, înainte ca structurile de forțe să îl poată implementa. (Townsend, 2018).

Totuși, alinierea bătăliei multi-domeniu cu direcția strategică în care sunt prezentate misiunile, mediul operațional emergent, avansul tehnologic, anticiparea inamicului, amenințările și capabilitățile adversarului (Ibid.), trebuie să se materializeze cât mai curând, pentru a avea o imagine cuprinzătoare a interdependențelor ce se stabilesc între situațiile concrete din mediul geopolitic și bătălia multi-domeniu.

Operația multi-domeniu s-a materializat ca o continuare a conceptului de bătălie multi-domeniu, odată cu publicarea TRADOC Pamphlet 525-3-1, *The U.S. Army in Multi-Domain Operations 2028*, în anul 2018. Paternitatea conceptului este atribuită Forțelor Terestre ale SUA, dar acesta a continuat să fie dezvoltat și, ulterior, adoptat de către celelalte categorii de forțe ale armatei, precum și la nivel politico-militar, printr-o abordare interinstituțională, fiind considerată, de către anumiți experți, chiar un „succesor conceptual al războiului întrunit”. (Spears, 2019).

Odată cu schimbarea paradigmei războiului, în sensul diversificării tipurilor de amenințări la adresa securității SUA, acestea au fost nevoite să adopte o serie de măsuri în plan militar, de ordin doctrinar și organizațional, astfel încât să nu piardă inițiativa în mediul geopolitic și geostrategic global.

Astfel, separarea forțelor SUA și aliate în timp, în spațiu și ca funcțiuni, pentru a fi înfrânte prin angajarea acestora utilizând multiple dimensiuni de apărare, în toate domeniile (TRADOC, Ibid, p. iii) (aerian, maritim, terestru, cibernetic și spațiul cosmic), este văzută

ca principala amenințare la adresa politicii prezente a SUA, care se bazează pe abilitatea de a proiecta puterea de pe continentul american și integrarea acțiunilor forței întrunită la nivel global. (Ibid.) Dacă inamicul reușește această separare, se pierde adâncimea strategică, aceasta fiind cea care conferă operației întrunită avantajul operațional necesar, materializat prin sprijinul ofensivei. (Ibid.).

Soluția identificată de SUA la amenințarea confruntării stratificate adoptate în principal de Rusia și China, prin utilizarea de sisteme cu rază lungă de acțiune, combinate cu mijloace neletale de agresiune, capabile să modeleze mediul operațional, cu precădere înaintea conflictului (Watling, Roper, 2019, p.iii), este „integrarea rapidă și continuă a tuturor domeniilor luptei armate” (Ibid.), ceea ce înseamnă, în fapt, desfășurarea de operații multi-domeniu.

Faptul că Rusia și China continuă să consolideze concepția de întrebuințare, precum și mijloacele destinate A2/AD (Anti-Acces/Area Denial) a făcut ca operația întrunită să nu țină pasul cu noile concepte întrebuințate de adversar, aceasta rezumându-se la secvențiere și superioritate navală și aeriană, în variante predictibile, bazându-se pe lovirea inamicului cu aviația și marina, ulterior recurgându-se la înfrângerea prin intermediul Forțelor Terestre. (Ibid.). Spre deosebire de operația întrunită, operația multi-domeniu are ca scop principal descurajarea adversarului, crearea condițiilor favorabile pentru desfășurarea conflictului în termeni avantajoși, prin operații întrunită.

Totuși, această soluție (operațiile multi-domeniu), pe care SUA intenționează să o implementeze în cadrul competiției cu actorii globali, apropiați ca valoare militară și economică, vine cu o serie de nevoi de construire de noi capabilități sau de recalibrare și întărire a celor deja existente.

În acest sens, SUA au în vedere îmbunătățirea capacității aliaților de a răspunde provocărilor din ce în ce mai complexe venite din partea Rusiei și Chinei; pregătirea mediului operațional prin stabilirea de baze pe teritoriul aliaților, prepoziționarea echipamentului și a proviziilor, a asigurării tuturor drepturilor de acces necesare și desfășurarea de activități de culegere de informații; asigurarea autorității și permisiunilor necesare pentru trecerea rapidă de la starea de competiție la cea de conflict; îmbunătățirea capacității de a desfășura operații multi-domeniu în zone urbane, prin dezvoltarea de tactici și capabilități care să conducă la o sporire a preciziei, vitezei și sincronizării efectelor

Soluția identificată de SUA la amenințarea confruntării stratificate adoptate în principal de Rusia și China, prin utilizarea de sisteme cu rază lungă de acțiune, combinate cu mijloace neletale de agresiune, capabile să modeleze mediul operațional, cu precădere înaintea conflictului, este „integrarea rapidă și continuă a tuturor domeniilor luptei armate”, ceea ce înseamnă, în fapt, desfășurarea de operații multi-domeniu.

letale și neletale; facilitarea vizualizării și conducerii unei lupte în toate domeniile de către comandanți, prin utilizarea capabilităților din organica unităților conduse de către aceștia, împreună cu cele existente la diferite eșaloane, pentru a fi angajate în locul considerat decisiv; punerea la dispoziția comandantului forței întrunite de formațiuni capabile să lupte în toate domeniile, capabile să angajeze anumite vulnerabilități în sistemele și forțele dispuse în mai multe straturi (defensive și ofensive) ale Rusiei și Chinei. (Ibid.).

Trebuie menționat și faptul că operația multi-domeniu se referă, pe lângă aspectele clar delimitate a fi militare convenționale, și la aspectele de ordin neconvențional, acesta fiind, de fapt, și unul dintre motivele pentru care s-a distanțat la nivel doctrinar și conceptual de operația întrunită.

Exemple de operații multi-domeniu și operații întrunite pot facilita înțelegerea diferențelor dintre cele două: o acțiune comună a Infanteriei Marine și a Forțelor Terestre în cadrul unui atac pe uscat este considerată operație întrunită, dar nu poate fi considerată operație multi-domeniu, iar o acțiune a unei nave antisubmarin, împreună cu aviația antisubmarin din organica acesteia, poate fi considerată operație multi-domeniu, dar nu poate fi considerată operație întrunită. (Spears, 2019).

Trebuie subliniat faptul că există, în opinia unor specialiști (Ibid.), avantaje care poziționează operația multi-domeniu deasupra a ceea ce, până nu demult, reprezenta forma principală de planificare și ducere a acțiunilor militare – operația întrunită. În opinia acestor critici, se consideră că operația întrunită începe cu deconflictizarea și, de cele mai multe ori, se rezumă la aceasta, pe când operația multi-domeniu trece de bariera cooperării și țintește interdependența selectivă, împingând integrarea între categorii de forțe de la nivel operativ la nivel tactic. (Ibid.).

În plus, operația multi-domeniu nu necesită comandamente prepoziționate pentru fiecare categorie de forțe, care se limitează la geografia convențională (Ibid.), ceea ce îi conferă un avantaj din punct de vedere al protecției și flexibilității sistemului de comandă și control.

Deși există o serie de argumente care plasează operația multi-domeniu deasupra operației întrunite, în termeni de eficiență, sunt, de asemenea, multe voci care susțin faptul că operația multi-domeniu este, în fapt, o extensie a operației întrunite (Clare, 2020), fapt care,

în opinia mea, nu este foarte departe de adevăr, dar trebuie avut în vedere că marea majoritate a conceptelor revoluționare au plecat de la ceva cu care se puteau compara, pentru a avea o referință și pentru a putea fi înțelese.

De exemplu, operația multi-domeniu se bazează pe asimetrie, așa cum o face și operația întrunită, diferența este că asimetria operației întrunite este dată de categoriile de forțe (de cele trei medii specifice fiecărei categorii de forțe), pe când, la operația multi-domeniu, este dată de posibilitatea acțiunii în cele cinci medii, rezultând, astfel, un număr mai mare de posibilități de angajare asimetrică. Asimetria, în acest caz, reprezintă posibilitatea angajării unei categorii de forțe cu o altă categorie de forțe (în cazul operației întrunite) cu scopul de a exploata vulnerabilitățile unei anumite categorii de forțe în cazul expunerii la acțiunea unui tip de capabilități pentru care nu este pregătită să reacționeze. În cazul operației multi-domeniu, cele cinci medii pot oferi mai multe variante de angajare asimetrică, în comparație cu operația întrunită.

Se pare că, într-un viitor apropiat, va apărea o problemă legată de complexitatea acestor posibilități și de modul lor de punere în practică, deoarece, de regulă, pe timpul desfășurării unui conflict de intensitate mare (război), există tendința simplificării planurilor și acțiunilor, pentru a reuși să se răspundă în timp util și oportun amenințărilor care pot să difere foarte mult de cele avute în vedere la începutul conflictului. Ca urmare, consider că se poate vorbi despre o operație multi-domeniu în special în situații de criză și în momentul incipient al războiului, după care, odată cu creșterea în complexitate și intensitate a acțiunilor specifice luptei armate, operația întrunită este foarte posibil să ocupe rolul central.

Un alt aspect care constituie o provocare pentru SUA, ca inițiator al conceptului de operație multi-domeniu, este punerea lui în practică atât la nivel național, dar, mai ales, în cadrul NATO. Astfel, diferențele dintre nivelul de dotare cu capabilități, precum și politicile diferite (Ibid.) vor reprezenta o provocare pentru mult timp.

Cu toate aceste probleme, la care se adaugă dificultățile în diseminarea informațiilor între cele 29 de state membre, operația multi-domeniu poate fi răspunsul la contracararea A2AD. (Ibid.). Este foarte posibil ca aceasta să poată reprezenta revigorarea NATO și asigurarea unei reacții oportune și, mai ales, în timp util la provocările lansate de potențialii adversari.

Operația multi-domeniu se bazează pe asimetrie, așa cum o face și operația întrunită, diferența este că asimetria operației întrunite este dată de categoriile de forțe (de cele trei medii specifice fiecărei categorii de forțe), pe când, la operația multi-domeniu, este dată de posibilitatea acțiunii în cele cinci medii, rezultând, astfel, un număr mai mare de posibilități de angajare asimetrică.

Operația multi-domeniu nu necesită comandamente prepoziționate pentru fiecare categorie de forțe, care se limitează la geografia convențională, ceea ce îi conferă un avantaj din punct de vedere al protecției și flexibilității sistemului de comandă și control.

Spre exemplu, Marea Britanie a redenumit, în anul 2019, comandamentul forței întrunite în comandament strategic al Marii Britanii, devenind, astfel, responsabil de dezvoltarea de capacități în cele cinci domenii (terestru, aerian, maritim, spațiu și cibernetic). (Ibid.).

Din cele prezentate, reiese faptul că operația multi-domeniu se poate aborda și prin variante intermediare, care nu reflectă în totalitate acest concept, dar care pot face tranziția mai ușoară. Astfel, operația multi-domeniu reprezintă, în fapt, mediile în care operează categoriile de forțe (operația întrunită), la care se adaugă spațiul și mediul cibernetic. Ca urmare, o variantă de abordare a operației multi-domeniu poate fi ca fiecare categorie de forțe, în cadrul acțiunii în comun a tuturor categoriilor de forțe, să fie responsabilă de mediul specific împreună cu spațiul și mediul cibernetic (așa cum procedea, în momentul de față, Forțele Aeriene ale Marii Britanii) (Ibid.). O altă variantă de abordare a operației întrunite ar fi ca spațiul și mediul cibernetic să fie gestionate de o structură aflată la un nivel superior comandamentului forței întrunite (nivel interinstituțional strategic), iar categoriile de forțe să conducă lupta doar în mediul lor specific, fiind parte din operația întrunită.

Oricare ar fi varianta considerată oportună pentru implementarea operației multi-domeniu, conexiunea acestui tip de operații cu strategia militară este vitală atât pentru coerența acțiunilor militare, cât și pentru conexarea acestora cu celelalte organisme naționale, multinaționale și aliate cu implicații în securitate.

Astfel, consider că, în abordarea strategiei militare, din prisma operației multi-domeniu, fără flexibilitate în gândire asupra a ceea ce a reprezentat, reprezintă și urmează să reprezinte strategia, conectarea acestora va întâmpina dificultăți.

EVOLUȚIA NOȚIUNII DE STRATEGIE MILITARĂ ȘI CONECTAREA ACESTEIA CU NIVELUL OPERATIV ȘI TACTIC

Strategia poate fi definită în funcție de nivelul de manifestare al acesteia, atât ca parte a artei militare, alături de arta operativă și tactică, fiind modalitate de conectare a surselor de putere cu factorii de putere și interese, cât și ca un plan pentru a atinge un obiectiv.

Observăm, astfel, faptul că definirea strategiei a „evoluat” în funcție de instrumentele de putere care au fost predominante într-o anumită

perioadă istorică. Astfel, definirea strategiei s-a făcut, în cea mai mare parte a istoriei omenirii, având ca reper instrumentul militar de putere, strategia fiind definită din prisma angajării adversarului cu mijloace militare. În acest sens, cele mai cunoscute definiții ale strategiei o prezintă ca „arta și știința angajării forțelor armate ale unei națiuni pentru îndeplinirea obiectivelor politice naționale prin întrebuintarea forței sau a amenințării cu întrebuintarea acesteia”. (Freedictionary.com).

Ulterior, odată cu scăderea ponderii instrumentului militar ca mijloc de impunere a politicii externe și creșterea ponderii instrumentelor politice, economice și diplomatice, strategia a început să fie abordată din prisma fiecărui instrument de putere în parte, acesta fiind și motivul pentru care, ca modalitate de conectare a surselor de putere cu factorii de putere și interesele naționale, strategia se poate aplica de la cel mai înalt nivel (politic) până la nivelul oricărei organizații politice, militare, comerciale, din prisma factorului considerat relevant pentru organizația respectivă.

Ca urmare, în prezent, inclusiv definirea strategiei din perspectiva instrumentului militar a cunoscut o schimbare de abordare, care nu mai plasează forțele armate în centru, iar celelalte instrumente de putere sunt îndreptate spre susținerea acestuia. Inclusiv ideea că războiul este considerat ultima soluție în rezolvarea disputelor este, în prezent, contestată. Astfel, chiar și celebra afirmație a lui Clausewitz, în care „Războiul este doar o continuare a politicii cu alte mijloace” (Clausewitz, 2000, p. 18) poate fi extinsă, având în vedere noile conotații ale termenului „război” (economic, informațional).

O astfel de definiție, care surprinde exact natura strategiei militare în prezent, este descrisă în *Joint Publication 1, Doctrine for the Armed Forces of the United States*: „Strategia este o idee prudentă sau un set de idei pentru angajarea instrumentelor de putere națională într-o manieră sincronizată și integrată cu scopul de a îndeplini obiectivele din teatrul de operații și cele multinaționale” (2017, p. 1-7).

Deși, așa cum am menționat, ponderea instrumentului militar a scăzut, în special după terminarea Războiului Rece, în zilele noastre, instrumentul militar reprezentând, în opinia mea, un garant al celorlalte instrumente de putere ale statului. Astfel, instrumentul militar își găsește aplicabilitatea, în cadrul strategiilor, pe toate palierele, începând cu nivelul politic și ajungând până la nivelurile subsidiare,

În prezent, inclusiv definirea strategiei din prisma instrumentului militar a cunoscut o schimbare de abordare, care nu mai plasează forțele armate în centru, iar celelalte instrumente de putere sunt îndreptate spre susținerea acestuia. Inclusiv ideea că războiul este considerat ultima soluție în rezolvarea disputelor este, în prezent, contestată.

Operația multi-domeniu se poate aborda și prin variante intermediare, care nu reflectă în totalitate acest concept, dar care pot face tranziția mai ușoară. Astfel, operația multi-domeniu reprezintă, în fapt, mediile în care operează categoriile de forțe (operația întrunită), la care se adaugă spațiul și mediul cibernetic.

Hughes Wayne, în lucrarea sa – „Tacticile navale și influența lor asupra strategiei” –, susține că strategia trebuie să se bazeze pe capacitățile avute la dispoziție, astfel, deciziile legate de abordarea unei anumite strategii trebuie să se bazeze pe o tactică adecvată forțelor avute la dispoziție. Abordarea „de jos în sus” înseamnă fundamentarea strategiei militare pe baza corelării tacticilor eficiente care pot fi adoptate de forțele avute la dispoziție.

În care instrumentele economic, militar, informațional și diplomatic coexistă.

În acest sens, o abordare cuprinzătoare asupra acestei idei este relevată de conf.univ. dr. Lucian Scipanov, în articolul „Posibile soluții de realizare a unei Strategii Naționale de Securitate – Identificarea locului Strategiei Maritime”, în care menționează că, „la nivel politico-militar, strategia acoperă mult mai mult decât latura militară. În diferite situații, strategia acoperă domeniile securității (strategie de securitate), domeniul apărării (strategie de apărare), domeniul militar (strategie militară), domeniul maritim (strategie maritimă)” (Scipanov, 2020, p. 69).

În ceea ce privește conectarea strategiei cu arta operativă și tactica, o abordare pe care o consider realistă din punct de vedere al interdependențelor dintre factorii care influențează ducerea acțiunilor, în acest caz, de către Forțele Navale, este cea a lui Hughes Wayne, în lucrarea sa – „Tacticile navale și influența lor asupra strategiei”. Acesta susține că strategia trebuie să se bazeze pe capacitățile avute la dispoziție, astfel, deciziile legate de abordarea unei anumite strategii trebuie să se bazeze pe o tactică adecvată forțelor avute la dispoziție. Abordarea „de jos în sus” înseamnă fundamentarea strategiei militare pe baza corelării tacticilor eficiente care pot fi adoptate de forțele avute la dispoziție (Hughes, 1986, p. 2).

Această abordare contrazice practicile politico-militare din SUA, care susțin teoria „de sus în jos”, în care politicile naționale definesc strategia militară și se bazează pe faptul că forțele disponibile vor fi în măsură să o pună în aplicare. În opinia autorului, acest lucru este oportun doar în cazul în care este nevoie să se identifice nevoia de forțe, care să ghideze procesul de achiziție, ceea ce presupune un timp îndelungat și o strategie care nu poate fi pusă în practică în prezent. (Ibid.).

Perspectiva autorului asupra legăturii dintre tactică și strategie este sintetizată în următoarea afirmație: „Dacă forțele sunt neadecvate, atunci o strategie care este parțial cacealma ar putea fi necesară, dar este important ca toată lumea să înțeleagă faptul că strategia în sine nu se poate pune în practică, astfel, partea acesteia, care este o cacealma, nu poate fi uitată și conduce la autoamăgire”. (Ibid.), ceea ce considerăm că ar trebui să ne dea de gândit în momentul în care decidem să corelăm tactica cu strategia.

Se înțelege prin această abordare faptul că este important să identificăm, în mod realist, vulnerabilitățile care sunt inerente în cadrul acțiunilor unei anumite categorii de forțe și să nu considerăm ca irelevant faptul că misiunile trasate pot fi îndeplinite doar parțial.

Am prezentat această abordare cu scopul de a face o paralelă cu operația multi-domeniu, având în vedere faptul că este un concept nou și puține aspecte au fost dezbătute și prezentate în lucrări publice.

Astfel, așa cum am prezentat și în primul capitol, operația multi-domeniu, identificată ca fiind soluția pentru amenințările actuale la adresa SUA și aliaților săi, este, în opinia mea, ca și în cazul prezentat anterior, tot o abordare *de jos în sus*.

Așa cum se poate înțelege, majoritatea capacităților necesare dezvoltării operației multi-domeniu există sau sunt în curs de construire, iar problema constă în realizarea sinergiei necesare, astfel încât acestea să livreze efectele strategice așteptate. Pentru a realiza acest deziderat, va fi nevoie de un plan realist și de finanțare corespunzătoare a Forțelor Armate, fără de care doar bunele intenții nu vor conduce la efectul așteptat.

Un alt aspect care ține de înglobarea operației multi-domeniu de către strategia militară este reprezentat de nevoia de educație de înaltă clasă a militarilor, care îi poate conferi un caracter cuprinzător și flexibilitatea necesară.

De asemenea, pentru a fi coerente, operațiile multi-domeniu trebuie să aibă la bază tactici corespunzătoare utilizării tehnologiei avansate și inteligenței artificiale. Cu toate acestea, consider că nu pot înlocui tacticile exersate și confirmate în timp ale categoriilor de forțe, dar se pot folosi de capacitățile acestora, la nevoie.

CONCLUZII

Operația multi-domeniu este, așa cum am menționat, un concept al Forțelor Terestre ale SUA, care își găsește rolul în strategia militară a acesteia, nu neapărat în mod direct, ci, mai mult printr-o similitudine (în sensul comparării) cu operația întrunită. Pentru România, faptul că partenerul strategic a ales să adopte acest tip de operație (SUA sunt inițiatorul acestui tip de operație) se regăsește, în mare măsură, în modul în care strategia națională de apărare a țării și strategia militară sunt concepute. Astfel, se poate observa că, în *Strategia Națională de Apărare a Țării pentru perioada 2020-2024*, accentul este pus, în egală

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Majoritatea capacităților necesare dezvoltării operației multi-domeniu există sau sunt în curs de construire, problema care se pune este realizarea sinergiei necesare, astfel încât acestea să livreze efectele strategice așteptate. Pentru a realiza acest deziderat, va fi nevoie de un plan realist și de finanțare corespunzătoare a Forțelor Armate, fără de care doar bunele intenții nu vor conduce la efectul așteptat.

Problema stringentă a României este reprezentată, în momentul de față, de lipsa capacităților. Rezultă, astfel, faptul că implementarea operațiilor multi-domeniu, în cazul României, va necesita o perioadă destul de îndelungată, nefiind o abordare clasică „de sus în jos” sau „de jos în sus”, ci totul pornește de la acestea „în jos” și „în sus” (de la nivel operativ spre tactică și strategie).

măsură, pe cooperarea cu partenerul strategic (SUA), NATO și politicile proprii de apărare (Conceptul Armata 2040).

Problema stringentă a României este reprezentată, în momentul de față, de lipsa capacităților. Rezultă, astfel, faptul că implementarea operațiilor multi-domeniu, în cazul României, va necesita o perioadă destul de îndelungată, nefiind o abordare clasică *de sus în jos* sau de jos în sus, ci totul pornește de la acestea *în jos și în sus* (de la nivel operativ spre tactică și strategie).

Totuși, la o analiză mai atentă a schimbărilor care se petrec în domeniul militar, odată cu alocarea unor sume consistente pentru înzestrarea armatei, se poate observa că ceea ce se întâmplă în România este, în fapt, o implementare graduală și poate foarte puțin observabilă a operației multi-domeniu.

Astfel, prin dotarea cu echipamente prin achiziție directă de la americani (echipamente luate în calcul de către aceștia ca făcând parte din sistemele compatibile cu operația multi-domeniu), cum ar fi sistemele de rachete sol-aer Patriot, avioanele F-16 și, ca perspectivă, bateriile de rachete de coastă NSM (Naval Strike Missile), ne încadrăm în tiparul propus de SUA (prezentat în primul capitol al lucrării), prin care statele partenere, considerate vitale funcționării operației multi-domeniu (și care sunt dispuse să acorde și permisiunile necesare utilizării sistemelor naționale C4ISR de către SUA), sunt sprijinite în construirea de capacități.

Cu toate acestea, consider că nu trebuie să neglijăm demersurile care au fost inițiate pentru realizarea unei forțe întrunite capabile să răspundă tuturor nevoilor proprii de securitate, având în vedere poziționarea țării noastre, în flancul NATO.

Pe de altă parte, nu putem ignora evoluția în domeniul militar, pentru că, prin utilizarea operației multi-domeniu, nu suntem doar parte la contracararea acțiunilor Rusiei, ci suntem și în pas cu noile tendințe, la nivel mondial, în utilizarea Forțelor Armate.

Mai trebuie menționat și faptul că, așa cum se prezintă în momentul de față, operația multi-domeniu este un mijloc de a obține o asimetrie „convențională” foarte sofisticată, dar care poate fi obținută doar prin investiții majore în dezvoltarea de capacități. Întrebarea este dacă decidentul politic este dispus să își asume această transformare și dacă va exista continuitate în implementarea acesteia, chiar și atunci când opinia publică va fi influențată de dezinformare.

BIBLIOGRAFIE:

1. Clare, P. (2020). *The Answer is Multi-Domain Operations – Now What’s the Question?*, <https://wvavellroom.com/2020/02/13/the-answer-is-multi-domain-operations-now-whats-the-question/>, accesat la 3 octombrie 2020.
2. Clausewitz, von C. (2000). *Despre război*. Note și verificarea științifică a textului de general-maior dr. Corneliu Soare. Editura Antet XX Press.
3. Hughes, W. P.Jr. (1986). *Naval Tactics and Their Influence on Strategy*. Naval War College Review. Vol. 39, nr. 1, articol 1, <https://digital-commons.usnwc.edu/nwc-review/vol.39/iss1/1>, accesat la 13 septembrie 2020.
4. Scipanov, L. (2020). *Posibile soluții de realizare a unei strategii naționale de securitate – Identificarea locului strategiei maritime*. În revista *Gândirea militară românească*, nr. 3.
5. Spears, W. (2019). *A sailor’s take on Multi-Domain Operations*, <https://warontherocks.com/2019/05/a-sailors-take-on-multi-domain-operations/>, accesat la 3 octombrie 2020.
6. Townsend, S.J. (2018). *Accelerating Multi-Domain Operations – Evolution of an Idea*, <https://www.armyupress.army.mil/Portals/7/Army-Press-Online-Journal/documents/Townsend.pdf>, accesat la 3 octombrie 2020.
7. Watling J., Roper, D. (2019). *European Allies in US Multi-Domain Operations*. Royal United Services Institute for Defence and Security Studies.
8. Joint Publication 1 (2013, modificat în 2017). *Doctrine for the Armed Forces of the United States*.
9. *Strategia Națională de Apărare a Țării pentru perioada 2020-2024* (2020). Administrația Prezidențială.
10. TRADOC Pamphlet 525-3-1 (2018). *The U.S. Army in Multi-Domain Operations 2028*.
11. <https://www.thefreedictionary.com/military+strategy>, accesat la 4 octombrie 2020.

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

INTELIGENȚA EMOȚIONALĂ ÎN LEADERSHIPUL MILITAR

Comandor (r.) prof.univ.dr. Ion CHIORCEA

Academia Navală „Mircea cel Bătrân”, Constanța

Comandor instructor avansat drd. Ionuț CIORANU

Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București

În structurile militare, liderul a fost întotdeauna în prim-planul organizării și desfășurării acțiunilor specifice, având drept scop creșterea eficienței și eficacității acestor acțiuni.

Eficiența și eficacitatea militară sunt efectele abilității liderilor de a reacționa la perturbațiile apărute, asigurând o orientare optimă a celor din subordine, găsind răspunsurile adecvate la întrebările „cum” și „ce trebuie” făcut pentru a se obține cel mai bun curs de acțiune organizațional.

În acest articol, considerăm oportun a analiza inteligența emoțională, modul în care aceasta influențează leadershipul militar, contribuția unui mediu afectiv optim în acțiunile militare, pentru a putea răspunde la întrebarea: Este nevoie ca liderii militari să aibă inteligență emoțională?

Cuvinte-cheie: leadership militar, inteligență emoțională, eficiență, dezvoltare personală, eficacitate.

INTRODUCERE

Inteligența emoțională este unul dintre domeniile inteligenței, apărut relativ recent în domeniul organizațional, studiat însă intens mai ales din perspectiva impactului pe care îl poate avea asupra comportamentului individului, în cele mai diverse situații.

Poate cel mai bun argument pentru necesitatea dezvoltării inteligenței emoționale este oferit de Lisa Nowak, astronaut american. Profesia de astronaut este, probabil, cea mai complexă. Trebuie să fii aproape un *super-om* pentru a corespunde criteriilor de selecție, trebuie să ai o expertiză extraordinară în știință și inginerie și, ca pilot, trebuie să fii apt din punct de vedere fizic și psihic. Lisa Nowak era un astfel de *super-om*. A avut un master în inginerie aeronautică și a studiat astrofizica postuniversitară la Academia Navală din SUA. A zburat în misiuni aeriene pentru Marina SUA peste cinci ani, iar în anul 1996, a fost selectată pentru a deveni astronaut. Vorbim deci de un IQ foarte ridicat. În 2007, însă, a descoperit că iubitul ei avea o relație extraconjugală. Ca urmare, Lisa a încercat să pună în aplicare un plan de răzbunare, dar a avut o cădere nervoasă, ceea ce a dus la arestarea ei (Manson).

Este foarte important să reușim să înțelegem de ce oamenii inteligenți ca Lisa fac, deseori, lucruri cu adevărat stupide, descifrarea inteligenței emoționale fiind un pas în acest demers. Cu toate că domeniul inteligenței emoționale este încă foarte controversat, importanța acesteia nu poate fi contestată, deoarece este recunoscut faptul că, pentru a avea succes, nu este suficient să ai un nivel ridicat al inteligenței academice, al coeficientului de inteligență. Este evident că există persoane care nu au fost foarte bine pregătite în școală sau nu excelează prin silogisme în prezent, dar performează în domeniile lor de activitate, fiind respectate și iubite de ceilalți. Așadar, capacitățile intelectuale și tehnice joacă un rol important, ele fac așa încât succesul în poziția de lider să fie posibil, dar de probabilitatea succesului pare a fi responsabilă inteligența emoțională.

Capacitățile intelectuale și tehnice joacă un rol important, ele fac așa încât succesul în poziția de lider să fie posibil, dar de probabilitatea succesului pare a fi responsabilă inteligența emoțională.

REPERE ISTORICE

Termenul de *inteligență* provine de la latinescul „*intelligentia*” și reprezintă „*capacitatea de a înțelege ușor și bine fenomenele, lucrurile etc., pe baza experienței acumulate anterior*” (DEX), termenul de înțelegere presupunând, conform *Dicționarului explicativ*, și stabilirea de relații între oameni.

De-a lungul timpului, au existat numeroase abordări ale termenului, filosoful francez Descartes reușind definiția cea mai apropiată de înțelegerea modernă a inteligenței: „*mijlocul de a achiziționa o știință perfectă privitoare la o infinitate de lucruri*”. (Sîrbu, 2014).

Au fost vremuri în care persoanele care își exprimau emoțiile erau, adesea, marginalizate, poate pentru că termenul pe care îl folosim azi, acela de inteligență emoțională, ar fi fost considerat un oximoron. Mai mult decât atât, cei care își exprimau emoțiile erau considerați bolnavi mintal și erau supuși terapiei, pentru a-și reprima emoționalitatea. Abia la începutul anilor '60, unii cercetători au fost de acord că emoțiile pot ghida gândirea și acțiunile și ar putea îndrepta atenția către rezolvarea problemelor (Caruso, Salovey, 2012, pp. 34-47).

Așadar, termenul de *inteligență* oferă o abordare dublă, pe de o parte, ca proces de asimilare și interpretare a datelor și informațiilor, în scopul unor adaptări optime, iar pe de altă parte, ca aptitudini și calități prin care se asigură eficiența și eficacitatea.

Inițial, inteligența a fost abordată din perspectiva aspectelor cognitive ale acesteia, însă, în timp, au apărut păreri conform cărora această abordare nu este suficientă pentru a determina capacitatea de adaptare eficientă la mediu. Astfel, au fost elaborate mai multe tipologii ale inteligenței.

În 1983, Howard Gardner¹ a introdus conceptul de *inteligență multiplă*, susținând că nu doar inteligența logico-matematică este importantă, ci și inteligența interpersonală și cea intrapersonală. A introdus, astfel, modelul Inteligențelor Multiple (Multiple Intelligences), conform *tabelului nr. 1*.

Termenul de „inteligență” oferă o abordare dublă, pe de o parte, ca proces de asimilare și interpretare a datelor și informațiilor, în scopul unor adaptări optime, iar pe de altă parte, ca aptitudini și calități prin care se asigură eficiența și eficacitatea.

TIP	SEMNIFICAȚIE	ACTIVITĂȚI
Inteligența vizuală/spațială	Abilitatea de a percepe vizual ceea ce ne înconjoară	Construit, citit, scris, pictat, interpretarea unor imagini
Inteligența verbală/lingvistică	Abilitatea de a folosi cuvintele și de a vorbi	Ascultarea, vorbitul, scrisul, jocul de cuvinte, explicarea unor concepte
Inteligența logico-matematică	Abilitatea de a folosi rațiunea, logica și numerele	Rezolvarea unor probleme, lucrul cu anumite concepte abstracte, calcule matematice
Inteligența corporală/kinestezică	Abilitatea de a-ți controla mișcările corpului și îndemânarea în lucrul cu diferite obiecte	Dansul, sportul, limbajul trupului, teatrul, mima
Inteligența ritmică/muzicală	Abilitatea de a produce și de a aprecia muzica	Fluieratul, cântatul, folosirea de instrumente muzicale, compunerea de melodii
Inteligența interpersonală	Abilitatea de a-i înțelege și de a relaționa cu ceilalți	Ascultarea, folosirea empatiei, consilierea, lucrul în echipă, observarea stărilor sufletești
Inteligența intrapersonală	Abilitatea de autoreflexie și de conștientizare a propriului eu	Autoevaluarea, cunoașterea propriilor puteri și slăbiciuni, descoperirea sinelui

Tabelul nr. 1: Modelul inteligențelor multiple (Ibid., p. 629)

Parte din aceste tipuri de inteligență, inteligența interpersonală și inteligența intrapersonală puteau constitui elemente a ceea ce mai târziu se va numi inteligența emoțională. Acesta este un concept care se naște în Statele Unite, în 1990, într-un articol scris de Peter Salovey². Acesta a descoperit că abilitatea de a identifica sentimente, atât pe cele proprii, cât și pe ale celorlalți, dar și de a rezolva probleme cu implicații emoționale diferă de la o persoană la alta. John Mayer

Peter Salovey a descoperit că abilitatea de a identifica sentimente, atât pe cele proprii, cât și pe ale celorlalți, dar și de a rezolva probleme cu implicații emoționale diferă de la o persoană la alta.

¹ Howard Gardner, psiholog și autor american, cunoscut pentru teoria inteligențelor multiple.

² Peter Salovey este un psiholog social american și actual președinte al Universității Yale, unul dintre pionierii și cercetătorii de frunte în inteligența emoțională.

Atunci când abordăm problematica inteligenței emoționale, trebuie avute în atenție următoarele tipuri de abilități: recunoașterea propriilor stări afective; învățarea modului în care pot fi folosite stările afective; recunoașterea stărilor afective ale celorlalți; abordarea stărilor afective ale celorlalți.

și Peter Salovey prezentau inteligența emoțională ca o combinație bidirecțională dintre gândire și sentimente și susțineau teza conform căreia IQ-ul nu garantează succesul în viață.

Daniel Goleman³ a preluat această teză și, în 1995, după analize și investigații proprii, a publicat cartea „*Inteligența emoțională*”, care a avut un puternic impact asupra leadershipului. Astfel, abilități și atitudini care, până atunci, nu erau considerate în legătură directă cu succesul unui lider au devenit probe esențiale ale unei inteligențe emoționale dezvoltate.

Daniel Goleman a continuat cercetarea în domeniu, încercând să identifice o legătură între inteligența emoțională și performanțele la locul de muncă, introducând termenul de *competențe specifice*.

Rezultatele studiului coordonat de Daniel Goleman au fost publicate în revista *Harvard Business Review*, acestea reliefând o legătură evidentă între abilitățile de înțelegere, acceptare și gestionare a emoțiilor și conceptul de leadership.

INTELIGENȚA EMOȚIONALĂ ÎN LEADERSHIPUL ORGANIZAȚIILOR

După ce John Mayer și Peter Salovey au conceptualizat și măsurat elementele inteligenței emoționale ca abilitate, ca o caracteristică de personalitate, influențată atât de factori dispoziționali, cât și de factori sociali și după ce Daniel Goleman a evidențiat faptul că „*aptitudinile emoționale sunt meta-abilități, ce determină cât de bine putem să folosim talentele pe care le avem, inclusiv inteligența pură*” (Goleman, 2001, p. 75), a urmat o preocupare generală în legătură cu componența inteligenței emoționale.

Astfel, s-a stabilit că, atunci când abordăm problematica inteligenței emoționale, trebuie avute în atenție următoarele tipuri de abilități:

- recunoașterea propriilor stări afective;
- învățarea modului în care pot fi folosite stările afective;
- recunoașterea stărilor afective ale celorlalți;

³ Daniel Jay Goleman este scriitor, psiholog și jurnalist american, specializat în psihologie și neuroștiințe. Este autorul a peste 10 cărți despre psihologie, educație, știință, crize ecologice și leadership. A fost nominalizat de două ori la Premiul Pulitzer.

- abordarea stărilor afective ale celorlalți (Goleman, Boyatzis, Mckee, 2018, pp. 70-75).

Putem înțelege, așadar, atât propriile stări emoționale, cât și pe ale celorlalți, efectele acestor stări asupra comportamentului propriu și felul în care inteligența emoțională ne poate influența modul de relaționare în cadrul unei organizații, în societate în general, în funcție de nivelul acesteia, contribuind la succes sau împiedicându-l.

Vorbim, în general, de patru componente, de patru domenii ale inteligenței emoționale, împărțite în două grupe (A și B), în funcție de tipul competențelor adiacente (Ibid.):

A. Competențe personale – reflectă abilitățile de a ne ocupa de noi înșine:

a. autocunoașterea:

- autocunoașterea emoțională: identificarea emoțiilor proprii și înțelegerea impactului acestora;
- autoevaluarea corectă: conștientizarea atuurilor și limitelor proprii;
- încrederea în sine: aprecierea corectă a valorii și capacităților proprii;

b. stăpânirea de sine:

- autocontrolul emoțional – controlarea propriilor emoții;
- transparența – manifestarea unui comportament integru și onest, demn de încredere;
- adaptabilitatea: adaptarea la nou, abilitatea de a depăși obstacole;
- ambiția: preocuparea continuă de îmbunătățire a performanțelor;
- inițiativa: calitatea de a întreprinde ceva nou din îndemn propriu și de a valorifica oportunitățile;
- optimismul: capacitatea de a privi încrezător viitorul.

B. Competențe sociale – abilitățile de a ne gestiona relațiile:

a. conștiința socială:

- empatia: identificarea și descifrarea sentimentelor celorlalți, preocuparea față de interesele acestora;
- conștiința organizațională: interpretarea tendințelor, a deciziilor și a politicilor la nivel organizațional;

GÂNDIREA MILITARĂ ROMÂNEASCĂ

Competențele personale reflectă abilitățile de a ne ocupa de noi înșine: autocunoașterea și stăpânirea de sine. Competențele sociale sunt abilitățile de a ne gestiona relațiile, prin conștiința socială și capacitatea de a acționa persuasiv.

Daniel Goleman analizează măsura în care reușim să transferăm potențialul în randament profesional, introducând conceptul de „competență emoțională”, bazată atât pe aptitudini de ordin personal (conștiința de sine și stăpânirea de sine și motivația), cât și pe aptitudini de ordin social (empatia, sociabilitatea).

- solitudinea: cunoașterea și preîntâmpinarea dorințelor subalternilor;
- b. gestionarea relațiilor:
 - conducerea inspirată: îndrumare și motivare pe fondul unei viziuni clare;
 - influența: capacitatea de a acționa persuasiv;
 - formarea celorlalți: dezvoltarea abilităților celorlalți prin îndrumare și valorificarea feedback-ului;
 - catalizarea schimbărilor: mobilizarea subalternilor într-o direcție nouă;
 - gestionarea conflictelor: tranșarea disputelor;
 - spiritul de echipă și colaborarea: cooperarea și consolidarea relațiilor.

Componentele inteligenței emoționale sunt într-o intercondiționare continuă, abilitatea de a folosi una dintre ele fiind strâns legată de una, de mai multe sau de toate celelalte elemente. Astfel, autoreglarea este influențată de nivelul conștiinței de sine, cei care își pot identifica ușor sentimentele sunt capabili să manifeste empatie, iar fără conștiința de sine, nu putem avea motivație. De asemenea, a avea abilități sociale este, cu siguranță, o condiție pentru a avea dezvoltate toate celelalte componente ale inteligenței emoționale.

Mai mult decât atât, Goleman, în încercarea de a clarifica aceste aspecte, analizează măsura în care reușim să transferăm potențialul în randament profesional, introducând conceptul de *competență emoțională*, bazată atât pe aptitudini de ordin personal (conștiința de sine, stăpânirea de sine și motivația), cât și pe aptitudini de ordin social (empatia, sociabilitatea).

În actualul context, caracterizat de o evoluție tehnologică fără precedent, de o tendință de restrângere organizațională și de o creștere a responsabilităților individuale, calități ca cele prezentate aici sunt tot mai importante. Astfel, dezvoltarea personală și educarea inteligenței emoționale a liderilor este necesar a fi prioritare.

Această prioritate este explicată și de faptul că una dintre sarcinile principale ale unui lider este de a induce sentimente pozitive celor pe care îi conduce. Din această perspectivă, latura emoțională a liderului este determinantă în optimizarea celorlalte dimensiuni ale leadershipului.

În cazul în care apare necesitatea unei schimbări, indiferent de complexitatea acesteia, reacția liderului devine foarte importantă din perspectiva orientării emoționale a grupului. Reacția liderului ajută grupul să descifreze și să reacționeze optim emoțional la evenimentele apărute. Fie că vorbim de panică, nervozitate, iritabilitate sau de optimism, aceste stări se vor transmite, inevitabil, întregului grup.

Antitetic liderilor inteligenți emoțional sunt liderii „toxic” emoțional. Sunt acei lideri care pot să influențeze negativ climatul afectiv în cadrul grupului. Ei sunt oamenii care frecvent sunt supărați, iritați sau anxioși. Transmit aceste stări și, de fiecare dată, afectează în mod negativ dinamica grupului, fără a fi întotdeauna conștienți de acest fapt.

Așadar, emoțiile liderului pot să inspire grupului fie furie, panică, apatie, fie implicare, mândrie, optimism. Indiferent de vizibilitatea liderului, atitudinea acestuia afectează climatul afectiv în cadrul echipei de conducere, ceea ce va duce la afectarea stării emoționale în întreaga structură subordonată.

Liderul își pune amprenta emoțional asupra grupului într-o atât de mare măsură, pentru că este primul care își exprimă opinia, iar ceilalți aduc în discuție frecvent punctul acestuia de vedere. Liderul vorbește și este ascultat cel mai mult, limbajul său nonverbal este rapid recepționat și interpretat de către ceilalți, pentru că membrii grupului au încredere în lider și își modelează propriile reacții emoționale în funcție de reacția emoțională a acestuia.

În consecință, abilitatea liderului de a-și recunoaște și controla stările afective și de a recunoaște și aborda stările afective ale celorlalți are un impact major asupra rezultatelor grupului, în sensul influențării acțiunilor grupului atât cantitativ, cât și calitativ.

În consecință, eficiența liderului și cea a grupului sunt direct proporționale cu abilitatea liderului, dar și cu cea a membrilor grupului de a gestiona relațiile unii cu ceilalți.

INTELIGENȚA EMOȚIONALĂ ÎN ARMATĂ

Inteligența emoțională are un rol determinant în leadership, gestionarea emoțiilor determinând optimizarea celorlalte dimensiuni ale acestuia. Cu atât mai important devine rolul inteligenței emoționale în leadershipul militar.

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Abilitatea liderului de a-și recunoaște și controla stările afective și de a recunoaște și aborda stările afective ale celorlalți are un impact major asupra rezultatelor grupului, în sensul influențării acțiunilor grupului atât cantitativ, cât și calitativ. În consecință, eficiența liderului și cea a grupului sunt direct proporționale cu abilitatea liderului, dar și cu cea a membrilor grupului de a gestiona relațiile unii cu ceilalți.

În contextul de securitate actual, în care viziunile, previziunea, gândirea critică și creativă sunt tot mai importante, identificăm nevoia de leadership și pe timp de pace. În acest sens, în Manualul de consiliere a conducerii în Forțele Terestre din armata SUA, apar aspecte clare în ceea ce privește pregătirea liderilor militari și se afirmă că un leadership eficient este cheia armatei spre succes, atât în timpul pregătirii, cât și în luptă.

În structurile militare, liderul a fost întotdeauna în prim-planul organizării și desfășurării acțiunilor specifice, având drept scop creșterea nivelului de eficiență și eficacitate a acestor acțiuni. Eficiența și eficacitatea militară sunt efectul abilității liderilor de a reacționa la perturbațiile apărute, asigurând o orientare optimă a celor din subordine.

Până nu demult, pe timp de pace, armata se baza pe manageri buni pentru a-și îndeplini misiunea, identificând nevoia de lideri competenți, care să exercite un leadership autentic doar în timp de război.

În contextul de securitate actual, în care viziunile, previziunea, gândirea critică și creativă sunt tot mai importante, identificăm nevoia de leadership și pe timp de pace. În acest sens, în Manualul de consiliere a conducerii în Forțele Terestre din armata SUA, apar aspecte clare în ceea ce privește pregătirea liderilor militari și se afirmă că un leadership eficient este cheia armatei spre succes, atât în timpul pregătirii, cât și în luptă (FM 22-101, 1985, pp. 12-31).

Dar ce reprezintă leadershipul eficient?

Plecând de la faptul că scopul principal al forțelor militare este „garantarea suveranității, a independenței și a unității statului, a integrității teritoriale a țării și a democrației constituționale” (Constituția României, 2003), analiza finalizării sarcinilor primite și a oportunității și impactului acestora este tot mai importantă, în actualul context de securitate. Cu alte cuvinte, *cum* și, mai ales, *ce* execută armata devin întrebări esențiale.

Dintotdeauna, succesul militar s-a bazat pe atingerea obiectivelor, dar a fost influențat și de aspectele bugetare și de gestionarea resurselor, aduse tot mai mult în prim-plan în ultimul timp. De aceea, considerăm oportun a analiza conceptele de eficiență și eficacitate, ținând cont și de tendința generală de a le folosi în mod aleatoriu.

Deși, la prima vedere, „*par*” a fi sinonime, eficiența este rezultatul „Efectuării sau funcționării în cel mai bun mod posibil, în timp și cu efort minim” (Inside Squared), în timp ce eficacitatea reprezintă „gradul în care obiectivele sunt atinse și măsura în care sunt rezolvate problemele vizate” (Business Dictionary).

Spre deosebire de eficiență, eficacitatea este determinată fără referire la costuri și, în timp ce eficiența înseamnă „a face lucrurile bine

(*doing things right*)”, eficacitatea înseamnă „a face ceea ce trebuie (*doing the right things*)” (Ibid.). Astfel, eficiența trebuie privită ca parte a eficacității.

Așadar, putem spune că eficacitatea se axează îndeosebi pe obiectiv, în timp ce eficiența se concentrează pe optimizarea resurselor. O modalitate de a clarifica această problemă ar putea fi analiza unei strategii din perspectiva eficienței și eficacității. Pentru aceasta, vom analiza strategia Franței din perioada interbelică, având ca obiectiv prevenirea unui atac surpriză din partea Germaniei.

Linia Maginot a fost al doilea cel mai mare sistem permanent de fortificații construit de om, fiind un exemplu clar al politicii și doctrinelor militare de apărare din acea perioadă. Numită în amintirea lui André Maginot⁴, Linia Maginot consta într-o serie de fortificații permanente, construite cu scopul final de a apăra granițele Franței de posibilele atacuri din partea Germaniei și Italiei. Astfel, după încheierea Primului Război Mondial, în timpul căruia estul Franței a fost ocupat aproape în mod continuu de către forțele inamice, francezii au început să se întrebe ce ar trebui să facă pentru a reuși, în viitor, să-și apere teritoriul, plecând de la faptul că o parte din generali considerau că Tratatul de la Versailles a fost un armistițiu și că războiul urma a fi reluat (Greelane, 2018).

Prin urmare, Linia Maginot, planificată în anul 1920 și construită zece ani mai târziu, avea scopul principal de a opri o invazie terestră la granițe, până când Armata Franceză finaliza mobilizarea. Era, de fapt, o fortificație dispusă liniar, compusă dintr-o serie neîntreruptă de forturi și cazemate. Forturile erau dispuse la o distanță de maximum 15 kilometri unul de celălalt, în funcție de configurația terenului, iar între forturi erau ridicate numeroase cazemate, care suplimentau gurile de foc ale acestora. Forturile și cazematele erau unite printr-o serie de tranșee, iar suprafața de teren din fața fortificațiilor era prevăzută cu mine antitanc și rețele de sârmă ghimpată. Aceste amenajări au fost ridicate după finalizarea propriu-zisă a Liniei Maginot, fiind structuri din beton, cu rolul de a suplimenta linia principală de fortificații,

⁴ André Maginot, ministrul francez al Apărării în perioada 1931-1932.

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Eficacitatea se axează îndeosebi pe obiectiv, în timp ce eficiența se concentrează pe optimizarea resurselor. O modalitate de a clarifica această problemă ar putea fi analiza unei strategii din perspectiva eficienței și eficacității.

Analizând valoarea Liniei Maginot din punct de vedere al potențialului de apărare, putem evidenția eficiența acesteia, însă, ținând cont de faptul că realitatea a depășit previziunile inițiale, strategia francezilor s-a dovedit ineficace.

acolo unde terenul nu permitea ridicarea unui număr satisfăcător de cazemate și forturi și având rolul de a respinge atacurile concentrate în punctele slabe ale liniei. În total, fortificația era compusă din 22 de fortificații de câmp, 36 de forturi, 311 cazemate, 78 de adăposturi de infanterie, 14 puncte de observare și peste 4.000 de blocuri betonate, unde erau cazați soldații. Linia Maginot a fost construită între anii 1930 și 1936 și a fost îmbunătățită constant, până în data atacului german asupra Franței, din luna mai a anului 1940 (Parlog, 2013).

Eficiența liniei reiese din ingeniozitatea construcției. Nicio unitate din compunerea liniei nu era amplasată în așa fel încât să lupte izolat, orice atac german urmând a avea de înfruntat întreg dispozitivul de foc al Liniei Maginot. În realitate, însă, Germania, conștientă de impenetrabilitatea liniei, a ordonat invazia Franței prin Țările de Jos.

În plus, dinamica luptelor i-a obligat pe strategii francezi să decidă ca trupele și armamentul care deserveau Linia Maginot să fie trimise pe linia frontului. Fortificațiile au fost ocupate, apoi, atât de germani, cât și de trupele Aliaților, care și-au făcut acolo baze importante.

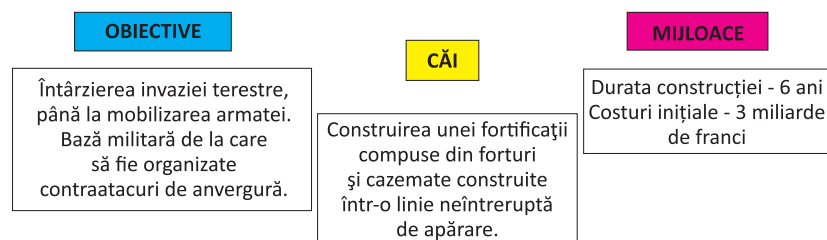

Figura nr. 1: Strategia franceză – Linia Maginot

În concluzie, analizând valoarea Liniei Maginot din punct de vedere al potențialului de apărare, putem evidenția eficiența acesteia, însă, ținând cont de faptul că realitatea a depășit previziunile inițiale, strategia francezilor s-a dovedit ineficace.

În plus, dacă analizăm conceptul de targeting, putem oferi o altă explicație în ceea ce privește diferența dintre cei doi termeni, și anume: este eficient să lovim o navă, însă, dacă, în urma unui targeting eficient, vom reuși să lovim nava care trebuie, putem afirma că am acționat cu eficacitate.

Plecând de la deosebirea dintre acești termeni, Peter Ferdinand Drucker⁵ a prezentat, încă din anul 1954, diferența dintre management și leadership, afirmând: „managementul face lucrurile cum trebuie..., leadership înseamnă să faci ceea ce trebuie”. (Maciariello, Drucker, 2016, pp. 27-28).

Suținând aceeași idee, în 1985, W. Bennis⁶ afirma: „managerii fac lucrurile bine și liderii fac lucrurile care trebuie”. (Rost, 1993, p. 165). Cu alte cuvinte, managerii răspund la întrebările *cum* și *când*, centrându-se pe eficiență, în timp ce liderii caută răspunsuri la întrebările *ce* și *de ce* – tot mai greu de obținut, ținând cont de particularitățile și tendințele mediului de securitate –, se orientează spre eficiență, centrându-se pe eficacitate. În concluzie, folosind un silogism simplu, dezideratul optimizării conducerii poate fi atins de către *liderii eficienți*.

În plus, analizând *Strategia Națională de Apărare a Țării 2020-2024* (2020), conform căreia „*Apartenența la Uniunea Europeană și la NATO, precum și Parteneriatul Strategic cu SUA reprezintă fundamentele politicii externe a României și traiectoria pe care statul român s-a angajat conștient și ireversibil*” (p. 8), demersul de a identifica răspunsurile optime atât la întrebările *cum* și *când*, cât și, mai ales, la întrebările *ce* și *de ce*, reprezintă o provocare importantă, dezvoltarea leadershipului devenind primordială. Așadar, nevoia de *lideri eficienți* decurge din starea de nesiguranță, din ce în ce mai accentuată, ce caracterizează organizația militară pe timpul îndeplinirii misiunii sale constitutive.

În acest context, formarea continuă a personalului militar, în general, și a celui investit cu responsabilitatea de a conduce, în special, constituie o prioritate cu semnificație majoră. În cadrul acestei formări continue, dezvoltarea personală și dezvoltarea emoțională a personalului armatei devin stringente.

Chiar dacă este evidentă importanța competențelor de conducere în armată, nu am identificat totuși dovezi empirice referitoare

⁵ Peter Ferdinand Drucker (1909-2005) a fost un consultant în management și autor american de origine austriacă, ale cărui scrieri au contribuit la fundamentele filozofice și practice ale corporației moderne de afaceri.

⁶ Warren Gamaliel Bennis (1925-2014) a fost un savant american, consultant organizațional și autor, considerat un pionier al domeniului contemporan al studiilor de leadership.

GÂNDIREA MILITARĂ ROMÂNEASCĂ

Formarea continuă a personalului militar, în general, și a celui investit cu responsabilitatea de a conduce, în special, constituie o prioritate cu semnificație majoră. În cadrul acestei formări continue, dezvoltarea personală și dezvoltarea emoțională a personalului armatei devin stringente.

la modalități de cultivare a inteligenței emoționale în mediul militar. FM 22-100 subliniază faptul că este nevoie ca liderii să fie maturi, capabili să își controleze emoțiile și să rămână cât mai imperturbabili în fața pericolului (p. 35). Fără a folosi sintagma „*intelență emoțională*”, Manualul prezintă trăsăturile inteligenței emoționale, inducând faptul că liderii echilibrați emoțional fac față oricărei situații și îi pot ghida emoțional pe ceilalți (Ibid., pp. 35-41). Problema este că Manualul nu prezintă și modalitatea de dezvoltare a acestor abilități.

Nici ADP 6-22, *Army leadership and the profession*, nu introduce conceptul de *intelență emoțională*, însă prezintă detaliat atribute ale liderului militar, conform modelului din *figura nr. 2*, o parte dintre acestea fiind abilități specifice inteligenței emoționale (p. VII).

FM 22-100 subliniază faptul că este nevoie ca liderii să fie maturi, capabili să își controleze emoțiile și să rămână cât mai imperturbabili în fața pericolului.

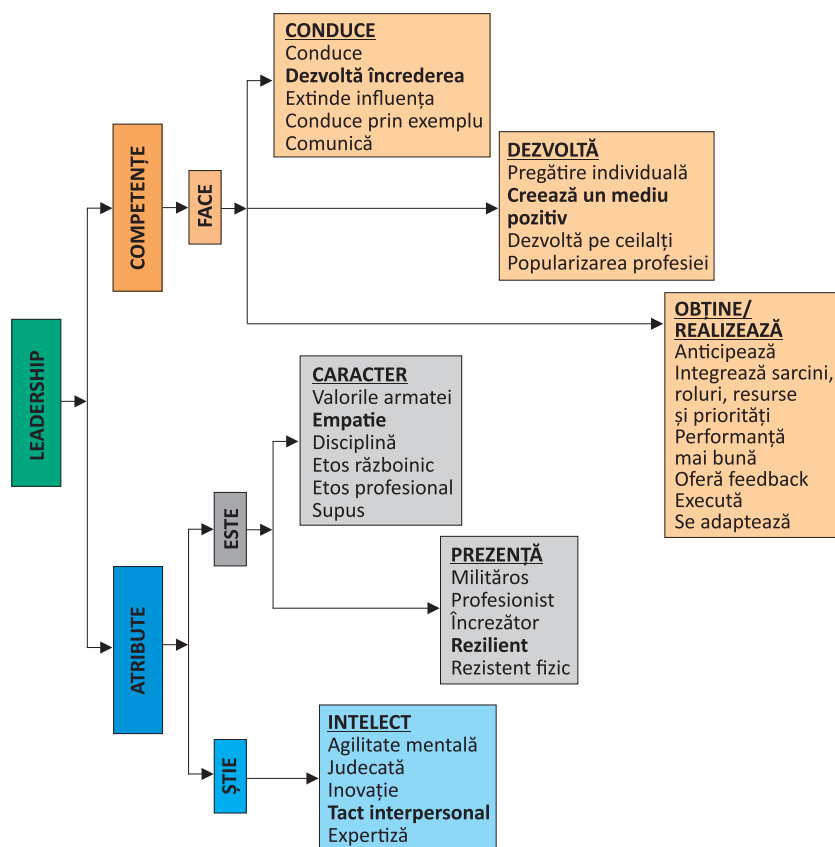

Figura nr. 2: Atributele liderului militar (Ibid., trad.aut.)

Mai mult decât atât, referitor la Institutul de Studii Strategice (SSI) al Colegiului de Război din SUA, o structură care își dedică întreaga activitate cercetărilor necesare pentru adaptarea curriculei colegiului, deși a avut o contribuție foarte importantă în dezvoltarea leadershipului militar, totuși, aspecte legate de inteligența emoțională nu s-au regăsit pe agenda de lucru a acestui institut. În anul 2016, însă, în studiul *Inteligența emoțională și autoeficacitatea liderilor militari*, realizat în cadrul Brandman University, Kelly A. Hudson a demonstrat corelații puternice între inteligența emoțională și eficacitatea personalului militar (Hudson, 2016). În plus, la 6 iunie 2019, a avut loc, în Slovacia, Forumul GLOBALSEC Bratislava 2019, co-sponsorizat de NATO. În cadrul acestui forum, s-a desfășurat primul atelier de simulare a crizelor cibernetice, numit „*Dilemele perturbatoare*”. Atelierul a propus o serie de simulări interactive de criză, care au vizat o gamă largă de subiecte, de la utilizarea informațiilor în gestionarea crizelor refugiaților până la provocările de securitate cibernetică și utilizarea potențialelor cibernetice în lupta împotriva dezinformării. O importantă concluzie în cadrul acestui atelier a fost faptul că soluționarea crizelor de securitate cibernetică necesită atât inteligență cognitivă, cât și inteligență emoțională (GLOBALSEC, 2019). Astfel, importanța inteligenței emoționale în leadershipul militar devine tot mai evidentă.

CONCLUZII

Multe dintre atributele unor buni lideri pot fi considerate drept abilități specifice persoanelor cu inteligență emoțională ridicată, abilități care asigură succesul la locul de muncă și care pot fi dezvoltate prin formare continuă.

Considerăm, astfel, că un bun lider este acela care își dezvoltă și abilitățile de inteligență emoțională, pentru că, întotdeauna, liderii adevărați fac apel la emoții. Știu cum să identifice și să gestioneze atât propriile emoții, cât și pe ale celorlalți, oferind, astfel, un cadru afectiv echilibrat, optimizând impactul propriilor acțiuni și manifestări, asigurând succesul structurii pe care o conduc.

În consecință, formarea și dezvoltarea acestor abilități devin acțiuni esențiale în demersul de a avea un tip de leadership care să permită reacții optime la provocările specifice viitorului context de securitate.

Un bun lider este acela care își dezvoltă și abilitățile de inteligență emoțională, pentru că, întotdeauna, liderii adevărați fac apel la emoții. Știu cum să identifice și să gestioneze atât propriile emoții, cât și pe ale celorlalți, oferind, astfel, un cadru afectiv echilibrat, optimizând impactul propriilor acțiuni și manifestări, asigurând succesul structurii pe care o conduc.

Urmărirea evoluției emoționale a personalului va permite menținerea echilibrului emoțional al personalului militar și minimizarea stresului provocat de evenimente traumatizante, pentru eliminarea posibilităților de tulburări specifice stresului posttraumatic.

În acest context, considerăm că ar fi benefică introducerea unui criteriu de selecție specific inteligenței emoționale, pentru că sunt foarte importante atât nivelul, cât și potențialul de dezvoltare a acesteia.

În plus, urmărirea evoluției emoționale a personalului va permite menținerea echilibrului emoțional al personalului militar și minimizarea stresului provocat de evenimente traumatizante, pentru eliminarea posibilităților de tulburări specifice stresului posttraumatic.

Așadar, în opinia noastră, este nevoie ca liderii militari să aibă inteligență emoțională, complementar celorlalte atribute caracteristice leadershipului. Va fi asigurat, în acest mod, cadrul optim desfășurării acțiunilor eficiente și eficace și al identificării răspunsurilor la întrebările *cum* și *ce* trebuie făcut în vederea îndeplinirii obiectivelor organizaționale.

Devine evident, în acest context, faptul că dezvoltarea inteligenței emoționale ar trebui să apară pe prima pagină a agendei sistemului militar românesc, pe lângă pregătirea profesională, dezvoltarea personală devenind tot mai importantă.

BIBLIOGRAFIE:

1. Caruso, D., Salovey, P. (2012). *Inteligența emoțională*. București: Editura BusinessTech International Press.
2. Goleman, D. (2001). *Inteligența emoțională*. București: Editura Curtea Veche.
3. Goleman, D., Boyatzis, R., McKee, A. (2018). *Inteligența emoțională în leadership*. București: Editura Curtea Veche.
4. Hudson, K.A. (2016). *Emotional Intelligence and Self-Efficacy in Military Leaders*. Dissertations Brandman Digital Repository, <https://digitalcommons.brandman.edu/cgi/viewcontent.cgi?article>, accesat la 9 septembrie 2020.
5. Maciariello, J.A., Drucker, P. (2016). *Curs de formare pentru manageri – 52 de săptămâni de coaching pentru un leadership eficient*. București: Editura Litera.
6. Manson, M., *5 Skills to Help You Develop Emotional Intelligence*, <https://markmanson.net/emotional-intelligence>, accesat la 8 septembrie 2020.
7. Parlog, N. (2013), *Linia Maginot și fortificațiile care trebuiau să apere Franța*, <https://www.descopera.ro/cultura/11577266-linia-maginot-si-fortificatiile-care-trebuiau-sa-apere-franta>, accesat la 16 septembrie 2020.
8. Rost, J.C. (1993). *Leadership for the Twenty-first Century*. Greenwood Publishing Group, Inc.

9. Sîrbu, M. (2014). *Relația dintre inteligența socială, inteligența emoțională și reciprocitate, ca predictor ai calității*. Revista de Studii Psihologice, nr. 1, <https://www.psihologie.hyperion.ro/wp-content/uploads>, accesat la 8 septembrie 2020.
10. Smith, E., Nolen-Hoeksema, S., Fredrikson, B., Loftus, G. (2005). *Introducere în psihologie*. București: Editura Tehnică.
11. *ADP 6-22, Army leadership and the profession* (2019). Washington, D.C.: Department of the Army.
12. *Constituția României* (2003). Art. 118 (1).
13. *Dicționarul Explicativ al Limbii Române – DEX* (1998), Ediția a II-a, Academia Română.
14. *FM 22-101, Leadership Counselling*. (1985). Washington D.C.
15. *FM 22-100, Army Leadership*. (1999). Washington D.C.: Department of the Army.
16. „NATO supports groundbreaking cyber exercise at GLOBSEC 2019 Forum”, NATO, 13 iunie 2019, <https://www.nato.int/eps/in>, accesat la 10 septembrie 2020.
17. *Strategia Națională de Apărare a Țării 2020-2024* (2020). București: Administrația Prezidențială.

WEBOGRAFIE:

1. <https://dexonline.ro/>, accesat la 14 octombrie 2020.
2. <https://markmanson.net>, accesat la 21 septembrie 2020.
3. <https://psihologie.hyperion.ro>, accesat la 14 octombrie 2020.
4. <https://www.greelane.com/ro/umanistic%20istorie-%20cultura%20the-maginot-line-3861426/>, „Lina Maginot a fost eșecul defensiv al Franței în al Doilea Război Mondial” (2018), accesat la 16 septembrie 2020.
5. <https://www.descopera.ro/cultura/11577266-linia-maginot-si-fortificatiile-care-trebuiau-sa-apere-franta>, accesat la 2 septembrie 2020.
6. <https://books.google.ro/books?id=bM7E8ORH7QC&printsec=frontcover&hl=ro#v=onepage&q&f=false>, accesat la 26 august 2020.
7. <https://www.presidency.ro>, accesat la 14 septembrie 2020.
8. <https://www.insightsquared.com/blog/effectiveness-us-efficiency-whats-the-difference>, accesat la 9 octombrie 2020.
9. <https://www.dictionary.com/browse/business>, accesat la 25 septembrie 2020.

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

IMPACTUL PANDEMIEI DE COVID-19 LA NIVELUL INDUSTRIEI NAȚIONALE DE APĂRARE

Dr. șt. ec. Lucian IVAN

Ministerul Afacerilor Interne

Pandemia de COVID-19, la nivelul industriei mondiale, are efecte negative dovedite științific, care se reflectă în scăderea cifrelor de afaceri, redimensionarea activităților productive și creșterea șomajului. Asigurarea a 2% din Produsul Intern Brut pentru domeniul apărării, precum și programele dezvoltate la nivelul UE și al NATO oferă companiilor din industria națională de apărare posibilitatea de a-și adapta gama de produse la programele de înzestrare derulate de armata română.

O altă oportunitate care trebuie valorificată de companiile din cadrul industriei naționale de apărare constă în utilizarea fondurilor disponibile la nivelul UE inclusiv pentru cercetare și dezvoltare, precum și realizarea de parteneriate cu marile companii din spațiul euroatlantic. Pentru a traversa criza economică generată de pandemia de COVID-19, este necesară o cooperare eficientă între entitățile de stat și cele private din cadrul industriei naționale de apărare și ministerele de resort, în special cu Ministerul Apărării Naționale și Ministerul Economiei.

Cuvinte-cheie: industria de apărare, COVID-19, Forțele Armate Române, criză, produse militare.

N.R.: Articolul a fost elaborat în luna noiembrie 2020.

INTRODUCERE

La nivel mondial, piața de armament reprezintă una dintre cele mai profitabile piețe, cu o cifră totală de afaceri de ordinul sutelor de miliarde de dolari, oportunitățile de dezvoltare, inclusiv pentru industria românească de profil, fiind foarte mari, în contextul accentuării fenomenului globalizării și al dinamizării afacerilor la nivel global.

Totodată, piața de armament cunoaște o dinamică amplă, generată atât de apariția unor noi actori relevanți pe piețele emergente de profil, cât și de recalibrarea și reorientarea strategică a politicilor de apărare ale anumitor state, în sensul alocării de fonduri substanțiale dedicate achiziționării de armament și sisteme de apărare moderne și adaptate războiului hibrid, caracterizat prin non-linearitate și un grad ridicat de incertitudine.

În prezent, piața internațională de armament este dominată de marii producători care „dictează”, din punct de vedere economic și strategic, tendințele evolutive ale sistemelor militare moderne, prin adaptarea continuă a produselor la paradigma războiului modern. Pentru atingerea acestui obiectiv strategic, sume importante, de ordinul miliardelor de dolari, sunt investite anual în domeniul cercetare-dezvoltare, fiind necesare măsuri pentru modernizarea continuă a echipamentelor militare existente și pentru crearea de noi produse, care să răspundă nevoilor crescânde ale pieței de profil și, mai ales, să corespundă cerințelor operaționale ale forțelor armate, care sunt beneficiarele acestor produse și tehnologii militare.

Pandemia de COVID-19 impune, în actualele circumstanțe, suplimentarea fondurilor alocate domeniului cercetare-dezvoltare, în scopul menținerii piețelor actuale sau chiar al câștigării de noi piețe. Acest aspect este extrem de important prin prisma scăderii prognozate a bugetelor de apărare, în urma diminuării PIB.

O zonă foarte atractivă pentru marii producători este constituită de arealele emergente, precum Orientul Mijlociu, majoritatea statelor din această regiune dispunând de bugete mari, dedicate achiziționării

Piața de armament cunoaște o dinamică amplă, generată atât de apariția unor noi actori relevanți pe piețele emergente de profil, cât și de recalibrarea și reorientarea strategică a politicilor de apărare ale anumitor state, în sensul alocării de fonduri substanțiale dedicate achiziționării de armament și sisteme de apărare moderne și adaptate războiului hibrid, caracterizat prin non-linearitate și un grad ridicat de incertitudine.

Statutul României, acela de membru al NATO și al UE, permite companiilor de pe piața românească de armament să încheie parteneriate strategice cu concernele de profil din state aparținând acestor structuri internaționale, fapt ce va conduce la integrarea și adaptarea produselor autohtone în sistemele de apărare dezvoltate de cei mai importanți actori pe plan mondial.

de tehnică militară modernă. Aceste bugete sunt o consecință a stării de securitate caracterizată prin evenimente conflictuale existente în aceasta zonă, care au un potențial degenerativ major.

În acest context, o analiză a exporturilor de echipamente militare românești relevă scăderea considerabilă a operațiunilor de export, definitive chiar către statele din Orientul Mijlociu, concomitent cu creșterea pe zona Americii de Nord, în special în SUA, precum și către state membre ale Uniunii Europene. În acest fel, s-a pierdut o piață tradițională a României din anii '90, concomitent cu scăderea accentuată a exporturilor pe piața statelor africane, aspect ce a afectat substanțial balanța comercială în acest domeniu strategic.

O altă caracteristică actuală a pieței autohtone de profil constă în producerea de armament care înglobează tehnologii ce nu mai corespund tendințelor actuale de pe piața mondială, aceasta fiind o consecință directă a lipsei de investiții în domeniul cercetare-dezvoltare. Lipsa de apetență în investirea în inovare contravine tendinței actuale la nivel mondial, dominată de „proliferarea” managementului cunoașterii, mai ales în acest domeniu de nișă, foarte specializat, în care accentul este pus pe concernele americane, europene și asiatice.

Inovarea pe piața de armament devine esențială, în contextul concurenței acerbe generate de creșterea, per ansamblu, a procentului din PIB pe care statele îl investesc în industria de apărare.

Statutul României, acela de membru al NATO și al UE, permite companiilor de pe piața românească de armament să încheie parteneriate strategice cu concernele de profil din state aparținând acestor structuri internaționale, fapt ce va conduce la integrarea și adaptarea produselor autohtone în sistemele de apărare dezvoltate de cei mai importanți actori pe plan mondial. Totodată, România are acces la cele mai înalte tehnologii ale NATO, care îi vor permite să modernizeze și să doteze armata română, acest aspect fiind favorizat de alocarea a 2% din Produsul Intern Brut pentru domeniul de apărare. O mare parte din aceste fonduri sunt destinate modernizării forțelor armate, ceea ce presupune achiziționarea de echipamente și tehnologii militare de vârf.

Este important, în acest context, ca producătorii autohtoni să-și adapteze, în mod continuu, producția spre nevoile reale ale Armatei Române, inclusiv în ceea ce privește realizarea de facilități moderne,

care să asigure mentenanța echipamentelor militare ce vor fi achiziționate. Pentru a sprijini în mod real industria românească de profil, ale cărei obiective industriale sunt situate preponderent în zone monoindustriale, este necesar să se formuleze propuneri concrete de dezvoltare a pieței autohtone de profil, care să conducă la creșterea predictibilității piețelor externe pretabile a absorbi produsele realizate de industria românească de apărare.

PRINCIPALELE CARACTERISTICI ALE PIEȚEI ROMÂNEȘTI DE APĂRARE

Analiza pieței locale relevă anumite caracteristici definitorii, care determină profitabilitatea și sustenabilitatea acestui sector de interes strategic (Boulegue, 2020), respectiv:

- este o industrie controlată în principal de stat, iar majoritatea companiilor care activează în acest domeniu sunt concentrate la nivelul Companiei Naționale ROMARM S.A., care se află în coordonarea Ministerului Economiei;
- lipsa cronică de investiții și controlul de stat/politic au transformat-o într-o industrie ineficientă din punct de vedere economic, pe fondul unui sistem de luare a deciziilor bazat exclusiv pe analiza economică;
- lipsește un program politic de restructurare/dezvoltare, presupus printr-o abordare sistemică a industriei naționale de apărare care utilizează puncte forte și atenuează consecințele vulnerabilităților sistemice identificate la nivelul acestui sector strategic;
- nu există o corelare a industriei naționale de apărare cu doctrina apărării naționale și cu programele de înzestrare desfășurate la nivelul Ministerului Apărării Naționale;
- există o industrie autarhică, axată în principal pe întreținerea și exportul produselor primare fără valoare adăugată ridicată și care înglobează tehnologii din anii '80;
- nu putem vorbi despre o industrie prezentă în circuitul economic global și în lanțurile de aprovizionare de înaltă tehnologie; industria națională de apărare are o prezență timidă de export, pe anumite piețe marginale, și numai pentru produsele primare, nesofisticate, care încorporează tehnologii învechite;

GÂNDIREA MILITARĂ ROMÂNEASCĂ

Analiza pieței locale relevă anumite caracteristici definitorii, care determină profitabilitatea și sustenabilitatea acestui sector de interes strategic, respectiv: este o industrie controlată în principal de stat, iar majoritatea companiilor care activează în acest domeniu sunt concentrate la nivelul Companiei Naționale ROMARM S.A., care se află în coordonarea Ministerului Economiei; lipsa cronică de investiții și controlul de stat/politic au transformat-o într-o industrie ineficientă din punct de vedere economic, pe fondul unui sistem de luare a deciziilor bazat exclusiv pe analiza economică.

Succesul industriilor de apărare în state precum Marea Britanie, Franța, Italia, Germania, Israel, Suedia, Spania sau Norvegia demonstrează că autarhia nu mai este o soluție economică și durabilă pe termen lung și că statul/guvernul nu poate controla întreaga aprovizionare a lanțului.

- există doar o industrie caracterizată prin dezvoltarea circumstanțială, oportunistă, prin compensare și politici de achiziții ale Ministerului Apărării Naționale (în cele mai multe situații, de achiziții militare încheiate, industria locală jucând rolul unui serviciu marginal de asigurare a întreținerii);
- dezvoltarea tehnologică nu este adaptată la procesele actuale de cercetare și dezvoltare la nivel internațional;
- există o supradimensionare a personalului, inclusiv situații de „preluare” politică prin acordarea funcțiilor de conducere și execuție pe baza unor criterii subiective;
- vorbim despre o integrare redusă în circuitele economice cu dublă utilizare, inclusiv printr-o cooperare deficitară între cele de stat și cele private;
- există redundanță și duplicare cu produse disponibile pe piața globală, la costuri mai mici.

Elementul central care determină menținerea industriei naționale de apărare, deși declarat sector strategic, în această etapă a revenirii, este abordarea guvernamentală autarhică a acestui sector, pe considerentul asigurării autosuficienței și securității aprovizionării forțelor armate române cu produse de bază. (Darling, 2020). Din analiza piețelor globale, încercările de a obține autosuficiența și independența totală în industria națională de apărare și de a asigura, în același timp, o industrie competitivă și sofisticată nu au avut succes. În cazul în care se aplică această abordare (țările în curs de dezvoltare, subiectele amenințărilor actuale și imediate pentru securitate), costul bugetar al menținerii industriei sale în stare de funcționare este semnificativ, acest sector industrial funcționând în pierdere.

Succesul industriilor de apărare în state precum Marea Britanie, Franța, Italia, Germania, Israel, Suedia, Spania sau Norvegia demonstrează că autarhia nu mai este o soluție economică și durabilă pe termen lung și că statul/guvernul nu poate controla întreaga aprovizionare a lanțului.

INFLUENȚA PANDEMIEI COVID-19

LA NIVELUL INDUSTRIEI INTERNAȚIONALE DE APĂRARE

Modificarea priorităților guvernamentale generate de criza pandemică produsă de COVID-19 poate genera o reducere a bugetelor pentru programele de dotare militară. Majoritatea guvernelor

alocă anual aproximativ 2% din PIB sectorului de apărare. Având în vedere pandemia generată de COVID-19, există riscul ca unele state să reducă semnificativ bugetul alocat industriei de apărare pentru a crește bugetele în sistemele de sănătate, având în vedere necesitatea extinderii spitalelor, precum și achiziționarea de medicamente, echipamente și servicii. Aceștia sunt factori obiectivi în gestionarea pandemiei COVID-19, ținând cont că există sisteme medicale deficitare în unele state, care nu sunt capabile să facă față acestei crize medicale globale fără precedent.

În acest context, guvernele sunt obligate să mărească cheltuielile sociale și să reprioritizeze cheltuielile bugetare prin prisma problemelor din situația de criză medicală la nivelul societății. O presiune suplimentară este exercitată de cetățeni, care, în această perioadă, se simt vulnerabili și preferă ca majoritatea fondurilor disponibile să fie utilizate în mod eficient pentru a gestiona criza pandemiei generată de COVID-19. („International Military Cooperation Supports Covid-19 Response”, 2020).

Pentru a face față costurilor neprevăzute ale pandemiei COVID-19, guvernele vor folosi resursele alocate inițial pentru dezvoltarea industriei de apărare, în scopul gestionării crizei medicale. Acest lucru duce la o diminuare considerabilă a bugetului pentru apărare, cu efecte directe asupra politicii de dotare și, implicit, o scădere a resurselor financiare alocate industriei de apărare.

În acest context, în cazul pierderii sau chiar al amânării unor programe și contracte guvernamentale importante, este necesar ca firmele din industria de apărare să identifice soluții inovatoare pentru ieșirea din criză. O soluție potențială este adaptarea gamei productive și fabricarea produselor și echipamentelor necesare industriei civile. În aceste condiții, pandemia COVID-19 poate constitui o oportunitate pentru industria de apărare în a adapta producția la zona echipamentelor medicale de înaltă performanță (de exemplu, producția de ventilatoare pentru secțiile ATI).

Principalele probleme identificate la nivelul industriei de apărare, pe fondul pandemiei COVID-19, sunt:

- menținerea forței de muncă specializate, pe fondul scăderii comenzilor pentru produse și echipamente militare;

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

În cazul pierderii sau chiar al amânării unor programe și contracte guvernamentale importante, este necesar ca firmele din industria de apărare să identifice soluții inovatoare pentru ieșirea din criză. O soluție potențială este adaptarea gamei productive și fabricarea produselor și echipamentelor necesare industriei civile.

Pe fondul scăderii constante și semnificative a acțiunilor, este posibil ca o parte relevantă a acestora să fie achiziționată de entități din anumite țări (de exemplu, Federația Rusă, China), care nu au interes în dezvoltarea industriei de apărare din țările euroatlantice. Este necesar, în acest context, ca guvernele să intervină pentru a preveni acest proces, care are, în cele din urmă, rolul de a falimenta entitățile productive, iar piața acestora să fie preluată de companiile din zonele emergente, în special din zona Asiei.

- întârzierea plăților către furnizorii de materii prime, subansamble și utilități, cu efecte directe în ceea ce privește sustenabilitatea lor economică;
- nivelul ajutorului guvernamental necesar pentru a depăși criza cauzată de pandemia COVID-19;
- reducerea bugetelor alocate cercetării și dezvoltării în favoarea plății cheltuielilor curente (de exemplu, salarii, plata utilităților și a materiilor prime), cu riscul pierderii avantajului tehnologic;
- relocarea instalațiilor de producție, pe fondul creșterii cheltuielilor operaționale, cu efecte în ceea ce privește pierderea resurselor umane specializate;
- nivelul de încredere al investitorilor.

Nu în ultimul rând, o altă problemă importantă este „scăderea cotelor bursiere la companiile mari de pe piață. De exemplu, de la 10 februarie 2020 până în prezent, acțiunile Lockheed Martin au scăzut cu 28%, Leonardo – 55%, Thales – 33% și Fincantieri – 32%. Statistic, acțiunile celor mai mari jucători de pe piața internațională a armelor se vând la cel mai mic preț din ultimii cinci ani”. (Tirpak, 2020).

Aceste consecințe, considerate secundare, sunt îngrijorătoare totuși, pe fondul în care încasările de pe piețele secundare nu afectează semnificativ veniturile companiilor. Companiile care intenționează să emită noi acțiuni pentru finanțarea investițiilor de capital au fost obligate să stopeze acest proiect, având în vedere evoluțiile nefavorabile de pe piețele de profil. În acest context, planurile de dezvoltare ale companiilor au fost reevaluate pentru a abandona sau a întârzia anumite investiții care vizează dezvoltarea acestor entități economice.

Mai mult, pe fondul scăderii constante și semnificative a acțiunilor, este posibil ca o parte relevantă a acestora să fie achiziționată de entități din anumite țări (de exemplu, Federația Rusă, China), care nu au interes în dezvoltarea industriei de apărare din țările euroatlantice. Este necesar, în acest context, ca guvernele să intervină pentru a preveni acest proces, care are, în cele din urmă, rolul de a falimenta entitățile productive, iar piața acestora să fie preluată de companiile din zonele emergente, în special din zona Asiei. Un actor internațional interesat să afecteze sau să falimenteze entitățile productive din zona euroatlantică este Federația Rusă, care va căuta să dețină o participație majoritară la companiile puternice din țările de interes.

IMPACTUL CRIZEI PANDEMICE LA NIVELUL INDUSTRIEI ROMÂNEȘTI DE APĂRARE

La momentul crizei COVID-19, România se afla deja într-o situație fiscală dificilă, se confrunta cu un deficit bugetar excesiv, creșterea expunerii financiare publice, o reducere substanțială a investițiilor publice private și directe, o inconsecvență politică și strategică sporită, devenind o victimă a populismului, pe fondul disfuncției cronice a acestora în alte sectoare economice și sociale importante.

În România, subiectul instrumentelor și oportunităților care pot asigura îmbunătățirea efectelor și depășirea crizei economice este, în prezent, discutat prin măsuri economice active, inclusiv în domeniul industriei de apărare. În România însă, calea de la dezbatere la politică și strategia publică asumată și aplicată este, în mod tradițional, lungă și dificilă, necesitând mai mult pragmatism în abordarea problemelor economice strategice.

Unul dintre instrumentele identificate ca un factor al redresării economice a României este reindustrializarea. De altfel, reindustrializarea României (inclusiv în domeniul industriei de apărare) este o temă politică de actualitate. Prin urmare, în România, se așteaptă să asistăm la poziții politice care vor argumenta alocarea resurselor pentru „remodelarea” industriei naționale de apărare aflate sub controlul statului, ca instrument de îmbunătățire a efectelor crizei economice. (Dick, 2020).

Includerea reindustrializării în gama de instrumente adecvate pentru depășirea crizei post-COVID-19 este un pas binevenit, dar necesită o nouă conceptualizare și abordare, adaptate secolului XXI, și nu o restructurare și alocare de resurse publice lipsite de viziune strategică și obiective de eficiență economică, așa cum s-a întâmplat până în prezent. Cu atât mai mult, nu trebuie să urmărim exemplele altor state, în care se așteaptă tendințe de standardizare industrială/economică drept garanție a revenirii din criză și a creșterii capacității de a răspunde la viitoarele crize.

Indiferent dacă provocările de securitate militară și geopolitică de pe flancul estic al NATO/ UE rămân actuale sau nu, în ceea ce privește România, industria românească de apărare poate deveni un element stringent în consolidarea efortului economic de depășire a crizei economice și financiare.

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

În România, subiectul instrumentelor și oportunităților care pot asigura îmbunătățirea efectelor și depășirea crizei economice este, în prezent, discutat prin măsuri economice active, inclusiv în domeniul industriei de apărare.

Procesul de restructurare a industriei naționale de apărare, pentru a-i asigura eficiență și durabilitate, trebuie să se desfășoare pe baza alianțelor militare din care România face parte. În acest sens, considerăm importantă eficiența forțelor armate naționale, în contextul capacității de a purta un conflict militar în cadrul NATO.

Procesul de restructurare a industriei naționale de apărare, pentru a-i asigura eficiență și durabilitate, trebuie să se desfășoare pe baza alianțelor militare din care România face parte. În acest sens, considerăm importantă eficiența forțelor armate naționale, în contextul capacității de a purta un conflict militar în cadrul NATO.

Un posibil prim contraargument la acest „postulat” geopolitic ar fi că o astfel de abordare ar determina o dependență mai mare a industriei de apărare locale și a armatei române de factorii externi (securitatea aprovizionării), ceea ce ar afecta negativ securitatea națională. Dar, așa cum am prezentat, absolutizarea suveranității industriei naționale conduce, inevitabil, la autarhie economică și la eliminarea acestei industrii din circuitul global de aprovizionare și din procesele de înaltă tehnologie.

În cele din urmă, forțele armate române vor ajunge să facă achiziții exclusiv de la principalii contractori internaționali, fără nicio participare românească. Din acest motiv, Parteneriatul strategic al României cu Statele Unite ale Americii (lider global în domeniul industriei militare) și prezența noastră în UE sunt esențiale. Factorul politic românesc trebuie să înțeleagă că nu există o industrie de apărare care să nu depindă de furnizorii externi. Important este ca industria națională de apărare să fie integrată în acest lanț de aprovizionare.

Menținerea industriei autonome, autarhică și controlată de stat, necesită fonduri financiare foarte mari, pe care statul român nu le are, și ar duce la menținerea unei baze industriale pentru produsele militare primare, nesofisticate. Dimpotrivă, tocmai această situație ar afecta, în cele din urmă, capacitatea forțelor armate și, prin urmare, securitatea națională.

În prezent, putem spune că statul menține industria națională de apărare, indiferent de viabilitatea sa economică, dezvoltând și producând arme necompetitive, care pot fi importate la costuri mult mai mici și oferind doar locuri de muncă neatractive din punct de vedere economic.

Legislația actuală relevantă pentru industria națională de apărare conține instrumente și oferă drepturi autorităților competente care ar permite o reconfigurare fundamentală a acestui sector industrial strategic (Legea privind industria de apărare națională include referințe la privatizare, utilizarea fondurilor europene, cooperarea industrială

în domeniul asociativ, formule, parteneriate public-privat, parteneriate transfrontaliere, cooperare cu sectorul privat).

În plus față de o posibilă reglare fină a cadrului legislativ existent, restructurarea fundamentală a industriei de apărare din România, pentru a asigura o industrie durabilă în secolul XXI, poate lua forma unui *program național de reformă*, asumat politic pe cel mai larg spectru posibil și implementat cu rigurozitate (termene precise, persoane/autorități responsabile etc.), ca element fundamental al consolidării securității naționale.

O altă oportunitate oferită industriei de apărare de pandemia cu COVID-19 este de a produce echipamente specializate pentru sectorul medical. Un avantaj major al companiilor de apărare constă în existența echipamentelor tehnologice de înaltă precizie, care permit adaptarea fluxurilor de producție pentru fabricarea produselor de înaltă performanță.

În acest context, domnul Virgil Popescu, ministrul economiei, energiei și mediului de afaceri, „salută implicarea industriei naționale de apărare în efortul necesar pentru prevenirea și combaterea COVID-19”. Acesta a declarat că a văzut „că se pot produce izolete românești, iar ROMARM va începe în curând să producă măști de protecție. În prezent, alte două companii din industria națională de apărare specializate în optică, una cu capital privat, Pro-Optica, și alta cu capital majoritar de stat, aflată în portofoliul Ministerului Economiei, Optica Română – IOR, și-au unit eforturile pentru a produce un scanner termic în țara noastră. Salut aceste parteneriate public-private, care conduc la dezvoltarea de produse cu valoare adăugată”. (Pachiu, 2020).

Produsul cu design 100% românesc este dezvoltat de Pro-Optica, o companie privată, și lansat în producție la Întreprinderea Optică Română, o companie din portofoliul Ministerului Economiei, Energiei și Mediului de Afaceri și dispune de un certificat militar eliberat de Centrul Medico-Militar de Cercetări Științifice. În același timp, în această perioadă de pandemie, au fost realizate primele izolete de concepție 100% românească, produse de cercetătorii Ministerului Apărării Naționale, iar ministrul economiei, energiei și mediului de afaceri a anunțat că fabrica de arme ROMARM va produce măști de protecție.

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Restructurarea fundamentală a industriei de apărare din România, pentru a asigura o industrie durabilă în secolul XXI, poate lua forma unui program național de reformă, asumat politic pe cel mai larg spectru posibil și implementat cu rigurozitate (termene precise, persoane/autorități responsabile etc.), ca element fundamental al consolidării securității naționale.

SCENARIILE POSIBILE PENTRU INDUSTRIA DE APĂRARE

„Efectele COVID-19 la nivelul industriei de apărare trebuie încă să fie pe deplin înțelese. Impactul va fi predominant asupra lanțului de aprovizionare. Există mai multe puncte de interes majore care ar putea avea un impact asupra relațiilor geopolitice și un efect în cascadă asupra industriei largi a apărării, în special în ceea ce privește lanțurile de aprovizionare și concurența”. („2020 Global Defence Outlook – Growing Impact of COVID-19”).

Dacă un vaccin pentru COVID-19 este realizat în câteva luni, impactul acestuia în industria de apărare va fi minim. În această situație, pot fi afectate numai anumite contracte, anularea anumitor evenimente din industria de apărare (de exemplu, târguri/expoziții internaționale) sau îmbunătățirea anumitor programe ale industriei de apărare. În această situație, industria de apărare, în ansamblu, nu va fi afectată în mod substanțial și se poate recupera într-o perioadă rezonabilă de timp.

Dacă producția unui vaccin viabil împotriva SARS-CoV-2 durează mai mult decât era de așteptat și dezvoltarea bolii la nivel mondial nu este ținută sub control, bugetul pentru industria de apărare poate fi redus substanțial, ceea ce va genera o serie de daune companiilor de apărare.

În ambele scenarii descrise anterior, nu există nicio soluție magică, fiecare companie din industria de apărare fiind obligată să își ajusteze propriile bugete, condițiile în care își desfășoară activitatea pe piața de profil, lanțul de producție/furnizori și alți factori economici și sociali.

Un al treilea scenariu posibil este obișnuița de a trăi cu acest virus care provoacă COVID-19 în același mod în care omenirea a trăit, de mii de ani, cu alte virusuri active. În acest scenariu, este neviabil să urmăm o strategie de suprimare interminabilă, iar guvernele și companiile vor trebui să identifice soluții pentru a supraviețui și a remedia situația economică.

Indiferent de tipul de scenariu, au fost identificate anumite aspecte, pe care managerii companiei trebuie să le ia în considerare, respectiv:

- incertitudinea globală actuală generată de COVID-19 va duce la o reconceptualizare a planurilor de risc existente la nivelul companiilor din industria de apărare;

- strategiile nu ar trebui să se concentreze în primul rând pe creștere, ci ar trebui să includă o planificare mai prudentă a resurselor și înlocuirea anumitor materiale;
- principiile de producție ar trebui să se bazeze pe maximizarea eficienței, reducând, în același timp, costurile de producție, prin menținerea celor mai profitabile produse de pe piață;
- sunt necesare intervențiile tehnologice în lanțul de producție pentru a crește automatizarea și utilizarea sistemelor automatizate în livrarea resurselor/componentelor/subsistemelor.

Companiile din industria de securitate și-au adaptat rapid producția pentru livrarea la sistemul de ventilatoare medicale din secțiile ATI, pentru a trata cele mai grave cazuri de COVID-19, precum și mijloace de protecție (de exemplu, măști de protecție). În acest sens, exemplificăm cazul companiilor din Marea Britanie – BAE SYSTEMS și BABCOCK. Astfel, un număr semnificativ de antreprenori și-au adaptat capacitățile moderne de producție (imprimante 3D) pentru a fabrica materiale de protecție împotriva COVID-19.

De asemenea, pentru a evita criza de lichidități din lanțul de producție, marile companii de apărare, care au fonduri semnificative, au accelerat plățile către furnizori. De exemplu, L3 HARRIS TECHNOLOGIES a investit 100 de milioane de dolari în plăți accelerate către companiile de mici dimensiuni, pentru a le permite să își mențină activitățile productive în perioada de criză.

În aprilie 2020, Lockheed Martin a acordat 156 de milioane de dolari în plăți accelerate către furnizorii de echipamente vulnerabile, iar 10 milioane de dolari au fost donate sistemului de sănătate din SUA.

CONCLUZII

În concluzie, în opinia mea, dezvoltarea, modernizarea, creșterea sustenabilității și integrarea industriei de apărare națională în economia globală, în același timp cu eficiența programelor de dotare a forțelor armate, ar implica implementarea următoarelor măsuri:

1. Efectuarea unui audit independent al industriei de apărare pentru identificarea vulnerabilităților acestui sector, ale subsectoarelor cu potențial viabil și ale celor neviabile/redundante, ale celor cu potențială integrare în lanțurile de aprovizionare transfrontaliere și compatibilitate eficientă cu programul de înzestrare a armatei române, asigurarea securității aprovizionării, a instrumentelor și a modalităților

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Companiile din industria de securitate și-au adaptat rapid producția pentru livrarea la sistemul de ventilatoare medicale din secțiile ATI, pentru a trata cele mai grave cazuri de COVID-19, precum și mijloace de protecție. În acest sens, exemplificăm cazul companiilor din Marea Britanie – BAE SYSTEMS și BABCOCK. Astfel, un număr semnificativ de antreprenori și-au adaptat capacitățile moderne de producție (imprimante 3D) pentru a fabrica materiale de protecție împotriva COVID-19.

În opinia mea, dezvoltarea, modernizarea, creșterea sustenabilității și integrarea industriei de apărare națională în economia globală, în același timp cu eficiența programelor de dotare a forțelor armate, ar implica implementarea următoarelor măsuri: efectuarea unui audit independent al industriei de apărare; lansarea unui program de restructurare a industriei de apărare și adaptarea cadrului legislativ la noul context internațional.

de restructurare a industriei de apărare cu costuri minime, pentru a stimula cooperarea industrială și transferul de tehnologie, structurile și resursele financiare necesare pentru a sprijini subsectoarele viabile care își vor continua activitatea, nevoia de măsuri legislative și guvernamentale etc.

2. Lansarea unui program de restructurare a industriei de apărare, bazat pe constatările auditului și luând în considerare criteriile precum: integrarea în lanțul global de aprovizionare, compatibilitatea pentru utilizarea civil-militară duală, asigurarea transferului de tehnologie, controlul statului prin veto și nu prin cota de participare în acționariatul companiei, realizarea de clustere industriale și încheierea de alianțe industriale pentru transferul tehnologic local cu partenerii occidentali.

3. Adaptarea cadrului legislativ pentru a defini interesul esențial de securitate și pentru a stimula dezvoltarea unor programe de cooperare industrială locală, cu efect multiplicator pentru realizarea capacităților industriale competitive și durabile.

BIBLIOGRAFIE:

1. Boulegue, M. (2020). *How is the Russian Military Responding to Covid-19?*. War on the Rocks Publication, <https://warontherocks.com/2020/05/how-is-the-russian-military-responding-to-covid-19/>, accesat la 30 septembrie 2020.
2. Darling, D. (2020). *Spain's Defense Market and the COVID-19 Crisis*. Defense&Security Monitor, <https://dsm.forecastinternational.com/wordpress/2020/03/31/spains-defense-market-and-the-covid-19-crisis/>, accesat la 30 septembrie 2020.
3. Dick, S., Stohl, R. (2020). *COVID-19 and the U.S. Defense Industry*, <https://www.stimson.org/2020/covid-19-and-the-u-s-defense-industry/>, accesat la 30 septembrie 2020.
4. Ivan, L. (2018). *Managementul analizei informațiilor*. Târgoviște: Bibliotheca Publishing House.
5. Idem. (2020). *Predictive Analysis of the Romanian Defence Market*. Conferința internațională „The Future of Europe”. București: Academia de Studii Economice, Facultatea de relații economice internaționale.
6. Pachiu, L. (2020). *Industria de apărare în vremea pandemiei*, https://economie.hotnews.ro/stiri-blogul_pwc_romania-24019750-industria-aparare-vremea-pandemiei.htm, accesat la 30 septembrie 2020.
7. Tirpak, J. (2020). *The Defense Industry After COVID-19*. Air Force Magazine, <https://www.airforcemag.com/article/the-defense-industry-after-covid-19/>, accesat la 30 septembrie 2020.

8. „2020 Global Defence Outlook – Growing Impact of COVID-19”, <https://www.businesswire.com/news/home/20200723005403/en/2020-Global-Defence-Outlook---Growing-Impact>, accesat la 30 septembrie 2020.
9. Finabel. European Army Interoperability Centre (2020). *How COVID-19 may impact the European Defence*, <https://finabel.org/how-covid-19-may-impact-the-european-defence/>, accesat la 30 septembrie 2020.
10. „International Military Cooperation Supports Covid-19 Response”, https://defence.nridigital.com/global_defence_technology_jun20/defence-industry-covid19-response, accesat la 30 septembrie 2020.

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

UTILIZAREA ANALIZEI COST-EFICACITATE CA INSTRUMENT UTIL ÎN PROCESUL DE REDUCERE A COSTURILOR ÎN DOMENIUL APĂRĂRII

Drd. Felicia ȘINCA

Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

Prof.univ.dr. Toma PLEȘANU

Academia Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu”, Sibiu

Conceptul de „analiză cost-eficacitate” reprezintă o metodă de analiză economică prin care se evaluează eficiența indicatorilor și se evidențiază rezultatele unui proiect. Această analiză determină calea cea mai eficientă de a duce la bun sfârșit un proiect, fiind un instrument în luarea deciziilor în faza premergătoare demarării unui program de achiziții.

La patru ani de la semnarea acordului privind alocarea, începând cu 2017, a unui prag minimal de 2% din PIB pentru bugetul Ministerului Apărării Naționale, ne aflăm într-un moment critic al istoriei recente, cel al pandemiei COVID-19. În acest context, încetinirea creșterii economice, ca urmare a măsurilor drastice care s-au impus împotriva evoluției virusului, va presupune, cel mai probabil, noi reduceri de buget. Prin articolul de față, ne propunem prezentarea conceptului „analiza cost-eficacitate” ca fiind o metodă utilă în procesul decizional și unul dintre instrumentele necesare în utilizarea eficientă a resurselor de investiții în cadrul proiectelor de înzestrare din domeniul apărării.

Cuvinte-cheie: analiză cost-eficacitate, politici bugetare, programe de înzestrare, apărare, criză economică.

INTRODUCERE

Criza economică globală a afectat, începând cu anul 2008, alocațiile bugetare pentru apărare în majoritatea statelor membre ale NATO. Reducerea cheltuielilor pentru apărare, ca măsură de combatere a efectelor crizei, a continuat în perioada 2010-2014, având repercusiuni asupra angajamentului statelor membre de a aloca cel puțin 2% din PIB pentru apărare. Din 2015, situația economică a început să se redreseze și bugetele de apărare să fie din nou majorate. În cazul României, în 2015, partidele parlamentare au semnat un acord privind alocarea, începând cu 2017, a unui prag minimal de 2% din PIB pentru bugetul Ministerului Apărării Naționale și menținerea acestuia pentru următorii zece ani. Acest acord politic a reprezentat un pas important în procesul de derulare a programelor de înzestrare și de creștere a capacității operaționale a Armatei României.

La patru ani de la semnarea acestui acord, ne aflăm într-un moment critic al istoriei recente, cel al pandemiei COVID-19. Măsurile drastice care s-au impus împotriva evoluției virusului la nivel global au avut drept consecință și încetinirea creșterii economice. Conform scenariilor expuse de economiști în această perioadă, efectele economice ar putea include recesiuni în Statele Unite, dar și în țări din Uniunea Europeană (Orlik, Rush, Cousin, Hong, 2020). În cazul crizei financiare din 2008, una dintre măsurile de redresare economică a constat în reducerea cheltuielilor militare, iar acest fapt a impactat, pe termen mediu și lung, procesul de înzestrare a armatei. Astfel, planificarea multi-anuală a programelor de înzestrare nu a putut fi realizată și proiectele de achiziții au fost amânate sau anulate. Pornind de la premisa că o nouă recesiune economică va avea un efect asemănător asupra bugetului de apărare, considerăm necesar demersul de a propune metode sau soluții prin care procesul de reducere a costurilor să aibă cât mai puține efecte negative asupra resurselor pentru apărare.

Articolul de față prezintă conceptul de *analiză cost-eficacitate*, unul dintre instrumentele care ajută la utilizarea eficientă a resurselor de investiții în cadrul proiectelor ale căror beneficii nu sunt ușor

Ne aflăm într-un moment critic al istoriei recente, cel al pandemiei COVID-19. Măsurile drastice care s-au impus împotriva evoluției virusului la nivel global au avut drept consecință și încetinirea creșterii economice. Conform scenariilor expuse de economiști în această perioadă, efectele economice ar putea include recesiuni în Statele Unite, dar și în țări din Uniunea Europeană.

Conceptul de analiză cost-eficacitate, împreună cu analiza cost-beneficiu, analiza sistemelor, analiza politicilor, cercetarea operațională, știința managementului, precum și cu alte discipline au drept scop oferirea unei direcții benefice în procesul decizional. Termenul de cost-eficacitate nu a fost conceptualizat, nu a fost privit ca o activitate organizată și a atras atenția în literatura specializată în procesul de adoptare a deciziilor după al Doilea Război Mondial.

măsurabile în termeni monetari. *Analiza cost-eficacitate* compară costul și eficacitatea pe unitate a unui program, cu scopul de a determina dacă valoarea unei intervenții justifică și costurile acesteia. Oferă, totodată, măsurătorile pentru a clasifica și compara intervenții sau proiecte asemănătoare, care au ca rezultat același efect (The World Bank). Implementarea acestui model de analiză poate fi utilizată ca un instrument de planificare, de documentare și de suport pentru luarea deciziilor. Pentru aplicarea acesteia, vom considera domeniul apărării drept un produs, necesar mediului public, dar al cărui profit nu este de natură monetară. Scopul acestui articol este, astfel, prezentarea generală a conceptului de *analiză cost-eficacitate* ca metodă de identificare, într-un context financiar instabil, a programelor de înzestrare cu capacități militare, care sunt cu adevărat necesare și eficiente.

CONCEPTUL ANALIZĂ COST-EFICACITATE

Conceptul de *analiză cost-eficacitate*, împreună cu analiza cost-beneficiu, analiza sistemelor, analiza politicilor, cercetarea operațională, știința managementului, precum și cu alte discipline au drept scop oferirea unei direcții benefice în procesul decizional. Termenul de *cost-eficacitate* nu a fost conceptualizat, nu a fost privit ca o activitate organizată și a atras atenția în literatura specializată în procesul de adoptare a deciziilor după al Doilea Război Mondial (Quade, 1971, p. 1).

În lucrarea de referință „*Economia apărării în era nucleară*”, Charles J. Hitch și Roland N. McKean propun, încă din 1960, o aplicare a teoriei economice la problemele din sectorul apărării militare, fiind printre primii autori care tratează conceptul de *economie a apărării* („*economics of defense*”) (Hitch, McKean, 1960). În cadrul organizației Rand Corporation¹, cei doi autori elaborează mai multe studii și rapoarte cu privire la administrarea bugetului de stat și la cheltuielile efectuate în timp de război și pace, dar și la consecințele acestora asupra creșterii economice. Conform celor doi autori, stabilirea bugetului pentru apărare reprezintă o responsabilitate care, de multe ori, trebuie asumată în condiții și circumstanțe dificile. Deși, în lucrările din acea perioadă,

¹ RAND Corporation (Research and Development) este un institut de cercetare din SUA, înființat în 1948 de Douglas Aircraft Company, cu scopul de a efectua studii de cercetare și analiză pentru Forțele Armate ale SUA.

nu se făcea referire la conceptul de *analiză cost-eficacitate*, Hitch și McKean au dedicat mai multe pagini conceptului de *eficiență* utilizată în deciziile militare. În opinia acestora, alocarea și folosirea eficientă a resurselor nu mai reprezintă doar o problemă studiată în teoria economică, ci se aplică și cheltuielilor din domeniul militar. Deciziile adoptate în acest domeniu pot fi evaluate drept eficiente atunci când este îndeplinit obiectivul de a asigura cel mai înalt nivel de securitate și apărare posibil, în condițiile unui buget limitat (Ibid., p. 107). În lucrarea menționată este prezentată o abordare pe care am regăsit-o în lucrările ulterioare referitoare la analiza cost-eficacitate: analiza cantitativă și calculul costurilor sunt mai puțin importante în procesul de luare a deciziilor cu privire la planificarea militară; esențială este comparația tuturor alternativelor disponibile prin prisma obiectivelor pe care le propun și a costurilor implicate și selecția celei mai bune dintre acestea (utilizând un criteriu economic adecvat) (Ibid., p. 118). Elementele unei analize economice în domeniul militar sunt, astfel, următoarele: *obiectivul sau obiectivele, alternativele, costurile sau resursele utilizate, modelul sau reprezentarea abstractă a realității, criteriul de selecție*.

O primă definiție a conceptului o regăsim în lucrările lui Edward Schaumberg Quade, matematician și cercetător în cadrul Rand Corporation. În 1965, acesta plasează termenul de *analiză cost-eficacitate* în context militar și sugerează că acest tip de analiză implică o comparație între diferite direcții de acțiune, care pot fi privite prin prisma costurilor și a eficacității în îndeplinirea unui scop dorit (Quade, 1965, p. 1). Această comparație are rolul de minimaliza implicațiile costurilor în ceea ce privește cerințele unei misiuni (care nu pot fi măsurate în termeni monetari) sau, dimpotrivă, de a maximiza performanța, sub rezerva unei constrângeri bugetare (Ibid.). Exemplul oferit de Quade constă în încercarea de a găsi răspunsuri la întrebări precum: Ce aeronave ar trebui reparate mai degrabă la depozit decât la bază?; Care sunt posibilele caracteristici ale unui bombardier strategic și dacă acesta ar trebui dezvoltat sau nu?; Dacă forțele aeriene ar trebui să înlocuiască forțele terestre ale SUA în Europa etc. (Ibid.). În concepția autorului, în domeniul planificării pentru apărare, deciziile luate de experți care lucrează individual sau în comitete pot depinde, în mare parte, de judecata fiecăruia și de intuiție. Particularitatea analizei cost-eficacitate constă în faptul că aceasta permite îmbinarea sistematică și eficientă a judecății și intuiției experților din mai multe

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Edward Schaumberg Quade plasează termenul de analiză cost-eficacitate în context militar și sugerează că acest tip de analiză implică o comparație între diferite direcții de acțiune, care pot fi privite prin prisma costurilor și a eficacității în îndeplinirea unui scop dorit. Această comparație are rolul de minimaliza implicațiile costurilor în ceea ce privește cerințele unei misiuni (care nu pot fi măsurate în termeni monetari) sau, dimpotrivă, de a maximiza performanța, sub rezerva unei constrângeri bugetare.

Asemănător concepției lui Hitch și McKean, și în cazul lui Quade, metoda analizei cost-eficacitate presupune cinci elemente: obiectivele, alternativele, costurile, modelul, criteriul. Prima și, poate, cea mai importantă parte a analizei constă în stabilirea obiectivelor. Examinarea strategiilor de apărare, compararea și alegerea echipamentelor și tehnologiilor sunt efectuate în vederea îndeplinirii acestor obiective.

domenii, iar rezultatul transcende nivelul individual (Ibid., p. 2). Analiza operează cu un model, care poate fi o ecuație matematică, un program informatic sau un scenariu, iar acest fapt implică un proces de comunicare și permite participanților la proces să emită judecățile într-un context concret și să primească opinii, confirmări sau critici.

Asemănător concepției lui Hitch și McKean, și în cazul lui Quade, metoda analizei cost-eficacitate presupune cinci elemente: *obiectivele, alternativele, costurile, modelul, criteriul* (Quade, p. 5). Prima și, poate, cea mai importantă parte a analizei constă în stabilirea obiectivelor. Examinarea strategiilor de apărare, compararea și alegerea echipamentelor și tehnologiilor sunt efectuate în vederea îndeplinirii acestor obiective. *Alternativele* reprezintă mijloacele prin care obiectivele pot fi atinse. Pentru ca analiza să producă rezultate concrete, aceste alternative trebuie să prezinte aceleași funcții specifice. *Costurile* pot fi atât valori monetare (diferențele între prețuri de achiziție, de operare și suport), dar pot fi calculate și ca oportunități sau prejudicii care pot fi evitate. Prin *model* se înțelege o reprezentare a lumii reale, al cărei scop este prezicerea costurilor pe care fiecare alternativă le implică și a măsurii în care fiecare alternativă poate ajuta la atingerea obiectivului stabilit. *Criteriul* reprezintă regula prin care alternativele sunt clasificate și prin care se alege opțiunea cea mai promițătoare.

În setul de instrumente propus de Comisia Europeană pentru o legislație mai bună, analiza *cost-eficacitate* este încadrată în seria metodelor analitice de a compara opțiunile sau de a evalua performanțele, împreună cu analiza cost-beneficiu, analiza multicriterială sau analiza SWOT. Analiza cost-eficacitate și analiza cost-beneficiu reprezintă două abordări ale analizei costurilor în procesele de evaluare a proiectelor. Deși sunt conectate, acestea au scopuri distincte și sunt realizate în moduri diferite. Prima compară costurile alternativelor care produc rezultate similare, în timp ce analiza cost-beneficiu cuantifică în termeni monetari costurile și beneficiile unui proiect (Johnson, 2014). Ambele metode evaluează raportul calitate-preț al unui proiect, program sau politică. Analiza cost-beneficiu este mai des utilizată, însă analiza cost-eficacitate a dobândit notorietate în ultimii ani, iar în unele cazuri, se poate dovedi mai intuitivă. Ambele sunt folosite pentru evaluarea beneficiilor unei intervenții, raportate la costurile acesteia, dar analiza cost-eficacitate

este aplicată cu precădere atunci când beneficiilor nu li se poate atribui o scală de valoare monetară.

Cele două tipuri de analiză sunt foarte des utilizate în procesul de evaluare a proiectelor de investiție finanțate din fonduri europene (Ministerul Fondurilor Europene, 2012). Analiza cost-eficacitate este regăsită, de obicei, în proiectele ale căror beneficii nu sunt valorizate din punct de vedere monetar, fiind, adesea, folosită în programe din domeniul sănătății, educației sau în programele de protecție a mediului. Deși literatura de specialitate este limitată în ceea ce privește descrierea acestui model de analiză, putem enumera următoarele aspecte-cheie care sunt evaluate în cadrul proiectelor: orizontul de timp, actualizarea și rata de actualizare, tipurile de costuri, valoarea actualizată a costurilor, abordarea incrementală/diferențială, raportul cost-eficacitate. (Ibid., p. 9). Orizontul de timp poate reprezenta atât durata proiectată a realizării investiției, cât și durata economică de viață a investiției și a componentelor sale (Ibid.); actualizarea și rata de actualizare se referă la beneficiile care pot fi calculate pe o perioadă de mai mulți ani și compară valoarea unei monede în această perioadă (Ibid., p. 10); identificarea tipurilor de costuri presupune evaluarea costurilor de investiții, de funcționare, de mentenanță, dar și costurile fixe și variabile (Ibid., p. 11); valoarea actualizată a costurilor determină costurile suplimentare generate de întinderea orizontului de timp al alternativelor (Ibid.); analiza incrementală este necesară în situația în care proiectele alternative sunt concurente și se exclud reciproc, având drept scop clasificarea proiectelor și alegerea celui mai eficient din punctul de vedere al costurilor (Ibid., p. 12); raportul cost-eficacitate reprezintă „*rezultatul împărțirii valorii actuale a costurilor totale la efectele/beneficiile exprimate în termeni fizici*” (Ibid.).

În baza acestor considerente, putem afirma că analiza cost-eficacitate este o metodă potrivită pentru analiza programelor de investiții din domeniul apărării, deoarece poate fi utilizată în selectarea unui proiect care aduce beneficii cu cele mai mici costuri pentru societate (acesta fiind un aspect important în perioadele de instabilitate economică) și permite folosirea eficientă a resurselor în sectoare în care beneficiile sunt dificil de valorizat din punct de vedere monetar (beneficiile modernizării și echipării armatei nu pot fi exprimate în termeni monetari).

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Analiza cost-eficacitate este o metodă potrivită pentru analiza programelor de investiții din domeniul apărării, deoarece poate fi utilizată în selectarea unui proiect care aduce beneficii cu cele mai mici costuri pentru societate și permite folosirea eficientă a resurselor în sectoare în care beneficiile sunt dificil de valorizat din punct de vedere monetar.

EXEMPLU DE UTILIZARE A CONCEPTULUI DE ANALIZĂ COST-EFICACITATE

Prezentăm, în continuare, un exemplu de analiză cost-eficacitate care a fost aplicată într-unul dintre programele majore de achiziție în domeniul apărării din Statele Unite: *aeronava militară de transport C-17 Globemaster II*. Deși este unul dintre cele mai apreciate și folosite avioane de transport militar, programul a fost pe punctul de a fi anulat la începutul anilor '90. Deciziile adoptate la acel moment reprezintă un exemplu în utilizarea metodei de analiză în ceea ce privește achizițiile majore. Studiile efectuate de Institutul de Analiză pentru Apărare al Ministerului Apărării din SUA relevă metodologia folosită în adoptarea acestor decizii (Greer, 2010). În 1982, Ministerul american al Apărării a efectuat mai multe evaluări pentru a stabili necesitățile Forțelor Aeriene Americane. În 1983, a fost luată în considerare înzestrarea cu 210 aeronave C-17, acest număr fiind redus la 120 în 1990, din considerente financiare. Evaluările inițiale privind costurile și riscurile s-au dovedit a fi greșite. Testele efectuate nu au demonstrat fiabilitatea și performanțele așteptate, iar costurile pentru dezvoltarea C-17 au continuat să crească. Acest fapt a pus Ministerul Apărării în situația de a alege una dintre opțiunile: continuarea programului C-17, în pofida creșterii costurilor și a performanței, anularea programului C-17 și prelungirea duratei de viață a modelului C-141 sau găsirea de alte soluții (Ibid., p. 3). Cheltuielile au fost amânate până la finalizarea unui studiu asupra acestui program, în 1994.

În urma analizei cost-eficacitate realizate de Institutul de Analiză pentru Apărare, programul de dezvoltare a 120 aeronave C-17 a fost aprobat. Metodologia utilizată a constat în următoarele etape:

- identificarea alternativelor (care să înlocuiască flota de aeronave C-141);
- stabilirea cerințelor pentru transportul aerian (criterii și atribute);
- estimarea eficacității fiecărei alternative în misiunile de transport militar;
- estimarea costului total de proprietate pentru fiecare alternativă (costul pentru întregul ciclu de viață);
- pregătirea informațiilor privind costurile și eficacitatea pentru a facilita actul decizional;

În 1982, Ministerul Apărării a efectuat mai multe evaluări pentru a stabili necesitățile Forțelor Aeriene Americane. În 1983, a fost luată în considerare înzestrarea cu 210 de aeronave C-17, acest număr fiind redus la 120 în 1990, din considerente financiare. Evaluările inițiale privind costurile și riscurile s-au dovedit a fi greșite. Testele efectuate nu au demonstrat fiabilitatea și performanțele așteptate, iar costurile pentru dezvoltarea C-17 au continuat să crească.

- efectuarea de analize de sensibilitate, în funcție de necesitate (Ibid., p. 5).

Concluziile finale ale raportului au demonstrat că performanțele și costurile alternativei C-17 o clasifică drept transportorul aerian militar preferat, fiind mai rezistent la constrângerile din mediul aerian decât alternativa aeronavei C-5 și fiind superior, ca eficacitate și cost, față de C-141. Următoarea alternativă în clasament a fost reprezentată de un program combinat cu aeronave C-17 și alte aeronave de tip comercial, modificate. Această soluție s-a dovedit a fi foarte atractivă din punctul de vedere al costurilor, însă eficacitatea ar fi fost compromisă.

Analiza efectuată în acest caz a fost necesară nu numai pentru adoptarea unei decizii cu privire la programele de înzestrare. Procesul deschis a facilitat transparența deciziilor și obiectivitatea analiștilor, toate părțile implicate având posibilitatea să observe evoluția rezultatelor și să recomande abordări diferite. Totodată, analiza a evidențiat similitudinile între cele două alternative preferate și au fost luate în considerare pentru implementare, încurajarea competiției având efecte benefice asupra costurilor și a bugetului guvernului.

APLICABILITATEA ANALIZEI COST-EFICACITATE ÎN PROGRAMELE DE ÎNZESTRARE ALE ARMATEI ROMÂNE

În majoritatea țărilor europene și membre ale NATO, eforturile guvernelor de a contracara efectele crizei financiare din 2008 au condiționat anumite ministere să adopte măsuri de reducere a cheltuielilor. Și în cazul României, bugetul de apărare a fost afectat, iar proiectele de investiții au fost amânate succesiv. În contextul prefigurării unei noi crize, considerăm că ar trebui aplicate lecțiile învățate, precum și identificarea și selectarea unor metode de eficientizare a procesului de reducere a cheltuielilor, astfel încât înzestrarea armatei să nu mai fie întreruptă sau amânată.

Considerăm că aplicarea instrumentului *analiză cost-eficacitate* poate ajuta în fundamentarea deciziilor asupra alternativelor în ceea ce privește programele de înzestrare. Acest tip de analiză permite, de asemenea, compararea și clasificarea proiectelor în funcție de costurile necesare pentru realizarea obiectivelor stabilite.

O caracteristică a analizei cost-eficacitate este aceea că numai programele cu obiective similare pot fi comparate. Obiectivul strategic al politicii de apărare pentru perioada 2020-2023 îl reprezintă

Eforturile guvernelor de a contracara efectele crizei financiare din 2008 au condiționat anumite ministere să adopte măsuri de reducere a cheltuielilor. Și în cazul României, bugetul de apărare a fost afectat, iar proiectele de investiții au fost amânate succesiv. În contextul prefigurării unei noi crize, considerăm că ar trebui aplicate lecțiile învățate, precum și identificarea și selectarea unor metode de eficientizare a procesului de reducere a cheltuielilor, astfel încât înzestrarea armatei să nu mai fie întreruptă sau amânată.

Utilizarea resurselor ar putea fi optimizată prin efectuarea periodică a unor analize pentru programele aflate în faza de pregătire, astfel încât, în cazul programelor amânate sau întrerupte în fază inițială, să se stabilească dacă alternativa continuării acestora este avantajoasă sau dacă pot fi găsite alte soluții, în funcție de evoluția rezultatelor.

atât modernizarea și adaptarea Armatei României la riscurile și provocările specifice actualului context geopolitic, cât și consolidarea profilului de partener strategic relevant al României la nivelul NATO, al UE și în cadrul Parteneriatului strategic cu SUA (Document-sinteză). Am identificat, astfel, trei paliere la nivelul cărora poate fi aplicat acest instrument: obiectivul general, obiectivele proiectelor de investiții, metoda de achiziție (clasică sau alte alternative). Analiza generală este efectuată în jurul obiectivului comun de înzestrare a Armatei României cu echipament modern și adecvat provocărilor actuale. O premisă, în acest caz, este că, în încercarea de a prioritiza programele de înzestrare, trebuie luate în considerare acele caracteristici ce pot conduce la îndeplinirea obiectivului. Programele de achiziție a unor echipamente noi și cu durată lungă de viață ar putea avea prioritate în fața programelor de mentenanță sau de modernizare. La nivelul proiectelor, analiza cost-eficacitate trebuie efectuată pentru fiecare sector din domeniul militar.

În prezent, conform Direcției generale pentru armamente, programele de înzestrare prioritare aflate în curs de pregătire sunt:

- Sisteme C4I cu capabilități de integrare ISTAR.
- Sistemul integrat de rachete sol-aer cu bătaie mică și foarte mică.
- Revitalizarea și modernizarea aeronavelor IAR 99.
- Sistemele UAS (Unmanned Aerial Systems).
- Sistemul de rachete antiaeriene cu bătaie apropiată/rază foarte scurtă de acțiune, portabil.

Utilizarea resurselor ar putea fi optimizată prin efectuarea periodică a unor analize pentru programele aflate în faza de pregătire, astfel încât, în cazul programelor amânate sau întrerupte în fază inițială, să se stabilească dacă alternativa continuării acestora este avantajoasă sau dacă pot fi găsite alte soluții, în funcție de evoluția rezultatelor. De exemplu, programul de înzestrare cu sisteme sol-aer de apărare antiaeriană apropiată și foarte apropiată SHORAD-VSHORAD este pe lista de priorități a Ministerului Apărării Naționale încă din 2009. Realizarea analizei cost-eficacitate pentru acest program, dar și pentru alte programe, aflate în curs de pregătire de foarte mulți ani, ar putea stabili aspectele care îngreunează procesul de înzestrare și ar putea determina factorii decizionali să privească spre alternative viabile. La acest nivel, analiza se va realiza urmărind obiectivele fiecărui sector

în parte și nevoile de înzestrare specifice fiecărui tip de forțe. În ceea ce privește metoda de achiziție, ar trebui stabilită eficiența acesteia, prin compararea metodei de achiziție clasică sau recurgerea la un parteneriat public-privat.

Alocările bugetare pentru Ministerul Apărării Naționale trebuie să se supună Acordului Politic Național pentru creșterea finanțării în domeniul apărării. Acest acord prevede creșterea bugetului alocat la 2% din PIB și menținerea acestuia pe o perioadă de minim 10 ani (Carta Albă a Apărării, 2020, p. 49). În aceste condiții și pornind de la presupunerea că bugetele vor fi, din nou, afectate de criza economică, utilizarea eficientă a resurselor reprezintă un prim pas în susținerea și realizarea proiectelor de investiție.

Considerăm că efectuarea unei astfel de analize pentru un program major de înzestrare și publicarea rapoartelor sau concluziilor ar avea numeroase avantaje, astfel: crearea unui precedent și îmbunătățirea actului decizional, stimularea factorilor decidenți de a crea dezbateri, de a primi recomandări și de a informa cu privire la evoluția rezultatelor, transparența și sporirea nivelului de încredere în procesele de achiziție, încurajarea competitivității.

CONCLUZII

Tipul de analiză prezentat în acest articol poate fi realizat, precum în exemplul programului menționat de înzestrare a forțelor aeriene americane, de echipe multidisciplinare de experți. Prin prezentarea studiilor, a tehnicilor și atragerea atenției asupra metodelor alternative de evaluare și alegere a opțiunilor, putem trasa direcții noi de abordare a programelor viitoare din domeniul înzestrării armatei.

În procesul decizional, în încercarea de a cheltui resursele în cel mai eficient mod posibil, se va compara în mod frecvent raportul calitate-preț în cadrul diferitelor programe. Uneori, astfel de comparații se pot baza pe informații limitate, iar unul dintre avantajele analizei cost-eficacitate este de a crea un context informativ și bazat pe evidențe. Împreună cu o planificare minuțioasă, resurse adecvate și transparență, această metodă de analiză poate reprezenta un instrument foarte folositor în pregătirea și adoptarea unei decizii (Johnson, Ibid.).

Privind pe termen lung, pe lângă programele clasice de înzestrare cu echipament modern a forțelor terestre, aeriene și navale, trebuie abordată și perspectiva necesității dezvoltării unor programe

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

În procesul decizional, în încercarea de a cheltui resursele în cel mai eficient mod posibil, se va compara în mod frecvent raportul calitate-preț în cadrul diferitelor programe. Uneori, astfel de comparații se pot baza pe informații limitate, iar unul dintre avantajele analizei cost-eficacitate este de a crea un context informativ și bazat pe evidențe.

care să răspundă unor tipuri noi de provocări, de exemplu demararea programelor de înzestrare cu capabilități de tip UAV și implementarea inteligenței artificiale. Documentarea alternativelor, stabilirea resurselor și planificarea acestora multi-anual, împreună cu analiza și transparența în cadrul procesului decizional, ar marca adoptarea unei abordări inovatoare și concentrarea eforturilor în scopul obținerii unui program eficient de echipare și de folosire a resurselor, de multe ori limitate.

BIBLIOGRAFIE:

1. Greer, W.L. (2010). *An application of cost-effectiveness analysis in a major defense acquisition program: the decision by the U.S. Department of Defense to retain the C-17 transport aircraft*. Institute for Defense Analyses, IDA Document D-4218.
2. Hitch, C.J., McKean, R.N. (1960). *The economics of defense in the nuclear age*. California: Santa Monica.
3. Johnson, J. (2014). *Cost effectiveness and cost-benefit analysis of governance and anti-corruption activities*. Chr. Michelsen Institute, nr. 10.
4. Orlik, T., Rush, J., Cousin, M., Hong, J. (2020). *Coronavirus Could Cost the Global Economy \$2.7 Trillion. Here's how*, <https://www.bloomberg.com/graphics/2020-coronavirus-pandemic-global-economic-risk/>, accesat la 9 septembrie 2020.
5. Quade, E.S. (1965). *Cost-Effectiveness Analysis: An Appreciation*. The Rand Corporation. California: Santa Monica.
6. Idem (1971). *A History of Cost-Effectiveness*. The Rand Corporation. California: Santa Monica.
7. Idem (1975). *A Critique of Cost-Effectiveness*. The Rand Corporation. California: Santa Monica.
8. *Carta Albă a Apărării* (2020). București: Ministerul Apărării Naționale.
9. *Cost-effectiveness Analysis*. The World Bank, https://dimewiki.worldbank.org/wiki/Cost-effectiveness_Analysis, accesat la 9 septembrie 2020.
10. *Document-sinteză privind politicile și programele bugetare pe termen mediu ale ordonatorilor principali de credite pentru anul 2020 și perspectiva 2021-2023*, <http://www.cdep.ro/pdfs/buget/2020/anexa3/Ministerul%20Apararii%20Nationale.pdf>, accesat la 9 septembrie 2020.
11. Ministerul Fondurilor Europene (2012). *Analiza cost-eficacitate. Manual*, http://old.fonduri-ue.ro/res/filepicker_users/cd25a597fd-62/Documente_Suport/Studii/0_Studii_Instrumente_Structurale/Pag.3_ACB/18_Cost_Eficacitate.pdf, accesat la 9 septembrie 2020.
12. <https://www.bloomberg.com/graphics/2020-coronavirus-pandemic-global-economic-risk/>, accesat la 9 septembrie 2020.

13. <http://www.cdep.ro/pdfs/buget/2020/anexa3/Ministerul%20Apararii%20Nationale.pdf>, accesat la 29 octombrie 2020.
14. <https://www.cmi.no/publications/file/5547-cost-effectiveness-and-cost-benefit-analysis-of.pdf>, accesat la 12 septembrie 2020.
15. https://dimewiki.worldbank.org/wiki/Cost-effectiveness_Analysis, accesat la 9 septembrie 2020.
16. <https://www.dpa.ro/dgarm/programe-de-inzestrare>, accesat la 25 septembrie 2020.
17. <https://ec.europa.eu/info/law/law-making-process/planning-and-proposing-law/better-regulation-why-and-how/better-regulation-guidelines-and-toolbox/better-regulation-toolbox.ro>, accesat la 12 septembrie 2020.
18. https://www.mapn.ro/programe_strategii/index.php, accesat la 28 septembrie 2020.
19. <https://www.rand.org>, accesat la 9 septembrie 2020.

DIFERENȚE ÎNTE GENERAȚII ÎN ABORDAREA DE CĂTRE PERSONALUL MILITAR A FORMĂRII PROFESIONALE CONTINUE

Conf.univ.dr. Ștefania BUMBUC

Academia Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu”, Sibiu

Lect.univ.dr. Crenguța-Mihaela MACOVEI

Academia Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu”, Sibiu

Lucrarea de față pornește de la premisa că, deși problemele relațiilor dintre generații în organizațiile contemporane sunt numeroase, multe dintre acestea se pot ameliora dacă liderii militari cunosc modalitățile de comunicare la care răspund pozitiv și tehnicile de motivare care se potrivesc cel mai bine generațiilor diferite de persoane pe care le au în subordine.

Indiferent de modul de organizare formală, activitățile de formare profesională continuă în cadrul sistemului militar au un impact mai mare și sunt mai eficiente dacă oferă persoanelor implicate posibilități flexibile de abordare și dacă îmbină formarea cu utilizarea pe scară largă a tehnologiei informației și a comunicării.

Cuvinte-cheie: învățare continuă, sisteme de valori, stiluri de învățare, motivare profesională, cultură populară.

INTRODUCERE

O generație este definită din punct de vedere psiho-sociologic prin atitudinile, experiențele și preferințele comune unui segment al populației, care se dezvoltă în contextul evenimentelor sociale și economice pe care le trăiesc indivizii într-o anumită perioadă de timp. Mulțimile/cohortele unei generații (generational cohorts/Nisen, 2013) sunt, în principal, asociate cu intervalele anilor de naștere ai indivizilor, iar influențele sociale și economice care creează cultura populară sunt experimentate de toate persoanele într-o generație, chiar dacă atât cultura, cât și diferențele de gen joacă un rol important în privința modului în care aceste influențe se reflectă în viața fiecărui individ în parte. Prin urmare, specialiștii sunt de părere că generalizările la nivelul unei generații depășesc diferențele culturale și de gen. Dincolo de caracteristicile psiho-sociale, fiecare dintre mulțimile/cohortele unei generații are trăsături distincte, datorate atât experiențelor anterioare, etapelor de viață și de carieră în care se află, cât și mediului profesional.

Psihologii constată că „fiecare generație este influențată de forțe și fenomene complexe, larg răspândite (părinți, colegi, media, evenimente economice și sociale critice, cultura populară etc.), care creează sisteme de valori comune, prin care oamenii care au crescut în timpuri diferite se disting între ei”. (Twenge, 2012). Aceste generații sunt cel mai frecvent cunoscute sub numele de *generația Baby Boomers* (perioada 1943-1960), *generația X* (perioada 1961-1981), *generația Y/Millennials* (perioada 1982-2004) și *generația Z* (intervalul anilor de naștere este definit diferit de cercetători, dar este vorba, în general, despre cei născuți după 2005). Forța de muncă din prezent este asigurată, în principal, din primele trei generații, ultima fiind încă pe băncile școlilor.

Liderii organizațiilor contemporane se confruntă cu o serie de provocări create de diferențele dintre generații, care sunt accentuate

„Fiecare generație este influențată de forțe și fenomene complexe, larg răspândite (părinți, colegi, media, evenimente economice și sociale critice, cultura populară etc.), care creează sisteme de valori comune, prin care oamenii care au crescut în timpuri diferite se disting între ei”.

Fiecare generație are propriile convingeri legate de muncă. O serie de studii publicate de Centrul de Resurse Etice au arătat că „baby boomers” înțeleg prin muncă grea multe ore petrecute la serviciu și consideră că au un angajament pe termen lung față de organizația în care lucrează, în timp ce „generația X” este mult mai preocupată de găsirea echilibrului între viața personală și cea profesională.

Între persoanele din subordine. Literatura de specialitate menționează condițiile care le pot asigura succesul în leadership și îi pot ajuta pe lideri să răspundă și provocărilor viitoare:

- ❖ Încercarea de a înțelege fiecare mulțime/cohortă a unei generații și de a se adapta diferențelor de atitudini, valori și comportamente ale fiecăreia.
- ❖ Cultivarea unor stiluri de conducere receptive unei generații, pentru a putea motiva toți membrii organizației.
- ❖ Dezvoltarea abilității de a fi mai atenți la punctele forte, dar și la slăbiciunile fiecărei generații în parte, în special în ceea ce privește relația acestora cu progresul tehnologic.
- ❖ Promovarea unui nivel ridicat de toleranță, pentru a evita conflictele dintre generații și pentru a putea constitui echipe performante.
- ❖ Valorificarea diferențelor dintre generații în sensul compensării reciproce a lipsurilor și al îmbunătățirii activității întregii echipe.

Ca o consecință a vârstei mai scăzute de pensionare decât în cazul altor profesii, organizația militară se înnoiește mai rapid decât organizațiile civile, iar relațiile dintre generațiile care se întâlnesc au o dinamică proprie.

DIFERENȚE ÎNTRE GENERAȚII ÎN CEEA CE PRIVEȘTE ATITUDINEA LA LOCUL DE MUNCĂ

Interesant este faptul că fiecare generație are propriile convingeri legate de muncă. O serie de studii publicate de Centrul de Resurse Etice (2010) au arătat că *baby boomers* înțeleg prin muncă grea multe ore petrecute la serviciu (orele peste program fiind privite aproape ca normalitate) și consideră că au un angajament pe termen lung față de organizația în care lucrează, în timp ce *generația X* este mult mai preocupată de găsirea echilibrului între viața personală și cea profesională (de aceea, își doresc, de exemplu, un program cât mai flexibil la locul de muncă). Tot legat de atitudinea față de locul de muncă, persoanele din *generația Y (millennials)* își încep viața profesională cu așteptarea bine conturată de a avea mai mulți angajatori și chiar mai multe cariere de-a lungul timpului.

Pornind de la caracteristicile enunțate anterior, care definesc în mod esențial generațiile, este de așteptat ca nu numai personalul angajat, ci și liderii de vârste diferite, care aparțin unor generații diferite, să aibă abordări distincte în ceea ce privește activitatea lor în organizație. Yeaton (2008) avertizează managerii asupra faptului că, pentru generațiile mai tinere, este necesară o nouă abordare a strategiilor de motivare profesională. S-a constatat că modalitățile de motivare profesională cunoscute și aplicate în mod tradițional de manageri (cum ar fi oferirea unei creșteri salariale sau promovarea în ierarhia profesională în schimbul repartizării unor sarcini suplimentare și a unor proiecte laborioase) nu mai sunt eficiente.

Deși este deseori auzită, este totuși discutabilă afirmația potrivit căreia tânăra generație nu muncește la fel de mult ca cei mai în vârstă. Mai degrabă este vorba despre diferențele dintre indicatorii prin care se apreciază munca de către diferite generații, întrucât cerințele și sarcinile profesionale se schimbă, în timp. De exemplu, persoanele din *generația boomers* au fost, adesea, caracterizate ca fiind orientate spre proces, în timp ce generațiile mai tinere sunt centrate pe produs, pe rezultate, indiferent de locul și momentul în care sarcina este realizată.

Analizând comparativ atitudinea persoanelor din generații diferite față de formarea continuă și dezvoltarea profesională, concluziile pot fi următoarele (Tabelul nr 1):

Tabelul nr. 1: Diferențe între generații în atitudinea față de formarea continuă și dezvoltarea profesională

	Generația Baby Boomers	Generația X	Generația Y (mileniali)
Atitudinea față de formarea continuă și dezvoltarea profesională	Activitățile de formare continuă contribuie la îndeplinirea obiectivelor organizației, dar sunt și o cale spre promovarea profesională și obținerea de avantaje suplimentare.	Formarea continuă le îmbunătățește versatilitatea pe piața muncii și este o investiție pentru viitor. Persoanele nu sunt neapărat loiale organizațiilor care i-au instruit.	Persoanele sunt dispuse și dornice să-și asume riscuri. Nu îi deranjează să facă greșeli, considerând că acestea sunt oportunități de învățare.

GÂNDIREA MILITARĂ ROMÂNEASCĂ

Modalitățile de motivare profesională cunoscute și aplicate în mod tradițional de manageri (cum ar fi oferirea unei creșteri salariale sau promovarea în ierarhia profesională în schimbul repartizării unor sarcini suplimentare și a unor proiecte laborioase) nu mai sunt eficiente.

ASPECTE ALE FORMĂRII PROFESIONALE CONTINUE A PERSONALULUI MILITAR APARTINÂND GENERAȚIEI Y (MILENIALII)

În ceea ce privește membrii organizației militare, în cele mai multe cazuri, există un „mediu multi-generații”, ceea ce conferă atât avantaje, cât și dezavantaje din punct de vedere al managementului și leadershipului organizațional. În prezent, mai mult ca altădată, evoluțiile tehnologice din ultimele decenii au creat un decalaj considerabil în privința cunoștințelor și competențelor diferitelor generații, care se întrepătrund în cadrul organizațiilor. Prin urmare, pentru liderii militari de la diverse niveluri, recunoașterea, acceptarea și gestionarea eficientă a acestei realități au devenit subiecte dificile. În același timp, pentru membrii organizației militare, pregătirea și exersarea pentru a răspunde cerințelor profesionale mereu de nivel înalt, în continuă schimbare, sunt legate în mod esențial de procesul de formare profesională continuă și de autoeducație.

În general, programele de educație a adulților și de formare continuă în context socio-profesional pornesc de la problemele reale pe care le ridică viața profesională. Dacă, în cazul educației copiilor și adolescenților, cadrele didactice sunt cele care hotărăsc ce anume se va învăța și stabilesc conținuturile instruirii pe baza experienței și a previziunilor legate de cerințele viitoare ale societății, astfel încât copiii și tinerii învață „pentru mai târziu”, prin opoziție, în cazul educației adulților, aceștia din urmă au un cuvânt important de spus în ceea ce privește conținuturile abordate în propriul proces formativ, întrucât ei învață, de obicei, pentru prezent, în scopul depășirii problemelor reale de viață, pentru care nu dețin suficiente informații sau abilități. Prin urmare, adulților nu le poate fi impusă educația continuă, ci ei se vor implica din proprie inițiativă, în măsura în care programul de formare răspunde nevoilor reale ale acestora.

Pentru a organiza un program eficient de formare profesională continuă, adecvat cerințelor secolului 21, mulți cercetători susțin că formatorii profesioniști ar trebui să ia în considerare noi strategii de desfășurare a activităților (numite, în mod uzual, *traininguri*), pentru a se potrivi unor grupe de cursanți aparținând diferitelor generații. Întrucât învățarea în sistem online, bazată pe tehnologia web,

este o modalitate cheie pentru perfecționarea profesională a angajaților din aproape orice domeniu, numeroase studii analizează modul în care formarea poate fi îmbunătățită prin livrarea pe web a unor conținuturi interactive.

Tranziția de la training-urile *face-to-face* la instruirea virtuală este dificilă pentru multe organizații, unul dintre motive fiind acela că formatorilor le este greu să creeze de la distanță experiențe interactive și captivante pentru cursanți. În ciuda dificultăților, organizația militară se îndreaptă însă cu îndrăzneală către învățarea bazată pe web, după ce a crescut semnificativ eforturile și investițiile legate de formarea și perfecționarea personalului în sistem virtual.

Numeroase studii referitoare la resursa umană din organizațiile contemporane arată faptul că generația milenialilor are unele trăsături diferite față de generația precedentă, în ceea ce privește atitudinile și comportamentele relevante la locul de muncă. Printre caracteristicile milenialilor și factorii care au mare importanță pentru ei, menționăm: preocuparea pentru învățare și dezvoltare constantă la locul de muncă, preferința pentru sarcini interesante, provocatoare și variate, importanță acordată relațiilor sociale de la serviciu și comportamentului șefului, dorința de flexibilitate în ceea ce privește programul de lucru și nevoia de echilibru dintre viața profesională și cea personală (Kultalahti, 2015).

Generația Y (milenialii) acordă o mai mare importanță învățării, sunt mândri de cunoștințele și abilitățile lor profesionale și își doresc atât prestigiu profesional, cât și un statut important la locul de muncă. *Milenialii* sunt frecvent caracterizați ca fiind ambițioși și nerăbdători în a obține succes și recunoaștere. Managerii care au în subordine mileniali au observat că aceștia din urmă așteaptă recompense imediate, inclusiv laude, promovare și recompense financiare pentru rezultatele obținute (Gursoy et al., 2008).

În comparație cu generațiile anterioare, *generația Y* este mai eficientă în anumite aspecte, cum ar fi multitasking-ul, răspunsul la stimularea vizuală și filtrarea informațiilor. Cu toate acestea, se simt mai puțin confortabil în ceea ce privește interacțiunile față în față cu alte persoane și nu se pricep foarte bine la descifrarea indiciilor nonverbale (Bansal, 2017). Unele studii sugerează că, pentru

Printre caracteristicile milenialilor și factorii care au mare importanță pentru ei, menționăm: preocuparea pentru învățare și dezvoltare constantă la locul de muncă, preferința pentru sarcini interesante, provocatoare și variate, importanță acordată relațiilor sociale de la serviciu și comportamentului șefului, dorința de flexibilitate în ceea ce privește programul de lucru și nevoia de echilibru dintre viața profesională și cea personală.

În urma cercetărilor desfășurate, Holyoke și Larson au ajuns la concluzia că milenialii nu își asumă responsabilitatea pentru succesul sau eșecul lor în activitățile de instruire/învățare în aceeași măsură ca generațiile mai în vârstă. Milenialii lasă în seama instructorului sarcina de a le asigura și întreține motivația pentru învățare.

a se potrivește așteptărilor *milenialilor*, organizațiile ar trebui să se concentreze pe crearea unei atmosfere destinsă și incitante la locul de muncă și ar fi important să le ofere oamenilor posibilitatea de a comunica și colabora prin mesaje de tip text și mesaje instantanee cu colegii lor (Rai, 2012).

În urma cercetărilor desfășurate, Holyoke și Larson (2009) au ajuns la concluzia că *milenialii* nu își asumă responsabilitatea pentru succesul sau eșecul lor în activitățile de instruire/învățare în aceeași măsură ca generațiile mai în vârstă. Milenialii lasă în seama instructorului sarcina de a le asigura și întreține motivația pentru învățare. *Milenialii* au, de asemenea, cea mai scăzută motivație de a învăța dintre toate generațiile care sunt în prezent active profesional (Holyoke și Larson, 2009). Dacă performanța în învățare este puternic influențată de motivația tinerilor angajați, așa cum au sugerat Lim, Lee și Nam (2007), acest lucru poate avea implicații puternice asupra eficacității training-urilor online desfășurate cu *milenialii*. Cu toate acestea neajunsuri, nu se poate afirma despre mileniali că sunt o generație greu de învățat și perfecționat, dimpotrivă. Într-un studiu privind eficacitatea training-urilor online organizate de diferite organizații profesionale cu angajați aparținând diverselor generații, Lim et al. (2007) au descoperit că abilitatea în utilizarea computerului are un impact pozitiv asupra performanței în e-learning, iar *milenialii* au cea mai mare autoeficacitate în utilizarea computerului dintre toate generațiile (Oblinger&Oblinger, 2005). Prin urmare, din acest punct de vedere, *milenialii* au cele mai mari șanse să se formeze continuu și să se perfecționeze, în special prin utilizarea tehnologiei digitale.

Printre cele mai valoroase calități ce pot fi atribuite *milenialilor*, din perspectiva activităților profesionale, se numără următoarele:

- ❖ Sunt pricepuți în utilizarea tehnologiei, se simt confortabil și se adaptează rapid la tehnologia de ultimă generație, iar din acest punct de vedere, sunt o resursă valoroasă pentru organizații.
- ❖ Sunt deschiși, receptivi, toleranți față de diversitatea socială, rasială, religioasă, ceea ce îi ajută la integrarea în organizații multinaționale.

❖ Înțeleg fenomenele și au experiență de viață în piața globală, interacționează și mențin legături cu persoane din întreaga lume, sunt consumatori pe piața mondială.

❖ Au stimă de sine ridicată și sunt independenți, părinții le-au indus ideea că sunt speciali și că pot face orice își propun; la locul de muncă, au atitudine pozitivă, de tipul „*pot să fac*”, ceea ce este foarte valoros pentru organizație.

❖ Au simțul securității și sunt ambițioși, încearcă să facă lucrurile cu cât mai mare eficiență și sunt dispuși să accepte provocări, să încerce lucruri noi.

Organizațiile capabile să vadă dincolo de prejudecățile și exagerarea negativă din jurul *generației Y* ar trebui să fie mulțumite și să valorifice numeroasele talente pe care această generație le poate oferi la locul de muncă, în prezent, dar și în viitor.

STILURILE DE ÎNVĂȚARE PREFERATE DE CURSANȚI DIN GENERAȚII DIFERITE

Nu este posibil să se descrie activitatea de învățare a adulților folosind un singur model sau teorie, din cauza diferitelor viziuni asupra lumii, pe care le va avea fiecare individ; în ciuda acestui fapt, există o valoare în înțelegerea componentelor anterioare ale învățării adulților. Deși există multe teorii, dintre care multe se suprapun, este important ca specialiștii în resurse umane să dezvolte o teorie diversificată a învățării adulților care să ia în considerare diferențele dintre cursanții dintr-o organizație (Minter, 2011). Stilul de învățare oferă posibilitatea de a individualiza învățarea pe baza preferințelor de stil ale celor care învață.

Generațiile au diferite stiluri preferate de învățare. Diferențele se manifestă și în ceea ce privește modul de dobândire a competențelor profesionale (tehnice) specifice diferitelor profesii (denumite „*hard skills*”) și a competențelor sociale (transversale, denumite „*soft skills*”). Majoritatea persoanelor mai tinere (din generațiile X și Y) preferă să dobândească prin educație nonformală și informală, la locul de muncă, atât competențele profesionale, cât și abilitățile sociale necesare integrării în viața profesională. Prin opoziție, majoritatea seniorilor (*generația Boomers*) preferă să dobândească abilitățile sociale

GÂNDIREA MILITARĂ ROMÂNEASCĂ

Generațiile au diferite stiluri preferate de învățare. Diferențele se manifestă și în ceea ce privește modul de dobândire a competențelor profesionale (tehnice) specifice diferitelor profesii (denumite „*hard skills*”) și a competențelor sociale (transversale, denumite „*soft skills*”).

la locul de muncă, dar competențele profesionale doresc să le învețe prin intermediul educației formale, în mod organizat, în cadrul unor programe de instruire desfășurate cu formatori specializați. De altfel, și certificarea competențelor profesionale prin diplome/certIFICATE este mult mai valorizată de generațiile mai în vârstă și devine mai puțin relevantă în prezent, pentru angajații și angajatorii de pe piața muncii private.

Într-un studiu publicat în 2007, J.J. Deal a realizat o ierarhie a cinci metode preferate de persoane din generații diferite pentru a dobândi abilitățile sociale și tehnice necesare în mediul profesional. Ierarhia rezultată este prezentată în *tabelul nr. 2*.

Tabelul nr. 2: Modalități de formare profesională continuă preferate de persoane din generații diferite (adaptare după Deal, 2007)

	Generația Baby Boomers	Generația X	Generația Y (mileniali)
Metode preferate pentru a dobândi <i>competențe profesionale (tehnice) – „hard skills”</i>	<ul style="list-style-type: none"> – Instruire față în față la clasă. – La locul de muncă. – Învățare din manuale de specialitate. – Lectura particulară din surse diverse. – Coaching individual. 	<ul style="list-style-type: none"> – La locul de muncă. – Instruire față în față la clasă. – Învățare din manuale de specialitate. – Lectura particulară din surse diverse. – Coaching individual. 	<ul style="list-style-type: none"> – La locul de muncă. – Instruire față în față la clasă. – Învățare din manuale de specialitate. – Lectura particulară din surse diverse. – Coaching individual.
Metode preferate pentru a dobândi <i>competențe transversale (sociale) – „soft skills”</i>	<ul style="list-style-type: none"> – La locul de muncă. – Grupuri de discuții. – Coaching individual. – Instruire față în față la clasă. – Interacțiuni cu colegii și feedback. 	<ul style="list-style-type: none"> – La locul de muncă. – Coaching individual. – Interacțiuni cu colegii și feedback. – Evaluări și feedback. – Grupuri de discuții. 	<ul style="list-style-type: none"> – La locul de muncă. – Interacțiuni cu colegii și feedback. – Grupuri de discuții. – Coaching individual. – Evaluări și feedback.

După cum rezultă din metodele de învățare preferate, activitatea de coaching și mentorat poate fi și ea reconsiderată, întrucât *milenialii* sunt dornici de îndrumare și supraveghere. Definit ca „relația de dezvoltare voluntară care există între o persoană cu o experiență mai mare și o persoană cu o experiență mai redusă, caracterizată de încredere reciprocă și respect”, mentoratul contribuie substanțial la dezvoltarea personală și profesională. În organizația militară, mentoratul nu trebuie să se limiteze la contextul unei relații comandant-subordonat, chiar dacă multe programe de mentorat au luat un caracter formal, în contradicție cu dorința *milenialilor*, de a avea relații informale și lipsite de ierarhii. O posibilă soluție este aceea de a promova așa-numitele „rețele de dezvoltare” sau „constelațiile de mentorat”. Aceste relații de mentorat „se bazează pe implicarea mai multor mentori pe termen scurt, a unor mentori din rândul egalilor, precum și pe valoarea unor grupuri de mentorat și comunități de sprijin online” (Gandhi, Johnson, 2016).

Resursa umană care aparține *generației Baby Boomers* și *generației X* este înlocuită destul de rapid de *mileniali*. Organizatorii și formatorii programelor de formare continuă trebuie să își modifice strategiile și metodele de predare a cursurilor pentru a răspunde cât mai potrivit potențialului și stilurilor de învățare ale *milenialilor*, întrucât aceștia sunt cei mai numeroși dintre angajați, inclusiv în organizația militară. Deși majoritatea oamenilor preferă să învețe abilitățile sociale (transversale) la locul de muncă, atunci când este nevoie de instruire formală, la cursurile de formare și perfecționare profesională se recomandă utilizarea, în același timp, a mai multor moduri de predare pentru a răspunde nevoilor majorității participanților. Atunci când au ca obiectiv dezvoltarea abilităților sociale, formatorii ar trebui să ia în considerare posibilele preferințe, în funcție de vârsta participanților. Pe de altă parte, întrucât persoanele din generații diferite au preferințe similare în ceea ce privește modalitățile de dezvoltare a competențelor profesionale (tehnice), în acest caz nu este necesar să se diferențieze modalitățile de instruire pentru persoanele de vârste diferite.

În cercetările sale cu privire la strategiile de implicare a cursanților adulți în procesul de învățare, Price (2009, 2011) a prezentat câteva dintre concluziile referitoare la caracteristicile mediilor ideale de învățare

Definit ca „relația de dezvoltare voluntară care există între o persoană cu o experiență mai mare și o persoană cu o experiență mai redusă, caracterizată de încredere reciprocă și respect”, mentoratul contribuie substanțial la dezvoltarea personală și profesională.

Milenialii nu apreciază, de obicei, informațiile de dragul informațiilor. Una dintre cele mai mari provocări ale formatorilor este să conecteze conținutul cursului la cultura actuală și să facă rezultatele învățării și activitățile relevante pentru cursanții mileniali și pentru viitorul lor.

ale *milenialilor*, tipurile de sarcini și modalitățile de evaluare preferate, precum și caracteristicile profesorului/formatorului ideal. Autoarea menționată subliniază importanța aplicării, în timpul training-urilor, a cursurilor de perfecționare profesională, în practica activităților instructive desfășurate cu angajații *mileniali* a regulilor denumite „*cinci R*”, astfel:

a. *Restructurare*: Strategiile de predare trebuie restructurate în funcție de eficiența pe care au dovedit-o în urma cercetărilor. Milenialii preferă să fie implicați constant în activitate, iar când nu sunt interesați, atenția lor se mută rapid în altă parte. Cercetările arată că milenialii preferă o varietate de metode de învățare active, spre deosebire de un format mai tradițional, bazat doar pe prelegeri. Multe dintre componentele mediului lor ideal de învățare – mai puține prelegeri, utilizarea multimedia, colaborarea cu colegii – fac parte din categoria tehnicilor pe care studiile le-au dovedit eficiente. „*Cultura acestei generații a fost inundată de multimedia și toți au nivel foarte ridicat de multitasking, așa că, de multe ori, să stea și să asculte un cap vorbitor nu este suficient de atrăgător pentru ei*”. (Novotney, 2010). Milenialii par a fi cursanți mai exploratori și mai atrași de latura experimentală, așa că ar putea să beneficieze cu adevărat de individualizarea și personalizarea sarcinilor de lucru, a temelor.

b. *Relevanță*: Milenialii nu apreciază, de obicei, informațiile de dragul informațiilor. Una dintre cele mai mari provocări ale formatorilor este să conecteze conținutul cursului la cultura actuală și să facă rezultatele învățării și activitățile relevante pentru cursanții mileniali și pentru viitorul lor. Formatorii trebuie să explice în mod clar de ce este important conținutul cursului. Milenialii au crescut folosind Google pentru a afla orice doresc să știe, prin urmare, nu prețuiesc informațiile de dragul informațiilor. Drept urmare, rolul profesorului se schimbă, trecând de la diseminarea informațiilor la ajutarea studenților să aplice informațiile în rezolvarea unor probleme din viața reală, personală sau profesională.

c. *Raționalitate*: Spre deosebire de *generația Boomers* sau *generația X*, care au fost crescuți într-o manieră mai autoritară, în care se acceptă mai ușor lanțul de comandă, milenialii au fost crescuți într-o manieră neautoritară și sunt mai predispuși să respecte regulile

cursurilor atunci când profesorii le oferă o justificare rațională pentru acestea.

d. *Relaxare*: Milenialii preferă un mediu de învățare relaxat, mai puțin formal, cu presiune minimă, mai multă libertate pentru a finaliza sarcini și, de asemenea, mai multă libertate pentru exprimarea personală și creativitate, în care pot interacționa informal cu instructorul și unii cu alții. Formatorii care lucrează cu adulții din *generația milenialilor* ar trebui să creeze un mediu de învățare colaborativ, cald, empatic, „*fără răspunsuri greșite*”.

e. *Relaționare*: Milenialii au primit mai multă atenție din partea părinților decât generațiile anterioare și sunt obișnuiți ca adulții din viața lor să le arate un mare interes. Prin urmare, îi apreciază mult pe profesorii care le arată același interes și sunt mai dispuși să facă eforturi pentru a obține rezultate bune în învățare atunci când instructorii relaționează cu ei la nivel personal.

CONCLUZII

Pe măsură ce învățarea bazată pe web continuă să crească în popularitate în cazul training-urilor și cursurilor de formare continuă propuse de diverse organizații, formatorii sunt responsabili de crearea unor programe de învățare productive. În acest scop, este plauzibilă ideea că învățarea bazată pe web va fi mai eficientă dacă se ia în considerare diversitatea cursanților, ca generații, având în atenție în special preferințele *generației milenialilor*, datorită numărului din ce în ce mai mare al acestora în rândul resurselor umane din organizațiile contemporane.

Renunțând la nuanțe și subtilități, pentru a se armoniza relațiile de la locul de muncă, se poate afirma că *generația Y* are nevoie de training-uri dedicate dezvoltării abilităților de comunicare, iar generațiile mai în vârstă ar trebui să învețe *cum* să comunice cu milenialii într-o manieră în care aceștia vor răspunde pozitiv.

Dar, pe de altă parte, nimeni nu ar trebui să se aștepte ca armata să se reorganizeze cu totul, pentru a se potrivi *milenialilor* săi! Este, de asemenea, important să se utilizeze puterea feedback-ului, ca instrument important de conducere și de influențare. Milenialii sunt obișnuiți să primească frecvent feedback de la cei care au poziții

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Generația Y are nevoie de training-uri dedicate dezvoltării abilităților de comunicare, iar generațiile mai în vârstă ar trebui să învețe *cum* să comunice cu milenialii într-o manieră în care aceștia vor răspunde pozitiv.

Milenialii sunt obișnuiți să primească frecvent feedback de la cei care au poziții de conducere. Ei doresc să fie recunoscuți pentru performanțe superioare, dar au nevoie și de critici, atunci când este necesar. De multe ori, sunt inabili în comunicare, dar doresc, în schimb, să li se ofere feedback și sugestii.

de conducere. Ei doresc să fie recunoscuți pentru performanțe superioare, dar au nevoie și de critici, atunci când este necesar. De multe ori, sunt inabili în comunicare, dar doresc, în schimb, să li se ofere feedback și sugestii. Trebuie încurajați, întrucât milenialii au nevoie mai mult de feedback decât de evaluarea periodică formală a performanțelor. Discuțiile informale și frecvente pot fi mult mai eficiente în influențarea și îndrumarea milenialilor.

În concluzie, considerăm că o mai bună înțelegere a atitudinilor diferitelor generații oferă condiții importante pentru ajustarea practicilor de formare continuă, care vor ajuta la formarea și dezvoltarea profesională a tuturor membrilor organizației și a organizației înseși.

BIBLIOGRAFIE:

1. Bansal, N. (2017). *Motivation&Attitude of Generation Y in India: An Exploratory Study*. *Indian Journal of Industrial Relations*.
2. Battalio, J. (2009). *Success in distance education: Do learning styles and multiple formats matter?* *American Journal of Distance Education*.
3. Deal, J.J. (2007). *Retiring the generation gap: How employees young and old can find common ground*. San Francisco: Jossey-Bass.
4. Gandhi, M., Johnson, M. (2016). *Creating more effective mentors: Mentoring the mentor*. *AIDS Behav.*, 20 (Suppl 2).
5. Gursoy, D., Maier, T.A., Chi, C.G. (2008). *Generational differences: An examination of work values and generational gaps in the hospitality work force*. *International Journal of Hospitality Management*.
6. Holyoke, L., Larson, E. (2009). *Engaging the adult learner generational mix*. *Journal of Adult Education*.
7. Kultalahti, S., Viitala, R. (2015). *Generation Y – challenging clients for HRM?* *Journal of Managerial Psychology*.
8. Lim, H., Lee, S.G., Nam, K. (2007). *Validating e-learning factors affecting training effectiveness*. *International Journal of Information Management*.
9. Minter, R.L. (2011). *The learning theory jungle*. *Journal of College Teaching and Learning*.
10. Nisen, M. (2013). *How to Know if You're too Old to Call Yourself a Millennial*, <https://www.businessinsider.com/definition-of-generational-cohorts-2013-5>, accesat la 12 septembrie 2020.
11. Novotney, A. (2010). *Engaging the millennial learner*. *Monitor on Psychology*.
12. Oblinger, D.G., Oblinger, J.L. (2005). *Educating the net generation*. Retrieved from net.educause.edu/ir/library/pdf/pub7101.pdf, accesat la 12 septembrie 2020.

13. Price, C. (2009). *Why Don't My Students Think I'm Groovy?* The New „R”s for Engaging Millennial Learners. *The Teaching Professor*.
14. Idem (2011). *Five Strategies to Engage Today's Students*. Magna Online Seminar.
15. Rai, S. (2012). *Engaging young employees (Gen Y) in a social media dominated world – Review and Retrospection*. *Procedia Social and Behavioral Sciences*.
16. Twenge J.M., Campbell W.K., Freeman E.C. (2012). *Generational differences in young adults' life goals, concern for others, and civic orientation, 1966-2009*. *Journal of Personality and Social Psychology*.
17. Yeaton K. (2008). *Recruiting and Managing the Why? Generation: Gen Y*. *The CPA Journal*.
18. Ethics Resources Center (2010). *Millennials, gen X and baby boomers: who's working at your company and what they think about ethics?* *National Business Ethics Survey*.

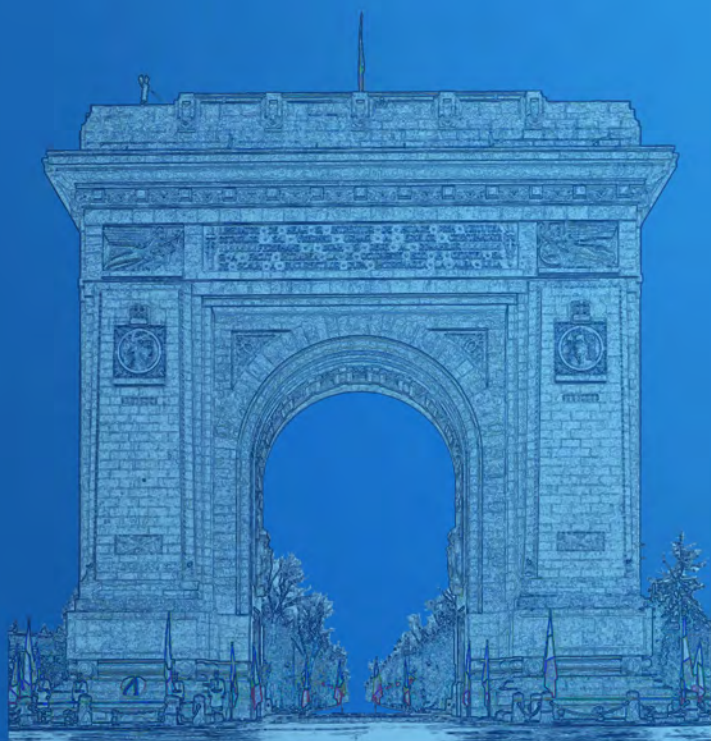

**Ordinul „Meritul Cultural”
în grad de „Cavaler”,
categoria F
– „Promovarea culturii”
(Decretul Prezidențial nr. 646
din 24.08.2004)**

**Ordinul „Meritul Cultural”
în grad de „Ofițer”,
categoria F
– „Promovarea culturii”
(Decretul Prezidențial nr. 483
din 30.06.2014)**

gmr.mapn.ro
facebook.com/gmr.mapn.ro